

A. Hebr.

6710.

ערקלעהרונג דער העררונגבער .

בייא דער העררונגבער דיזער בריפע מרבני גאוני הזמן נ"י, וואר אונזערע אבויכט לעדיגליך, אונזערע מיטברידער פאן דער געזעטצונגדיקייט דער פארגעפאללענען ניי-ערונג בקהלתנו צו איבערצייגען; אונד אינדעם וויר דאס וואס דיזע גראסע מאנער איבער דיזען געגענטשאנד אויס-געשפראכען האבען, צור אפפענטליכען קונדע ברינגען, האבען וויר דיזער אבויכט פאללקאממען געניגע געלייסטעט. איבערצייגט, דאס קיין רב ומורה אשר לו יד בגמרא ופוסקים, אירגענד עטוואס געגען דיזע אויסשפריכע איווענדען ווירד אדער קאן; פונדען וויר עס אונזער אונזערער ווירדע, אונס מיט פריוואטפערזאנען דערען אינטערעסעסע עם פיללייכט ויין קאן, עטוואס געגען דיזעס ספר צו שרייבען, אין איינען פערדער-קריג איינצולאסען, אונד ערקלאהרען אלעס הירמיט, דאס וויר קיינע געגענטשריפט בעאנטווארטען ווערדען.

דיא וואהרהייט דיא אין דיזען בלאטטערן ענטהאלטען איז, קאן דורך קיין לעערעם געשוואץ ענטקראפטעט ווערדען. אונד זענט שווייגענד איבער איהרע געגענער:

הבית דין צדק דק"ק המבורג יע"א .

לוח הטעות .

עמוד	שורה	טעות	תקון	עמוד	שורה	טעות	תקון
א	כ"ג	זייט חונד חוטטחנדן	זייט חוטטחנדן	ל"ז	ל"א	והיה	יהיה
ג'	א	שסדרו	שנסדרו	ל"ח	ז'	מוהירים	מוהיר
י	ט	בהם	בהם	מ"ד	ד'	מנהגים	מנהגים
י	כ	ובוללית	ובולל	מ"ה	ב'	ובח"ט	ובחות יאיר
י	י"ט	כיון	כיון	י	ע"כ	ע"כ	בקורות הכסף
ט'	י"א	משנה	משקה	ח'	אל	אל	על
י"ג	כ"ב	לשלח הגוש	לשלם הגמול	כ'	הקבלה	הקבלה	החפלה
י"ד	כ"ח	נניח אשר	נניח דרך אשר	י"ט	מצאנו הקפדה	מצאה הקפדה	מצאה הקפדה
כ"ו	י"ח	דחיצא	דחובא	י"ד	להרור	להרור	הרור
ל"ו	כ'	שניים	שנים	י"ג	אם	אם	עם

ג. גרונד דאָצו געפֿונדען ווירד, דאָריבער געשמיממט ווערדען, אַב וויר ערמאָכטיגט זינד איינע פֿער-
 „אָנדערונג אין אונזערן הייליגען געברייכען פֿאַרצונעהמען, אָהנע געגען דאָס געזעץ צו פֿערשטאַ-
 „סען; יאָ נור אַלסדאָן ווירדען מאַן וויססען וואָס צו טהון זיין. זאָ לאַנגע דיזעס אַבער ניכט דער
 „פֿאַלל איזט, דאָרף קיין איזראַעליט מיט יענען אַבטרייניגען, דיא איינען אייגען וויללקיהרליכען
 „וועג איינשלאָגען, געמיינשאַפֿטליכע זאָכע מאַכען. אַללעס דיזעס האָבע איך בערייטט דען געזעטצ-
 „קונדיגען, דורך הינרייכענדע בעווייזע דאָרגעטהאָן, אונד איזט זאָלכעס, אין מיינעס, בייא דעם
 „האַלבוירדיגען בית דין צדק דק"ק המבורג בעפֿינדליכען שריפֿטען, צור געניגע ענטהאַלטען. דיזעס
 „קאַללעגיוס האָט נונמעהר, אונטערם דאָטום ר"ח אדר שנה זו, דען אָביגען אויסשפרוך ערנייא-
 „ערט, אונד האָבען אויך אַללע רבני רומן נ"י, איינע נאָכמאַליגע קאָנפֿירמאַציאָן. דיזעס אויס-
 „שפרוכס צו געבען פֿערשפראַכען. דאָ נון דער אַראָדער ראַבינער, זיינע אַפראָכאַציאָן אין דעם
 „בעריכטיגטען ספר אור נוגה פֿאַרמליך וויערעררופֿען, אונד זיך אין וויינעם בריפֿע פֿאַלגענדער-
 „מאַסען ערקלאָהרט אונד דעמיטיגט:

„דא איך אַבער יעצט ערפֿאהרען, דאָס ויא אויך אין דען געבעטספֿאַרמעלן שמאָהלערונגען
 „מאַכען; קבוץ גליות וועלכעס צו דען וועזענטליכען גרונדזעטצען אונזערעס גלויבענס געהאָרט,
 „אים געבעטע וועגלאָססען, אונד זיך מעהרערע פֿעראַנדערונגען ערלויבען; זאָ מאַכע איך מיר
 „זעלבסט דיא ביטטערסטע פֿאַרווירפֿע, איבער דיזע אונגלייכשטיפֿטונג, אונד ערקלאָהרע
 „הירמיט אַפֿפֿענטליך, דאָס אַללעס וואָס איך אין מיינעם בריפֿע, בעטיטעלט קנאָת אמת, גע-
 „שריבען האָבע, נולל אונד ניכטיג זיין; אונד דאָס איך איבערהויפט ניכט בעפֿוגט בין, אין
 „דיזער זאָכע איינען אויסשפרוך צו טהון, וועלכעס נור דען גראָסען ראַבינערן אונזערער צייט
 „צוקאָממט, געגען דערען מיינונג, מיינע וואָרטע לעער אונד ניכטיג זינד.

אחרון הארינער •

„אונד אינדעם ער זיך דורך דיזעס געשטאַנדנים, וויערער דיא אַכטונג דער ראַבינער ערוואָרבען,
 „זיין אַיררוואָהן זעלבסט פֿערניכטעט האָט: זאָ קאָנפֿערמירע אויך איך, מיטטעלסט אַייגענ-
 „האַנדיגער אונטערשריפֿט, יענען אויסשפרוך דער וואָהרהייט, אונד בעטע דען זעענען דעם הימ-
 „מעלס אויף דיאיעניגען העראַכ, וועלכע איין גלייכעס דורך איהרע אונטערשריפֿט צור ערהרע
 „גאָטטעס אונד דער הייליגען רחוקה טהון ווערדען •

פרעסבורג ב' אדר תקע"ט •

הקטן משה סופר מפ"פ דמיין •

היראויף פאלגט איינע ראכנישע אויסלענונג, דיא פפליכט דער צורעכטווייזונג דער זינדער בעטרע-
פער, אונד דער שלום דיזעס פארטרעפליכען בריפס, ווארין דער שרייבער נאכמאהלס דען וואונש
דער בעסערונג יענער אכטרינגען וועדערהאלט.

טריטש כ"א אדר תקע"ט.

נאם הצעיר אליעזר החונה בק"ק טריטש ואגפ"י.

(22)

דריטעס שרייבען מהגאון מוה"י משה סופר נ"י, אב"ד דק"ק פרעסבורג.
שלום — — וכו'.

איך האבע אללעס וואס ביא דער אונאנגענהמען זאכע דיא אונס בעשאפטונג צו טהון וואר,
מאגליכסט צו בעפארדערן געזוכט; האבע דען אורטהיילסשפרוך איירער האכוירדען, נאכדעם
איך אויך מיינע אונטערשריפט דארונטער זעצטע, להגאון אב"ד דק"ק ניקעלסבורג צו געשיקט,
זא וויא אונס הירביא פאלגענדער אבשריפט צו ערזעהען איזט. איין גלייכעס ליעס איך אויך להגאון
אב"ד דק"ק טריעסט צוקאממען, דעם איך אויך זיינעם פערלאנגען געמאכט, פאלליגע אויסקונפט
איבער דען הערגאנג דער זאכע גאב.

צוגלייך ערפאלגט היר איינליעגנד, איינע אבשריפט דעם בריפעס, וועלכען הגאון אב"ד דק"ק
אפען אין אונגארן, אן ר' אהרן הארינער ערגעהען ליעס, דאמיט אייערע האכוירדען זיך מיט דעם
אינהאלט דעסועלבען בעקאנט מאכען. אויף דיזען בריף שריב ר' אהרן הארינער איינע לאנג-
שווייפיגע אנטווארט, וואפאן איך דען שלום דערזעלבען, אין וועלכעם ער זיין אונרעכט איינגע-
שטעהעט, היר אבשריפטליך מיטטהיילע. — מאגע דער אללגנאדיגע גאט דיא פעראירטען
צו זיך צוריקפיהרען, דיא וואנקענדען שטיצען, אונס אין זיינע הייליגע אברהם נעהמען, אונד
אונס זיינע ריקקעהר נאך ציין זעהען לאססען, נאך דעם וואונשע אללער פראממען, אונד נאך דעם
וואונשע דעם פריינדעם אייערער האכוירדען, א. ז. ו.

אבשריפט מיינר קאנפירמאציאן דעם אורטהיילסשפרוכס איירער האכוירדען.
"אין מיינעם פריהער ערלאססענען שרייבען, האבע איך בערייטט מיט הינרייכענדען גרינדען,
"דעם אויסשפרוך דעם בית דין צדק דק"ק המבורג דאהין מיינען ביאפאלל נעגעכען, דאס עס
"האכסט אונערלויבט, אונד יעדעס איזראעליטען אונטערזאגט זיין, דיא מינדעסטע פעראנדערונג
"אין דען געברייכען אונזערער פארפאהרען צו מאכען; וועדער אין דען געבעטספארמעלן, אונד אין
"דער אדרנונג דער פארלעזונג דעם געזעצטעס, נאך אין אירגענד איינעם אנדערן געברויך דער
"סינאגאגע. נור אין איינער פערזאמלונג אללער איזראעליטישען געלעהרטען דעם צייטאלטערס —
"אונטער דעם ביאשטאנדע דעם האכערהאבענען וועלטערענירערס — אונד ווען דיא ערהאבענען
"רעגירענדען פירסטען איינע זאלכע פערזאמלונג ערלויבען זאללטען; נור אלסדאן קאננטען איינסט
"דיא איינווענדונגען יענער אונצופרידענען אנגעהארט; אונד ווען פאן אללען חכמי ישראל, אייניגער

גרונד

צויהען קאנטע ? איך וואוהאל אלס איירען קינדערן, דא איהר נעמליך ווערען דען יודען נאך
דען קריסטען אנגעהאט ? ווען איהר אויך יעצט פאן גאט מיט רייכטהייטערן געווענעט וויעט,
איזט דיעס דער דאנק, דען איהר דען אללגיטיגען דאפיר אבשטאממעט ? בעדענקט איהר ניכט
דאס איהר איינסט פאר דעם אללוויססענדען צור רעכענשאפט געצאגען ווערדעט ?
זעהעט מיינע מיטברידער וויא ווייט עס שאן געקאממען. שאן האט איינער פאן איירער גע-
מיינדע זיך אונטערפאנגען איינע שריפט הערוויסצוגעבען (*) ווארין ער זיך אויספאללע אויף אללע
ראבינער ערלויבט, אונד זיך ערפרעכט איהנען פארזוירפע צו מאכען, דאס ויא דען ניאערען ניכט
דיא האנדע צו איהרען ניאערונגען ביעטען. איזט דיוועס ווירקליך דיא איינערע מיינונג דיוועס
מאנעם ? איזט עס איהם אינבעוואוסט ; דאס עס דען ראבינערן, דיא גאטט אונד ווינעם היילי-
גען געזעטצע מיט גאנצעם הערצען צוגעטהאן זינד, אונמאגליך איזט, דיא האנד צור איבערטרעטונג
דער געבאטע גאטטעס צו ביעטען ? וואס זיין פערברעכען נאך פערמעהרט, איזט, דאס ער וויינע
ש-י-פ-א דייטש, אונד מיט דייטשען לעטטערן הערוויסגעבען, ווארדורך ער אונס ביא אנדערן פאל-
קערן אין איבעלן רוף צו ברינגען טראכטעט ; אינדעם דיווע מיט אונזערן געזעטצען אונבעקאנט, עס
ניכט וויססען דאס דיווע ניאארונגען געזעטצווירדיג זינד, אונד וויר אלדא דאס אונדערלויבטע ניכט
ערלויבען קאנען. איך פראגע דיווען טאדעלויכטיגען מאן, וואס האט איהם צו דיוועס שריטטע
בעוואגען ? ווארום נימט ער זיך איינער זאכע אן, דיא איהן ניכטס אנגעהעט, אונד בערליידיגט
אויסגעצייכענעטע געלעהרטע, דענען ער עהרפארכט שולדיג איזט. זאגאר דיא עהרע דער טאדטען
האט ער ניכט געשאנט. דאך דיא זאכע איזט איינמאהל געשעהען ; יעצט ביטטע איך דיווען פער-
פאסער, דער מיר אלס איין מאן פאן אויסגעברייטעטען קאנטאניססען בעקאנט איזט, מאגע ער
זיין פערנגעהען וויעדער גוט צו מאכען טראכטען ; מאגע עס איהם ניא וויעדער איינפאללען ישראל
זעהע צו מהן, אים געגענטהייל ליענט עס איהם יעצט אב, דיא גנאדע דעם אללכאמהערציגען
אנצפלעהען, דאס איהם דיא זינדע, דיא ער געגען גאטט אונד דיא לעהרער ווינעם הייליגען ווארטס
בענאנגען, פערנגעבען ווערדע. דער הערר פערנגעבע איהם אונד געהמע איהן וויעדער צו גנאדען אויף.
פאלק דעם גאטט אברהם'ס ! שויאעט אויף איירען מארשטאם, וויר זינד אלדא קינדער
איינעם מאנעם, וויר האבען אללע איינען פאטער, אונד וואס פראממט עס דאס איהר דאס אנ-
זעהען ישראל העראבויירדיגט, דאס פייאער דעם צוויאשפאלטס אנפאכעט ? בעוויינען ווערדעט
איהר עס איינסט, אונד דאס גאנצע הויז ישראלס ווירד איבער איך וויינען מיססען. **א. ז. ו.**

(*) זעהע זענדשרייבען אן מיינע גלויבענסגענאססען א. ז. ו. **א. ז. ו.**

אום ערלאזונג בעטען, וואו ווייט איהר אין איינעם גראסען אירטהום; דען דיזע ווייט עס דאך, ווען
ווייט עס אויך פערשווייגען, דאס דער גלויבע אין ביאת המשיח, צו אונזערן גלויבענס גרונדעזעצען
געהאָרט, אינד אײַזט ווייזע גענוג, עס אונס נײַכט אײַבערל צו נעהמען, דאס יעדע רעגירונג גערנע
זיהעט דאס יעדער וויינעם גלויבען טרייא בלייבע. ווארום וואָללט איהר ווייזער אלס דער גאָטט-
ליכע דניאל? ויין, ווייזער אלס דיא פֿערפֿאַסער אונזערער געבעטע, דיא דאך אויך אונזער
פֿרעמדער הערשאַפֿט געלעבט, אונד דאך אום ערלאָזונג געבעטעט האָבען? ניא האָבען ווייט דא-
דורך דען ווידערוויללען דער רעגירונגען עררעגט, אים געגענטהייל האָבען אונזערע געבעטפֿאַרמעלן
אימער איהרען בייאפֿאַלל געהאָבט, איין בעווייז דאס נײַכטס טאָדעלהאַפֿטעס דאָרין ענטוואָלטען
אײַזט.

דיא גאָטטליכע גנאָדע האט אונס בערייטט דיא גונסט דער פֿירסטען פֿערשאַפֿט, וועלכע אונס
דיא ערלויבניס גאָבען איבערפֿאַלל אונס סינאָגאָגען בויאען צו דירפֿען, אונד אונגערהינדערט אונזערן
גאָטטעס - דיענסט צו פֿערהיכטען. וואו האָט אײַזט קיינער ליכע קאָניגרייכע
מאָייעסטאָט, אונזער אַלפֿערהערטער לאַנדעסהערר, דען יודען אין וויינער רעזידענץ ויין ערלויבט,
איינען גראָסען ריזף אַנצוקויפֿען, וואָרין זיא איינע סינאָגאָגע אונד איינע לעהרשולע פֿיר קינדער,
אין וועלכער רעליגיאָן אונד העברעאישער שפראַכע געלעהרט ווירד, ערבויאעט האָבען. מאָגע עס
גאָטט אונזערן אַללערגנאָדיגסטען קיזער טויענדפֿאַך פֿערגעלטען. וואו האָבען אויך אַנדערע קאָ-
ניגע אונד פֿירסטען, אין דייטשלאַנד אונד פֿראַנקרייך, דען יודען אין דיזער הינזיכט אַללע מאָגלי-
כע פֿרייאַהייטען פֿערליהען — גאָטט בעלאָהנע עס איהנען דורך איינע לאַנגע אונד גליקליכע רעג-
רונג. — נירגענד ווירד אַלואַ נאָכטהייליג פֿאַן אונזערן געבעטען געשפראַכען; מאָן שאַצט איבער-
אַלל אונזערע אײַניגקייט אונד אונזערע אַנהאַנגליכקייט אן אונזערער רעליגיאָן. וואָללטע נײַכט —
וועלכעס גאָטט פֿערהיטען וואָללע — דורך אייערע אַבטרייניגקייט, דער האָט דער פֿאַלקער אויפֿם
בייאע ערוועקט ווערדען?

טרויאריג, האָכסט טרויאריג וואָרע עס, ווען דיא אַנהאַנגער דער הייליגען הורה, פֿערלאָס-
סען אונד אָהנע שטיטצע דא שטינדען, אונד איין שפאָטט דער איבערמיטהיגען ויין מיסטען. דאך
ניין! נאָך אײַזט ישראל נײַכט פֿערוואַיזט, נאָך גיבט עס — דעם היממעל ווייט טויענד דאָנק
דאָפֿיר — מיליאָנען קאָנגער אונד אַנהאַנגער דעם הייליגען געזעטצעס, וועלכע דער לעהרע
פֿאַן משה רבינו, יא דער קליינסטען פֿאַרשריפֿט דער רעליגיאָן פֿעסט אַנהאַנגען. שטעללט איהר
אייך עטוואַ פֿאַר, דאס מאָן אייערען וואַנדעל פֿאַן אייך אַבלערנען אונד איהן אויך אין אונזערן גע-
מיינדען איינפֿיהרען ווירד? דא ווייט גאָטט פֿיר! וואו וואָס ווירד נײַכט אין נאָך אײַנער געמיינדע
ישראלס געשעהען; אייער וואָהן ווירד נירגענד אַנגענאָממען ווערדען, אונד וואו פֿערלירט זיך
יעדער פֿאַן אייך, אונזער טויענד מאָל טויענד פֿערהערער אונזערער גאָטטליכען רעליגיאָן.
לאָסעט דאך אייערע ענטשולדיגונג האָרען, ווארום וואַנדערט איהר אייך דורך דיזע גע-
זעטצווידרינען נייאערונגען פֿאַן אייערן ברידערן אַב, אונד פֿערלאָסט אייך אויף דיא פֿאַלשען לעהרען
דעם בעריכטיגטען אור בוגה, אונד פֿראַגט נײַכט דעס האָלב דיא געלעהרטען ראַבינער אייער
שטאָדט? ווארום מאָכט איהר שפאָלטונגען אין דער נאָציאָן, אונד ברינגט אונס אין איבלעס גערעדע
בייא אַנדערן פֿאַלקערן? בערענקט איהר נײַכט, דאס דיזע אַבטרייניגקייט אייך גראָסען נאָכטהייל
צוציהען

וואס אבער דיא וינדע נאך פערמעהרט, איזט, דאס איהר אין איינער פראפאנען שפראכע
בעטעט. זאגט! ווארים שאפפאט איהר שטעהענדעס וואססער אויס שלאממיכטען גראכען, אונד
פערלאססעט דאס ערפרישענדע קוועלוואססער? איזט ניכט דיא העברעאישע שפראכע, אין הינ-
זיכט איהרע גראמאטישען שאננהייטען וואוואהל, אלס אויך אין הינזיכט דעם הייליגען גייסטעם דער
איבער איהרע ווארטע שוועכט, אונד דעם ערהאבענען אינר געהיימען ויננעם, דער אן יעדעם בוכ-
שטאבען אנגעקניפפאט איזט, יעדער אנדערן שפראכע פארצוהען? אונד ווארום פערווארפאט
איהר דיא שאנע אונד הייליגע שפראכע, ווארין דיא געבעטע, ווארין דאס הייליגע ווארט גאטטעס
אבגעפאסט זינד?

דער בעריהמטע פערפאססער דעם ספר מאור עינים בעווייזט, (מאור עינים חלק ה' פרק נ"ו)
דאס דיא איוראעלישען צור צייט דעם צווייטען טעמפעלס, קאלדעאיש אונטער זיך געשפראכען הא-
בען, אונד דאך ארדנעטען איחנען עזרא ובית דינו, דיא געבעטע אין דער העברעאישען, אונד ניכט
אין דער פאלקסשפראכע, דיא ויא דאך בעססער פערשטאנדען, וועגען דעם קראפטיגען אויסדרוקס
דער אין דיוער הייליגען שפראכע ליענט, אונד דער אין קיינער אנדערן שפראכע גענעכען ווערדען
קאן. "דיוער גרינדע ווענען, זאגט דער פערפאססער, "האט מאן האפ פאלק דאהין בעוואנען,
דאס עס אין אללעם וואס צור אפפענטליכען רעליגיאנסיבונג געהארט, אין קריאת התורה וואוואהל,
אלס אים געבעטע, זיך נור דעם לשון הקודש, אונד ניכט דער קאלדעאישען שפראכע בעדיהנטע;
וואדורך מאן עס בעווינקטע, דער רעליגיאן איהרע פאריגע אייגענטומליכקייט וועדער צו
פערשאפפען".

עס איזט היממעלשרייאענד, וויא איהר עס האבט איבערס הערץ ברינגען קאננען, אין דען
געבעטען דיא שטעללען צו איבערשפרינגען, וואו וויר אום אונזערע בעפרייאונג (קבוץ גלויות) בעטען,
וועלכעס אונס דיא אלטען אלס אונפערברייכליכעם געוועטן פארגעשריבען האבען, אונד וואהין אללע
אונזערע תפלות וברכות הינוסלויפען, נעמליך ירושלים צו געדענקען, אונד קיין הימין
דביא את השם שיה צו ערווארטען.

וועלכעס וואהרענד דער דויער דעם צווייטען טעמפעלס, אלס דיא נאציאן אויף אייגענעם
באדען לעבטע, איהרע קאניגע אונד פריסטער האטטע, וואורדע ניכט אונטערלאססען אויף כואת
המשיח צו בעטען, ווייל מאן וואהל וואוסטע, דאס יענע ערלאזונג פאן גלות בבל, נאך ניכט דיא
רעכטע, פאן דען נביאים אנגעקנידגטע ערלאזונג וואר; אינדעם דאמאלס נאך ניכט אללע צער-
שטריאטען, פאן אללען גענעטדען דער ערדע צוריק געקאממען ווארען. אויך פערהלטע עס נאך
וואהרענד דעם צווייטען טעמפעלס, אן אנדערן בעשטיממונגען דער נביאים, אן דען אין יחזקאל
בעשטימטען בנין הבית א. ד. ג., וועלכעס אללעס דען גאטטעספירכטיגען, דיא האפנונג צו
איינער פאללקאממענען ערלאזונג גאב. דער רמב"ם רעכנעט דיווען גלויבען, אינטער דען שרש
עשרה עקרים, (זעה איבריגענס דען אברבנאל, וואס דיוער אין ווינען פערשידנען שריפטען
דאפאן זאגט.) ווען איהר אלזא דיווע שטעללען אין דען געבעטען וועגלאססעט, וואו בעווייזט
איהר, דאס איהר דיא פראפעציהונגען פאן משה רבינו אונד אנדערן נביאים וועגלייגעט. וועהע
דעם צייטאלטער, וואו וואו וואס פאריגעט?

ווען איהר אבער גלויבט, דאס דיא לאנדעסרעטונג דאדורך בעליידיגט ווירד, דאס וויר

(21)

צווייטעם שרייבען מהרב הגאון מוה"ר אליעזר נ"י, אב"ד דק"ק טריטש יע"א.

שלום — וכו' (אין דער פארגעגאנגענער שטעלע איז דא א פארגעסענע זאך וואס איז נאך צו שרייבען)

פאר אייניגער צייט האבע איך אן אייערע האבונגן איין שרייבען ערגעהען לאססען, אין וועלכעם איך מיר געגען דיא גייאע ארדנונג דעם גאטטעם דיענסטעם אין יענעם טעמפעל ערקלאהר-טע; וויטדעם ערפאהרע איך, דאס זיך אויך אללע גראסען ראבינער אונזערער צייט, איינשטימ-מיג דאגעגען ערקלאהרט, אונד דען אויסשפריך געטהאן האבען, דאס דיא גייאערונג, וועלכע זיך יענע אבטרייניגען ערלויבען, האבסט געזעטצוויידיג זיין. איך גלויבטע ניכט אנדערסט, אלס, דאס זאבאלד ביא שרייבען דינער רבנים אין דיא האנדע, אייערער האבונגן אונזערען אונזערען, דיא אנהאנגער יענעם טעמפעלס, זיך דאצו ענטשליסען ווערדען, פאן איהרעם פארזאבען אבצו-שטעהען; דא זיין זיך איבערצייגט האבען, וויא פאלש דיא לעהרען דעם בעריכטיגטען ספר נוגה צדק זינד.

אבער ליידער ערפאהרען וויר, דאס דער גייסט דעם באזען נאך אימער דארט, ווין שפיר שרייבט, אונד דיא נאכריכט פאן יענער אבטרייניגקייט, ערענט אין אונזערער געגענד זאנאל וויא איבעראלל, דיא גראסע סענאטציען, אונד מאכט איינען טיפען איינדרוק. איך פינדע מיך דארטער פערזאנלעך אין צווייטעם שרייבען פארגען צו לאססען.

(היר פאלגט איין געלעהרטעם רעזאנעמענט איבער דיא אונזאבאנדערליכקייט דער געבעטע.)
איך ווענדע מיך יעצט צו איך איהר הערען אנהאנגער דינער גייאערונג, אונד אייפערע געגען איך אין דער זאכע גאטטעם; דען וואס עס דיא ענטוויידהונג דעם גאטטליכען נאמעם בעטריפט, הארען אללע האפליכקייטען אונד אללע ריקויכטען אויף.

הארעט אונד דענקעט נאך! האט מאן יע וואס ערפאהרען? האט מאן יע איין בייא-שפיל דאפאן אין ישראל געהאבט, וויטלעם עס צו איינעם הייליגען פאלקע ערקאהרען וואורדע? ווער האט יע גאוואגט דיא געבעטעם-ארדנונג אבצואנדערן, וועלכע אונזערע פארפאהרען דורך דיא נביאים אונד דיא אנשי-כנסת הגדולה עמפאנגען האבען, אונד פאן דער געזאמט-נאציאן אנגענאמען וואורדען? געבעטע דיא זיכענפאך געלייטערט אונד אין אללער הייליגקייט גע-גרינדעט זינד? וואס אונזער ערשטוינען פערמעהרט, איזט, דאס אייניגע אינדוידוען, איין וואס וויכטיגעס ווערק צו אונזערנעהמען זיך אונטערשטעהען, וואס אין אונזערם צייטאלטער גייאמאנד בערעכטיגט איזט; דען וואס דיא נביאים אונד זקנים אנגעארדנעט האבען, דאס קאן דורכאויס ניכט אבגעשאפט ווערדען. עס איזט יא איין אויסנעמאכטער זאטץ, (זעה רמב"ם הלכות ממרים פרק א'), דאס איין ראבינער-קאללעגיום, דיא פריהערן אנארדנונגען איינעם אנדערן קאללעגיום ניכט אויפהאבען קאן, ווען עס דעמועלבען ניכט אן קענטננים אונד אנצאהל איבערלעגען איזט. אום וויא פיהל וועניגער האבען אייניגע אונבעדייטענדע שריפטקונדיגע דאס רעכט, אויך נור איינען בוך-שטאבען פאן דעם אבצואנדערן, וואס אונזערע חכמים, נביאים אונד זקנים, פערפאסט האבען.

(21)

וואס

איהרען נאכקאממלינגען אירטהימער אונד טאנד פֿערערבט ? איזט דיעס דער רעכטע וועג דען
איהר בעטרעטעט ? שלמה המלך שפריכט: „דאס אויגע וועלכעס דעס פֿאטערס שפאטטעט, אונד
די מוטער פֿערצאכטעט, א. ו. ו. (משלי קאפ. 30. פסוק 17) פֿערנער: „בעפאלגע
ליין זאָהן דיא לעהרען דינעם פֿאטערס“ (משלי קאפ. 1. פסוק 7. אונד קאפ. 6. פסוק 19)
אונד משה רבינו שפריכט: „שאל אביך ויגדך“ „פֿראגע דינען פֿאטער ער ווירד דך בעלעהרען“
א. ו. ו. וועללט איהר איבער דיזעס אללעס אייך דינוועגעטצען ?

פֿערן זייט עס פֿאן דיר הייליגעס פֿאלק גאטטעס, דך פֿאן אונדעדייטענרען מענשען
פֿערלייטען צו לאססען, דיא צו דיר שפרעכען: „פֿערלאססע דען וועג דינער פֿארפֿאהרען, זייט
קלוג אונד מאכע עס וויא וויר.“

דיזעס זינד דיא ווארטע, וועלכע דיא אנהאנגליכקייט אן תורתנו הקדושה, אונד אן יעדען
מיינער מיטברידער, מיר איינגעפלאסס. — דער דערר געכע ווינעס פֿאלקע שטארקע, אונד
זעגנע עס מיט פֿרידען אונד איינטראכט.

ליסא ר"ח אדר תקע"ט.

הקטן יעקב חונה פה ליסא יע"א.

.....

(20)

שרייבען מהגאון מוה"ר הירש קאצנעלנבאגען, אב"ד דק"ק ווינטצענהיים,
אונד פרעזידענט דעם קאנסיסטאריום אין אבער עלזאס.
(אויך דיזער בריף ענהאלט אים וועזענטליכען דען אינהאלט דער פֿארהערגעהענדען,
ווארין דער פֿסק מהבית צדק דק"ק דהמבורג פֿאללליג בעשטאטיגט ווירד. דיא
פֿארטרעפֿליכען געלעהרטען בעווייזע, זיעהע אים אריגינאלע פֿאן עמוד פ"ג ב"פ
עמוד פ"ז.)

צווייטעס (19)

אייגענשאַפֿט דער אַללמאכט גאטטעס, מיט פֿערשידענען סינאָנימישען דזעברעאישען וואָרטערן
אויסדריקטע, אַב זיא גלייך דענוועלבען ווין צו האַבען שיינען, וויא דיאישניגען דערען זיך משה
רבינו בעדיענטע, וואָרום? ווייל אין דען סינאָנימישען וואָרטערן, אויסער דען געמיינשאַפֿטליכען
בעגריף, יעדעס אויך ווינען אייגענשאַפֿטליכען בעגריף האַט, אונד פֿאָלגליך יענער מאַן עטוואָס זאָגט
וואָס משה רבינו ניכט געזאָגט האַט, זא וואָרדע ער דעסהאַלב געטאָדעלט. ווען דיוועס נון בייא
איינעם וואָרטע, פֿאן דערזעלבען שפראַכע, וועלכעס דענוועלבען הויפטוויין אַלס דאס געוואָהנליך
געברויכטע האַט, אונד זיך נור אין איינער פֿיינען דיסטיןקציען פֿאן דעמוועלבען אונטערשידעט,
אַלס טאָדעלהאַפֿט געפֿונדען וואָרדע; אום וויא פֿיהל וועניגער איזט עס ערלויבט, וואָרטער אַוויס
איינער גאַנץ אַנדערן שפראַכע דאָפֿיר צו געברויכען, דיא אַפֿט ניכט הינרייכען דען הויפטוויין דעס
העברעאישען וואָרטעס צו געבען? הירצו קאָממט נאָך דער אומשטאַנד, דאָס דיא העברעאישע
שפראַכע רייך אן וואָרטערן איזט, וועלכע פֿערשיעדענע בעדייטונגען אין זיך פֿעראייניגען; וויא
לייכט קאָננטע ניכט אַלזאָ איין איבערזעטצער, אין אירגענד איין וואָרט, איינען איהם געפֿאָלליגען
זיין הינאין לענען, דער איין וויכטיגעס רעליגיאָנס-פֿרינציפֿ פֿערשטאַסען דירפֿטע! דאָ נון אַוויס
זאָלכען פֿערשטאַסען גראָסע אירטהימער ענטשטעהען קאָננען, זא האַבען עס אונזערע פֿאַרפֿאַהרען
ניאמאַלס ערלויבען וואָללען, דאָס וויר אין איינער פֿרעמדען שפראַכע בעטען וואָללען. איבערדיעס
האַבען זיא עס אויך פֿיר איינע בעזאָנדערע געזעטצליכע פֿאָליכט געוואָרטען, דיא העברעאישע
שפראַכע צו ערלערנען; אונד דורך דאָס בעטען אין איינער אַנדערן שפראַכע, ווירדע דאָס שטוד-
יום אונזערער הייליגען שפראַכע מיט דער צייט גאַנצליך אויפֿהאַרען.
דעס וויא אינדעס וויא איהם וואָללע, עס איזט איין הערקאָממליכער געברויך, העברעאיש
צו בעטען, דען וויר ניכט אַבבריינגען דירפֿען. זענדעט איבעראַלל אומדער, נאָך פֿראַנקרייך,
דייטשלאַנד, איטאַליען, פֿאַלען, מירקיא אונד וו. אונד זעהעט אַב ניכט איבעראַלל אונזע-
רע געבעטע העברעאיש געהאַלטען ווערדען.
דאָס דעוולטאַט פֿאן אַללען דעס איזט, דאָס עס פֿאָלליג געזעטצווירדיג איזט, דיא אַרגעל,
בעזאָנדערס אן שבת שפֿילען צו לאָססען. פֿערנער דאָס ניכט דאָס מינדעסטע פֿאן דען
הייליגען געבעטס פֿאַרמעלן, דיא אונס דיא אַלטען אַנגעאָרדנעט האַבען, אַבגעאָנדערט,
אונד דאָס נור אַלליין בלשון הקודש געבעטעט ווערדען דאַרף.
אויך האָבן ווירדיגע מאָננער, מיטגלידער דעס פֿראָממען אונד טרעפֿליכען ראַבינער-קאָללעגיום
צו המבורג: אייך ליענט צו ערסט דיא פֿאָליכט אַב, אייערע אונד אונזערע דאָרטניגען ברידער,
דיא זאָכע פֿריינדשאַפֿטליך אונד ערנסטליך אַנס הערץ צו לענען; אויך וויר רופֿען דענוועלבען אים
טאָנע דער ליבע אונד פֿריינדשאַפֿט צו: זאָגט ברידער וואָס האַבט איהר ווירדע אייערע פֿאַרפֿאַהרען,
דאָס איהר אייך פֿאן איהרען געברויכען אונד געבעטספֿאַרמעלן ענטפֿערנט? וואָס פֿראָממט עס אייך
טרעננונג אונד שפֿאַלטונג אונטער אונס צו מאַכען? — אַ! וויר דאָך איינגעדענק דעס אַלטען
רוהמס אייערע געמיינדע, דעס רוהמס יענער בעריהמטען אונד גליקליכען שטאָרט, דיא פֿאן קיינער
אַנדערן איבערטראָפֿען ווירד. וואָס זאָלל מאַן צו דער פֿעראַכטונג זאָגען דיא איהר גענען אייערע
פֿאַטער אונד אורפֿאַטער בעצייגט? דיווע פֿאַרטערפֿאָליכע מאָננער, דיא אין איהרעם צייטאָרטער
בעריהמט, אונד זעלבסט בייא קאָניגען אונד פֿירסטען אַנגעווערדען וואָרען, דיווע מאָננער האַבען
איהרען

אנהאנגליכקייט אן אללעם דעם בעשטעהט, וואס אונס דיא פארפאחרען פערערבט האבען, ווא
דארף דיוועס אויך וויא אין קאסטבארעם קליינאד ניכט אנגעטאממעט ווערדען, ווייל אפמ
דיא מינדעסטע בעריהרונג, דיווען ערעלשטיין אום ווינען גלאנץ ברינגען קאן, אונד ווען וויר אונס
הייטע ערלויבען עטוואס אין דען געברייכען אונזערע פארפאחרען אבצוגאנדערן, זא געהען וויר מאַר-
גען ווייטער, ביס עס ענדליך אום דיא רעליגיאן אונזערע פאטער געשעהען איזט. *ווייל דאס איזט*
עס איזט עוידענט, דאס אללע רעגירונגען, אונזער דערען שוטיץ וויר דורך דיא גאטמליכע
גנאדע רוהיג אונד זיכער לעבען, דער מינונג זינד, דאס יעדע נייאערונג אין דער רעליגיאן פיר
דיא ארדנונג דעם שטאטס אין שלויכענדעם גיפט איזט, וועלכעס נאכטהייליג אים קארפער ווירקט,
אונד אין איהן דען קיים דעם טאדעם לענט. יעדער אנפאנג איינער פעראנדערונג, איזט דער
שפאלטע אין איינער מויאער צו פערגלייכען, דיא איממער גראסער אונד גראסער ווירד, ביס דיא
מויאער איינשטירצט. דיווע אידעע שיינט מיר אין דען פסוק פאן שלמה המלך ע"ה צו ליעגען, "ירא
את ה' בני ומלך, ועם שונים אל תחערב". "מיין וואהן! פירכטע גאטט אונד דען קאניג, אונד
מיששע דיק ניכט אונזער נייאערונגסזיכטיגען". אינדעם יעדע נייאערונג וואואהל דען גאטמליכען
אלס דען שטאטס-געזעטצען נאכטהייליג איזט. *ווייל דאס איזט*
זא וויא וויר פערסט אן דעם גלויבען האנגען דאס דער אללעהאכסטע שאפפער דאס גאנצע
וועלטאלל רעגירט, זא גלויבען וויר אויך, דאס קאניגע אונד פיהסטען, דיא אויסערקארהענען
גאטטעס זינד, פערמיטטעלסט דערוועלבען עה דיא רעגירונג איינצעלנע שטאטען לייטעט. זא וויא
וויר נון אין אללען אונזערן געבעטען, אויף דיא באגליגע ערבוואונג בית קדשנו פלעהען, דאמוט וויר
נון אים שטאנדע ויין מאנען, דיא געבאטע גאטטעס אין איהרער גאנצען פאללקאממענהייט אויסצואי-
בען, אום העהערע ווייזהייט צו ערלאנגען, אונד אונס דער גאטמליכען ערשיינונג בשלש פעמי רגלנו
נאהערן צו קאנען, זא בעטען וויר אויך אין אללען אונזערן געבעטען, פיר דאס וואהל דער רעגיר-
ונגען, אונזער דענען וויר לעבען, דא אויך דיוועס צו דען פרינציפען אונזערע רעליגיאן אונד דער
געזעטצע געהארט. מיט איינעם ווארט: אין אללען אונזערן געבעטען איזט ניכטס ענטהאלטען,
וואס דעם וואהל דעם שטאטס אים מינדעסטען ענטגענען איזט, דיוועס מאגע גאטט פעררויטען,
דא אונזער אייגענעם וואהל זא ווער פאן דעם דעם שטאטס אבהאנגט. *ווייל דאס איזט*
אויס אללעם ביסהער געזאגטען געהט קלאר אונד דייטליך הערפאר, דאס דיא פעראנדערונג
גען דער געבעטספארמעלן, וועלכע אויך מיט צום וועזענטליכען אונזערע רעליגיאן געהערען, איין
געפארהרליכעם גיפט איזט, וועלכעס דער רעליגיאן אונד דעם שטאטע גלייך שאדליך איזט. דיווע
גרונד ווארע שאן אלליין גענען יעדע אבאנדערונג הינברייכער, ווען וויר ניכט נאך אנדערע, טהיילס
בעקאנטע, טהיילס געהיימע (נור דען געווייהטען בעקאנטע) אורזאכען האטטען, אונס פערסט אן
דער איבערליפערונג אונזערע פאטער צו האלטען. *ווייל דאס איזט*
(3) וואס דאס בעטען אין העברעאישער שפראכע בעטריפט, זא איזט עס אונזער דעם
פארהערגעזאגטען מיט פערשטאנדען, ווערפען וויר אויך בליק אויף דיא פארצעט, זא
זעהען וויר, דאס דיא געבעטע פאן אונזערן פארפאחרען איממער בלשון דאמורש גע-
האלטען ווארדען. אויך דאפיר גיבט עס טהיילס בעקאנטע, טהיילס געהיימע גרינדע
וויר פינדען אים חלמוד, דאס יעמאנד דאריבער פערווייזע ערדזעלט, ווייל ער דיא
אייגענשאפט

עם איזט ענטשיידענע ווארהייט, דאס דאס ערסטע עלעמענט דער רעליגיאן, אין דעם גרונדע
דעם גלויבענס בעשטעהט; דאס הייסט: אין דעם פֿיר וואהר האלטען אללעס דעססען, וואס
אונס אונזערע פֿארפֿאהרען פֿאן דען אלטעסטען צייטען דער איבערליפֿערט האבען; דאהער וויר
אויך דיא פֿאזיטיווע רעליגיאן גלויבע נענען.

וויר קאנען אונס נעמליך אין דיזען גאטליכען דינגען אויף אונזערע פֿערשטאנדעס בעגריפֿע
ניכט פֿערלאסען, אינדעם דער מענטשליכע פֿערשטאנד דעם אירטהומע אונטערווארפען איזט.
דער פֿערשטאנד מיט נור בלאס צום הילפֿסמיטעל אונד צום אינסטרומענטע דער פֿאטערליכען
איבערליפֿערונג דיהנען. אינדעם ער בלאס דיא געזעטצע אונד געברייכע בעלייכטעט, וועלכע אונס
דיא אלטען איבערליפֿערט האבען, זא דאס וויר אונס אויף איהן נור אין זא פֿערן פֿערלאסען קאנ-
נען, אלס ער מיט דעם געזעטצע אונד דער טראדיציאן איבעראיינשטימט. „פֿערלאסע ניכט
דיא לעהרען דיינער מוטער“ („אל תשח תורת אבך“) לעהרט אונס שלמה המלך ע"ה, היר-
דורך פֿערשטעהט ער, דיא געברייכע דיא פֿאן דער נאציאן (דיא ער מוטער נענט), אנגענאמען
אונד איינגעפֿיהרט זינד, ווען זיא אויך דער פֿערשטאנד ניכט גאנץ גענעהמיגען קאן.

דארום הייסט עס אויך אין דער לעהרע דער איינהייט גאטטעס „שמע ישראל“
„הארע ישראל“, אונד ניכט „דענקע נאך ישראל“, ווארום? ווייל זעלבסט דיא אויסגע-
צייכעטעסטען ווייזע דעם אלטערטהומס, אלס אריסטאטעלעס אונד ווינע אנדאנגער, ביים
נאכגריבעלן איבער דיזען וויכטיגען גלויבענס-גרונדזאץ געשטרויכעלט האבען, אונד אויף איררוועגע
געראטהען זינד. דיזער ווין קאן אויך אין דיא פֿסוקים אין תהלים געלעגט ווערדען, „אברך ירת
ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט“ (תהלים ט"ז)
אויף דייטש: „נון פֿרייזע איך גאטט, דער מיר געראטהען, זעלבסט ווען נאכטס מיין אינערעס מיר
שטראפֿט, שמעללט זיך גאטט מיר דאר, ווייל איך פֿאן מיינער רעכטען ניכט וואנקע“, דאס
הייסט, איך שטאטטע גאטט דאפֿיר מיינען דאנק אב, דאס ער מיר געראטהען דען געזעטצען דעם
גלויבענס טרייא צו בלייבען, אונד זעלבסט ווען נאכטס מיין אינערעס מיר שטראפֿט, ווען נעמליך
ביים נאכטליכען נאכדענקען, אין היין אונד דער שווארמען דער געדאנקען, אללערלייא צווייפֿעל אין
מיר רענע ווערדען, זא שמעלסט זיך דאך גאטט מיר דאר, זא האנגע איך דאך אונבעדינגט איהם
אונד ווינען געבאטען אן, אונד וואנקע ניכט פֿאן מיינער רעכטען, נעמליך פֿאן דעם געזעטצע
אונד דער טראדיציאן דיא איך צו מיינער רעכטען האבע, אונד קעהרע מיר ניכט אן דיא צוויי-
פֿעלנדע פֿערנונפֿט.

דער אונבעדינגטע געהאדזאס גענען דיא געזעטצע דער רעליגיאן, איזט ניכט נור פֿאליכט דעם
איזראעליטען, זאנדערן אויך דער בעקענער יעדעס אנדערן גלויבענס; דאהער אויך יעדע לאנדעס-
רעגירונג ערנסטליך דארויף זיהט, דאס יעדער בייא דען דאגמען ווינער רעליגיאן בלייבע, דאס
קיינע שפאלטונג ענטשטעהע, אונד דאס ניכט יעדער נאך ווינעם דינקעל פֿערפֿאהרע. פֿאן דיזער
אויפֿרעכטהאלטונג דער איינהייט זיין דער רעליגיאן, האנגט דאס וואהל אונד דיא רודהע דעם
שאטאס אב. וויא קאננטע מאן זיך צ. ב. אויף איינען געריכטליך צוערקאנטען אייד פֿער-
לאסען, ווען ניכט דיא רעליגיאן אין איהרער הייליגקייט ערהאלטען ווירד?

דיראויס ערגיבט זיך דער שלום, דאס דא דאס וועזען דעם גלויבענס אין דער טרייא-
אנהאלטקייט

הגדולה זחמינו ז"ל אנגעארדנעט ווארדען. פערנער דאס בעטען זיין זיינער אנדערן שפראכע, אונד דאס ארגעלשפילען בבית הכנסת; אן שבת; דרייז דונגע, דיא אין דער טראט אונערהארט זינד!

עהע וויר אבער אונס זיין דיא זאכע זעלבסט איינלאזסען אום איהרע אונשטאמטהאפטיגקייט דען אויגען איהרער אנהאנגער דארצושטעללען, וואללען וויר איינען בליק אויף דען אורזאכער דערוועלבען ווערפען, אים פאן דעם מייסער אויף זיין ווערק שליכען צו קאנגען. דער פערפאסער דעם בוכס אור נוגה, (דער אבער אים פינסטערן, ניכט אים ליכטע וואנדעלט) איזט איין אנוויססענדער מענש, דער ניכט איינמאהל שולמאסיגע קענטניססע בעוויטצט, אונד דאהער גאר קיינע ווידערלעגונג פערדיהנט.

(היר וויזעט דער בריפשטעללער אויף איינע שטעללע דעם געדאכטען בוכס דהין, וועלכע דיא גראבסטע אנוויססענהייט דעם פערפאסערס פערראטה.) אבער ניכט אלליין דאס ער דעם געוועטצעס אונקונדיג איזט, בעוויטצט ער זיך איינען אונמא- ראלישען קארעקטער, דער פאן נידריגער געווינוכט בעהעררשט ווירד, אונד עס איזט איהם איי- גערלייא, אב ער דיזען צוועק דורך קארטען שפילען, (דעם ער בייא זיינעם אויפענטהארט אין פאזען גאנצע נאכטע דורך פראהנטע,) אדער דורך פערפאסונג איינעם בוכס עררייכט. דיזע גע- ווינוכט וואר עס דיא איהן בעוואג, דיזע פערפיהרעשע שריפט הערויס צו נעכען. יא פערפיהרע- ריש איזט זיא, דען לאנגזאם ווירקט דאס שלייכענדע גיפט בים עס מאדליך ווירד, וויא יענע שלאג- גע, דיא ערסט צור בעריהרונג דער פערבאטנען פרוכט, אונד אס ענדע צום גענוססע דערוועלבען פערלייטעטע.

א דוא איינסט זא פראממע אונד בעריהמטע געמיינדע המבורגס! צו וועם פאן דינען וועלט- בעריהמטען גראסען ראבינערן, דיא פאן יעהער דען ראבינער- שטוהל בייא דיר בעזאסען, ווילסט דוא דיזען מאן פערגלייכען? עטווא צו דעם בעל כנסת יחזקאל, אדער בעל האורים וחומים, אדער צו מעהרערען אויסגעצייכענטען געלעהרטען, דיא דוא איינסט צו בעוויטצען זא גליקליך ווארסט? זאללען אללע דיזע גראסע מאננער זיך געאיררט האבען, אונד דיזער מענש דיא זאכען בעססער אלס זיא פערשטעהען? וואס פינדעט איהר אין דיזעם בוכע, לעזעט איהר עס מיט אויפמערקזאמקייט? ניכטס אלס ווארטע דער פערפיהרונג אונד דער גלייסנערייא. אויך יענע דיא זיך דעם געהעססיגען ווערקע דורך אפראכאציאן אנשליעסען, וואס וואללען דיזע געגען דיא גראסע מאיאריטעט דער שטיממען זאגען, וועלכע עס בערייטס בעשטאטיגט האבען, אונד דענען באלד נאך מעהרערע פאלגען ווערדען, דאס וויר געמליך ניכט בערעכטיגט זינד, אין דען אנאָרד- גונגען דער אלטען פעראנדערונגען צו מאכען.

דאך לאססען וויר דיזעם, אונד שרייטען צור הויפטזאכע. (1) (היר פאלגען נון געלעהרטע ארגומענטע, דיא ארגעל בעגלייטונג בעטרעפפער, ווארן ערוויזען ווירד, דאס מוויקארלישע אינסטרומענטע ביים געבעטע, זעלבסט אין דען ווערקעלטאגען, ניכט צו ערלויבען זינד, פיהלוועניגער אן שבת.) (2) וואס דיא אבאנדערונג דער געבעטספארטעלן בעטריפט, זא וואללען וויר ערסט פאל- גענדע בעטראכטונג פארזאן שיקקען:

יענער געזעטצווירדער נייאערונג צו ווארנען; אונד האבן וויר איינשטיימיג בעשלעססען, דיווען בריף
אן איירע האַבווירדען ערגעהן צו לעססען, דאמיט זיא אין איהרער ווייזהייט דען געהאָריגען געברויך
דאָפֿאַן מאַכען, אום דיא פֿעראיררעטען אַבזעהאלטען, ניכט אין דיא שלינגען יענער פֿאַלשען
לעהרער צו פֿאַללען. איבריגענס ביטשען וויר גאָטט א. ז. וו.
לינוואַרנא בחודש שבט פ' בשלח תקע"ט.

שלמה במהו"ר דוד חיים מלאך זלה"ה.

הצעיר מרדכי ניסים ס"ט.	הצעיר שמואל במהו" משה הכהן ס"ט.
הצעיר יצחק קרדויו פריאת ס"ט.	הצעיר יעקב בונדי ס"ט.
הצעיר דוד ס"ט.	הצעיר בני"ה בר יהודא קוריאט ס"ט.
ע"ה יעקב ס"ט.	הצעיר אברהם חיים טאפ"א ס"ט.
שלמה ארי' אברהם נסים ס"ט.	משה חי בלא"א יעקב רפאל מילול ס"ט.

אין היזעם בריפֿע וואַר איין קליינעם בריפֿען איינגעשלעססען, אונטערצייכנעט: הצעיר
שם טוב בלא"א ח"ק במהו"ר יוסף חיים בן סאמון וצל"ה. דיווער מאַן, דער אין דעם
ספר אור נוגה, דיא אָרגעל בשבת ויום טוב ערלויבט האט, נימט דיווען אויסשפּרוך וויעדער
צוריק, אונד פֿליכטעט דער מיינונג דעם אָביגען בד"צ ביא. (זעהע פֿאַרוואַרט מהבד"צ.)

(18)

שרייבען מהגאון מהו"ר משה טובי' נ"י, אב"ד דק"ק האנויא.

(דיווער בריף ענטהאַלט אים וועזענטליכען דען אינהאַלט דער פֿאַריגען בריפֿע, וואַרין דער
פסק דין מהבית דין צדק דק"ק המבורג בעשטאַטיגט ווירד. דיא פֿאַרטערעפֿליכען געלעהרטען
ארגומענטע דעם בריפֿעשטעללערס זינד אים אָרגינאַלע נאָכצווערדען. זעהע אָבען עמוד ס"ט
ביס עמוד ע"ו.)

(14)

שרייבען מהגאון מהו"ר יעקב נ"י, אב"ד דק"ק ליסא.

שלום — — וכו'.

דאָס אונאַנגענעהם אונד שמערצהאַפֿט וואַר אונס דיא נאָכריכט, דיא וויר פֿאַן דאָרטאָהער
פֿערנאַממען, בעטרעפֿענער דיא אַבאָנדערונג דער געבעטספֿאַרמעלן וועלכע אונס מאַנשי כנסת
הגדולה

הקודש בעזעלעט ווארען; געבעטע, דיא אונס עהרונדיג אונד הייליג ויין מיססען, דאז זיא אונס
במקום קרבנות חובותינו געגעבען ווארדען.

יעצט וואללען וויר אונס איבער דיא דרייא קוועטשיאנרען דינגע ערקלאהרען, וועלכעס
איהרע האלדען אין איהרעם שרייבען, פאן אונס פערלאנגען -

1) גלייך בייא דער ערסטען אנוויכט דער זאכע, שטעלט זיך דיא וואהרהייט קלאר אונזערן
אויגען דאר, דאס קיין מענש בערעכטיגט איזט, עטוואס אן דען, אין דען האנדען יעדעס איז-
ראעליטען בעפֿינדליכען געבעטספֿארמעלן אבצואנדערן, וועלכע פאן דען גראסען אונד ווייזען מאַג-
נערן דעם אלטערטהומס הערריהרען, דערען פֿערשטאנד אונד האָהע איינוויכט אללעס איבערטראָף.
וואס זינד וויר? וואס אונזערע קראַפֿטע? עטוואס געגען דיזע מאַננער צו אונטערנעמען, דיא
אונס אין יעדעם בעטראַכטע, זאָ ועהר איבערלעגען ווארען? פֿיהלמעהר זינד וויר פֿערפֿליכטעט,
איהרע וואַרטע אין האַכסטער עהרע צו האַלטען.

2) נאָכדעם אונס גאָט מיט דער ערלען, ריינען אונד הייליגען העברעאישען שפראַכע
בעשענקט האָט, מיט איינער שפראַכע, וואַרין דיא אורקונדע דער הייליגען רעליגיאָן אבגעפֿאָסט
איזט, וואַרום וואַללען וויר דאס הייליגע מיט דען פראַפֿאָנען פֿערוועקסעלן?

(היר פֿאָלגען געלעהרטע אַרגומענטע, וואַרום דערפֿאָרגעהט, דאס יעדע פֿער-
אנדערונג אין דען געבעטספֿארמעלן געזעטצווירדיג איזט, אונד דאס דאס בעטען
אין יעדער אנדערן שפראַכע אויסער לשון הקודש, אין דער אָפֿענטליכען סינא-
גאָגע אונטערלויבט זיין.)

ועהר בעטריבט האָט אונס אויך דיא נאָכריכט, דאס יענע אבטרינגיגען, אללע שמעללען זיין
דען געבעטען איבערשפרינגען, וועלכע בעצוג אויף קבוץ גלויות האבען, דאז דיזעס אונס איבער-
צייגט, דאס דיזע לייטע איינען הויפטגרונד אונזערער רעליגיאָן וועגליינגען. פֿאָן דיזען לייטען
שפריכט דער נביא: „ווער פֿערלאנגט פֿאָן אייך, דאס איהר מיינען פֿאָרהאָף בעטרעטעט“? (מי
בקש זאת מידכם רמוס הצרי. ישעיה א').

עס איזט בעקאנט, דאס אונזערע חפלות אין אללען שפראַכען איבערזעטצט זינד, אין איטאַל-
יענישען, פֿראַנצאָזישען, ענגלישען, האַללענדישען, שפּאַנישען אונד אנדערן שפראַכען, אונד
איבעראַלל האבען זיא בייאפֿאלל געפֿונדען, אונד נירגענד האָט זיך איינע שטיממע דאָנגעגען ערהאָ-
בען, ווייל עס בעקאנט איזט, דאס וויר אונזערע געבעטע אונד געברייכע פֿאָן אונזערן פֿאָרפֿאָה-
דען הער האבען; אונד עס גערייכט אונס צום רוהמע, דאס וויר בייא דען געברייכען אונזערער
פֿאָרעלטערן בלייבען, אונד ניא איינע אנדערונג דארין מאַכען.

3) וואס דאס שפילען דער אָרגעל אן שבת ויום טוב בעטריפֿט, וועס האַלב דיזע
לייטע זיך אויף איינען הייזען געלעהרטען בערופֿען, זאָ מאַכען וויר היירטיט אללען ראַבינערן בע-
קאנט, דאס דיזער מאַן ניכט צו אונזערער געמיינדע געהאָרט. וויר אַבער האבען אים געגענטהייל
יעדעס שפילען איינעם מוזיקאלישען אינסטרומענטס אן שבת וי"ט, פֿיר אונטערלויבט ערקלאהרט.
נור אן חול המועד, אינדער ערב שבת וערב יום טוב, פֿאָר קבלת שבת וקודם כניסת יום טוב,
האבען וויר וואַלכעס ערלויבט א. ו. ו.

אללעס דיזעס האבען וויר אין דער אבויכט געשריבען, אום יעדען דער דיזעס ליעזט, פֿאָר

(17)

שרייבען מהרבנים הגאונים דק"ק ליווארנא יע"א

שלום

וכו'

איהר האכווירדיגעס שרייבען פאן טו"ב כסליו, איזט אונס ריכטיג צוגעקאממען; אונד וויר
ערפאהרען דארויס, דאס עס אייניגע אויסגעארטעטע אונטער אנזערם פאלקע גיכט, דיא פֿרעך
אונד איבערמיטהיג גענוג זינד, פֿערדארבליכע ניאערונג אינצופיהרען, אונד דעם הייליגען געזעט-
צע אבברוך צו טהון. דיא אונזינגיגען! זיא וואנקען, אונד וויססען ניכט וואריבער זיא שטירצען.
זיא גלויבען עס בעסער צו מאכען, אונד פֿערדארבען עס דורך איהרען וולקיהרליכען ניאען אנ-
אָרדנונגען. דאס ערליכטעטע מינדליכע אונד שריפטליכע געזעטק, דויללט זיך אין טרויאער;
ביטטערליך קלאגט דיא הייליגע רעליגיאן, וואגענד: ווערע איהנען! דאס זיא מיר ענטווייכען;
דאס זיא מיינען טרעפליכען געזעטצען אונד היילוצאמען פֿארשריפטען אבטרייניג ווערדען.
ערשטוינט ווארען וויר צו פֿערנעהמען, דאס דיוועס הייללאזע איבעל אין איהרער געמיינדע
העררשט, אין איהרער פֿראַממען אונד געלעהרטען שטארט, דיא זיך שטעטס דורך האַהע רעליג-
יאָזעטעט, דורך דיא אנהאנגליכקייט אן תּוֹרַתֵנוּ הַקְדוּשָׁה אונד איהרער לעהרער זאָ זעהר
אויסצייכענטע.

וואהרליך וויר קאָננען עס קוים גלויבען, דאס איינזיכטספֿאללע אונד קענטניסרייכע איזראעלי-
טען, זיך פֿאן יענען לייכטזינגיגען, פֿאן אללער גאָטטעספֿורכט אונד קענטנים ענטבלאָסטען קנאבען
בעטאהרען לאַססען קאָננען. אונד מיט רעכט קאן מאן פֿאן דיווען זאגען: דער קנאבען בויא איזט
ניערערייסען. (בנין נערים סתירה.)

דויל דען פֿראַממען אונד טרייען אנהאנגערן דעם גאָטטליכען וואַרטס! מאַכטע עס איהנען
דאך געלינגען, דורך פֿריינדשאַפֿטליכעם צורערען אונד פֿערנינפֿטיגע פֿארשטעלונגען, יענע פֿער-
אירטען דאָהין צו ברינגען, דאס זיא דיווען אנשטאָס אויס דעם וועגע ריימען, אונד צו דעם וואַה-
רען גאָטטעסהווע צוריקקעהרען; דען נאך קאן איהר הערליך ניכט גאנץ פֿערדארבען זיין, נאך איזט
עס פֿיר דאס גוטע עמפֿאָנגליך.

עס איזט אין דער טראַט עמפֿארענד, אין דיוועס פֿערוואַזטען צייטאלטער, קליינע
פֿיקסע, דען וויינבערג דעם העררן פֿערלעטצען צו זעהען, אינדעם זיא דען טאָג דען גאָט
צום צייכען זיינער וועלטערשאַפֿפֿונג געהייליגט האַט, ענטווייהען, אונד דען אלטער גאָטטעס דורך
איהרע טהאָרהייט אונד אינוויסענהייט איינצורייסען טראַכטען.

מאן מוס זיך וואונדערן, וויא זיך דיווע לייטע ניכט ענטבלאָדעט האבען, דינע אבצואַנדערן,
דיא זאָ אללגעמיין אונד אָפֿפֿענטליך אין דען גאנצען צערשטרייאטען קהל עדת ישראל אנגענאָממען
זינד; האנד אן דיא שאַטצבארען געבעטפֿארמעלן צו לעגען, וועלכע פֿאן יענען ערהאבענען לעה-
רערן דער פֿאַרצייט, דען הייליגען אַנשי כנסת הגדולה אנגעאָרדנעט וואורדען, וועלכע פֿאן רוה

הקודש

(18)

אין איירער געטיינדע איין זאלכעס איבעל האט ענטשטעהען קאננען? דאס דער איבערמוהט יענער
ניכטסווירדיגען אונד אבטרייניגען זא ווייט אויסארטען קאנטע, דאס זיא אפפענטרליכע צוואממענ-
קינפאטע געגען גאטש אונד ויינען געוואלכטען האלטען, אונד אין דער ריכטליכע פערזאמלונג, דעם
וואהרען געבעטע צו גאטש אבברוך טהון? איך וואר אנפאנגס זא זעהר איבער דיווען פארגאנג בע-
טריכט אינד ערשטוינט. דאס איך ניכטס דאגעגען אונטערנעהמען קאנטע; נאכדעם איך ענדליך
צו מיר זעלבסט געקאממען, פאסטע איך דען ענטשלוס, יענעם ריכטליכען אונטערנעהמען ענטגעגען
ארבייטען צו העלפען. דעם צו פאלגע, ליעם איך מיך מיט מיינעם קאללעניא, זיין גרינדליכער
אונטערנעמונג דיוועם געענטשטאנדעם איין; אונד נאך געשעהענער גענויאער נאכפארשונג אונד אונ-
טערנעמונג, האבען וויר עס פיר גוט געפונדען, מיט איירען האכווירדען, אין דעם פערבאטע יענער
נייאערונג איינצושטימען. וויר ביטטען דאהער, אונס איהרען פסק דין, אין געהאריגער פארם
אכגעפאסט, צו צושיקקען. בייא דעססען עמפאנג, וויר זאגלייך אונזערע אפראכצאן דורך
אונזערע אונטערשריפט דאריבער געבען, אונד דאפיר זארגע טראגען ווערדען, דאס אללע רבני
הקהלות אין אונזערער געגענד, איהרע אונטערשריפט בייאפייגען זאללען, זא וויא וויר בערייטס
דעס האלכ אין דיא ראבינער צו מאדענא, פערצא, לוקא, פענעדריג אונד פאדוכא געשריבען
האבען. א. ו. ו.

מאנטובא י"ב שבט תקע"ט. מצליח משה אהאני ס"ט.

נ. ש. וויר האבען בערייטס דיא אנטווארטען דער ראבינער פאן פענעדריג אונד מאדענא
ערהאלטען, וועלכע דיא בעשטאטימונג ענטהאלטען. דער ראבינער צו פענעדריג,
באט מיך בעוואנדערס, איירען האכווירדען דיוועם צו מעלדען.

(16)

שרייבען מהגאון מהו"ר שמואל נ"י, אב"ד דק"ק אמשטרדם ואמערספורט.
אנמערקונג דעם איבערזעטצערס.

(הרב הגאון הנ"ל, איזט אין ויינעם פארטרעפליכען שרייבען, ווארין ער זיך געגען אללע ניאערונג
אויפם העפטיגסטע ערקלאהרט, דעם אויסשפרוך דעם ביר דין צדק צו המבורג פאלליג בייא-
געפפליכטעם, אונד זאלכעם מיט פילען גרינדען אונטערשטיצט. דא ער נון אין ויינעם שרייבען
פערשפריכט, איינע בעוואנדערע אבהאנדלונג איבער דיווען געענטשטאנד אין דייטשער שפראכע הע-
רויס צו געבען, זא גלויבען וויר, אונס דער מיהע איבערהעבען צו קאננען, הירפאן איינע איבער-
זעטצונג צו ליפערן. זעהע אבען מן עמוד נ"ג בים עמוד ס"ג.)

וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכָּן בְּאֶרֶץ חָיִל (14) וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכָּן בְּאֶרֶץ חָיִל

שרייבען מהרבנים הגאונים דק"ק פאדובא יע"א

שלום — — זכר

האָכסט בעטריבער איזט אונס דיא נאָכריכט, דאָס אין איהרער געמיינדע, דיא פעסט דער פֿרייאַגיסטערייא אונד דעם אונגלויבענס אויסגעבראָכען; דאָס מעהרערע לייטע אָפֿענטליך אונד אָהנע שייא דען הייליגען שבת ענטווייהען; אונד אין איהרעס מוהטויללען זא ווייט גינגען זיך איינען אונווירדיגען טעמפעל צו ערבויען, דען ויא אין דען זעקס ווערקטאגען פֿערשלאָסען האַלטען, אָם שבת אבער ווייט שליממער פֿערפֿאַהרען. (דער ווערדען אַללע געוועטצווירדיגע האַנדלונגען אין דיזעס טעמפל ערוואָהנט.) ווער האָט יע זאָ וואָס אין ישראל געהאַרט? ווער זא וואָס געזעהן? ביטטערליך קלאָנט אונד טרויערט דיא תורה הקדושה היראיבער, אונד שרייעט אום הילפע. אונד זא האבען אייערע האַכווירדען עס פֿיר גוט געפֿונדען, איבעראַלל דעסהאַלב אַנצופֿראַגען, אונד פֿאַן אַללען ראַבינערן איהרען בייאשטאַנד צו פֿערלאַנגען, אום יענען שטיין דעם אַנשטאַסעס אויס דעם וועגע צו ריימען.

(היר פֿאַלגט איין געלעהרטעס אַרגומענט, וואָרויך ערווענען ווירד, דאָס גאָר ניכט ערלויבט ויא אַבאָנדערונגען אין דען אַלטען פֿאַרמערלן צו מאַכען, אונד דאָס דאָס בעטען אין איינער אַנדערן, אַלס דער העברעאישען שפראַכע, זא ויא דאָס אַרגעל-שפירלען אין דער סינאָגאָגע, בעוואַנדערס אַן שבת געוועטצווירדיג איזט.)

פאדובא יוד שבט תקע"ט. מנחם עזרי' קאסטילנובו ס"ט.

יעקב בר אשר לוצאטי ס"ט.

ישראל בלא"א מרדכי קוניאן ס"ט.

נ. ש.

ביים שלוםסע דיזעס שרייבענס ערפֿאַהרען וויר, דאָס פֿאַן טריעסט אויס, איינע אַנטוואָרט אן זיא אַבענגאַנגען איזט, וואָרין זיא ערוואַכט ווערדען, איינען פֿסק דין שריפֿטליך אויפֿצוועטצען, אונד דאָרטווייזן צור קאַנפֿערמירונג צו שיקקען. וויר ביטטען אונד אונס איינע אַבשריפֿט צו שיקקען, אונד זאָלל אויך אונזערער ווייטס איינע בעשטאַטיגונג דיזעס פֿסק ערפֿאַלגען.

(15) וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכָּן בְּאֶרֶץ חָיִל

שרייבען מהגאון מהו"ר משה אהאני נ"י, אב"ד דק"ק מאנטובא

שלום — — זכר

איידער האַכווירדען שרייבען פֿאַן כ"ה כסליו, האָט מיר דיא שאַן פֿרייהער פֿערנאַממענע אונאַנגענעהמע נאָכריכט פֿאַן דען דאָרטיגען פֿאַרגאַנגען בעשטאַטיגט, ויא איזט עס מאַגליך דאָס אין

נוגה צדק ואור נוגה, נאך ניכט צו געזיכטע געקאממען. דורך מיינען האָכוויידיגען שווי-
גערפֿאַטער אָבער, ראַבינער צו פֿאַזען, איזט מיר דיוועס פֿעררוכטע בוך אין דיא האַנדע געקאממען.
זיפֿצער אונד שטראַמע פֿאַן טהראַנען מיססען דעם לעזער ענטפֿאַהרען, ווען ער דיא פֿרעכֿהייט
דיווער גאַטטלאַזען ליעזט. אַ דאס דיא ליגענמילער פֿערשטוממען מאַגען, וועלכע פֿרעך געגען דיא
פֿראַממען דער פֿאַרצייט שפרעכען. איך שריב זאָגלייך איינע ווידערלעגונג אַללער אין דיוועס בוכע
ענטהאַלטענדען בעהויפטונגען, אונד שיקטע זיא מיינעם האָכוויידיגען שוויגערפֿאַטער. (וואָפֿאַן
הירבייא איינע אַבשריפֿט.) פֿיללייכט קאן דיוועס עטוואַס צור גוטען זאָכע בייאָטראַגען. איך ער-
וואַרטע יעצט איהרע אַנטוואַרט, אונד בין בעגיריג צו וויססען, וועלכען גאַנג דיא זאָכע אונטערדעס
גענאָממען האַט, א. ד. וו.

פרעסבורג ט' שבט תקע"ט :

הקטן משה סופר .

(היר פֿאַלגט נון דיא אַבשריפֿט, וואָרין הויפטוואָכליך דיא גרינדע דעם ספר נוגה
צדק, דורך זעהר געלעהרטע אונד שאַרפֿזינניגע געגעננדינדע ווידערלעגט ווער-
דען, אויך דיא אונד דא, דיא אינגאָראַנץ דעם פֿערפֿאַססערס ערוויזען ווירד.)
[מאַן זעהע אָבען מן עמוד ל' בים עמוד מ"ה.]

(13)

שרייבן מהגאון מהורר מזל טוב, חכם צו מאדענא :

שלום — — וכו' .

זיא האַבען זיך דען לאָהן גאַטטעס דאָרויך ערוואַרבען, דאס זיא זיך יענען אַכטרינגיגען
ענגענען שטעממען, וועלכע אַללע שראַנקען אומצורייסען דראָהען; דאס גוטע איז באַזעס, ליכט
אין פֿינסטערנים פֿערוואַנדעלן; אונד נאך ווילקיהר זיך איינען גאַטטעסדיענסט מאַכען. עס איזט
אין גאַטטליכער אייפֿער וועלכער אייער האָכוויידיגעס קאַללעגיום בעזעעלט, דאס עס דיא געלעהר-
טען ברידער אין ישראל אויפֿרופֿט אונד אויפֿמונטערט, זיך דער זאָכע געמיינשאַפֿטליך אַנצונעהמען.
דאָהער צייגע איך אייער האָכוויידיגען הירמיט אין, דאס איך דער מיינונג דעם מהגאון אב"ד דק"ק
טריעסט בין, דאס געהמליך, זיא איין פֿסק דין אין דיווער זאָכע שריפֿטליך אויפֿזעצען, אונד אן
אַללע אַפֿראַבירטען ראַבינער איינע אַבשריפֿט שיקקען מאַכטען, דאס דיזעלכע דורך איהרע אונטער-
שריפֿט בעשטאַטיגען אונד בעקראַפֿטיגען, וואס דעם געזעצטע אונד דער וואָהרדייט, אָדער וואס
דער ערהאַלטונג דער דורך זאָלכען נייאָערונגען געפֿאַהרדעטען בירגערליכען אַרדנונג געפֿאַס איזט.

מאדענא ו' שבט תקע"ט .

מזל טוב ס"ט .

גלויבענס ערשייטערן, אונד דאס ער אייך שטעטס פֿאַר אַללעם אַזעלכע בעוואַרע.
דיזעס שרייבט טרויאערנד אונד ציטטערנד איבער דען פֿאַלל זיינעם פֿאַלקעס, אונד איבער
דיא ענטווייהונג דעם נאמען גאטטעס אונד ווינער הייליגען תורה, א. ו. וו.
י"ג טבת תקע"ט.

הקטן אליעזר חונה בק"ק טריטש.

(8, 9, 10, 11.)

ענטהאלטענדי:

- שרייבען מהגאון מהו"ר אברהם נ"י, אב"ד דק"ק ברעסלויא.
- מהגאון מהו"ר אליעזר הלוי ס"ט, אב"ד דק"ק טריעסט.
- מהגאון מהו"ר עקיבא איגר נ"י, אב"ד דק"ק פוונא.
- מהגאון מהו"ר אהרן יושע נ"י, אב"ד דק"ק ראוויטש.

(דא דיזע 4 בריפֿע פֿאַן דען פֿאַרהערגעהענדען, נור אין דען אויסדריקקען
אונד שפראַכענדרונגען פֿערשידען, אים וועזענטליכען אבער דעסזעלבען אנהאלטס
זינד, דאס נעהמליך דער פסק דין מהבית דין צדק דק"ק המבורג
בעשטעטיגט ווירד, אונד דיא נייאערער אלס פֿרעפֿלער אונד אַבטרייניגע ערקלאַרט
ווערדען, זא איוט דיא איבערזעטצונג דיזער בריפֿע אונטערבליבען. מאן זעהע
דיא אַריגינאַלע אָבען עמוד כ"א בים עמוד כ"ט.)

(12)

צווייטעם שרייבען מהגאון מהו"ר משה סופר, אב"ד דק"ק פרעסבורג.

שלום — — וכו'.

דרייטע ערהעלט איך איין שרייבען פֿאַן מיינעם ווירדיגען פֿריינדע, הגאון חכם דק"ק טריעסט,
וואַרין מיר דיזער פֿראַגממע ראבינער נאָכדריקליך אויפֿפֿאַדערט דעם קאמפֿף גאטטעס מוט-
היג ענטגעגען צו געהען. אלס איך לעצט ביים עמפֿפֿאַנג דעם שרייבענס איהרער האַכווערדען,
גלייך דענזעלבען טאג מיט דער אַנטוואַרט איילטע, וואַרען מיר דיא לאַסטערונגען יענעם ליבעלס

וואס דאס פוך אור נוגה, אנבעלאנגט, זאָ געהט זיינע אונצופערלאַסיגקייט אויס איהם
זעלבסט הערפאַר. ווער ליגט ווילל בערופט זיך געוואָהנליך אַוויף ענטפערנטע צייגניסע. וואָס
בעוואָג וואָס דען פֿערפאַסער זיך נאָך דער סענטעניץ איינעם אימאָליענישען געלעהרטען אונד דיא
דעם ר' אהרן הארינר אומצוהעהן? גיבט עס דען קיינע אפראָכירטען ראַבינער אין דייטשלאַנד,
מעהרען, בעהמען אונד פאַלען, דיא דען ראַבינער - שמוהל אין צאהלרייכען געמיינדען בעוויטצען?
זעלבסט אין אונגאַרן, גיבט עס דאָ ניכט האַכגעלאַהרטע מאַננער, דערען שילער גראַסערע
קענטניסע בש"ס ופוסקים בעוויטצען, אַלס דער רב צו אראד? וואָרום גינג ער אללע דיוע
פלאַטצע פֿאַרבייא? דיועס בעווייזט דאס אונגערעכטע זיינער זאַכע, ער וואוסטע עס גאָר וואָהל,
דאס קיין גאַטטעספֿירבטיגער ראַבינער עס בילליגען ווירד, דיא גרענצען צו איבערטערטען, דיא
אונס אונזערע חכמים געזעצט האבען, אונד וועלכע פֿאַן אונזערן פֿאַרפֿאהרען דורך לאַנגער זאָלס
צווייא טויווענד יאהרען הייליג געהאלטען וואורדען. זאָ הייסט עס אויך אין חלמוד
ירושלמי "אָב וויר אייך גלייך אונזער געבעט - בוך (וועלכעס דיא מאַרגענלאַנדער דען אַבענד-
לאַנדערן איבערוואַנדטען,) צו שיקקען, זאָ דירפֿט איהר דאָך ניכט פֿאַן דעם געברויכע איירער על-
טערן אַכנעהען". עס איזט אַלזאָ קלאַהר אונד ענטשידען, דאס דיא עניגען געזעטצוויריג האַנדעלן:
1) דיא אין איינער אנדערן שפראַכע אַוויסער דער העברעאישען בעטען, איהר געבעט-
הוין זעקס מאַנע פֿערשלאַססען האלטען, אונד זיך אַם זיבענטען זאָן דער אַרגעל
ערגאַטצען.

2) דיא פֿאַן אונזערן ווייזען אַנגעאָרדנעטען געבעטפֿאַרמעלן, אונד דיא שטעללען וואָרן
אום ערלאַזונג געבעטעט ווירד, איבערשפרינגען.

3) דיא אַם שבת וועהרענד דעם געבעטס דיא אַרגעל שפֿילען לאַססען.

ניכטס פֿאַן אללען דיוען דינגען קאן איין ראַבינער אונד לעהרער, דער דאס געזעטץ קענטט, אונד
בתורה הקדושה גלויבט, ערלויבען.

אייך עס אלהי אברהם! אייך! אין דערען נאָהע יענע ענטווייהונג דער רעליגיאָן
פֿאַרגעהט, אייך ליעגט עס בעוואַנדערס אָב, לקנא קנאת ה' צבאות, אונד דען רוהם איירער גע-
טיינדע צו רעטטען. דען רוהם איינער שטאַרט אין ווערלכער פֿאַן יעהרער ווייזוהייט אונד טוגענד
העררשטע. — אַוויף ברידער! פֿערליהרט ניכט דען מוהט, דען אייער בייאשטאַנד איזט דער
הערר אייער גאַטט: זוכט עס נאָך בייא איירער ערלויכטען אַבריקייט, ביטטעט פֿלעהענטליך אום
אונטערשטיצונג דער שוואַכען אונד אום דעמיטהונג דער איבערמיטהיגען, דאס דיא ענטשטעהונג
איינער גינאען סעקטע דיא קיין שטאַטט דולדעט, אים ערסטען קיים ערשטיקט ווערדע. דעם
פֿערנעהמען נאָך, לעכט איהר אונטער איינער זעהר מילדען אונד גערעכטיגקייט
ליבענדען רעגירונג, דיא טוגענד אונד רעליגיאָן שטעטס בעשיטצטע. געהעט פֿלעהענד היין
צו איירעם האַכווייזען סענאַט אונד ביטטעט, דאס דער אַרם דער פֿרעפֿלער געהעמטט
ווערדע.

בעטענד פֿאַללע איך היין פֿאַר דעם עוויגען גאַטט, דאס ער וויינען ענגעל פֿאַר אייך דערזענ-
דע, אונד אייך בייאשטעהע, דיא עניגען צו שטירצען, וועלכע דיא גרונדפֿעסטע דעם הייליגען
גלויבענס

אבטריניגע גיכט, וועלכע אייניגע אינדיווידוען מיט צום אומשטורץ דעם הייליגען קולטום פֿערליימען.
זיא מאַכען דען אנפֿאַנג דאָמיט, זיך איינען טעמפל צו בויען, וועלכען זיא נאָך דער
ווייזע אנדערער נאציאָנען, זעקס טאָגע פֿערשלאָססען האַלטען, אונד אַם זיבענטען טאָגע צו איינעם
צוויידייטיגען גאָטטעסדיענסט עראָפֿנען. בעטען האַלב העכערע איש האַלב דייטש; אַזוי
האַבען זיא איין איהנען געפֿאַלליגעם געבעטבוך דרוקקען לאַססען, אין וועלכעם זיא פֿאָן דען פֿאַרמען
אַבווייכען, דיא אונס חכמינו ז"ל אנפֿאַרדנעטען, אונד דיא שמעללען דיא זיך על גאולחנו בעציהען
אויסלאַססען. אַזוי לאַססען זיא ב. ש. ב. ה. ק. ו. ד. ש. דיא געזאָגטע מיט דער אָרגעל בענלייטען.
וועהע! דאָס פֿאָן וואַלכע דינגע האַרען מוּם! דיזע פֿערבלענדטען, שטיטען זיך אויף איינען מאַרשען
שטאַב, אויף דאָס בוך נזוגה צדק, (וועלכעם צו דעסוואַ אָהנע אַפּראַכצאָן איינעם לעניטימען
ראַבינערס געדרוקט וואַרדען,) אונד אויף דען אויסשפּהנד איינעם אין דיזעם בוכע אָנגעפֿירטען
אונבעקאַנטען געלעהרטען אין איטאַליען, דער דיא אָרגעל-בענלייטונג אן שבת ערלויבען ווילל, בע-
זאָנדרעם אַבער אויף דען רב צו אַבאָד, וועלכער גאַנצליך דיא שראַנקען דער
אַלמען זוייזען נידער צו רייסען טראַכטעט.

דאָך וויר קענען דיזען ד' אהרן האַריג; ער איזט אין מאַן פֿאָן זעהר מיטטערלאַ-
סיגען קענטניסען בש"ס ופוסקים, אונד פֿערן זיא עס פֿאָן אונס, אויף זיינע אויסשפּריכע צו בויען,
יא וויר קענען דיזען מאַן אונד זיינען קאַראַקטער, ווער איזטס דער אויף איהן איינען וועהרט זעטען
קאָן? אונד וועלכער וואַהרער גאָטטעספֿירכטיגע ווירדע זיך אונטערפֿאַנגען דיא געבעטספֿאַרמעלן
אַבצואַנדערן, דיא אונס אנשי כנסת הגדולה ז"ל אָנגעאָרדנעט האַבען, וואַרונטער מעהרערע
נביאים וואַרען. (זעהע מסכת ברכות אונד בעזאָנדרעם במס' מגילה.) יעדער געזעטצקונדיגע
ווייס, דאָס ווער איינע ברבה אנדערסט זאָנט אַלם וואַלכע פֿאַרגעשריבען וואַרדען זיינע פֿאַרליכט
ניכט ערפֿיללט, אונד זיא פֿיהל מעהר ערסט ווער אַללעס אַבאָנדערט!
דאָרויס דאָס זיא דיא געבעטע על גאולחנו אויסלאַססען, ערהאַלט דייטליך, דאָס זיא
דיא גרונדזעטצע אונזערער רעליגיאָן, דיא זויסאָנונגען אונזערער נביאים אונד חברי חכמינו
ז"ל אַבלייגען, גאָטט אונד זיינע הייליגען האַהנען, זיינער לעהרען אונד זיינער
פֿראַפֿעטען שפּאַטטען.

זיא פֿיהלע מיהע האַבען זיך ניכט דיא גאָטטוועליגען אַלמען גענעכען דיזע געבעטע צו אָרדנען,
אַלם: דער דמב"ם, טור, שולחן ערוך, כל בו, אבודרהם ע"צ. אויפֿס גענויא-
עסטע האַבען זיא יעדעס וואַרט ערוואָגען, נאָך דען פֿיינסטען רענעלן דער שפּראַכע; זיא מאַנכע
ערהאַבענע אירעע איזט אין דיזען וואַרטען ענהאַלטען; אונד יעצט טרעטען אונז געווייזענע
אויף, דיזעס אַללעס צו ענטווייהען, אונד זיא דיא גרונדפֿיילער דער רעליגיאָן אומצושטירצען.
אונד ויא ליכט קאָן ניכט דיזע נייאָערונג מאַנכעם געהוימען זינדער אַנלאַס געבען, דיא געבעטע
גאָטטעס אַפֿפֿענטליך צו פֿעהרהאָנען.

וואָס דען איטאַליענישען געלעהרטען בעטריפֿט, זאָ איזט מיד דערזעלבע אונבעקאַנט, אַבער
זואינדערן מוּם איך מיד, זיא ער עס האָט וואַנען קאָנען דאָס מוויקשפּילען אן שבת אונד דאָס
פֿיר בעשטאָנדיג צו ערלויבען. (היר פֿאַלגט איין געלעהרטעס אָרגומענט.)

ווילקיהר פרייא שטינדע; אלס אָב עס יעדעס ערלויבט וויא, זיין געבעט צו פֿערריכטען וויא ער
וויל. דא דאך אונזערע חכמים עס פֿערבאָטען, האבען, עטוואָס אן אונזערן געבעטען
צו אַנדערן, בעזאָנדערס דיזעלבען אין איינער אַנדערן שפראַכע צו האַלטען, אינדעם דורך דיא
איבערזעצונג פֿיהל פֿאָן דעם זיין דער געבעטע פֿערלאָהרען געהן מוס, אונד אָפט זינד עס ערדאָ
בענהייטען, וועלכע דיא אונגעווייהטען איבערזעצער פֿערקעננען.
אלל לייזן דיזע לייטע האבען אייגענטליך קיינען גלויבען. איהרע
גאנצע אַבויכט איזט, זיך בייא דען קריסטען, פֿיר ווייזער אלס איהרע ברודער אויסצוגעבען, אים
גרונדע אַבער, זינד ויא וועדער יודען נאָך קריסטען.
אויך דאס שפילען דער אַרגעל בשבת קורש איזט דורכאויס איינע געזעטצווידריגע
האַנדלונג, וועלכסט דורך איינען ניכט-יודען, צוואַר האבען וויר היר אין פראַג איינען צלטען גע-
ברויך, קבלת שבת מיט מוזיק צו האַלטען; אַלליין, איינע האַלבע שטונדע פֿאַר
ברכו מיססען דיא מוזיצי דאס אינסטרומענט בייא וייטע זעטצען.
וואָס דאס צו דעסווא געדרוקטע הייללאָזע בוך נוגה צדק בעטריפֿט, זא דאָרף מין
זיך ניכט דאָנאָר ריכטען. וויר קעננען דיזע לייטע, וועלכע אין דיזעם בוכע מיט זא פֿיהל אויפֿשניי-
דערייאַען אַנגעפֿיהרט ווערדען. דאס גאנצע איזט הינטערליסט אונד בלענדווערק, אונד צידהלט
דאָהין, דורך לעערע וואָרטע אירע צו פֿיהרען.

מיט איינעם וואָרטע, יעדע אַבאָנדערונג אין דען געבעטען אונד געברייכען, דיא אונס פֿאָן
אונזערן פֿאַרפֿאהרען אַנגעאָרדנעט זינד, איזט געזעטצווידריג. ווער אונזערס ראהט פֿאַלגט,
דעססען ווננשע ווירד דער הערר מיט גנאָדע ערפֿיללען, ווער אַבער דיא לעהרען אונזערער חכמים
איבערטריטט, דעססען אורטהייל איזט לאַנגסט געפֿאַללט, אונד דעססען געבעט מוס צו שאַנדען
ווערדען.

פראַג ד' טבת תקע"ט.

הק' אליעזר פלעקלש. הק' שמיאל סג"ל לאנדוי. הק' ליב מעליש.

(6)

צווייטעם שרייבן מהגאון מהו' מרדכי בנעט אב"ד דק"ק ניקעלסבורג והמדינה.

שלום — — וכו'.

איין פאַרטוגיוישער געלעהרטער פֿאָן איזמיר, וועלכער היר דורך רייזטע, צייגטע מיר איין
צו דעסווא געדרוקטעם בוך, בעטיטעלט נוגה צדק. וואָרין איך צווייא אַבאָנדלונגען פֿאַנד.
נעהמליך

[illegible]

ב' שבת תקע"ט

הקמן מרדכי בנעט אב"ד דק"ק ניקעלסבורג והבד"נה •

С. 10. (5)

שד"יבצן דעם בית דין צדק דק"ק פראג י"ע

שלום — — — ובר.

אִיירֶער האָכ־ווייַרדען וועהמוהט עררעגענדעס שרייבען, האָבען וויר ערהאַלטען. הערצבעטרי-
בענד איזט דער אינהאַלט דעסועלבען. וועהע דעם צייטאַלטער אין וועלכעס זאָ וואָס פֿאַרגעהט,
וועהע דעם אָהרע וועלכעס האָרען מוים, דאס דיא ציגעללאָזיגקייט אונד פֿרייאַגייסטערייאַ זאָ ווייט
אום זיך גענריפֿפֿען, דאס מאן זיך איינען ווילקיהרליכען נייען ריטום וואָהלט; דיא לעהרע גאָטטעס
אונד דיא פֿאן אונזערן פֿאַטערן אונד פֿאַרפֿאַהרען בעאַבאַכטעטען געברייכע פֿערווירפֿט; זיך
איינען טעמפֿעל בויט, אונד אייגענע געכעטע דרוקען לאָסט; אַלס אַב תּוֹרַתּוּ הַקְּדוּשָׁה יעדעס

°) דיוועס ווירד פאָללויג אין דעם ברייפֿע (17) דער ראבינער פֿאָן ליוואַרנא בעשטעטיגט.

אויסלעגונג חכמינו ז"ל, קיינע איינציגע מצוה רעכט פֿערשטעהן קאננען. (זעהע כוזרי מאמר שלישי סימן ל"ה.) אונד עס טרעננט זיך יעדער, דער נור דען נאמען ישראל פֿיהרט, פֿאן דיוער מענשען קלאסע. נאך דיוער פֿאראויסזעטונג, שפּריכט זיך דיא וואהרהייט פֿאן ועלבסט אויס, דאס יעדער דער אירגענד איינע נייאערונג געגען דברי חכמינו ז"ל איינפֿיהרען ווילל, זיינע מיטבריי- דער נור אויף אבועגע ברינגט, אונד דארף מאן איינעם זאלכען קיין געהאר געבען. דיועס איזט נון דער פֿאלל מיט דער נייאען חפלה, וועלכע דורכאויס געגען דיא וואהרהייטס- פֿאללען פֿארשריפטען אונזערער חכמים איזט, נעהמליך:

1. (זיא לאססען דיא ברכות השחר אויס, וועלכע אונזערע חכמים צו בעטען בעפֿאהרלעך, (זעהע ברכות פרק הרואה דף ס'), אונד בגמרא מנחות דף מ"ג ווירד אויסדריקליך געזאגט, דאס דיוע צו דען מאה ברכות געהאָרען. (זעהע טור אורח חיים סימן מ"ו, ירושלמי סוכה, וסדר אלי' רבא.)

2. (זיא לאססען ברכות התורה אויס, וועלכעס איין מצוה עשה דאורייתא איזט, (זעהע ברכות דף י"א, ונדרים פרק א').

3. (זיא לאססען תהלה לרוד אויס, געגען דיא גמרא ברכות פרק ד').

4. (זיא לאססען אמת ויציב אויס, גאנץ געגען דיא פֿארשריפט חכמינו ז"ל. (זעהע גמרא ברכות דף כ"א, ומשנה בתמיד פרק א') (זעהע אויך (כוזרי מאמר שלישי) וואָ

זעהר פֿיהל פֿאן דער פֿארטרעפֿליכקייט דיועס געבעטס געזאגט ווירד.)

5. (ענדליך לאססען זיא אללע שטעללען אויס, וואָרין דער גלויבע פֿאן דיא האַפֿנונג אונזע- דער ערלאַונג פֿארקאמט, אלס: אין בערכך, אל אדון, לאל אשר שבת, וזהביאנו לשלום, צור ישראל, שתעלינו בשמחה לארצנו.)

דיראיבער מוס מאן אין דער טהאט ערשטוינען, דאס עס זיך ניכט פֿאן איזרעליטישען אב קאטלינגען דענקען לאָסט, דאס — גאטט בעוואהרע — דער גלויבע פֿאן איהרעם הערצען וויא פֿאן איהרעם מונדע פֿערן זיא; ווען זיא אין איהרעם הערצען דען גאטט דער וואהרהייט עהרען, אונד בביאת משיח גלויבען, וואָרום ענטפֿערנען זיא דיוען פֿאן איהרעם מונדע? דיעס איזט יא דיא פֿרוכט דעם שפרעכענס איבער איינע זאכע, דאס מאן זיא דעם הערצען איינפֿראגע. אויס דיועס גרונדע זינד אונס געוויססע געגענשאַנדע דעם גלויבענס, צום טאגליכען אויסשפרעכען געבאָטען וואָרדען, דאָמיט זיא ניא אונזערע הערצען ענטריקט ווערדען זאָללען. (זעהע כוזרי)

(דער פֿאָלגט נון איין געלעהרטעס דעוואָנעמענט איבער אונזערע געבעטע אויף

ביארה המשיח, פֿערנעד ווערדען וערד ווייטלייפֿיגע אונד גרינדליכע בעווייזע

מנמרא ופוסקים געבראכט, דאס דאס בעטען אין איינער אנדערן שפראכע אויסער

לשון הקודש, זאָ וויא דיא אָרגעל - בעגלייטונג, בעוואָנדערס אן שבת,

ניכט ערלויבט זיין.)

אין בעטרעף דעם ר' אהרן חאדין, רב צו אראד, זאָ זיין עס פֿערן פֿאן אונס, איינע

לעהרע פֿאן איהם אין בעטרעף אירגענד איינעם רעליגיאָנס געגענשאַנדעס אנצינעהמען, דאָ דיוער

מאן אין גמרא אונד פוסקים נור זעהר מיטטעל מאַססיגע קענטניססע בעוויטצט, אונד זיך בלאָס

מיט וועלטליכען וויספענשאַפטען אַבגיבט.

דאס דאס אָרגעלשפילען בעזאָנדרעם אן שבת אין דער סינאגאגע אונערלויבט זיין "פֿאַלליג גע-
זעטצמאַסיג, אונד איך שטיממע איך דיראין גאַנצליך בייא. איך צווייפֿערלע אויך ניכט דאס
אללע האָכגעלאהרטע ראַבינער אונזערער צייט, דיועם אויסשפרוּכע בייאפֿליכטען ווערדען. אונד
זאָ ויין גאָט מיט אייך א. ז. וו. פרעסבורג ב' דר"ח טבת תקע"ט.

מושה הקטן סופר.

שרייבען מהרב הגאון מהורר מרדכי בנעט נ"י, אב"ד דק"ק ניקעלסבורג.

שלום — — וכו'.

דעם אין דער צושריפֿט איירער האָכווירדען אויסגעדריקטען פֿערלאַנגען געמאָס, ערפֿאַלגט
הירבייא אַבשריפֿטליך מיין אויסשפרוּך אין דער קוועסטיאָנירטען זאַכע. מאַכטע דערוועלבע בעוויר-
קען, יענע אַבטרייניגען צוריק צו פֿירערען, אונד דיא איינטראַכט זאָן איירער מיטטע
הערצושטעללען.

סענטענץ.

אין זאַכען דער יונגסט פֿאַרגפֿאַללענען נייאערונגען, בעטרעפֿענער דיא אַבאָנדערונג אונזער-
רער געבעטספֿאַרמעלן דורך וועגלאַססיג גאַנצער שטיקקע זאוואָרהל, אַלס דורך געזעטצווירדיגע
פֿערפֿאַלשונג דער בייאבעהאַלטענען געבעטע. ערקלערען וויר פֿאַלגענדעס:
עס איזט אללגעמיין בעקאַנט דאס כל עדת ישראל אונאַבבריינגליך אויף דעם גלויבען זאָן
תורה שבכתב ותורה שבעל פה פֿערהאַררעט, וועלכע ביידע פֿאַן משה רבינו,
דער זעלביגע אונמיטטעלבאַר פֿאַן גאָט עמפֿפֿאַנגען, צו אונס געקאָממען זינד. אן דיועם גלויבען
האבען וויר אונס פֿאַן יערהער געהאלטען, ווייטדעם אונס גאָט צו ויין פֿריסטערליכעם פֿאַלק ער-
קאָהרען. נור בזמן בירח שני האַטטע עס אייניגע פֿערוואָרפֿנע געגעבען, אונטער דעם נאָמען
צדוקים, אונד צו דען צייטען דעם רב יהודא גאון, ענטשטאַנד איינע סעקטע אונטער
דעם נאָמען קראים, וועלכע ביידע פֿאַן תורה שבעל פה אבגינגען. (זעהע כוזרי סימן ל"ח
וסימן ס"ה מאמר שלישי.) יעצט אַבער איזט דאס אַנדענקען דיוער סעקטען ברייטס ערלאַששען,
אונד דיא וועניגען דיא דאָפֿאן נאָך דיא אונד דאָ עקסיסטירען, זינד גאַנצליך פֿאַן דער געמיינדע
ישראלס אַבגאָאָנדערט. (זעהע אגרת הרמב"ם ותשובת רבינו בצלאל.) אונד קיין ישראל
כשר האַט אירגענער איינע געמיינשאַפֿט מיט אירגען; דאָ דיוע סעקטען אַהנע דיא מינדליכע
אויסלעגונג

אונד דען זעענען דעם באדענס יענעם לאנדעם צו טהון, זא קאנטען וויר פרייאליק מיט דען לאנד-
דערן דיא וויר יעצט בעוואהנען גוט צו פרידען זיין - אלליין ווייט ענטפערנט, דאס וויר וועגען
איינעם בעסערען צייטליכען לעבענס, אונס נאך דעם דויליגען לאנדע וואהנען; זאנדערן אונזערע
ווינשע געהן בלאס דאהין, דאס וויר דארט אויף געווייטהעטער שטאטטע, אונזערע הייליגע תורה
האלטען, אונד אונזערן וואהרען גאטטעסדיענסט, ריינער אויסאיבען קאנטען. (זעה רמב"ם
הלכות מלכים פרק י"ב.) דיועם קאן דער ווירדע דער קאנגע אונד פירשטען אונטער דערען שושן
וויר לעבען, קיינעם ווענעם אנשטאט זיין. וואר יא נחמיה בן חכיה קאנגליכער אבער-
שענק אונד אים האלסטען אנועהען ביים קאנג פארן פערזען, אונד דאך נאחם עס איהם דער-
זעלבע ניכט איבעל, דאס ער ווינען גראס איבער דיא צערשטארהונג ווינער פאטערשטאדט לויט
ווערדען ליעם, (נחמיה א') אונד רעכנעטע עס איהם ניכט אלס אונדאנקבארקייט אן, דאס ער
זיך נאך ווינעם פאטערלאנדע צוריק וואהנטע. דען יעדעם רעליגיאזע פאלק, שאצט דען רעליגיאנס-
פערעהרער, ווען ער אויך איינער אנדערן רעליגיאז צו געטהאן איזט.
אייגענטליך זינד וויר נאך חורבן ירושלים, אלס קריגסגעפאנגענען נאך אנדערן לאנדערן גע-
בראכט ווארדען, נור דיא גאטליכע גנאדע פערלית אונס גונסט אין דען אונזען דער קאנגע אונד
פירסטען, זא דאס וויר נאך אונד נאך אין דיוען לאנדערן איינהיימיש ווארדען, וועסרהאלב וויר
פיר דאס וואהל דער רעספעקטיפען רעגירונגען דיוער לאנדער צו בעטען פערפליכטעט זינד, אונד
ניכט אונערקענטליך געגען דיא אונזאהליגען וואהלטהאטען זיין דירפען, דיא זיא אונס דורך פאסט
צוויא טויווענד יאהרע ערוויזען האבען; אונד זיכערליך ווירד עס איהנען דער אלמאכטיגע
פיהלפאך בעלאהנען. דעסוועגען איזט עס אונס יעדאך ניכט צו פערזארגען ווען וויר האלפען, דארט-
הין נאך דעם ערבטהייל אונזערער פאטער איינסט צוריק צו קעהרען, אונד פאן דעם גוטען דאס
אונס גאטט צו טהייל ווערדען לאסטען ווירד, אויך אונזערן וואהלטהאטערן אויס אנדערן נאציאנען
צופליסען ווירד. וויא ישעיה הנביא שפריכט, "והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה ורחק" (ישעיה ס')
"פאלקער ווערדען אין דיינעם ליכטע וואנדעלן, אונד קאנגע זיך אין דיינעם שטראהל ערגעטצען."
דאך יענע אבטרייניגען מאגען פיללייכט שאהן דיא האפנונג אויפגעגעבען האבען, אדער גאר ניכט
גלויבען אן דיא וויסנשאפט אינזערער נביאים, בנין בית המקדש אונד ביאת המשיח
בעטרעפפענד, אדער אללעס וועגלייגען וואס אונזערע חכמים היראיבער געזאגט האבען, אין דיועם
פאללע פערווייזע איך זיא אבערמאלס אויף דען אויסשפרוך דעם רמב"ם דער אבען
אנגפיהרט איזט.

וואס דאס בעטען אין דייטשער שפראכע, אונד דיא ארגעל- בעגליטונג בעטריפט, זא איזט
ביידעס, נאך דעם געזעטצע, אן אונזערם גאטטעסדינעם ניכט ערלויבט, בעוואנדערס איזט דאס
מוזיק שפילען אן שבת געזעטצווירדיג.

(דער פאלגען דיא בעווייזע.)

דעם נאך איזט דער אויסשפרוך איירער האלבוירדען, "דאס ניר דאס געבעט אין העבראישער
שפראכע, אונד נאך דען אלטען, פאן יעהר איינגעפיהרטען פארמעלן, אלליין גילטיג, אונד

מיט דעם שטורץ דער תורה בעשעפטיגטען, וועלכע זיא אין האהען שולען אונטער טווענדען פאן
שילערן פערברייטעטען; אויך האט מען זיא סנהדרין דיא דורך איהרע פערארדנונגען אונד
וויזען איינשראנקונגען, אונזערע הייליגע רעליגיאן בעפעסטיגטען אונד איבער דיאזעלכע וואכטען.
איהרען פוסטאפפערן פאלגטע דיא צאהללאזע מענגע איהרער שילער, ביס צו רבי יהודה
הנשיא, גענאנט: רבינו הקדוש, דער דיא משנה פערפאסטער. פאן אללע דיעזען אונד-
צאהליגען געלעהרטען יענער צייט, דערען לעהרען, ווען מאן זיא געוואממעלט האטטע, פילע ביכער
געפיללט האבען ווירדען, ווערדען דאך נור וועניגע אין דער משנה אונד גמרא געדאכט, אונד צוואר
אויס דעם גרונדע, ווייל דיא ערסטע וויזען יעדער צייט, פאן דעם גוטען נור דאס בעסטע גע-
וואהלט אונד אנגענאמען האטטען; ביס ענדליך דיא פערפאסטער דער משנה אונד גמרא, פאן
דעם בעסערען ווידעראום נור דאס בעסטע געוואממעלט אונד אויפגעצייכעט האבען.
וואס אלזא דיא ערסטע אונד גראסטע וויזען, דורך זא פילע יאהרדונדערטע געוואהלט,
געוויכטעט אונד געלייטערט האבען, וואס דיא גאנצע נאציאן וויט בייאנאהע צווייא טווענד
יאהרען אהנע ווידערערדע אנגענאמען האט, וואללען יעצט קליינע פיקסע אנגרייפער,
אומשטירצען אונד בעסער מאכען וואללען? ! !

(היר בעווייזעט הרב הגאון אויס דעם רמלמוד, דאס קיין בית דין דיא אנארדנונג
איינעם פריהערן בית דין אויפהאבען קאן, ווען עס דעמזעלבען ניכט אן צאהל אונד
קענטניסען איבערלעגען איזט, אונד ווען ניכט טריפטגע געגענגרינדע צור אויפהאבונג
פארהאנדען זינד א. ז. ו.)

שטערט איהר אלזא אויף איהר וויזען ראבינער אונזערער צייט, אונד שטיממעט איהר דא-
ריבער אב, אב איין ערהאבליכער גרונד פארהאנדען זיא, אונזערע געבעטס-ארדנונג אומצווער-
פערן, וועלכע דאס אוראלטע קאללעניום געמאכט האט; יענע לייטע הארט האבען קיין
דעכט צו וואהלען, אונד זיך פאן דער געמיינדע ישראל אבטרייניג צו צייגען, וואללען אבער
דיזע מענשען דאס געזעטץ דאס איין בית דין ניכט ערמאכטיגט איזט דיא פערארדנונג איינעם פרי-
הערען בית דין אויפצוהאבען, ניכט אנערקענען, אויס דעם גרונדע, דאס עס אויס דעם רמלמוד
זיין אורשפרונג האט, דער פיר זיא קיין אויטאריטעט האט, זא געהארען זיא נאך דעם אויסשפרוך
דעם רמב"ם (הלכות ממרים פרק ג') צו דען אפיקורסים, (וואס האבען זיא אלזא גאר
מיט אונזערן געבעטען צו שאפפער ?)

זאללטע אבער יעמאנד בעהויפטען וואללען, דאס וויר יעצט קיינע אורזאכע האבען, אויף
ביאת המשיח אונד ווידערעהערשטעללונג עבודת בית המקדש צו בעטען, ווייל וויר זיכער
אונד רוהיג אונטער דעם שושן דער ערהאבענען פירשטען אונד רעגירונגען אנדערער נאציאנען
לעבען: זא ווירדע ער זיך זעהר איררען, דא זעלבסט בזמן בית שני, אונטער דער רעגירונג דער
יודישען קאניגע, דיא ניכט פאן בית דוד ווארען, אויף דיא ווידערעהערשטעללונג פאן בית יהודה
געבעטעט ווארדע, ווייל וויר נור אין פעראייניגונג מיט דיזער גאטטוועליגען פאמיליע, בזמן חמשיית
דיא העררליכקייט דעם הערן שויען ווערדען, ווארע עס אונס נור אום דיא העררליכען פריכטע

ערלויבען צו פֿינדען גלויבט, ווירד איינסט דאפיר פֿאַר גאָט פֿעראַנטוואָרטליך ויין. וועם איזט אויך
ניכט גענוג דיזע פֿרייאַהייט ניכט צו ערלויבען, זאָנדערן יעדעס בית דין וועלכעס דיא מאַכט האָט,
דיזעס אונזענען צו שטייערן, אונד עס אונטערלאָסט, לאָדעט איינע גראָסע שולד אויף ויך; בעזאָג-
דערס אין דיזען שטיקקען, וואָרום נאָך אַנדערע אונד גראָסערע ציגעללאָזיקייטען ענטשטעהן קאָנגען,
הייטע ערלויבט מאַן ויך דיזעס אונד מאַרגען געהעט מאַן ווייטער. דאָך גענוג היירפֿאַן —
פֿרידע ויין דען ראַבינערן אַיוראַעלס פֿאַם העררן דער וועלט.

מיינץ ו' בסליו תקע"ט.

הקטן הירץ שייאר.

(3)

שרייבען מהרב הגאון מהורר משה סופר נ"י, אב"ד הק"ק פרעסבורג.

שלום — — וכו'

איהר האָכערהרמעס איזט מיר צו געקאָממען. געבייגט אונד מיט בעטריבנים ערפֿיללט האָט
מיר דיא נאָכריכט, דאָס לייטע, זאָ דאָס יאָך דער רעליגיאָן אַכגעשיטטעלט, זיך אַונטערפֿאַנגען
האַבען, דורך איינען נייען וויללקיהרליכען קולטוס, דען אלטען גאָטטליכען בונד צו צערשטאָהרען;
אינדעס ויא איינען טעמפלעל ערבויעט, דען ויא דיא גאַנצע וואָכע הינדורף פֿערשרלאָססען האַלטען,
אונד נור אַן שבת עראָפֿנען, (אָ דאָס ויא איהן אויך דיזען טאָג פֿערשליסען מאַכטען) וואָ ויא איינען
גאָטטעס דיהנסט האַלטען, מיט פֿעראַנדערונג אונד אַבקירצונג דער געבעטס פֿאַרמעלן, דיא אַונס
פֿאַן אַנשי בנסת הגדולה ואבותינו הקדושים בעלי התלמוד איבערליפֿערט
יאָרדען; דיא ברכות השחר (וועלכע במסכת ברכות פרק הרואה פֿאַרגעשריבען זינד) גאַנץ
וועגלאָססען; אויך דיא געבעטע אויף ביאת משיח אונד בנין ירושלים אַבאָנדערן,
אונד טהיילים וועגלאָססען; אַונד ויך פֿאַן איינעם ניכט-יודען אַם הייליגען שבת אין
מויקאַלישעס אינסטרומענט פֿאַרשפּילען לאָססען; ענדליך אויך דען גראָסטען טהייל דער געבעטע
אין דייטשער שפּראַכע האַלטען.

דיזעס איזט דער וועזענטליכע טהייל איהרעס שרייבענס, אין וועלכעס ויא מיין גוטאָכטען פֿער-
לאַנגען, אָב יענע גייערונג צו בילליגען ויא אָדער ניכט? (דיא ווירד דורך געלעהרטע אַרגומענטע בעוויזען, דאָס וויר יעדען טאָג דרייא מאַהל
גאָטטעס דיהנסט צו האַלטען פֿערפֿליכטעט זינד.)

עס איזט אויך בעקאַנט, דאָס דיא אַיוראַעליטען בזמן בית שני, איהר איינעם לאַנד בעוואָהנטען
אונד פֿילע יאָהר הונדערטע הינטעראיינאָנדער איהרע אייגענע אַונאומשראַנקטע רעגירונג האַטטען.
דאָמאַלס בעזאָס דיא נאָציאָן גראָסע אונד אויסגעצייכענטע געלעהרטע, דיא ויך איינציג אונד אלליין

בעטרעפֿען זאָ גוט אלס איך אויפֿצופֿינדען, אונד בעדירפֿט דאָהער מיינער אונד מיינעם גרלייכען
ניכט. אַלליין אום איהרעם אויסדריקליכען פֿערלאַנגען צו געניגען, ווילל איך מיך דאָראַיבער מיט
קורצען וואָרטען דאָהין ערקלעהרען: דאָס אַללע דינע דרייַא דינגע ניכט צו ערלויבען זינד, וועדער
איינעם אינדיווידוען נאָך איינער גאַנצען געמיינדע.

אין בעטרעף דער אַבאָנדערונג דער געבעטע, זאָ איזט דינעם ניכט נור אין דען אַלגעמיינען
געבעטספֿארמעלן אונד לאַנגעוואַנגען אונערלויבט, דיא וויר ווייט איבער צווייא טויזענד יאָהרע
פֿאַן דען אַנשי כנסת הגדולה הער האַבען, דיא נעהמליך עזרא הסופר, נאָך חורבן בית
ראשון, אין איינעם דאָהט פֿאַן הונדערט אונד צוואַנציג זקנים געזאממעלט אונד
געאַרדנעט האָט, וואָרונטער מעהרערע נביאים וואָרען, אַלס: חגי, זכריה, מלאכי ודניאל וכו',
אויסער דען טויזענד געזעטצקונדיגען אין פֿערשידענען גענעראַציאָנן, (זעה גמרא מגילה) דיא
אַללע, דיא בייא אונס איבליכען געבעטע אַרדנעטען; וואָראַן זיך אַלזאָ נימאָנד פֿערגרייפֿען דאָרף,
דאָ זיא איבעראַל בכל חפוצות ישראל אַנגענאָמען וואָרדען, אונד איבעראַל פֿאַסט דינעלבע פֿאַרם
אַהנע אַבאָנדערונג בעאַבאַכטעט ווירד: זאָנדערן אויך זאָגאר אין דען געבעטען דיא אין שפּאַטערן
צייטען פֿערפֿאַסט אונד נאָך אונד נאָך אין דען זינאָגאָנען אינטראָדוצירט וואָרדען, אַלס דיא בעזאָנדערן
פֿאַרמעלן דער דייטשען אונד דיא דער פֿאַרטוגיזען, דאָרף קיינער פֿאַן דעם געברויך אַבגעהן, דער
אין זיינער זינאָגאָנע איבליך איזט. אַבגלייך דיא דייטשען דאָראַן פֿאַן דען פֿאַרטוגיזען אין עטוואַס
אַבווייכען, זאָ האָט יעדע פֿאַרמעל איהרען וועהרט אונד איהרען בעזאָנדערן גרונד, דאָהער יעדער
בייא דער ווינען פֿערבלייבען מוס, דאָ דורך דיא מינדעסטע אַבאָנדערונג דער זיין פֿערפֿאַלשט ווערדען
קאָן. אימגלייכען איזט עס אונערלויבט, איינען פֿאַן לאַנגער צייט הער איבליכען מנהג ישראל אַב-
צושאַפֿען, ניכט אַלליין דיאיעניגען מנהגים דיא אים תלמוד אַנגעפֿיהרט, אונד אַלזאָ פֿיר דיא גאַנצע
נאַציאָן הייליגעס געזעץ זינד; זאָנדערן אויך דיא פֿאַרטיקולערען געברייכע איינצעלנער לאַנדער, אַדער
קהלות, וועלכע פֿאַן אייניגען גענעראַציאָנען הער איינגעפֿיהרט זינד, דירפֿען ניכט אַהנע נאָמה אַב-
געשאַפֿט ווערדען. (היר פֿאַלגען געלעהרטע בעווייזע אויס פֿערשידענען פוסקים:) אויס עכען
דינעם גרוטע דאָרף אויך נור אויסשליסליך, בלשו הקודש געבעטעט ווערדען, ווייל עס
אונזערע פֿאַרפֿאַהרען פֿאַן פֿריהערן צייטען הער זאָ געהאַלטען, אונד זיך ניא איינער דאָנענען געזעטצט
האַט. בייא איינער איבערועטצונג איזט עס אונמאָגליך, דאָס ניכט עטוואַס פֿאַן דעם זיין אונד דער
אידעע דער אַנשי כנסת הגדולה אונד אַנדערער הייליגען פֿערפֿאַסטער פֿערלאַהרען געהע; אינדעם
פֿילעם זיך אין דער קורצען אונד געדראָנגטען העברעאישען שפּראַכע אויסדריקקען לאָסט, וואָס מאַן
שלעכטערדינגם בייא דער איבערטראַגונג אין איינער אַנדערן שפּראַכע, ניכט ווידער געבען קאָן.

(אַרגומענטע אונד בעווייזע אויס דער גמרא אונד פוסקים.)

וואָס דיא דריטטע פֿראַגע בעטריפֿט, זאָ קאָננען אירען האָכווירדען דיא בעווייזע ניכט מינדער
אונבעקאַנט זיין, דאָס אַן שבת ויום טוב קיין מוזיקאלישעם אינסטרומענט שפילען צו
לאָסטען ערלויבט זייא. (היר פֿאַלגען דיא בעווייזע.)

דאָרמיט שליסע אונד ווידערהאַלע איך, דאָס קיינעם פֿאַן דען דרייא קוועסטאָנירטען דינגען,
געשטאַטטעט ווערדען קאָן. ווער אַבער דיא זאַכע לייכטער נימט, אונד דאָר איינען וועג צום
ערלויבען

זיא וויערער דיא ווייזע איהרער פארפאהרען אנגעהמען, וועלכער דער געברויך יאהר מויענרע געהייז
ליגט. הירמיט זיין פרידע אין ישראל, אונד דער דערר אומציימע דען בלאס שטעהענרען וויינבערג
ישראלס בים צור אנקונפט דעם ערלאזערס.

וואס דען אומשפרוך איירער האבווירדען בעטריפט, זא שטיממע איך דעמועלבען פאלליג
בייא, דאס עם נעהמליך נאך דעם געזעטצע אונערלויבט איזט, אס שבת איין מוויקאלישעם איינ-
סטרומענט זעלבסט דורך איינען ניכט - יודען שפילען צו לאססען; אונד דאס וויר דורכאויס ניכט
בערעכטיגט זינד, איינע פעראנדערונג אין אונזערן געבעטס פארמעלן צו מאכען, עם זיין וואס פיר
איין געבעט עם וואללע; פיהלמעהר איזט יעדער בר ישראל פערפליכטעט, זא צו בעטען וויא עם
דיא הייליגען פארפאהרען אנגעארדנעט האבען; „אונד ווער זיין אהר פאן דער לעהרע דעם געזעט-
צעם וועגווענדעט, דעססען געבעט איזט פערווערפליך“ (משלי קאפ. 28.) ענדליך איזט עם דורכ-
אויס אונערלויבט אין איינער אנדערן שפראכע אלס בלשון הקודש זיין געבעט צו פערריכטען.
מעהר קאן איך ניכט טהון אלס צו גאטט בעטען, דאס ער ווינען גייסט דער גנאדע אויף דיזע
לייטע זענרע; אויף דאס זיא נאך דעם פארהאפע דעם וואהרען גאטטעם הויזעם קאממען, דארין
נאך אלטער ווייזע צו בעטען, מיט אופריכטיגעם דערצען, אונד וואהרער אנדאכט, פער-אייניגט
מיט איהרען פראממען ברידערן אין פרידען אונד גאטטזעליגקייט.

פיוורדא יג כסליו תקע"ט.

משלם זלמן הכהן.

(2)

שרייבען מהרב הגאון דק"ק מיינץ מהרר הירץ שייאר נר"ו.

שלום — — ובו

איהר ווירדיגעם שרייבען איזט מיר ריכטיג צוגעקאממען. דיא הייליגען אטמספעשעפטע, דיא
געמיינדע אנגעלעגנהייטען וואוואהל, אלס דיא דער האהען שולע, געשטאטטען מיר ניכט, איירע
האבווירדען מיט געצימענרען האפליכקייטס בעציגונגען אונד פריינדשאפטס פערזיכערונגען צו אונטער-
האלטען; איך שרייטע דאהער קורצוועג צור זאכע.

זיין פערלאנגען מיין גוטאכטען אין פאלגענדען קוועסטיאנען:

- 1) איזט עם ערלויבט, דיא ביא אונס איבליכען געבעטס פארמעלן אונד צערמאניען אבצואנדערן?
- 2) איזט עם ערלויבט, אין איינער שפראכע אויסער דער העברעאישען צו בעטען?
- 3) קאן מאן עם בילליגען, איין מוויקאלישעם אינסטרומענט, פאן איינעם ניכט - יודען דען מאן
פאר שבת דאצו בעשטעללט, שפילען צו לאססען?

וואהל ווייס איך פריינדע אונד העררען ראבינער, דאס איך דיא בעאנטווארטונג דיזער פראגען
בייט אונבעקאנט איזט, איהר וויססעט דיא שטעללען אין אורח חיים דיא דיזע פראגען
בעטרעפפען

אויס ציגע

אויס דען פארהערגענדען בריפען, מהרבנים

הגדולים גאוני הזמן נ"י.

אינם דייטשע איבערזעצט.

(1)

שרייבען מהגאון אב"ד דק"ק פיורדא מהו"ר משלם זלמן הכהן נ"י.

ברוך הוא וברוך שמו וכו' — ה"ה — מהו"ר ברוך נ"י ראב"ד בק"ק המבורג יע"א.

איהרע וועהרטע צושריפט מן ד"א מרחשון, פֿאָן איהנען אים נאמען דעם דאָרטיגען בית דין צדק אונטערצייכעט, האבע איך ריכטיג ערהאלטען. איך ביטטע מיינע צאָגערונג מיט דער אנטוואָרט צו ענטשולדיגען, אונד דיזעס מיינעם האָהען אַלטער צו צושרייבען, וועלכעס יעצט נאָהע אָן דיא אַכטציג גרענצט; איינע אַלטערס שוואַכליכקייט האַטטע מיך געהמליך אַם שרייבען געהינדערט; דאָך קוים פֿיהלע איך מיך איין וועניג געשטערקט, אַלס איך צור אַנטוואָרט איילע.

ווידערהאַלענמליך האבע איך דען הערצקראַנקענדען אונד בעטריבטען אינהאַלט יענעם שרייבענס געלעזען, וואָרויס איך דאָס עמפֿאַרקיימען דעם מוטהוויללענס אונד דער גאַטמלאָזיקייט ערפֿאַהרע; אינדעם אַבטרייניגע איראַעליטען דיא וינדיגע פֿרעכֿהייט בעגעהען, זיך איינען זאָגענאַנטען טעמפּערל צו ערבויען, וועלכען זיא זעקס טאָגע פֿערשלאָסען האַלטען, אונד נור אַם שבת צו איינעם גאַטטעם דיענסט עראָפֿנען, אין וועלכעם זיא פֿאָן דען געבעטספֿאַרמעלן אַבווייכען, דיא אונס פֿאָן דען ווייזען אַרײַנלעגן פֿאַרגעשריבען וואָרדען. מיט זיך זעלבסט אונאיינס, אונד אָהנע אַללע גרונדעטצע, היפֿפֿען זיא באַלד דיא באַלד דא, אונד איבערשרייטען דיא גרענצען וועלכע אונזערע הייליגען לעהרער דער פֿאַרצייט אונס געזעצט האָבען. פֿאָן איהנען שפּריכט ישעי' הנביא: „קאָמט איהר פֿאַר מיינעם אַנטליץ צו ערשיינען, ווער פֿערלאַנגט דיעס פֿאָן אייך?“ א. ז. ו.

וואָס קאָן איך זאָגען? וואָס רעדען? אויף ברידער! לאָסט אונס צו אונזערם גאַטט בעטען, מאָגע ער עס דען הערצען דיזער לייטע איינגעבען, דאָס זיא דען וועג וועלכען זיא בעטדעטען, פֿער-לאָסען, אונד אין יענעם פֿאַדע וואַנדעלן, דער נאָך דעם וואָהרען גאַטטעם הויזע פֿיהרט. מאָגען

[illegible]

• ד"ר אברהם יצחק הכהן קאניוויטש

[illegible]

הנהגת המערכת, וכן לשלם את המערכת, אם לא באסיפות כל
הנהגת המערכת, וכן לשלם את המערכת, אם לא באסיפות כל

[illegible]

.....

„יקים וכו' . בחותם סופר ועט ממהר לכבוד שוכן שחקים , ולכבוד עבדיו אראלים ומצוקים ,
„ואלה התורות והחוקים , ולכבוד חכמי ישראל המעתיקים .

פה ק"ק פרעסבורג יום ד' ב' אדר תקע"ט לפ"ק .

הקטן משה סופר מפ"פ דמיינ .

בהיות כי כבר נשלמה מלאכת הדפוס ממכתבים רבתיים בלשון
הקודש , הגיע לנו כרך גדול כתבים כתובים באצבע אלהים מעשה ידי
אומן הגדול הגאון החכם מהו' שמואל נר"ו , אב"ד ור"מ דק"ק אמשטרדם
והמדינה , בלשון דייטש וצחות המליצה , במועצות ודעת , במופתים
והוכחות על אמיתת תורה שבעל פה וחוקי הודת ומנהגן של ישראל ,
והכרה בשבט פיו על קדקדי המכחישים . אך יען כי כבר נגמר כל
המלאכה , ועיני כל ישראל מצפות ומיחלות לשמוע דברי החכמים
והגאונים , על כן חשבנו למשפט להניח דברי הגאון הנ"ל , עד כי
יודפס חלק שני אי"ה , כי עוד יבואו לנו הרבה כתבים מכל קהלות
איטאליא , וארצות המערב וירושלים תוב"ב , ואז אי"ה חכמתו בחוץ
תרונה ולראשונה יסעו , אולי ירחם ה' את עמו , וישלח לנו גואל צדק ,
והשיב לב אבות על בנים , ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד .

פה. — וה' אלהים בחסדו, ישיב חושי רוח איו, וחזיק ידים רפות, ויגן עלינו בצפרים עפות, וחתונה עינינו בשובו לציון בצדקה, כחפץ נפש המהורים והקדושים, ונפש אוהבכם הנאמן.

מושה סופר מפ"פ דמייין.

וזה העתק הסכמתי על פסק דין שלכם:

„מלתא כבר אמורה עם הספר באריכות, להסכים עם כל מה דכתוב ומפורש לעיל, הדברים עתיקים, כראי מוצקים, ויצאו מפי צדיקים, מוחב בי דינא רבא דק"ק המבורג, לאסור איסור על נפשם ועל כל נפש מישראל לשנות שום מנהג ממנהגי קדמונינו ול, הן בנוסחאות התפלה וקריאת התורה והפטורות, והן בשאר המנהגים, אם לא באסיפת כל חכמי הדור, בהורמנא דמלכא קדישא עילאה יחב' ויהעלה, וברשיון מלכים אדירים ה' ירים הודם, אשר עם בני ישראל חוסים בצלם. ואז יגישו העצומותיהם כל אנשי ריב המערערים ונוקפים. ואם יראו כל חכמי ישראל ממש בדבריהם, ויעמדו למנין אם יש יכולת בידם על פי חורחיו הקדושה ונאמנה, לשנות דת ומנהג, אזי יראו מה יעשו, אבל זולת זה אין רשאי לשום בר ישראל להמנות אם אלה האנשים הפורשים מדרכי ציבור ובכוררים דרך לעצמם. וכבר בארתי כל זה ברור בראיות ברורות בעזה"י לפני כל יודעי דת ודין, והמה בכתובים ביד בית דין צדק דק"ק המבורג. והן עתה חרשו בדה"צ הנ"ל פסק דין שלהם בק"ק המבורג, ביזם ר"ח אור דהאי שחא חקע"פ לפ"ק. גם רבנן אמרו בכפיר לא להסכים עוד הפעם על כל דבריהם הנאמרים באמת. ובשגם כי פ"ר המסכי"ם בספר נוגה צדק חזר מדבריו, וכפף ראשו כאגמון לפני חכמי ישראל. וזה העתק מסוף אגרתו של הרב דאראד וחורחו אשר הודה ולא בוש:

„אמנם עתה שמעתי כי גם בכרכות ותפלות יתנו מגרעת, לא יתפללו על קסין גליותינו אשר אמונה זו עיקר ויסוד תורתנו הקדושה, ומשנים נוסחאות התפלות, אני קורא עלי והמשלה הזאת תחת ידיך. על כן אומר אני ברבים: שכל דברי באגרת קנאת האמת בטלים ומבוטלים. ובר מן דין לא אדון אני בדבר ולהורות, וחכמי ישראל גאוני הומן להם המשפט, ודעתי נגד דעתם כאין ואפס נחשבו. כה דברי הבא על החתום פה אראד יום ב' יג שבט לסדר מוזבח אדמה תעשה לי וזבחת

עלי עולותיך ואת שלמך. הקטן אהרן הארינער.

ואחר שהודה ובטל כל דבריו הנאמרים באגרת קנאת האמת, כאשר חכמים יגירו ולא כחדו, והאמת עד לעצמו, והאריכות אך למותר, — הריני חותם בכרכה. ברוך אשר

(עוד באו על החתום, לאחר חתימת הגאון אב"ד דק"ק טריטשיע"א, שלשה חלמירי חכמים, וכולם מתנכאים בסיגנון אחד לקיים כל דבר באמת ובמשפט, ולבטל דעות החרשים אשר לא טובים. האחד הוא הרב הגדול חתן הגאון. ומן הרין היה ראוי להעתיק גם בן מכתבם, ורק להקל על הקורא לא העחקנו ורק חתימתו. ובטוחים אנו על רב ענותנותו ודעתו יפה, שיהי' מרוצים בכך.)

באלש י"ז קס"ב ואלה שמותם כאשר באו על החתום:

הק" אברהם מאיר טורנימער.

הק" סענדר גענועל.

הק" אליעזר שטראסר.

(ד"ב)

מזכ"ת של ישי

מהרב הגאון דק"ק פרעסבורג, ובתוכו מוסגר אגרת תשובה מר' אהרן הארינער, רב באראד, אשר כתב להודיע לבני ישראל, כי ראה כי שגג והטא להורות דברים אשר לא כן. ועתה שב מכל דבריו, וביטל דבריו תשובת קנאת האמת הנרפס בספר האו"ן נוגה צדק, ומדאורייתא בביטול בעלמא בני.

שלום זכו' לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

חשתי ולא אחרתי במר נפשי וחגיגון הותי, והעחקתי כל דבריהם אשר פסקתם. ושלחתים למעלות הגאון הרב דק"ק ניקעלסבורג, וגם אני חתמתי שמי עליו בהפכמתי, כאשר העחק עיניהם לנוכת יביטו פה. גם שלחתי להגאון הרב דק"ק טריטשיע"א, וכתבתי להחכם הנ"ל ארת כל ונוכחת באשר בקש. ופה שלחתי לכם העחק מאגרת אשר כתב הרב הגאון דק"ק אויבן ישן, לר' אהרן הארינער (*) ועל זאת האגרת השיב המורה דאראר באורך שלא לצורך, אמנם סוף דבריו אשר שבוהודה, אעתיק לכם

(*) מפני כבודו של הרב ר' קהנן קארינער, אשר שטרה וכפף ראשו לפני סכני הדור, לא להפסדו לגדת הזאת.

אשר אנחנו חוסים בצלם, כי הנה מאמינים בכבוד שמים וארץ, ומקיימים מצות השכליות, וכבר גודע דנכרים באלה הם מחסידי או"ה ויש להם חלק לעולם הבא. וזכר דרשו רבותינו ז"ל ממה שכתב ולא חתעב מצרי כי גר היית בארצו, ומה מצרים וכו', אף אנן בימא צא ולמד אם המצוהים שעשו לנו כל הרעות בקושי השעבוד, וימררו את חיינו, והשליכו את בנינו להיאור, אמה השי"ת שלא נזכור להם את הרע אשר עשו לנו, אך את הטובות שעשו עמנו נזכור להם לעולם, האומות אשר אנחנו חוסים בצלם, שאינם עושים עמנו רק טוב, על אחת כמה וכמה שיש להזכיר להם תמיד הטובות שעושים עמנו.

ומב"ש שדאוי ונכון לבני אמונתנו, שלא יזכור האחר לחבירו את הרעה אשר גמלו, אך את הטוב יקבל וישמור בלבו לזכור לו תמיד, ולא כנורה הצל הממנים, שרעה אחר יאבד טובה הרבה. וכן יהיו על מדות לשון הרע, אשר הוא גם כן שכיח טובא, וכבר אמרו רבותינו ז"ל מאבק לשון הרע אין אדם ניצול, וכן על מדת הקנאה והחנופה וניבול פה וגניבה וגזילה. והעיקר שהמובית יהא נאה דורש ונאה מקיים.

ופרשתי בפסוק: ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו, כי אם המצא חמצא איזה מרה מגונה ודבר רע בהמוכח, אזי אפ"י יאמר לו טול קיסום מבין עיניך, יאמר לו טול קורה מבין עיניך, לבך אמר ובערת הרע מקרבך, שלא יראה ולא ימצא שום דבר רע בך, ואז וכל ישראל ישמעו ויראו, ודברך יעשו פירות, והעיקר אחר כוונת הלב, הן הן הדברים שהמובית יהא כוונתו הצוי לשמים, ואז ולמוכחים יונעם ועליהם חבא ברכות טוב.

ואתם גדולי הדור ואצילי קראו לשלום להאנשים אשר החלו לבנות כמה לעצמן, ודברו על לבם במענה רך ובחוכחות מוסר השכל, שישמרו לקול דברי רבים גדולים חקרי לב, ולא יפנו אל ערער אחד בערבה במדינת אונגערן, אשר מופרש ומובדל בדעתו מהעת כל חבמי ישראל, ולא יהיה נוגה צדק לבית ישראל לבורק ובמסוכת חדק, כי אם עד השופטים ויועצי ארץ יבוא דבר המשפט אלה, ואלה ישאו קלון ושוב להביט אחרית דבר מראשיהו. לכן מה טוב ומה נעים להדבות עליהם ריעים ולדבר עמתם בדברים המחישבים אל הלב, להשבית מלאכתם, לשוב להיות אחנו לעם אחד כאשר היו עד עתה. ואלהי השלום ישפוח לכם שלום צדק חסד ואמת יפגשון, ושפטו בשעריכם, ויהיה שלום בחילם ושלוה בארמנותם, ויטו בולם שבם אחר לעבוד את ה' הגדול והנורא, ובימיהם ובימינו יושע יהודה וישראל ישכון לבטח, ונזכה לראות ביאת משיח צדקינו ובבנין בית חפארתנו.

כ"א אדר תקע"ט לפ"ק.

הכ"ד המשחחות מרחוק אל הדרת קדשם, ודובר שלום לכל זרע ישראל.

נאם הצעיר אליעזר החונה בק"ק טריטש זאגפי.

יש לתלות שח"ו לא כבודתם את בית הכנסת הקדושה אשר בקהלכם הרמה כראוי, על כן באה עליכם הצרה הזאת שרוצים להשבית את קדושתה ולחללה לגמרי ח"ו. ואמנם לא נחשדו ישראל הקדושים חלילה למעול מעל בקדושת בית הכנסת, והיא המקדש מעט אשר לנו בגלות החל הזה. אך אחת היא אשר בעו"ה בעשה כהיתר בכמה קהלות (וביחוד במדינות אשכנז לפי הנשמע) לשוח שיחה בטילה בבית הכנסת, ורבה המכשלה הזאת, ופעמים באים לידי צעקה ומריבה, ודווא עין פלילי.

ובכר נודע מה שנרחב הרחנא אלדי רבי שמעון בן יוחאי במאן דמשרתי בי כנישרא, לכן אם ח"ו גם בקהלתכם הרמה פשרה המספחת הזאת, הדעו נאמנה כי יש לתלות שזהו הגורם המהומה וערבוביא בקהלכם הקדושה. על כן ידאו להקהל את האנשים והנשים והטף ולזהירים באזהרות הרבה, שלא ישיחו שום שיחה בטילה בשעת התפלה בבית הכנסת הקדושה, ויכבדו את ה' חגדול והנודא בכבוד ובמורא, וכן יראו לעשות תיקונים כאות נפשם הטוב בשאר ענייני בית הכנסת, כדי שלא יוכל להתעורר ח"ו קטטה ומריבה בבית הכנסת.

והיות כי אמרו רבותינו ז"ל לעולם יאהב אדם את החוכחה, וכל זמן שתוכחה בעולם טובה באה לעולם ורעה מסתלקת מן העולם. ואמרו חכמינו ז"ל לא נחרבה ירושלים לא על שלא הוכיחו זה את זה. והנה באמת המחחרשת הלז הנעשה בקהלכם הקדושה, היא בעו"ה קצת חורבן הקהלה, אם ח"ו לא ישובו האנשים מדרךיהם. על כן עליכם ראשי עם קודש מצוה וחובה שיבחרו מקרב מחניהם הקדושה חורניים ויראי השי"ת באמת ובחמים, ואינם נושאים פנים לשום אדם שיגירו דברי כבושים מדי שבת בשבתו, בדברים המושכים את לבו של אדם לעבודתו יחב"ש, ולהוריעם אלה המצות אשר יעשה האדם וחי בהם, ואלה אשר לא יעשה. ומן החיוב וראוי להקדים בתוכחה, וליישר את בני אדם ולהזהירם מענייני במדות המגונות במה שבין אדם לחבירו, כי בעבירות שבין אדם לחבירו אביקי ב' טובא. ובעוונתו הרבים רבים נכשלים בעניינים הללו, וחזיר ושאינו חזיר קודם. וגם כי בעבירות שבין אדם לחבירו אף יום הנשורים אינו מכפר עד שירצה את חבירו, על כן ראוי ונכון שהמוכיח יקדים להזהיר את העם בענייני המדות הגרועות הנמצאים בעו"ה, וביחוד צריך לזרז בענין שנאת חנם והיינו האי דאחרב בית מקדשינו, ועדיין מרקד בינינו, וכאהבת הריעים. וכמו שנחוב ואהבת לרעך כטוב.

והחכם האהי ר"מ קורדיווארו בספרו תומר דבורה כתב: דהאדם ירגיל את עצמו לאהוב את בני אדם בלבו, וגם את הרשעים יאהב מצד המדות הטובות הנמצאים בהם, ולא יסתכל בנגעיהם, והנה אך נחבונן כמעט אין לך אדם מישראל שאין בו מדות טובות אם מעט אם הרבה, ויזהירו על שנאת איש לרעהו, יהיה מאיזה עם ולשון שיהיה, כי לא כגוים אשר בימים הראשונים, הגוים

אצל כל עדת ישראל, וגם לא חס על יקרא ושכני, אמנם מה שעבר אין, ועל העתיד אני מבקש.
 כי מפי השמועה ידעתי אותו כי הוא גבר דכולא בי, ויש לו יד בצחות וכלימודים, יראה נא
 לכלל דבריו במשפט, ולחקן את אשר קלקל, ולא יוסיף עוד לרצח את בני ישראל, ויבקש
 רחמים מאת בעל הרחמים, שימחול על אשר חטא לאהיו, ופגם בכבוד לומדי חורחו הקדושה, וה'
 ימחול לו, וגם ברוך יהיה.

ועתה הקבצו ושמעו בני יעקב כולכם, גם בני אדם גם בני איש, יחד עשיר ואביון תושבי
 עיר ואם בישראל קהל המבורג יע"א, מי בכם ירא ה' השומע בקול עבדיו, הטו אזניכם לאמרי
 פי בדברים היוצאים מן הלב, ויהא דעוה דאימא מילתא דתחקבל ויכנסו בלבביהם ויעשו פרי למעלה.
 זטרם אחלה לדבר, אבקש מחילה מכבודם הרמה, בכור הרבנים הגדולים, דייני מומחים
 ומובהקים דקרחא קדישא הדין, וממעלת הגבורים העומדים על הפקודים, ושאר עמא קדישא דברבייא
 ועירייה, א ידע בעיניכם, וא תאמרו ובי מה בא זה ללמדינו? ובי לאורו אגהנו צריבים? הלא
 בולנו יודעים את התורה גם שב גם ישיש בנו, ויש לנו גדולי העיר וגדולים בתורה וביראה ובחכמה.
 ידעתי בני ואחי ורעי ורבותי, כי ערך קטן עלי, ואם איני בדאי להורות להם הדרך אשר ילכו בה
 ואח המעשה אשר יעשו. אמנם חמכתי יתירותי על דברי חכמינו ז"ל, שאמרו אשרי להדור שהגדולים
 נשמעים לקטנים, ומחוק שהגדולים נשמעים לקטנים, נושאין הקטנים קל וחומר בעצמן. הן הן
 הדברים אשר חרהמוני לגשת אל הקודש, ואשר עם לבבי אשיחה ואחזה דעי. וישא חמת זמרה
 הנה נודע מה שכחבו ז"ל בפסוק אם בחוקתי חלכו, וכן בפסוקי והיה אם שמוע, כי כל
 עניני עולם הזה המפורשים בחזרה אינם בדרך שר, רק יעור שהבטיח לנו השם יחברך בדחמיו וברכ
 חסדיו, שאם נשמור לעשות מצותיו וחקותיו באשר צונו, אזי יאמן לנו פרנסתנו בריחוק ולא בצער,
 זון שאר צרכי האדם, כדי שלא יהא להם מניעות מלעבדו, כי אם אין קמה אין חזרה. וכן להפוך
 שאמר השי"ת, ואם בחקותי תמאסו וגו' אף אני אעשה זאת לכם, ופקדתי עליכם וגו'. וזהו
 והנה חיבת זאת מקושי החבנה, ויפיהשו ז"ל וכן הוא בבינה לעתים דרוש מ"ב, דהכוונה
 דאמר השי"ת ביון שאני רואה שאחם מחרשלים ואינם עושים המצות, הנה הענין הזה בעצמו שאחם
 גורמים שלא לעשות מצותי, גם אני כמזכר אעשה זאת המניעה ממש במה שאפקוד עליכם בהלכה
 וגו', שחיהו מעוכבים בע"ב מלעשות המצות, וכן הוא אומר, תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
 בשמחה ובטוב לבב וגו'. חלוקה אשם ושרי, ואזי כמזכר שחזרתי אל השם, החזרתה השמחה
 והמה דברים אחרים עם מה שאמרו רבותינו ז"ל, שכל מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה.
 (ויש לי בענין זה ביאור נכון אך אין זה מכוונת דברינו, כי לא להרשא קא אחינא.)
 ומעתה מי תבם זיבין את זאת כי לא במקרה קרה ענין זה בקהלתכם הקדושה, אשר מעולם
 חיחה לשם ולתהלה, ממנה יחד ממנה פנה, על בן כל מדה נכונה שיפשפשו במעשיהם, ויאמרו
 על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת? ומדוע דהצליחו מעשי שטן בקהלחינו הקדושה? וידוע דעונשי
 הבורא ב"ה המה במדה בנגד מדה, והיות שבעונותינו הרבים הפרצה היא בעניני בית הכנסת והתפלה,

עוד לביאח משיחנו, ואעפ"י שיחמהמה אפ"ה נחכה לו, ואין טבלים. ועתה אם יחחילו להראות לעיני העמים כי יחיאשו לבם מכל טוב המיועד, יש לחוש דחיפוק מנייכו הורבה, וחתעוררו ח"ו שנאה חדשה אשר לא עלתה על לבם מעולם.

ועתה נשפטה יחד, ספרו אחם למען חצוקו בדבריהם, למה חפרשו עצמיכם מן הציבור? ומדוע לא חששתם על לא חתגודדו שדרשו רז"ל שלא תעשו אגודות, והובא לפסק הלכה ברמב"ם פרק י"ב מעכו"ם בהי"ד, למה תהרסו פינות הדת, למה השלחו יד במשיח ה', למה תירש בח האמה אחת מלשונות העמים אח גבירהה לשונינו הזהב הקדומה לכל הלשונות? למה אחם עוקרים את דברי חכמינו וז"ל שאמרו להפטר בגביא? למה בחרתם בחוקות העמים לומר בארגעל בשעת החפלה, והשי"ת צוה על ירי עבדו באמן ביחו בחוקותיהם וכו', וביחוד בשבהות השנה, דבלא"ה נמי לא נכון לעשות כן, כאשר כתבתי במכתבי הקדום? למה אחם נשענים על משענת קנה רצוץ בקיר נטוי גדר החוויה, על פסק מרב א' שנדפס בספר המכונה בשם נוגה צדק, אשר המורה הזה יורה כבן סורר ומורה. ומדוע לא שאחם לחבירי עירבם הרבנים הגדולים בית דינכם הצדק, אשר מהם הצא חורה לחושבי קהלחכם הרמה? למה מכרתם את בית ישראל, וחכאישו את ריחנו בין העמים יושבי הארץ? מה בצע יהיה לכם אם חפרשו מן הציבור ומן הכלל כולו?

הלא זאת תהיה לכם לפזקה ולמכשול לכם ולורעיהם עד עולם אם יהיו נטולים מן היהודים, ובגוים לא יתחשבו. אם אחם ברוכים מה' בהון ובעושר בבתיכם למה לה' חגמלו זאת על כל הטוב אשר עשה עמכם? מה תענו ליום הדין, מה תאמרו ליום הפקודה? הלא אלהים יחקור זאת, ואל נקמות ה', וה' במשפט יבוא, והוא מאריך אפו וגבי דילי, מדוע תחליפו עולם עומר נצח, בעולם עובר וכלה.

עם אלהי אברהם! הביטו אל צור חוצבתם, הלא כולנו בני איש אחד נחנו. ואב אחד לכולנו, ומה בצע יהיה לכם אם תחללו את קרן ישראל בין העמים והשרים, הלא כל הגולה לפניכם כמדורת אש, ומי יודע אם לא חגרמו ח"ו בכיה לדורות, וכל בית ישראל יבכו עליכם? **עם הגולה!** שימו לבבכם אל הדברים אשר אנכי דובר באזניכם היום, ויהיה נא חשוב בעיניכם כאלו כמה רבבות מישראים כשרים עומדים לפניכם בתפלה ובחחנונים ובוכים ומבקשים בלב נשבר ונרכה, אם ידיכם רמה, אל נא אחי חרעו, כי לא תהיה הפארתכם על הדרך אשר אחם הולכים, וחנו כבוד לה' אלהיכם, במלו רצונכם מפני רצון אביכם שבשמים, חוסו על נפשיכם היקרה ועל נפשות נשיכם בניכם ובנותיכם, ולא תחללו את שם קדשו, וא חסורו מאחרי ה'. ועבדו את ה' בכל לבבכם ובכל נפשכם כשנים קדמוניות, וא רחגו יד להפושעים ומורדים וכופרים בה' ובחורחו, וא תשמעו לקול מלחשים ומחניפים אחכם למען בצע כסף. **אוכלים על שולחנות מלאו קיא צואה מנבילות ומריפות, ודורשים באגרות של דופי.**

וכבר אמר הנביא כי נבל נבלה ידבר, ולבו יעשה און לדבר חונף ולדבר א' ה' חועה, בחרו

הרמב"ם, שם האמונה הוא חוק הי"ג עיקרים אשר באמונתנו, וקימו כל בית ישראל. והשיר הנכמד יגדל אלהים וגו' יוכיח. וגם הר"י אבו בספר עיקרים, שמו לאחר מן העיקרים, ושם את האיש הבלתי מאמין בביאת משיח לבופר במצות עשה לשמוע בדברי הנביא. ועל ידי עבדיו הנביאים נודע שאין לנשות ימין ושטא מאת האמונה האמיתית. והדברים מבוארים באר הישב בדברי השר דון ר"י אברבנאל בספרו משמיע ישועה, וישועת משיחו, ובביאורו לספר ישעי' ודניאל.

ומי מאנשי לבב כי ישים א לבו כל הדברים האלה יערב לבו לשנות את טעמו לפני אבינו מלך?

זבמה שהם מדלגים הוכרת קיבוץ גלויות והתפללות על הגאולה, נראה כאלו ח"ו כופרים **המה בביאת משיח**, אשר אנחנו מחכים עליו בכל יום שיבוא, וכאן ח"ו המה בופרים בנבואת משה רבינו עליו השלום ושאר עבדי ה' הנביאים. הלא על זאת חאבל ארץ! ואכן מקיר חזק מרה, והשמים חלביש קדרות, והחורה חוגרות שק! ושק ואפר יוצע לרבים על החילול השם הגדול והנורא, ואוי לרור שכך עלתה בימיו! ואם יאמרו שעושים כן להפסיד דעת המלך והשרים, גם זה רחל ורעיון רוח! הלא כל יושבי חלד יודעים שהישראלים מאמינים בני מאמינים בביאת משיח, וכדברי הנביאים שהוא מיסורי אמונתנו, והלא המה חכמים מחובמים, ורוצים שכל אתר יחזיק באמונתו, ולמה ירע הדבר בעיניהם, ולמה תחכמו יותר מרניא איש חטורות וממסדרי התפלה שהיו גם כן חתה ממשלח העמים, ומכל ההורות שעברו מימי מסדרי התפלה עד עתה, כולם התפללו על הגאולה ח"ל יחדך, ומעולם לא נשמע שום גירוי מן העמים על סידור תפלתנו, ואדרבה כולם משבחים ומפארים ומהללים את תפלתנו. ידעתי שגם אחס מסופונים והשובים אצל שרי המדינה היושבים ראשונה במלכות, ואף שער עתה היה ביניהם סדר התפלה כאשר היה עם אבותינו, וזה האות שלא מצאנו הקפדה מקום לנוח בזה. —

חסדי ה' כי לא חמנו! ובגלותנו לא עובנו אלהינו, ונתן אוחנו לחן ולחסד בעיני המלכים והשרים ברשיונם לבנות לנו בתי כנסיות להתפלל כאות נפשינו, ואף בערי מושב תצריהם ומירותם. הלא שמעכם מהחסד הגדול אשר הפליא לעשות מלכנו החסיד הקיסר ירום הוה ויתנשא מלכותו, הרשה לקנות חצר גדול בעיר מלכותו, לבנות שמה בתי כנסיות לתפלה, ולחנך תלדים ללמדם ספר ולשון עברי, ויחד בניי צורבי הדת, וכן נעשתה בחד אלהים. יגמול ה' לאדונינו הקיסר ירום הוה בחסדו הגדול אשר גמל עלינו. וכמה גדולים מעשי השר ה. פ. לאראדע, יועץ הקיסר יר"ה, המשנית על בני ישראל שם בעין חמלתו. חתי לשוב שאריתו ויהי שברו אחו ופעולתו. וגם ירר המלכים האדירים והשרים במדינת אשכנז וצרפת החנשאו את היהודים בכל מדינה ומדינה, איש איש מכסאו הרבה להם חירותם. יהי גועם ה' עליהם, ויאריכו ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים. ואין איש החנופה יהו לדבר ולחשוב סרה על סדר תפלתנו.

כל זאת באחנו בהיותנו אגודים וצמודים, וכמאמר רז"ל, כל זמן שישראל באגודה אחת, אין ארמה ולשון שולמת בהם, וידעו כל הגוים וכל הממלכות האלה אשר אנחנו חוסים בצלם, כי נקוה

במאמר אחד, צרופ ומזוקק שבעתים, מפוררים ספונים וטמונים במאמרי חכמינו ז"ל, שהטמינו ברמז באגדות שונות, וכמ"ש חז"ל בפסוק כי לא דבר רק הוא מכם, ואם רק הוא מכם, שאין אחם יודעים לדרוש, אבל באמת לא דבר רק הוא בכל החורה.

והחוקר בעל מאור עינים בחלק ה' פרק נ"ז האריך והוכיח בראיות נכוחות ותלמודית שבזמן בית שני היו מדברים בירושלים ובכל ארץ ישראל בלשון ארמית, ועכ"ז התקינו עזרא ובית דינו לרהפלל בלשון הקודש, ולא תקנו בלשון המוני לשון ארמית שהיה מבינים ומדברים בה, כי לבם ראה הרבה חכמה ודעת החועלת הבא מלשון הקודש. וכתב וזה לשונו: „ולחזק הכוונה הניע גם כן את לב ההמון לענין חפלת הציבור שלא יסדרוהו רק בלשון שסידרו אנשי כנסת הגדולה, ולא בלשון ארמית, וכל זה לשמור ולעשות כי כל הנקרא בשם ה' בציבור הן חורה הן חפלה, לא יהיה עוד בלשון ארמית הנהוג להם מקדם, אבל שתחזור החורה כפי האפשרי לאכסניא שלה“. והאריך עוד בזה. והובא בהרמב"ם (פרק ס' מהלכות ממרים) וזה לשונו: „ובית דין הגדול הם עיקר החורה שבעל פה, והם עמודי הוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה החורה, שנאמר „על פי החורה אשר יורוך“ זהו מצות עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך על מעשי הדת ולשעון עליהם“. ובהלכה ב' כתב וזה לשונו: „כל מי שאינו עושה כהוראתם עובר בלא חעשה, שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וגו', אחד דברים שלמדו מפי השמועה, ואחד דברים שעשאו סייג, והם הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד מאו השלשה דברים מצות עשה לשמוע איהם, והעובר על כל אחד מהם עובר בלא חעשה, והרי הוא אומר על פי החורה אשר יורוך או התקנות והגזירות והמנהגים שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולחזק העולם. והרי נצטוונו שלא ירים איש את ידו נגד דבריהם הקדושים ולא יעבור מחוקות החורה אשר ציוו אותנו, והעובר על דבריהם חייב מיחה בידי שמים. וזה הירש שורש פורה ראש ולענה בימי אנטיגנוס, אשר החילו צדוק ובייתוס להסחפק בקבלה האמיתית, ושוב כפרו בכל התורה, כי עדת הבורים בעם רבו חמיר על המשכילים, ואין מחג ורסן עדיו לבלום, כי יהרסו מעט מעט לעלות א' ה' ונפל ממנו רב.

שמו שמים על זאת! ותגעש ותרגש הארץ, איך מלא לבבכם לדלג מן סדר החפלה המקומות שאנו מחפלין החורה פדוחינו לציון, אשר גם זאת עשו לנו קדמונינו לחוק ולא יעבור, שבכל עניני חפלינו וברכתינו להעלות את ירושלים על ראש שמחתינו, ולחכות לקץ הימים לביאת משיחנו לקבץ גליוחנו לירושלים, שאף גם בזמן בית שני שהיו ישראל על אדמתם והיה להם מלך וכהן, לא זוו מלהתפלל על ביאת משיחנו, כי ידעו נאמנה כי לא זאת הגאולה שלימה המיועדת מאדון הנביאים „אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך“. ודברים רבים אשר חסרו בבית שני, ויעודי נביאים רבים ובנין יחזקאל אשר עדן לא היה, וכי יש עוד אחרית ותקוה ליראי ה' לקץ הימים, גאולה שלימה חרהיה לנו.

ומאור הגולה אשר כל בית ישראל נשען עליו, באשר שכל רז לא אנים לי, הוא רבינו

עליהם ועל זרעם להיות שפה אחת וענין אחד בחפלתם, לבד מעט השנויים אשר בינינו יושבי ארצות
אשכנז ופולין ובין אחינו בני ישראל אשר בספרד, אשר נחלו זה וזה מאבותיהם. אך ביסודה אחת
היא לאמה, ברה היא ליולדתה, והנגלות לנו ולבנינו, והנסחרות סודותיה טעמים ונמוקים אשר
כוננו לתת מנין וצבא לאותיות וחיבות וטעמים ונמוקים ושומת שם ושם משמות הקדושים על מקומו
לה' אלהינו וליראי ה' וחושבי שמו אשר באו בסודן. —
ונפלינו אנו ועמינו בזה יוחר מאפים שנה, מכל העם אשר על פני האדמה, בהיות סדר
הפלתנו שפה אחת ודברים אחרים, ממעיין קדוש יצאו ובאו ממקור מים חיים. וברור וגלוי משנים
קדמוניות כי כל העמים הקוראים איש איש בשם אלהיו, הרשות בידם לסדר ענין התפלה לפי הזמן
וצורך שעה כאשר יבחרו, וגם המה נחנו יקר וגדולה לסדר התפלה. —
ועתה יאשר עיני אל ההרים הרמים הגבוהים ספונים וחשובים, עושי חדשות, בונים
במה לעצמם, שמעו הרים את ריב ה', ובמקום שיש חילול ה' אין חולקין בכבוד, והנה אנכי עומד
בין ה' וביניכם, חנו לבבכם לחקור על זאת, הנהייתה כזאת, או הנשמע כמוהו בישראל מיום היותו
לנו קדוש שומר אמונים, מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן לשנות
סדר התפלה אשר קימו וקבלו אבותינו ואבות אבותינו על ידי הנביאים הקדושים ואנשי
בגסט הגדולה, להיות לבל עם ישראל דברים אחרים מיוסדים ומזוקקים שבעתים, ויסודתם בהררי
קודש? ופליאה דעת ממני בשגבה לא אוכל לה, איך יעלה על דעת יהודי עם לעשות בדבר
הזה? הלא אף אם יתכנשון כל דיירי עלמא, אין בידם לבטל מה שחקנו נביאים וקנים. והלכה
פסוקה בדינו הובא ברמב"ם בפרק א' מהלכות ממרים, דאף בחקנה אין הבית דין יכול לבטל דברי
בית דין חבירו לא אם בן גדול ממנו בתבמה ובמנין, ומאן דלא דאין כי האי דינא בלי ספק לא ראה
אור החורה מימיו ולא ידע מה דקאמרי רבנן, ואיך יעלה על לב בעלי מדע ויודעי ספר לשנות אפילו
אחת ממטבע ששבעו נביאנו וחקמינו. ולא עוד לא בי שחים רעות המה עושים, לחצוב להם
בדורות בורות נשברים תחת מקור מים חיים לשון הנבחרת, להמיר בכורו בלא יועיל, אם מצד הלשון
בעצם, אם מצד הכוונה באמצעות רוח הקודש, אם מצד הלשון אשר השתמשו בו בחבי הקודש,
וסתרי מליצותם כוללים ענינים דבים וכללים רחבים, הסתפשטים על חכמת הנפש ובתותיה הנמועות
בה, והן הן יסודי התורה ועמודיה, לא יערער ולא יחלק על זה זולת מי שאין לו ידיעת בירר דבר
בלמודות, או העיקש המחקש נגד האמת. והמעט אשר נבין במליצת התורה ובשרשי לשון הקודש,
ילמדנו יוחר על דרך האמת ממה שילמדנו אף ספרים המחברים מקהל פילאזאפיה וחוקרים, כי דבריהם
הערובות אמת ושקר. ואינו כן מליצת התורה והנביאים, והשרשים שמהם חוברו כל אחד ואחד
מוסר על יסוד אמתו. וכבר דברנו בזה המחברים הראשונים, הרמב"ם בספר המורה, והרמב"ן, והבית
קרוב לסוף מאמרו השני, בהראותו את מעלת לשוננו הקודש מכל שאר הלשונות, כי הוא הלשון
היוחר שלם לכמה סגולות, כי היא אמרת אלה צרופה, אחת הדבר ורבות חשמיע, ולמבק משכיות
בוצץ ענין אלהי, כי מה שעמדו עליו הפילאזאפיה ברב שנים ורב יגיעה נכתב בתורה ביתר שאת ויתר עז

שמענו ונמס כל לב, ומפי השמועה למדנו שרבים וכן שלימים מגדולי דורנו לדבר אחר נחננו, לאסור את האסור, אשר אמרו העם הזה מותר, ובצפיתי ציפיתי שנאשר יבואו לידם הקדושה המכתבים מן הרבנים המחזיקים בחורה ה', יעשו כולם אגודה אחת, והמיסדי בית תפלה חדשה ישובו ויסוגו אחור ויאמרו אך שקר הנחיל לנו המדפים ספר המכונה נוגה צדק, ועתה באזנינו שמענו שבעו"ה עריין השטן מרקר ביניהם, והקול רעש גדול הולך וחזק מאוד, ופור החפוררה ארץ, וחבקק הארץ לקול הרעש, קול מוצב להבת אש התבערה, וחבער בקציני שבעם, לבן עתה באתי שנית מדברי סופרים.

פועל נכון נבון וחכם כי יחפץ לעשות חדשות אשר עדן לא היה, ולשום משטרם בארץ אשר לא יהיה בהם כל טום וכל דבר רע, אך אהובי ישרות ונושאות חן בעיני כל רואיהן, ובעיני כל שומעיהן, אל זה יביט לחשוב מחשבות לחשוך ולמנוע ולהרחיק כל דבר מפעולתו אשר יוכל להיות למוקש ולכשלון בני אדם בזמן קרוב או רחוק, ויהיו מעשיו תמים מראשיתם עד אחריתם, לטוב כל הימים, אשר לעולם לא יפול לב אדם עליהן להתחם בהם ולעורר עליהם מדנים.

ומי מברואי חלד ואיזה הוא תחת השמש אשר יחשוב לרעת מראשית דבר תכליתו, בלתי ה' לבדו כי הוא פועל אמת שפעולתו אמת ויציב נכון וקיים וישר לעד ולעולמי עד בשגב, נעלם מעין כל רעיון, וכל יכול, ומגיד דבריו ליעקב ע"י עבדיו הנביאים והוא צוה ויעמוד באשר הפך בנו, והרשנו בחסדו הגדול לטוב לנו ולחיותינו ולהשפיע מטובו עלינו לתת לו חמיד תודה על העבר ולהתפלל על העתיד, ואחת היא ממצוותיו אשר ציוונו על ידי מבוחר האנושי ונאמן ביחו, "ולעבדו בבל לבבכם" עבודה בלב זהו תפלה, וזאת העבודה לא פסקה הן בהיות מקדש הקודש על מבנו, ואף בהיותו שומם, ולא תשבות מאחנו מדי יום ביומו עד עולם.

ולוא כי מצאנו דאינו שאבותינו הקדושים התפללו, ונאמר על אבימלך ויתפלל בערך וחיה, ואחינו צוה לנו על הדנה ועל התפלה, מי משפלים ירום ויגבה לבבו להתפלל ולבקש מאת המלך הכבוד דבר? ומי חכם ויבין את זאת שעל ידי תפלתו יתעוררו רחמי השי"ת עלינו, ולטוב לנו ולבנינו צוה להתחנן ולהתפלל לפניו ולתת כבוד למלך הכבוד, אך כל איש הבא להשתחוות לפניו ידע וישביל בדרכיו לבוא לפני המלך מלכי המלכים הקב"ה במענה לשונו בוך שפיים ובלשון הנבחר אשר בו דבר מלהבת אש בדת תודתו לעמו, ורבו כמו רבו עד למעלה סגולת פבעי הלשון אשר ללשונינו, נחהור ביתר שאת ויתר עוז על כל הלשונות, והוא לבדה מיוחסת ליחודו ולקבל עול מלכותו באהבה, על ידי שמותיו הקדושים הכתובים בספר תורתו ובספרי גביאנו.

אך כי לא רבים ישבילו ויבינו ויצרפו סחרי המדרגות אשר לכל שם ושם ופעולת ותיקונים הנעשים על ידו, והקים לנו הא' מושיעים, אשר היה כח להם לעמוד לפני המלך העליון, נביאים אשר היו בגולה. ובעת הבנות בית שני, ועמהם סוד ישרים ועדה כנסיות הגדולה, המרה עמוז חקרו ויסדו לנו סדר התפלה שלש פעמים דבר יום ביומו, כאשר עשה גם דניאל איש חמורות, נאמר עליו ותלם זמנין וגו', וחרף נפשו להיות מושלך בגוב האריות על דבר תפלתו, וקימו וקבלו היהודים עליהם

אלו שכבר נדפס מזמן רב פירוש החפלות, גם הלשון קל הוא להבין, בוודאי חובה עלינו להחפלת בלשון הקודש, הוא הלשון המסור לנו מששת ימי הבראשית שבו נברא העולם, ונהגו כן בכל חפוצות ישראל, ויש בכל חיבה כונה מיוחדת, וכמה דינים סדורים בו שאינם בלשון אחרת לשון לע"ז. גם מבואר בפוסקים אם מתפלל בלשון הקודש יצא אף אם אינו מבין, ובשאר לשונות צריך להבין, עיין רמ"י ס"ב. גם לדעת רש"י מובא בסימן קצ"ג, יוצא אף בשמיעה מן האחרים אף אם אינו מבין. ועיין בשו"ת שער אפרים סימן י"ג מ"ש בענין הפיוטים, אף שאינם מובנים מכל מקום יש טעם לאמרם לכן לדעתו איסור גמור. והוא להחפלת בלשון ב"א רק בלשון הקודש, ואך כל אדם יראה ויבין פירוש המלות בפירושי חפלות הסדורים לפנינו בדפוס מזמן רב, והיא חפלה רצויה לפני המקום יתב'. ועל שתיקנו שירי זרים **אוי לאזנים שכך שומעות**, כבר נרחב מזה הרש"ל בחשוב' רמ"א והרמ"א השיב לו, ולדעת גדולי העון מנשוא, ומחויב כל אדם למסור עצמו לבטלו. וכי לא יספיק להם עון העונב להשחמש בחפלה וכי יש כעור למעלה הימנו מלבד האיסור מעקור הדין. על כן שמענו שמוע מלתי וחדשן בדשן נפשיכם, שובו חתח כפות רגלי האמונה ורהחורה, התחברו עם אבלי ציון וירושלים, וחטו אל הגוא אשר איו חשברנה עינינו, לכו א אחיכם מנדיכם עתה, כי יעזירו בערכם א ה', דחצו וכו הטהרו, ואהי הטוב יכפר עונכם ויחשוב לכם כשגנה. כ"ד אהובי א העם הזה, ואחם כשופר הרימו קולכם, והגידו למו פשעם וחטאחם, לכו נא הגברים וחנו כבוד לה'. דברי אהובכם המדבר בחלחלה על שכר בח עמי, ואיברן דא לרא נקשן, מצפה לחשועחכם וחשועת עמו ישראל כי יהיו נקיים מכל פשע ושלמים לה' ולעבודתו, ונקובין מארבע כנפות הארץ ונבוא אל ציון ברנה.

יום ד' כ' אדר תקע"ט.

הק' נפתלי הירש לקא"ב אב"ד המדינה וראשון לקאנסיסטאריזם
בג"ע רייהן יע"א.

(כ"א)

מכתב שנית

מהרב הגאון המפורסם לשבח, מהו"ר אליעזר נר"ו, אב"ד
דק"ק טריטש במדינת מעהרין.

ברית החיים והשלום להעומדים על הפקודים, אלה הם הצדיקים והחסידים אשר לדבר ה' חרדים, ועל דלתי החורה שוקדים, אנשי השם אהובים וחמודים, הרבנים הגדולים דייני מומחי' ומובהקים, ואל אצילי שופטים ומחוקקים ושאר יחידי סגולה, קראתי לשלום וצדק וטוב כל הימים, כל אחר ואחד לפי מעלתו ותהלתו תירב ברכתו וגדולתו.

זה ימים אשר באתי במגלת ספר כתוב אל הוד כבוד הרמה, על קול ענות חלושה אשר שמענו

למעל נפשאי בעומק הרין זה כל ימות החול, כי לא אדרוש לאשר לא שאוני, אמנם בשבת ער ידי א"ג ברור בעיני לאסור, ואף שהרמ"א סימן של"ט חפס להלכה מ"ש החוספ' פרק משילין, שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר כוונתו להקל עפ"י סברא זאת טפוח ורקוד בלא כלי, ובמ"ש בן בעל שער אפרים בחשובת אביו ז"ל דף ל"ו עיין שם, אבל בכלי יש איסור לישראל אף בזמן הזה, וכן משמע מדברי רמ"א גופא רס"י של"ח שאינו מחיר בכלי אף לכבוד חתן וכלה, עיין מ"א שם ס"ק ר' מ"ש בשם מהר"ל, ואף שבשו"ח שבות יעקב חלק א' סס"י ב"ר השיג על בן שער אפרים הנ"ל ופשוט ל"י דמשמעות דהש"ס אף בכ"ש, וגם מביא דברי המרדכי עיין שם, לא ידעתי בוונתו איך פשוט ל"י שהגמר' מיירי בכלי, והמרדכי שהביא כתב דינו דק בבית גישואין בי אין להם שמחה בלא כלי שיר, ואדרבה מסיים שם וכ"ש כיון שאינו אסור לא משום גזירה אף לישראל עיין שם. הרי דעתו לאיסור שבות אף בזמן הזה, אך לשון המ"א ס"ק ה' שכתב מדינא ה"ל למישרי לבגן בכלי שיר משמעות דעתו כדעת השבות יעקב, מ"מ בכר מבואר דעת הרמ"א גופא להתמיר אף בזמן הזה. והנה על ידי נכרי אף אם נאמר דהוי שבות דשבות, מכל מקום בכר כתב המ"א סימן ש"ז ס"ק ו' שאין אנו מרמין בעניני שבותים, ואין להתיר לא מה שאמרו חכמים, וסיים במקום הפסד גדול יש להתיר שבות על ידי א"ג עיין שם. ושבות דאמירה לנכרי אף לפי פשטות דבריהם ז"ל קולא היא, מכל מקום הלא דעת הסט"ג מובא בב"י סס"י רמ"ד דאורייתא היא, עד שהט"ז סס"י רמ"ג רחמה על החולקים. וגם יש דעות לחומרא אמרינן גם יש שליחות לנכרי, ובחשובת חו"י סס"י מ"ט מחמיר מה"ט אמירה לאמירה, ואף באמת מבואר הוא בכ"ד בש"ס דאינו לא שבות, בכר מבואר אצלי בחיובשים בבמה חילוקים במקומות הנפרדים בש"ס גם במה החמירו על ידי א"ג במקום פרהסיא בנודע.

ומעתה כלי שיר זה בודאי אסור לבגן עליו בבית הבנסת, וראי' גדולה לזו שאין המנהג בכל הפוצות ישראל להשחמש בהם בבהב"נ, ולכן אסור בווראי בשבת מעיקר דינא כי קרש קרשים היא, ואין לחללה במלאכת הולין, ואף שהרמ"א מחיר על ידי נכרי בזמן הזה. מכל מקום מורה בזה שאסור מטעם שאמרו.

ובענין להחפיל בלשון אחר, אמת משנה מפורשת היא חפלה נאמדה בכל לשון, והמ"א סימן ק"א ס"ק ה' כתב נושא להחפיל בלשון שמבין, אם אינו מבין לשון הקודש. אמנם בכר הביא שם הש"ע דעת רבינו יונה דפ"ב שמפרש הא דמחלק הש"ס בסוטה דף ל"ג ע"א בין חפלה יחיד לציבור, הכוונה היא חפלה הקבועה לציבור אף יחיד מותר להחפיל, אבל אם אינו קבועה אסור. וההיתר של ציבור היא בי אותה חפלה אינה צריכה למליץ, וה' בעצמו שומע.

ומעתה אדבר משפט אחר, אף לו יהא כי גם סידור חפלתם בכלל חפלה קבוע לציבור היא, מכל מקום ברור דהוא, כי צריכים הם למליצי טוב לבטל מקטריגים על שינוי נוסח שלהם, ועל שהשמיטו בקשת הגאולה. שומו שמים על זאת ושערו! ברור וברור בשמש בעיני בי צריבין למליצים, ואינן ככלל ציבור להא מילתא.

—

חי אני! כי יבואו בעיני המלאכים, גם רע היא באוני ה' וחבקע הארץ לקולם. גם בזמנים

החוכחה , ואמרתם גם אחם צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם , אוי ! איך שניתם , נבוכים אחם בארץ , מוכים אחם בסגורים , נלאיתם למצוא פרח השער יבואו בו צדיקים , הטו אוניכם וסורו מן הדרך הרע הזה ! שמעו לקול מורים מורי צדק , מורי דרך אמונה , העורים הביטון , והחרשים שמעו ! שובו בנים שובבים שובו א' ה' , אראה לכם כי רעה עשייתם , אראהו לכם עפ"י רזרחינו הקדושה והנאמנה , המסורה לנו על ידי חכמי החלמוד , אשר לנצח לא חשונה ולא חנוסה , אחת היא כנוחנה , נצח היא כמוהו , מראש באמנה אחו עד לא גבעות חוללה , נצח היא על כן לא תקבל גרעון וחלוק .

והנה לולי טרדותי כי רבו למעלה ראש , הייתי מקדם בחשובותי , כי מעי מעי אוחילר , קידוח לבי הומה לי על כל המעשים אשר לא יעשה כן בישראל , ותחת שלש רגזה ארץ ושלש אה לא יעשה . ועתה בבואי א' המנוחה לא אחמהמה עוד להשיב .

בענין הוספות והגרעות החפלות אין ביד אדם מישראל לחוסף או לגרוע אף דבר אחד , כי מסורת המה לנו מקדמונינו , כל עדת בני ישראל קימו וקבלו עליהם את כל דבריהם , ורבים מהם מפורשים או מרומזים בחלמוד כנודע . ועל השאר יש טעמים בדברי הפוסקים על מה יסרו כן . והמה נכונים למבין ישרים למוצאי דעת , ובפרט ליודעי חן , יש ויש טעמים רבים על כל פסקא ופסקא . — — — והרמ"א פס"י רפ"א כתב אם לא אמר לא אשר שבת מחזירין אותו , ועיין מג"א שם ובגמרא דברכות גבי ספק אמר אמת ויציב , ועל דבר הפטרה כבר מפורש בחלמוד כנודע .

לכן חלילה להטות מדברי הפוסקים בכל אשר גזרו , וק"ו בעניני החפלות , חמ"ה חמ"ה אקרא , איך יעיוז הדיוטים כאלה , וימלאו לבם לעשות כן , הוי חכמים בעיניהם , שמים אור לחושך וחושך לאור , כי בחשיכה יתהלכו ואין אור להם . ובפי אויל חוטר גאווה , כי אין גאות למעלה , באמרם כי חכמו טפי מאבות עולם קדושי עליון ז"ל , וגדולה צפרנן של ראשונים וכו' . והנה מלבר כי תועבת ה' כל גבה לב , אף גם כבר האריכו חכמי החלמוד ז"ל בכמה מקומות רחפלה צריך הכנעה יתירה , וישוחו לעפר נפשם . ומעתה איך יעלה על דעת כי ישמע ה' קול חפלתם בשינוי נוסחת שלהם , הלוא קול העם ברעו קול ענות חלושה הוא שומע , כי יפגעו בגבהות לבם בכבוד משרתי עליון ז"ל השוכנים בצל כנפיו יחב' לרוב קדושתם , ולכן חלילה וחלילה מחטוא בזה ולשנות דבר , והאריכות בזה למותר , כי הוא איסור גמור וחלוט . —

ובענין לשור בלית והארגעל בשבת על ידי א"נ , הנה הדעת מכרעת לאסור אף בחול במקום חפלה , מהא שכח הרמ"א בא"ח פס"י נ"ג מרגן בשירי נכרים אסור , וכתב המג"א הכוונה בנגון שמנגנים בו בחפלתם , ועיין בחשובת הב"ח פס"י קב"ז כתב אותן נגונים שהן חק להם אסור , וכמו שאסרו מצבה , אבל אם אינם מיוחדים אין איסור , כי לא מנייהו גמרינן , והביא דברי חוספ' בסנהדרין דף נ"ז ע"א עיין שם . אמנם מבואר בחוספ' שם ובע"א דף י"א דוקא אם כתוב באורייתא אמרינן אם לאו חק הוא להם שרי , אבל מה דלא כתיב באורייתא ג"ז אסור . ואם אפשר לחלק בנגונים מכל מקום לומר בכלי שיר ארגעל בשעת חפלה יש סברה פשוטה לומר מנייהו גמרינן , אך לא בעינא למיעל

החמדה ! דברי הברית אשר כרח ה' את אבותינו ! לשכוח אלהי ישענו , צור מעוזינו לא יוכירו עוד , והיו לבער .

הוי כרם ה' צבאות איך נהיית ! נפרץ גדרך , והוסרה משוכתך , מכל עברך ידים יבואו בך , לא חומר ולא חסד , ועליה שמיר ושיח קוץ וחוח , כל שורש פורה ראש ולענה . מי יחמל עליך ומי ינוד לך ? — צור ישראל הביטה וראה ! פקוד נא גפן זאת , וכנה אשר נטעה ימינך , חשוב לאיתנה וחפרח כימי עולם .

כן אחה בית ישראל ! רבו בך נביאי השקר , מושכי העין בחבלי שוא וכעבור העגלה הטאה , אשר יפתוך בחלקלקות לשונם , לנאץ אמרה קרוש ישראל , ולמאוס רחוחו , אומדים לך : ימהר יחיתה מעשיהו למען נראה ! ויעבירו רוח הטומאה על כל הארץ , וישלחו אותו בכל הקהלות הגדולות הקרובות והרחוקות , אך הרוח גדול וחזק , ורבו כמו רבו ביניהם בנים משחיתים אשר עזבו את ה' ויזורו אחור ! גם בך המבורג החל הנגף . דהוי קריה נאמנה מימי קדם קדמחה ! איה חסידך ואיה מאשריך ומוריך ? איה אנשי התורה המלאים מצות ברמון רודפי צדק בני אמונה נאמנה רוחם את ה' אשר מלאוך ? איך נהפכת סורי הגפן נכריה ! חנפי לבב באו לך להסיר אמונה מקרב לבך .

נמס לבי בקרבי , נבהלה נפשי ויאחזוני חבלים וצירים כשוד משדי יבוא , בקראו דברי האגרת אשר כתב אי ראש בית דינכם הצדק , מיום כ"ו שבט העבר , בקראהו אותי לבוא לעזרת ה' בגבורים , לקנא קנאת ה' צבאות , הה ! באה אי השמועה הרעה הזאת אשר כל השומע תצילנה שתי אזניו , כי קמה בכם עדה רעה , ויפרדו מחוך עדת ה' עדה קדושה ובנו במה לעצמם , ויקחם לבם לעשות כאשר עשו במקום פלוני , ויוסיפו עוד לחטוא ייסרו סדר התפלות ליום השבת בלבד , (כי רק ביום זה יחגיפו לפניו ,) ואלה עשו בלשון זר , ויוסיפו ויגרעו בחפלות הקדושות נחלת אבותינו אשר הנחיל לנו אבותינו הקדושים , קפצו בלא ויגרעו אלה , ואלה יחליפו כחפץ לבם , כאשר השיאה הרוח אותם , הניחו כל ברכת השחר , ורק ברכת הנשמה נשאה חן בעיניהם , דלגו שיר , פסוקי דזמרה לחזור ממערכי מלחמה כי רך לבבם , ורק על הללויה השלישי שמו עין , וגם בברכת קריאת שמע שלטה ידם , ובמוסף חקנו חפלה חדשה , השמיטו כל חפלות המחקנות עלי רוח אפינו משיח ה' , גואל צדק אשר נחכה לו . וגזרו אומר שלא להפטיר בנביא . ועיד ישירו בקול בלויית כלי שיר הארגעל , כנהוג בעמים לדמות להם לעשות כמעשיהם , גם שררו איזה שירים בלשון עמים , וישחבחו עוד בעיר כי טוב עשו . מי שמע כזאת מי ראה כזה ? מיום היות ישראל לא נהיה כזאת ! גדלו רעת הפורצים האלה , מכל אשר התפרדו מבית ישראל , כי עוד בשם ישראל ירצו אלה להקרא , ורעים עוד מהקראים ומכת צדוק ובייתוס , הרסו כל בנין החורה ועמודיה יתפלצון ! מי נחן להם יד לשנות נוסח התפלות ? לדלג על רובם ? להשמיט חפלה הגאולה ?

אוי הבלג לא אוכל . — איה כחם לשיר בלויית הארגעל , לחלל שבת קודש בדבר שאינו צריך , ורק למען הדמות לאומות ? מה רוחכם כי קמחם שלא להפטיר בנביא , ההיראו את דברי

(כ')

ב"ה

Wintzenheim, le

17. Mars 1819.

et Président

Le Grand Rabbiy

De Consistoire des Israélites de la Circonscription
de Wintzenheim.

מכתב

מהרב הגאון הגדול המפורסם לשבח, במהו"ר היד"ש לקא"ב, אב"ד
דק"ק וויגנצענהיים בגליל עליון דמדינת עלזאס, בעל מחבר שרת שער
נפתלי, וראשון לקאנסיסטאריום מן אבער רי"הן.

יברך ה' חילם, ופועל ידם ירצה, יישר חילם ולבם לאורייתא, להשיב נפשות
אל ה', יתן להם יר להעביר רוח הטומאה מעל פני ב"י יושבי עירם, יבוא קרם
רוח ה' ויפיץ ענני העשוע, לפקוח עינים עורות, להשיב בנים שובבים, ויטו
כולם שכם אחר לעכור את ה' בלב רחמים, ה"ה החכמים השלמים, הרבנים
המובהקים, יושבי על מרן והולבים על דרך שיהיה שיחה נאה, דיני צדק
שבק"ק דהמבורג יע"א.

רה"ה! איך שורדנו, איך בחזנו, שודדים באו עלינו, גונבי נפשות, ויקחם מתחת זרועות
אביר יעקב, משם רועי אבן ישראל, וינצלו את ערים אשר ערו בחר חורב, ערי ערים! משכיות

החמדה

ומעשה אינם המצוה הזאת אישי ה' ונחלתו, הרבנים המובהקים בית דין הצדק והיפה! אחם הראשונים לדבר על לב אחינו בני ישראל ולקרוא אליהם לשלום, גם אנחנו קוראים להם בקריאה של חבה, מה מצאתם באבותיכם עול כי חרחקו מעליהם ומנהגיהם ונוסחאות תפלתם? מה בצע לעשות פירוד וחילוק לבבות בישראל? זכרו נא ופקדו תפארת מקהלכם הנאמנה, קרי' מלאה כל טוב והמדת ה', לא היתה קריה אשר שגבה ממנה, ועתה חתיה להרפה ח'ו, מה יאמרו הבריות בראורכם כי אבותיכם ואבות אבותיכם לקלון בעיניכם, תחת אשר היו נחמדים בזמנם, חשובים ונכבדים בחצרות מלך ושרים, וכהיום פתאום יקומו נינם ונכדם ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל היחכן דרכיכם בזה? על זה נאמר עין חלעג לאב כו', השכחתם ולא זכרתם תורת משה עבד ה' „שאל אביך ויגדך“, והחכם שבמלכים אמר נצור בני מצות אביך כו'. העל כל אה לא חשימו לב? חלילה לך מעשות כדבר הזה! עם קדוש אחה לה' אהיך! אל ישיאך חדל אישים לא אמן בו, לאמר, עווב ימי עולם, אל חבין שנות דור ודור, וראיה דרכי וחכם וכו'.

הלא כה דברי אה לאהבת התורה ואהבת כל איש ואיש מישראל, ה' עוז לעמו יחן ה' יברך את עמו בשלום. בעה"ח יום הנ"ל דורש שלום רומ"פ באהבה.

ראש חודש אדר תקע"ט.

הקטן יעקב חופק"ק ליסא יע"א

ואודת התפלה בלשון הקודש, גם זה נכלל באשר אמרנו למעלה, רבינו נא וראו ימור
עולם, זכרו שנות דור ודור, במסר לנו מאבותינו להתפלל בלשון הקודש, וגם בזה מעמים קצתם
ידועים לנו וקצתם נסתרים ממנו, וכמו שנאמר בזה מצאנו לחכמינו ז"ל באחד שאמר גבור עוזו אמיץ
חזק, ואמר ר' פלוני סיימתינהו לשבחה דמך, מובח מזה דכל אחד מהלשונות הללו מורה שבת
אחר, דאם לא כן היה שטות מהאומר כן. וחימה על המשיב סיימתינהו כו' ביון ששבת אחד הוא,
לא וודאי שהם שבחים נפרדים, וכן באמת מצינו הרבה שמות נרדפים בלשון הקודש שאף שבתחלת
המחשבה הן אחרים, אולם אחר העיון הטיב נפרדים כל א' וא' לענין אחר, (ובעזרי' גם אנכי
פרשתי הרבה מהם, והמה בכתובים אצלי.) וביון שנחגגה האומר בלשונות אחרים בוודאי שחלילה
לנו לשנות ממה שאמר משה וחקנוהו אנשי כנסת הגדולה, ולכן בשאר לשונות כיון שאין ידוע לנו
בבירור בשנעתיק מלת הגבור בדרך משל, אם המלה המועתקת הזאת, היא הכוונה האמיתית למלת
הגבור, או להאמיץ או להעזיז, הרי משנים בזה ממה שאמר משה וחקנוהו אנשי כנסת הגדולה,
אך ברור הראשונים היה בקיאים בטיב לשון הקודש, וידועין לפרש כל דבר על מהכוננו. אולם
מעט אשר כבדה עול הפרנסה ונשכח מאתנו צחות לשון הקודש, גדר גדרו
אבותינו בעדינו שלא להתפלל רק בלשון הקודש.

ועוד מחמת שיש הרבה שמות משוחפים במעט כל חיבה וחיבה יש הרבה פנים, כמבואר
בקאנקארדאנציום. (ולפעמים יוכל המפרש לפרש לתצונו בפ"ה העוקר עיקר האמונה.) ומטעם זה
ראו אבותינו שאם ניתן רשות להתפלל בלשון אחר יוכל לתצמית מזה אמונת זרות ח"ו, ועקירת
פירגשי המצות שיפורשו בפנים אחרים.

ועוד מזה בהיות לימוד לשון הקודש מצוה, כמ"ש הרמב"ם בפרקי אבות במשנה הוי זהיר
כו', ואם יתפלל בלשונות אחרים יושכת לשון הקודש מכל וכל. ומלבד כל אלה בוודאי היה להם
מעמים הרבה שנסתרים מעינינו, ויהיה איך שיהיה, קבלת אבות הוא ואין בה לשונות, ושלחו נא
בכל קצוי ארץ אשבנו ופולין חוגרמה, אם לא כולם יעידון ויגידון שכך במסר לנו מדורות הקודמים
להתפלל בלשון הקודש.

מבל האמור בזה מבואר :

שאיסר גמור הוא לשיר בעוגב בבית הכנסת הן כחול והן בשבת
על ידי גברי.

וגם אסור לשנות שום נוסחא מכל התפלות הקדושות שרתקנו לנו
אבותינו נוחי נפש זכרונם לברכה.

וגם אסור להתפלל בשום לשון רק בלשון הקודש דווקא.

ומעשה

חמיד כי מימיני כל אמוט , כלומר אני בותן חודה לה' אשר יעצני בעצה הנונה ומצלחת , שאף בעת אשר רעיוני על משכבי סליקו לשוטט הנה והנה על פי הקירות שכלי , ללכוד את עצמו במאסר האמונה ושלא לסמוך על החקירה לבד , דק לשחרר דה' לנגדי חמיד , באופן שלא אמוט מימיני , דהיינו החודה והקבלה (ומלח כי משמש במקום אשר .) ולא אנחנו עורר בני ישראל לבד מזהרין בזה , לא שכל אומרו ולשון מחוייבין בו , כאשר ראינו שהמלכות והשלטונים יר"ה בכל מדינה ומדינה מקפידין שצריך כל אדם להיות נאסר באויקי אמונת הדת שלו , ושלא יהיה נחלקין אגודת ויעשה כל אחר מה שלבו חפץ , כי בזה חלוי קיום המדינה , שהרי כל בירורי הכחשות וסכסוכים שבין אדם לחבירו במקום שאין ערים אינם דק על ידי שבועה , שכל יקרה וחשיבוחה אינה דק מצד האמתה כנודע .

ובזה דעת לנכון נקל , בהיות ענין האמונה עיקרה ושרשה ירושת אבות מדור לדור יקרה היא מפנינים ואבני הפך הנפסדים בנישמוש ידיים כל שהוא , וכאשר נחליל להרשות עצמינו לשנות ממנהג אבותינו שום דבר , מי ימחה ביד כל אחר מאחננו לעשות את אשר יחפוץ , היום יאמר זה כך , ומחר בא רעהו וחקרו כך , אחת לאחת אבד יאבדון קבלת אבותינו עד תומה , והנה אבדה האמונה ונכרחה מפינו ח"ו .

וברור לרעתינו שכל המלכיות והשלטונים יר"ה , אשר בחמלח ה' עלינו לחסות בצלם , נרח חכמה בלבכם להביט אחרית דבר מראשיתו ולראות את הנולד יסבימו לזה לדעת כי חמת נחש עכשיו טמון בדבר הזה , בקלקול האמונה וסורו של עולם , והתחלח השינוי היא בפריצת גור , שחותרין בו מעט מעט עד היותו אח"כ לפרוץ חיות ומרמס שור ושת .

ועל בוונה זו אמר החכם שלמה , "רא את דה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב , לומר שעיקר יראת ה' ומלך שאתה מחויב להתחייב בהם כראוי , חלוי בזה שלא תתערב עם שונים הרוצים לשנות מדרכי אבותינו , כי בזה תאבד יראת ה' ויראת מלך .

ובמו שאנחנו מאמינים באמונה גמורה שהבורא וחברך הוא מנהיגו של עולם , כך מאמינים אנחנו שהמלך והשלטון הוא בחיר ה' להתנהג על ידו , וכשם שאנחנו מבקשים בכל הפלחתינו על בנין בית המקדש , כפי שנוכח ע"י לקיים מצוותו וחברך , ולהשגת חכמה עליונה , ולהקבלת פני שכינה בכל רגל שנחתייבנו בה , גם אותן שישבו בארצות החוקות , להתקבץ ולהקריב קרבנות , כך אנו מבקשים בכל חפלה בשלומה של מלכות וקיומה , בהיותה גם היא עיקר ושורש להנהגת הדת וקיום המצות . כללו של דבר אין בכל תפלותינו שום ניגוד נגד שלום המלכות ח"ו , שלומה היא שלומינו .

ממוצא הרברים האלה , נראה בעליל ששינוי נוסחאות הוא אדם מר , וכצפוני יפריש להרוס הדת והנהגת המדינה וקיום העולם , ודי בזה מלבד טעמים אחרים שיש בדבר , קצתם ידועים לכל , וקצתם גסחורים מנגד עינינו וצריכים אנחנו לסמוך על קבלת האבות כאמור .

שמחה מה זו עושה בעת אשר בכני יבואו ובתחנונים לבקש על נפשם, אולם בעת אשר אין בידם
עון אשר חטאו, אז השעה מוכשרת לבוא בשיר ורגנה.
וכן הדבר במלכותא דרקי, בזמן שהיה בית המקדש קיים לא לן אדם בירושלים וחטא בירו
כדאמרינן בחולין בוודאי היה מצוה לשמוח בכלי שיר, וכן בשמחת בית השואבה שהיו שואבין שם
רוח הקודש והשיגו לחכמה עליונה ונבואה, היחה השמחה מצוה, משא"כ מיום שחרב בית המקדש
ובטל רוח הקודש ופסקה הנבואה אין בירינו במה להתכפר, ולא נשאר רק שיח שפחותינו להתוודות
מאשר אנחנו חוטאים על הנפש, כי אדם אין צדיק נו', ואיך נבוא לפניו בשיר וכלי זמר, חוטא
בל יתנאה חוטא כל יתנאה, ואין אנו רשאים רק לסדר שבחו ולהחפיל בדרך החוטא לפני מלך בשר
ודם שמפדר שבח המלך ומחנפל אח"כ על נפשו בכני ובתחנונים, ולכך לא מצינו היחרא רק גבי
שמחת חתן ובלה שהשמחה בעצמותה מצוה וכו"ל, משא"כ בתפלה, מלבד שאין בו ריח מצוה, לא
שהוא בלתי ספק שלא לרצון מלכו של עולם.

ולכן בשבת וודאי איסור גמור שהוא שבוח גמור שלא במקום מצוה, ואפילו בחול אמור
משום זמרא דמנא, הואיל ואין השמחה מצוה וכו"ל. ואפילו במועדות שהשמחה בעצמה מצוה, מכל
מקום בשעת התפלה שמוכירין חטאים כנוסח ומפני חטאינו וכדומה, וודאי שהשמחה אינה מצוה
בעת הזאת, כי איך יעלה על הדעת לבוא לפני המלך לבקש מליחה ומזמוטי שיר בירו, אין זה מבקש
אלא מנאין ח"ו וכו'.

והא דאמרינן בברכות אין עומדין להתפלל לא מחוץ שמחה של מצוה, היינו שקורם התפלה
ישמח את נפשו בדברי חנחומים של חורה וכפי' שם, והוא בש"ע א"ח סימן צ"ג, אבל ברתפלה
עצמה לא מצינו שמחה, וביחוד בכלי שיר. וברדיא אמרו שם אביר הוה ירטיב קמי' דרבה חוי'
דהו קא בדת טובא, אמר וגילו ברעדה כתיב, ואין בדיתותא יותר מכלי שיר. וידוע ומבואר נגלה הוא שעיקר
הדת וגם קיום העולם בכללו חלוי ביסוד האמונה, ואין אנו רשאים להשתמש בשום אופן בהשגת
שכלינו לבר, כי השכל נלאה כמה פעמים, ונלכד ברשת הטעות, ואין השכל רק בלי השימוש
וסיוע לקבלת האבות על ירי חורה ומנהיגים. ושלמה בחכמתו צווח ואל תטוש תורת אבך, שהכוונה במלת אבך הנהגת הכנסיה
כידוע, באופן שאין רשאים לסמוך על השכל רק בדבר שהוא מסכים לחורה לקבלת אבות.
הוא שהנביא ישי' התנפל לפני אנשי דורו, שמעו שמעו וא' חבינו" לוטר שישמעו בקבלת
אף שאינם מבינים ולא יעמידו הכל על השכל לבר, ולא לחכמה חחשב לכם במה שאתם רחולכים
אחר השכל לבר, אדרבה חסרון חכמה היא.

ואפילו בקבלת האחדות לא נאמר, "הבן ישראל" רק "שמע ישראל" שהוא לשון קבלת
הדברים, הרי ראינו שאפילו גדולי החכמים והפלוסופים נלכדו בטעות השכל כידוע מאריסטו וחביריו.
וזה נכלל בכוונת המשורר אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני בליותי שויחי ה' לנגדי

ואם אמנם איזה דברים של טעם יש חתח חכו קרוב לוודאי כי גנובים הם אחרו, ובחלקת לשונו פרש מלכודתו עליהם לאמר אני היום ילדך.

גם האנשים המתלקטים אלו במחברת אר"ן הוזה לקושש קש לחבן ולהפכים אלו, במורחם ואיכותם במה נחשב הוא נגד רוב ישראל ורבני הומן אשר באו ואשר יבואו עוד על החתום ועל הגלוי שחלילה לשנות שום דבר.

נעתיק מזה ונבוא להענין, וראשונה על דבר העונב בשבת שחלה ההיחר בשבות במקום מצוה, איני רואה בזה שום סרך מצוה, ואדרבה איסורא איכא ואפילו בחול, שהרי דעת הרמב"ם והמחבר בא"ח סימן הק"ס דומרא דמנא אסור אפילו שלא על היין, רק ממה שהתירו גבי חתן וכלה משום שמחת מצוה, מזה המציא שגם בתפלה מותר משום מצוה, ודמיונו כוונ לקרב המרוחקין זה מזה כרחוק מרח כו' דבשלמא גבי חתן וכלה שהשמחה בעצמותה היא מצוה וכדאמרינן פרק א' דברכות כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו כו' שנאמר קול ששון כו', ודברי קבלה בדברי חורף דמיין לכך מותר, הואיל והיא שמחה של מצוה, משא"כ בתפלה היכן מצינו שהשמחה בת מצוה, אדרבה הלא מבואר ונגלה הוא שעיקר חפלינו ובקשתינו הוא על כפרת חטא, רק קודם שמתחילין להתפלל צריך להסדיר שבחו של מקום, וכדאמרינן פרק ה' דברכות לעולם יסור כו', ואיך נבוא לפני מלכו של עולם בכלי שיר ושמחה, אם ירענו כי חושאים אבחנו? ובמלכותא דארעא אם יבוא לפנינו להחנפל על נפשם על אשר חטאו נגדו ועמהם החוף והנבל לשורר בו, הלא יגדל הקצף יוחר, כי שמחה

עלנו ואת בנינו מדרך החטאים האלה נפשותם, ויחקך את בנינו נפשותם בדרך החיים כו'.

ובספרו מורפא גסון בדף ל"ט, ואפילו מנהגן של ישראל הוזה קודש קדשים, כנו"ש הרמב"ם ז"ל, ואין לנטל שום מנהג, או ללעוג עליו, נא ורקה מו"ש וזהו"ל ז"ל על איסור קבילת קטניות בפסח, העובר על דברי חכמים חייב מיתה, כי מנהגן של ישראל תורה, ולק כחותן האנשים לא זו שקים שוועים לדברי חכמים, אלא גם זאת ועוד אחרת שקים שוועים נקול אביהם, אפילו נאמות באור מנהג אבותיהם צדיהם, על כיוצא בזה כאשר כוחוקים שבהם לא עשיתם, והיה הכל מוחות כי חכמים הוזה צדיהם, ומודוים נפשים שוועים מה שלק ידעו אבותם, וידוע מאחרם ז"ל נא חקוק והעמידן על אמת לדיק באמונתו יחיה, והוא להאמין בה' ובחורפו שכתב ושנעל פה דברי חכמים וגזירותם, ומנהגם הקדושים וגדרים וסייגים שעשו ושקבלו איש מפי איש וכו'.

ובדף כ"ט וזה לשונו, והחוקף חוקף צדקים, שושנת וועשה הרשעים ואומר שוועיהם טובים, שנית שווגנה וועשה הלדיקים צדקים הרשעים. ובספרו דעת קדושים על מאמרים ז"ל בשנת וועשה נכרי אחד שנק לפני שוואי להסגייר כו', כתב קלוגי היה הלל יודע שהגר זה היה מאמין גם צורה שנעל פה שהיא ופי הגזירה, כי מבלעדי זאת גם האמונה צורה שנכתב נכרתה, וודאי לא יקבל אחרו, כי קיימת לן גר שנק להסגייר וקבל עליו ד"ת חוץ מודר אחד אין מקבלין אחרו, עד כאן לשונו.

וטרם שנכנסו עצמינו בנוף העניינים לגלות נבלותה לעיני מאהביה, נשקיף רחלה על המציא, ומבטן מי יצאו הדברים, ויעיד הפועל על הפעולה, כי כמוהו כמוה אחר.

האיש המחבר דברי או"ן הולך חשיכה ואין נוגה לו, איש שונה ומטורף בדעת הוא, אפילו כי בר רב לא קרא, כנראה מדבריו בעמוד ל"ח בהא דטבילת קרי לד"ה דמיייתי קרא דכי יהיה כו' דמייירי לחרומה, ואין כדאי בשום דבר מדבריו להשיג עליו. ולא זו בלבד שאין בו חורה, אלא אפילו יראת חטא ומעלות ומדות אין מאומה בידו. וכמדומה שלא רזכנים עצמו לעסק זה לחועלת זולתו כלל, שאין זה מדרכו, כי אם למסחר נכנס, ולמלאות אמתחתו בסף, כי באה נפשו חפצה, וכך שווה בעיניו אם ירויח עשרה או עשרים שקלים בסף על ידי שחוק בקלפים וקוביאיות, כאשר עשה בק"ק פוזנא רוב הלילות שהיה שם, או על ידי הרפסת ספר בסף ישקול, אחת היא לו. והחשוקה הזאת החירה לו להיות מסירת ומדיח עם ה' אה בחלקת לשונו ילך לאט לאט, וחמת פחנים אכזר אחרית מחשבתו, נחש שרף ועקרב אה שטותיו, כי כן דרכו כמוה, הסיחה על הנגיעה, וממנה להאבילה.

הה! קהלת קודש המבורג המפוארח ומעושרת מימי עולם, הביטו נא וראו, א מי חדמיון האיש הלוח וישוה? הלגאונים אריות התורה אשר הנהיגו אוחד בחכמתם על מבועי התורה והיראה, כמו הגאון בעל כנסת יחזקאל וצוק"ל, והגאון בעל אורים ותומים וצוק"ל.* ושאר גאונים רבים, הלהם וגבוה מעליהם דמות הערבו לו לאמר, הם יבערו ויכסלו ח"ו, והוא יחכם מכל האדם? כי מששחם את כל כליו, מה מאומה מצאתם בו יותר מדברי פתוי והתול אשר בהמה שמן חלקו, זה כחו וזרועו עוזו ואין דבר עוד.

נאם

* אמר המגיה כאן נכון להעתיק וזה שכתב הרב הגאון, רבן של כל בני הגולה מהו"ר ר' יהונתן ז"ל כתב בספרו אורים ותומים נקוטרים תקפו כהן, שאכן יתנוי דיתנוי, אין כח צידו לטעון כגד הש"ע והסכמות רות"ל ז"ל נאשר שרות ה' כוססה נס, וקיומו וקצלו חכמוי דור להורות ולשוור ככל הכתוב בש"ע, ועיין שם. עוד כתב בספרו הקדוש יערות דבש: נאשר שידוע שחורתינו הקדושה היא כלחיות, וכל נולות דרבנן ככללו נלקו דלת חסור ווכל הדבר וכו', אין להעלות על לב שיש כח צידו לנטל שום דבר מודקדקי סופרים וועתיקי הדת זכרונם לצרכה, ולחדש שום דבר לפי העת והזמן וזה שלק מוליכו בדברי הראשונים, כי אין צית דין יכול לנטל דברי צית דין חזירו וכו', אף אין לשנות שום דבר מנהג ותיקן. והניח ראיות על זה בפני חכמוי עמים ושרים והסכימו עמו וכו' עיין שם.

וגם הרב הגאון ופורסם החסיד שנכסוה מהו"ר ר' רפאל הכהן ז"ל כתב בספרי הקדוש דעת קדושים דף ד' ע"ב ח"ל: „אוי איד ידנו מטה, הוי המועותיקים עלה וזה, ואשר עשו במוחשך מועשיהם, עתה גלו פניהם ואת מלחם הנחשפה, וחקקים חקקי און ומכתבים עמל כחבו, אהה! וזה יהיה נאחריתו, קוי לדור שכן עלתה ציונו וכו'". ושם דף מ"ט, שומר כפשו ירחק את

נצטווה עליה ולא מצוה דרבנן ולא מצד חקנת גאונים ורבנן שהיו לפנינו לשמוח בשירי כנור ונבל
בבית הכנסת בשעת החפלה, והאיך לא נחוש לאיסור שבת ויום טוב, ומכ"ש כנ"ל דהו"ל כמו מסייע
ע"י ישראל ולחוש יותר משאר שבועות.

ועוד יש בזה פקפוק מצד דבר אחר למאי דכתב המרדכי ריש פרק כה"צ והביא הרמ"א סימן צ'
סכ"ג דאסור לצייר ציורים בספרים שמחפלים בהם, שלא תחבטל הכוונה, ומשום הכא נרחב
המג"א שם פ"ק ל"ו דגם בכוחל אין לצייר רק למעלה מקומת איש, ופשיטא שחבטל הכוונה כי יטה
אוזן לשמוע קול משוררי בשיר, מכל הלין נשמע שאין לשיר בשעת החפלה.

ועדת ישראל קדושים הם, בניי מאמינים ומקשיבים לקול מוריהם, הגם כי נאמר עמי בעצו
ישא נז' כל דמיקל נז' אם יזכיהם על פניהם, כי הקנחם קלקלחן, עי"כ ח"ו שפח אמת דאבר
מבניהם, כי לא ילמדו עוד לשון הקודש אפילו להתפלל, ומבטלים חפלת החמיר בכל יום ועושים
כחוקותיהם ולא נטובים שבהם. לכן אחם ילדי העברים! אל תחננו כהפ סוררה! והיה העקוב
למישור, ולא יחפלו כפי הסדר אשר הקנו קטורת תועבה, ולא ישירו בבית הכנסת ביום
שבת קודש לחללו. חוקו ידים רפות ולב נכשלים אמצו ובטחו על ה' יחמו חטאים מן הארץ, ובשם
ה' נדגול, גיל יגיל אבי יעקב, אבינו בוראנו, אשר בראנו לעשות רצונו, ואוהב בניו ההולכים
ומחזיקים באשר הורו לנו הראשונים נביאים וחכמים מחוקקי צדק, ובימינו העיר על חילת ומקדש על
מכונו יקום, ונחעלם כאחים רעים נאמנים. הן כל אה אמרתי לאהבת המקום ב"ה וכבוד תורתינו הקדושה. והנני דורש שלומכם
וטובתכם כל הימים בלב ונפש רמים.

האנוי"א כ"ד שבט תקע"ט לפ"ק.

הקטן משה טוביה מזונטהיים. חב"ק האנוי"א והמדינה.

(י"ט)

מ כ ה ב

מהרב הגאון הגדול המפורסם לשבח, אב"ד דק"ק ליסא כמהורר יעקב נר"ו
בעל מחבר נתיבות המשפט, וספר חות דעת, וספר תורת גיטין, וספר מעשה
גיסים, וספר מקור חיים, וספר אמרי יושר.

שלום — — ונז' אל ב"ד צדק דק"ק המבורג.

רעשה ותחל הארץ לקול השמועה לא טובה הבאה בארמנותינו, וע"ד החושות אשר באו
בשינוי נוסחאות התפלות הקדושות המסורות לנו מאבותינו אנשי כנסת הגדולה, ולהתפרל בלע"ז,
ולשיר בעוגב בבה"כ ע"י נכרי בשבת, תחת שלש דגה ארץ ולא חובל שאת.

לנכרי אלא בדבר שהיא עצמה דוחה שבת, ולכן כתב הב"י בש"ע שם סעיף ב' יש מחירים לומר לנכרי
לנגן בכלי שיר בחופה, אם כן ראה כמה החמיר הב"י בזה, דדייק לכתוב רק יש מחירין ודוקא בחופות,
ואף להרמ"א דהקיל אפילו לומר לגוי לחקן כלי שיר ע"ש כתב עליו המג"א וצ"ע. ומה שסיים ונהגו
להקל, היינו משום דמוטב שיהיו שוגגים בו, במפורש לקמן סעיף ג'. וכל דבריהם דוקא לענין
שמחת החן וכלה, ועיין מה שכתב הלבוש בפ"י דאין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר, הכל בדיבור
אחר נאמרו מצד קול ששון וקול שמחת קול חתן וקול כלה בו. ובפורש כתב המ"מ דאין מדמין דבר
לדבר בענין השכוחין, ואין לך להחיד אלא מה שאמרו חז"ל בפיר', אם כן מכל אה לא מצינו היחר
לנגן ע"י נכרי בכלי שיר בשבת ויום טוב בשעת החפלה, ומלבד שאין בזה מצות בפ"י בדבעינן למימר
לקמן, אם גם יהיה בו הידור מצוה, הנה לדעת הר"ח כבר נאמר דדוקא במילה החירו דבלא"ה היא
דוחה שבת, משא"כ בגדון דידן, וביותר יש לאסור בזמן ישראל בפה ונכרי בכלי שיר ומסייעין זה
את זה. ויש לגזור בזה כמ"ש הר"מ הוכיח דאיכא למיחש אחא לאחלופי איסור אמירה לנכרי אפילו
בדבר מצוה באיסור דרבנן, ובגדון זה בוודאי יש לגזור דהו"ל כמו ישראל מסייע ואחא לאחלופי ומכ"ש
בזמן הזה, ובמקום שפרוץ מרובה לשמחה כו' מה זו עושה.
ועוד לא נדע אם יש בזה משום מצוה כלל וכלל אפילו בשעת החפלה הגונה, ומכ"ש בחפלה
שאינה כחיקונה, הלא במקדש לא מצאנו שהיו חוקעים בכלי שיר רק בשעת עבודה, והעיקור בניסוך
המים, ואפי' בשמחת בית השואבה לא החירו בשבת וי"ט, דמשום הכי חנן החליל מכה חמשה וששה,
וגם למ"ש החוספ' בסוכה דף ב' ע"ב ד"ה וזהבנן כו' דמפקינן מהוך הקושיא דאין שבות במקדש, דאפי'
בשבת היו חוקעים גבי חקיעת של מקדש דבכל יום היר שם כ"א ולא גזר משום שבות במקדש,
ובמילוי המים דנחייב ב' ושאבחם מים בששון גזר יותר, דלפי שהיה שם רוב כלי שיר חלילים
ובנורות גזר בהו טפי עיין שם.

ובענ"ד יש מקום לעיין בזה, דעוד י"ל באופן אחר ע"פ מ"ש ברא"ם שו"ת צ"ט, על דהא
דמשני הש"ס פרק ב"מ בית השואבה שאני, והקשה אמאי לא משני כהנים זריונים הם כדמשני לעיל
דף כ', וחירץ איזה חירוצים, ולבסוף חירץ ז"ל א"ג שמחת בית השואבה דהו כל ישראל אנשים
וגשים, ואם כן אע"ג דכהנים זריונים מכל מקום כולו הנך אינם זריון עיין שם. ולפי זה יש ליישב
קושי' החוספ' נמי דהא אין שבות במקדש (אע"פ דמצינו כמה שבותים שגזרו במקדש כמ"ש החוספ'
וכמו שמוכת מגמרא דעירובין) היינו משום דאמרינן כהנים זריונים הם, והיינו דוקא בהנך חקיעות
שלא היו חוקעים רק כהנים בחצוצרות והלויים בכלי שיר, משא"כ בשמחת בית השואבה שהיה
שם כל ישראל גזרו טפי, ולא נחנו מקום לחלק שהכהנים ישמחו ויחקעו בקול זמרא ולא ישראל בשבת
וי"ט, דמחירוצא גופא נמי מוכח דמצד הסברה דלא פלוג לא חלקו, דאם לא כן קשה אכתי מאי
חרצו דהו"ל עכ"פ לחקן שיחקעו בחליל בשבת ויום טוב בשמחת בית השואבה ולא בכלי זמר, אע"כ
משום דלא פלוג בין יום זה לימים אחרים, אם כן שפיר יש לומר בדברינו אה. עכ"פ נחזור אנו
דאם גזרו בשמחת בית השואבה על שבות וחקועה מכ"ש דיש לנו לגזור בשבות ושבת בדבר שלא

האיד נעץ פנינו לחסר מברכת אהבה רבה וחולילנו קוסמיות לארצנו כו', חלילה לנו לשמוע
אפס קצחו מדברים כאלה שוא ודבר כזב, לא יזכרו ולא יפקדו. ומעחה נשים פנינו על הקול הנשמע במחנה היהודים בשבת ויום טוב קול ענות שיר בשירים
על ארגעל ומרא מנ"ל דאסור או מותר, ונראה שיטת החוספ' (גיטין דף ל"ח) דדוקא גבי מצות
מילה דהיא עצמה דוחה שבת התירו אמירה לנכרי כו', משא"כ בשאר מצות אפילו בשבועת דרבנן
אסור אמירה לגוי, ולשיטתם אפילו באיסור דרבנן אמירה לנכרי שבות, כמ"ש במסכ' שבת דף ג"א
ד"ה א"א כבה. ואגב אמינא לפרש שלא כהבו כן במקומו לקמן בהך דלא יאמר שכור לנו פועלים,
והקדמו בפ"י המשנה, דלכאורה קשה לדבריהם מאי מקשה הש"ס לקמן דף ק"ג מהקיף לה ר"א
אמירה לנכרי שבות כו' ופיר' רש"י וכבר סתם רבי למחניחין נכרי שבא לכבות כו', ומאי קשה דלמא
אחא לאשמעינן אפי' באיסורי מדרבנן אמירה לנכרי אסור, וכן מצאתי שהקשה בחשובת חו"י סימן
נ"ג עיין שם. אשר לואח נראה אחרי דהך דנכרי שבא לכבות סתמא איירי לכבות דליקה דחנן במתני'
שלפני ר"פ כל כחבי ובכבוי' כהאי גונא הליא בפלוגתא דר"ש ור"י במלאכה שאינה צריכה לגופה יעין
שם. ואם כן יש לומר דלא ניחא לי' לר"א לומר דר' סתם כר"י, ואם כן גם הך מרחניחין איירי
בכבוי דרבנן ושפיר מקשה, (הגם די"ל דיש עכ"פ מקום לטעות) ולזה י"ל דהיינו שכתבו החוספ'ת
הכא לפרש מחניחין אפילו למ"ד מלאכה שאצ"ל פטור דעכ"פ אסור מדרבנן ואפילו בהך אמירה לנכרי
שבות. ולפי זה יש לומר שפיר מה שהקשה בחשובת פני יושע סימן ג' למ"ד בב"מ דף י' ע"ב, היכי
שהשליח אינו בר חיובא מחויב שולחו, קשה למאי דקי"ל אמירה לגוי שבות דחייב לי' דאיסור
דאורייתא היא, וכי חימא דנכרי לאו בר שליחות הוא דאין שליחת לנכרי, סוף סוף קשה להפוסקים
דפסקו דיש שליחות לגוי לחומרא, כדפליגי רש"י ור"ת פרק א"נ, ואם כן אין כאן בעיא כלל, בין
דהנכרי לאו בר חיובא הוא, והוא שליח לחומרא פשיטא דאסור מדרבנן, עד כאן לשונו, עיין שם.
ובהנ"ל יש לומר דאף מ"ד דסבירא לי' דלחומרא אמרינן יש שליחות לגוי היינו דוקא באיסור דאורייתא,
וכדמשמע מסוגי' דא"נ עיין שם, ואם כן יש לומר שפיר דחו"ל הוצרכו לומר דאמירה לנכרי שבות,
אפי' שהנכרי עושה ע"י דבורו רק איסור דרבנן כמו בהך דכבוי למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה
מדרבנן אסור, או כמו שכיר פועלים למ"ד דהו"ל רק מדרבנן ומצד שליחות לא הוי איסור, ואחרי
שחקנו כן, אמרינן בכל מקום אף באיסור דאורייתא, אשר בלא"ה יש חומרא בשליחת לנכרי מה לי
הך איסור דרבנן או הך, עכ"פ כך הוא שיטת החוספ' שהחמירו באיסור אמירה לנכרי. ודעת הרמב"ם
פרק ו' מהלכות שבת ס"ל דרבר שאינו לא משום שבות מותר באמירה לנכרי כשיש שם מצוה עיין שם
במ"מ, אבל במקום שאין שם מצוה אסור. וכחב עליו המשנה למלך שם, אפי' בחרתי לטיבוחא,
שא"ל קודם שבת וגם איסור שבות אסור, והוכיח כן ממ"ש הרא"ש פרק השומר את הפועלים בשם
רב סערי גאון והסמ"ג אוסר בפ"י בחרתי לטיבוחא, וכן כתב הטור א"ה סימן ש"ז דאסור לומר לו אפי'
קודם שבת לעשות בשבת, רק שהתירו לגבי שמחת חתן וכלה, וכמ"ש הטור סימן של"ה בשם אבי
העזרי, דאין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר כו', ופיים שם ואני כתבתי למעלה דאין להתיר אמירה

ועוד בה שלישיה טעם הגון ע"פ מ"ש הכל בו הלכות קריאת שמע דף ד' ע"א וזה לשונו „חזר
ביאור המאמר שבא להעיר את האדם לכוון בחפלתו בכוונה רצויה, ולהסיר מלבו כל עסק וכל מחשבה
מכדלה ויהיה בלתי נקי בו“, ולפי לשון ארמי בו' וטבע הנפש להתערב בו ואין הכוונה מצויה,
ואמרו שאין מלאכי השרת מבירין לשון ארמי, ר"ל הכחות הטובות אשר מהם נמשכו המעלות הטובות,
כי הם הנקראים מלאכי השרת, כמו שביאר הר"מ ז"ל באיוב בפ' דברי איהוא על הפסוק אם יש עליו
מלאך מליץ בו, (מורה נבוכים ח"ג פרק ב"ג) ובפירוש אפורי וש"ט, עיין שם.

ולכאורה לדברי הכל בו צריך ישוב מה בין יחיד לציבור, דהא כוחות הנפש שווין בזה ובוה,
ונראה לי פירוש דבריו ע"פ גמרא דחעניח דף ח"י אמר ר"א אין חפלתו של אדם נשמעת לא אם כן
משים נפשו בכפו, שנאמר נשא לבכינו א בפים, איני והא אוקי שמוא אמורא ודרש ויפתוהו בפיהם
כו' ואעפ"ב ודא רחוב יכפר עון בו', לא קשיא באן ביחיד באן בציבור, עד כאן. אם כן מוכח
דבציבור מהני החפלה אף דלפעמים אינו מכוון כל כך. אך לסברת רבני צרפת שהכיא רבינו יונה
והב"י סימן ק"א שכשיתיר מחפלל החפלה בעצמה שמתפללים הציבור כמו חפלה הציבור דיינינן ל'י,
וע"כ אין לוטר בטעם וסברת הכל בו דאז לא שייך מה שאמרנו לחלק בין יחיד לציבור, רק אם נאמר
לכוונתם אם מתפללים בשעה שציבור מתפללים, יש לומר דיינינן ל'י אף לענין הכוונה בחפלה
ציבור, וכמו דאמרינן בברכות דף ח', מאי דכתיב ואני חפתי לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון
בשעה שהציבור מתפללים בו', לפי זה יש לומר אחר שהסכימו אף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה,
היינו מצוות מעשיות משא"ב חפלה שהיא עיקרה בלב, וזה אשר אנחנו אומרים בקצה חפלה שמונה
עשרה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי בו', להבי חקנו לעורר כל פעם בחות הנפש בכוונה רצויה גם
בציבור להתפלל דוקא בלשון הקודש. ובעין נראה כי לשונות העמים ישתנו ברוב הזמנים באשר דאז
עינינו בלשון אשכנז ושאר לשונות, משא"ב לשה"ק מאז ועד עתה אין בה נפחל ועקש לא יחלף ולא
ימיר, כך הוא לפי דרכו הנגלות לנו. ומלבד כל הדברים האלה הלשון מסוגל וכל חיבה וחיבה מורה
גם יורה לסודות בפלאות סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים וידוע ליודעי חן. הן כל אלה יסודות
קבועים במסמרות לחזק מנהגן של ישראל, שלא לברך שום ברכה כי אם בלשון הקודש,
וחלילה לנו מעון להחליפה, תועבה היא לנו. (גם בתול ומב"ש בשבת ויום טוב,) לא
יחערב קודש בחול.

ואם לחועלת עם הארץ, בדי שירעו מה שידברו, ירפיסו חפלות בלשון הקודש ועליהם פירש
בלשון אשכנז ועל ידי כך יחזקו הכוונה בי צריכה עיון, ולא יהיה מצות אנשים מלומדה, כי אם
יחפלו בלשון אשכנז, יחפלו באשר ידברו, ופיהם ידבר ולבם כל עמם, וזה"ל לגרוע נוסחא.
והיאך יעברו שלא להתפלל על ארבע הגלות, ואם ישנו טעמים לפני אבינו מלך בשמים ובארץ
מפאת שלום מלכות אשר אנחנו חוסים בצילם, אני אומר להם מה שכתב הרמב"ם סוף הלכות מלכים
וזה לשונו: לא נתאוו חכמים ונביאים ימות המשיח בו' לא בדי שירדו בגוים, ולא בדי שיגשאו אותם
העמים, לא בדי שיהיו פגונים בחורה וחכמה ולא יהיה להם מבטל, ויזכו לחיי עולם הבא בו'. וא"ב

השני וז"ל, "מצות עשה מן החוררה לענוה את ה' בתפלה כו", וזמן שחורב בית קדשנו (בית ראשון) ויחברו בגוים וילמדו מעשיהם, ויולדו להם בנים בארצותם, ואותם הבנים אשר קמו אדריהם, והיתה שפתם משובשת ומעורבת מלשונות נכריות טואכיות עמוניות כו", וכמו שכחוב, ובניהם חצי מדבר אשורית, ואינם מכירים לדבר יהודית ובלשון עם ועם, ולא היה יכול אחד מהם להתפלל ולדבר כל צרכו בלשון עברית, כי אם בשיבוש וזעזוע לשון נכרית, וזהו לשון האמת לכלה וחרץ ומתחד מן הארץ. וכאשר ראו אנשי כנסת הגדולה זאת הרעה החלה, אמרו לנו ונלכה באור אלהים ונשלמה פרים שפתינו לתקן התפלה הנקראת עבודה בשפה ברורה ובלשון צחה, וכה וברה, מחלאת לשון נכרית מטוהרה, כרי שחיה על הלשון קלה ובפה שגורה, עד שנחיה כלנו יחד מחפללים בשפה אחת ובלשון אחת, ונתקצו כלם יחד וחקנו שמונה עשרה ברכות בכל יום ג' פעמים, ובשבת ויום טוב ז' ברכות כו' עיין שם, עכ"ל רד"א שהיה תלמיד מפורסם. נמצא י"ל אחרי כן כל יום ויום מצפים אנחנו ביאת משיחנו, ונדחי ישראל יקובצו מארבע כנפות הארץ, מאשכנז וצרפת חוגרמה וכדבעריא פרס ומצרים ובהנה מאיי הים, אם כן אם יגדלו וילמדו בניהם בלשון עם ועם אשר אנחנו חוסים בצילם אז יקתר יש לחוש כאשר היה אז בימי עזרא שהיו כלם בארץ אחת, דק שלא דברו לשון אחת, ומכ"ש בגלות החיל הזה, זה יתפלל בלשון אשכנז וזה בלשון צרפת, ולא ידע איש שפת דעהו וזה היה שפת האמת בעזרת ותכחש צרה בצר התפארת, על כן קבעו לנו למשמרת, מבלי ללבוש שעד אדרת, למען לא נכחש בעטרת, ברוך שכחר בהם ובמשנתם.

ולפי זה יש לומר הרמב"ם בחב קצת דברי האבודרהם, עיין מה שכתב פרק א' מהלכות תפלה הלכה ד', הגם כי אינם מכוונים ממש כמו דבריו, בכל מקום אם לא נאמר שחסרו איזה דברים, י"ל דרך רבינו שומר הענין ואינו שומר המלות, כאשר כתבו פעמים הרבה מפרשי דבריו, ומשום הכי א"ש שלא הביא תך תפלה לפסק הלכה ולחלק בין יחיד לציבור, וכי הנח להם לישראל בני נביאים, הם ידעו להחזיק במנהגם וכמעטם, וגלה שפז למעמם הנ"ל.

זכת החדשה הוסיפו סרה לשטחם ילפחו ארחות דרכם, אחרי שחסרו מקומות של שבחים בתפלה, אשר אנחנו מחפללים על גאולתנו ופרות נפשינו, א"כ דעתם וכוונתם לשום להם ולבניהם אחרית ושארית בארץ אשר הם עתה עליה, וממילא אין להם לחוש לחששות הנ"ל ע"פ דברי הרד"א, לזאת העתיקו וחקנו כמה ברכות בלשון אשכנז אשר לא ברת.

ושנית מרביר סופרים נ"ל למ"ש הטור ש"ע א"ח סימן ה' וז"ל: בהזכירו השם ב"ה יכוון פירש קריאתו באל"ף דל"ח לשון אדנות שהוא ארון הכל, ויכוון עוד פירושו ככתבו ביו"ד ה"א לשון רה"י שהוא היה הוה ויהיה, זע"כ זה לא שייך כ"א אם נתפלל בלשון הקודש, משא"כ בשאר לשונות לא חמצא כזה, על כן לא מצאו רבותינו עד היום הזה ועד בכלל להתפלל בשאר לשונות ולא לברך שום ברכה, והך רבנימין רעיא הוי דוקא דיעבר ולא לכתחלה כן י"ל לענ"ד. וגם לחקן תפלה בשאר לשונות ולהזכיר את השם בלשון הקודש אין כדאי להשיב, כי זה יתבלבל הכוונות והתפלות, ומובן מאליו מבלי להאריך.

וידעתי גם ידעתי כי קטנם עבה ממחני, אנכי מצעירי הצאן קטן מלאהו בסנסני החכמה, אך אין מעצור לרוח איש ירא את ה', להיות לאיש, לבוא עד מקום ידו מגעת, לדבר על אהון שומעת. וחלילה לי לצאת לריב לבער חבירה, רק לכבות את האש אשר החל במחנה העברים עם ה', לחוות את האהבה אשר בלבי להט ולהבה, אהבת ה' וחורותיו שבכתב ובעל פה מקובלים לדגלי רבבה, ולא ללהב יצאתי, רק לחלק על דעות נפסדות וזרות, להרוס בניני שוא ומכונות יסודתם.

ראשון נאמר ע"ד החפלה בלשון עם ועם כלשונה, אם נשמע ואם נחדל? וכן לשנות נוסחאות, כבר אמרנו עפ"י הרמב"ם פרק א' מהלכות ברכות, שאין לשנות אחרי שעזרא ובית דינו חקנו והאיד נעזר פנינו יתמי דיתמי לשנות ח"ו. ויותר מזה הביא רמב"ם סימן מ"ו בשם רב נטוראי ר"מ דמחא מחסיה, דוד המלך ע"ה חקן מאה ברכות בכל יום. וכן הביא החניא ורמב"ן בחשובה חלק שני סימן קס"א שהיו מברכין בפני הבית מאה ברכות, וכן החפלות היו מחפלות אף שהיה מקריבין החמדין, והביא ראי' מש"ס דסוכה פרק החליל אר"י כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה כו' משם לחפלת השחר כו' משם לחפלת המנחה כו', רק שהם היו משנין, שהיו מחפלות שחחקיים מלכות בית דוד, ושלא יחרב בית המקדש כו' עיין שם. ובאמת לחפלת עצמן א"צ ראי' מהך דסוכה דבפי' אחמר בש"ס ברכות דף ל"א כבר מפורש ע"י דוד, ערב ובוקר כו', וכן מדניא כו' עיין שם, ואין מקום פה להאריך בזה, רק ליישב כי מנהגן של ישראל חורה היא מאתי חצא, שלא שמענו ולא ראינו ששינו את לשונם להחפלת בשום לשון אחר. הגם לפי הש"ס דסוכה דף ל"ג המסקנא לחלק בין יחיד לציבור, דדוקא יחיד א' ישאל צרכיו בלשון ארמי, משא"כ ציבור אחין לסחם מחניחין דחפלה בכל לשון, וכן פסק הריף פרק ב' דברכות וטוש"ע סימן ק"א. עם כל זה לא נהגו להחפלת בכל לשון, רק דרך נשים להם שהיו מחפלות בשאר לשונות, כאשר חמה עלינו רבינו יונה והביאו גם הב"י. וממה שכתב ר"י בשם רבני צרפת משמע דדוקא אם אינו יודע לשון הקודש יכול לצאת בכל לשון ע"ש שכ"כ בשם רבינו יונה ובב"י. אם כן יש לומר דסבירא ליה דדוקא אם אינו יודע לה"ק, משא"כ אם יודע לה"ק היינו עכ"פ יודע לקרות אף אם אינו מבין יוצא בלה"ק, וכדמוכח ממה שכתב המג"א סימן ק"א ס"ק ה' דיוצא עכ"פ אף אם אינו מבין, מה שאין כן בשאר לשונות.

אך כל זה לא הונח לי, וגם צריך ליישב דהרמב"ם לא הביא הך פסקא להחיר שאר לשונות בציבור ולאסור ביחיד בהלכות חפלה, רק בהלכות קריאת שמע פרק ב' הלכה יו"ד כתב: קורא אדם את שמע בכל לשון, וכן בהלכות ברכות פרק א' הלכה ו' כתב: וכל הברכות נאמרים בכל לשון, והוא שיאמר כעין שתקנו חז"ל. וטעמא בעי על הרמב"ם מאי טעמא לא כתב בהלכות חפלה מידי, ועל מה לא עלה על לב הכמינו ורבותינו הראשונים והאחרונים לחקן שום חפלה בציבור בשאר לשונות רק בלשון הקודש דוקא. ולפי ענ"ד יש טעם לשבח בשלשה פנים, ודבריהם כדרכונות תפוחי זהב במשכיות כח"ב ולשון ברור מילולם. וזאת חורח העולה ראשונה, ע"פ מ"ש הר"ד אבודרהם שער

כאשר הורו לנו בביאים הראשונים, (ירמי' כ"ט) "דרשו את שלום העיר והתפללו בעדה כי חלילה לנו מהיות כפוי טובה! אשר הם מטיבים עמנו לחת לנו שארית בארץ על המחיה ועל הכלכלה וחרות לשמור החורה והמצוה כאשר ציונו ה', שכרם אחס ופעולתם, ירום ויגביה כוכבי מערכתם, מחוקה שנת העובד עבודה שבלב הנהג בין בארץ ובין בחוץ לארץ, כעשה הורו לנו אבותינו ורבותינו, הן סדר קריאת שמע וברכותיה, חפלת שמונה עשרה ומעגלותיה, כאשר חקנו לנו אנשי כנסת הגדולה, לא הוסיפו דבר ולא בגרע מאז, גם ברכת המינים שהוסיף ר"ג ושמאל הקטן על האפיקורסים אשר רבו בימיהם. וכן שארי ברכות הן הנה שלשה מינים, ברכות הניי' ברכת המצות וברכת הודאה, ונוסח כל הברכות עורא וביח דינו חקנום, ולא לשנוחם להוסיף או לגרוע מהם, וכמ"ש הרמב"ם פרק א' מהלכות ברכות הלכה ד' וה', ונודה להשם כי עלתה בידנו מעת היינו לגוי לשמוע בקול מורינו, גם כי נחערבנו בכמה אומות ולשונות לא שנינו טעמינו ולא כלינו חוקינו בעניני החפלות וברכות, רק איזה שינוי פרטי נוסחאות שבין מנהגי אשכנזים וספרדים ואיטאליאני.

ועל עתה באתי הנה חדשים מקרוב באו לא שערום אבותינו מעולם, קמה גם נצבה כת אחת מתוך העדה, לפרוץ גדר וחומה אשר גבלו ראשונים, לעקור הנטוע להרוס הקבוע, עשו להם בית חפלה אשר ביום השבת יפרח, אין זה שער פונה קדים רק פונה צפונה, באמרם נהיה ככל הגוים בית ישראל, כי עשו להם כוונים ולא למלאכת שמים, רק להראות העמים והשרים יופי דרכי המליצה, סדרו סדר חפלה, חועים ממסלה העולה בית אל, ומקום שאמרו חכמינו ז"ל להאריך לחלות ולחנן להשיב שבותינו ולקבץ פזורינו, הם אמרו לקצר, האם קצרה ידו מפרדות? האם לקנות שינוי רשות אחרי יאוש חלילה? בכמה ברכות וחפלות גרעו ולא דקדקו באותות עם ה' בכל דבר הנאמר לגאולתינו, ובטוב בעיניהם אשר בחרו להם לשבת קודש, מהם העתיקו מלשון הקודש ללשון אחרת לומר ולשודר, שפחה תירש גברתה, לשוננו הקודש המסוקל ומנוקה, ועיני ראו סדר חפלה החדשה אשר לא כרת, בערבית ליל שבת קודש ברכות שלפני קריאת שמע ולאחריה, גם ברכת שבע נדפס בלשון אשכנז לא לרצון, ובברכות שחרית חסרו מנוסח אשכנזים וספרדים כהנה וכהנה, אין די באיר. ואחרי כל אלה, שמוע שמענו קול נהי, קול הסירי"ם יתנו בבית ה' בקול זמרת ארגעל ביום שבת קודש, אח אלה עיני ראו ואוני שמעו ולבי יודע מרח נפשי. אח! כך עלתה בימינו, באו בנים עד משבר וכת אין למחות בידם!

אך עם כל זה לא עת לחשות, הלא אם מחשים אנחנו עד ישימו בוקר לערב לגול אור מפני ה' ונמצאו עון! פן יאמרו ידינו רמה, התירו פרושים את הדבר, וחרזיה ערת ה' נאמנה, מאז היתה לגוי שומרת אמונה. כצאן אשר אין להם רועה, ורבים יפלו וילכו בשחת דשחם, עשות איש ואיש כרצון נפשו, אח אשר ערן לא היה. — ברוך הוא ה' לא השבית לעם בחירו גוא, לא אמן ישראל להשיב האשם מראשיהם, ולגלות מצפון אמרי נועם, מרפא לעצם ומחוק לחיך אשר יטעם, כי שמעתי כי כבר כתבו גאוגי ומנינו חכמי ורועי ישראל, להראות כי מנהגן של ישראל תורה היא, ודתי המלך ה' צבאות אשר עושים אנחנו אין לשנות ולגרוע.

זה לא דברי חימה דבר החמות לרבים, ראנן בדין שארית ישראל אין לנו מחקנת קדמונינו ו"ל
שמפיהם אנו חיים, וכמו שכתבו מעלת הרבנים המובהקים יושבי על מחן ראשי אפי ישראל, הלא
המה בכחובים, הלא הטה מעלת הרב המובהק ר"מ ור"מ הרב דומה למלאך ה' צבאות ובית
דינו הרבנים המובהקים מאירים ומוזהירים די באחרא הדין, מקימי דגל התורה, ה' עליהם
יחי! וכבר מלתא אמורה דכל המשנה ידו על התחתונה, ואוי להם לבריות מעלבונה!
האמנם את לחננה, אחילה לאל ה' אלהים אמת, והוא יטע תורתו ואהבתו בלבם, ישובו וישבו
בצל צילא והמנוחה וכרצון יראיו יעשו, ואון שומעת עליהם חבוא ברכת טוב. וזאת היא
הכ"ד הנו"ח יום שנכפל בו כי טוב, בסדר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שנת התקע"ט
ליצירה, פה ליווארנא יע"א.

והוא הצעיר שם טוב בלא"ה הרב הגדול כמהורר יוסף חיים בן
סאמון ס"ט.

מכתב

מהרב הגאון הגדול המפורסם לשבח, מהורר משה טוביה נר"ו,
אב"ד ד"ק ק האנוניא והמדינה.

אל דייני צדק דק"ק המבורג.

ארשת שפתי אקדים לדבר שלום שלומים מרובים, כטל ופרבנים,
יארנו ימים בשער בת רבים, ששים ושמחים ברב טוב אס"ו.
ואחרי ד"ש באתי שעריכם לערוך מערכה מול פני יושבי על מדין החורה והעבודה לעם אשר
לו ככה, מאת ה' נשא ברכה חסדי ה' כי לא חמנו אחרי גלה כבוד ישראל הוסר המצנפת והורם
העטרה, ערו עד היסוד בית הפארה, הותר לנו שם ושארית בארץ תהלחו לספרה, הכינה גם
חקרה, בית מקדש מעט, לעבוד עבודה שבלב ולשמרה, והטרה לב מלכים ושרים לחוק ולקיים
בכל מקום אשר השכון שמה שת הפורה.
ומצוים אנחנו ועושים להחפיל בשפה ברורה, לשלום העיר ושלוח המדינה מלכים ושרים,
(*) וזה כדקא בעליל כי סקר העין החופף בשנו והוליק לעז על אורו הגדוק.

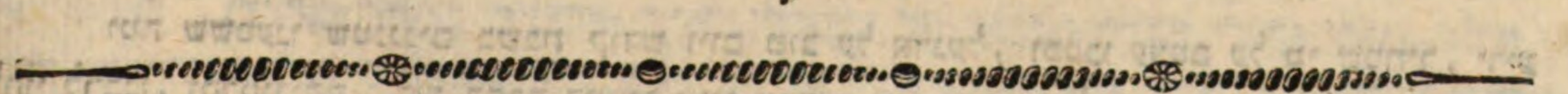
כל זה כחבנו להזהיר לבוהר למען ישמעו ויחדלו העוברים מעסק זה וזכנו עלהה הספמחנו
אנחנו החומי מטה לשלוח להם האגרת הזאת ליד מעכ"ח, להרים המכשולים והשיבושים הנזכרים
ובטחנו שהם חכמים ומבינים מדעתם ויעשו באופן אשר לא יתנו כחף סוררת לדברי אמר והצדק,
ויורח אור האמת במושבותם, וישבו לבטה להתאיק במעט קבלתם, ואל יטו אונן לחקקי און ללכד
ולפור' בשחיתותם, והשומע ישמע והחדל יחדל, להח' כבנה לשמוחתעלה ויחבדך-ונכות אבותם
מסיעתם, ויעלו חסידים בכבוד ירוננו על משכנותם, וחבל חלונתם ואלהי עולם יאכנו לדאזה בנין
אריאל, ושם נרננה לאל חי, כהנים בעבודתם ולוים ברונם, ישירו שיר ומנחם, וישראל
במעמדם יעמדו על משמרתם, ונהיה נחותם על לב עליון השובן תמיד בעיון, ישישו בשמחה
הישרים בלכותם, אמן כן יהי רצון.

הכ"ר אלה פה ליווארנא יע"א. אנחנו צעירי צאן הקדשים, והרורשים שלומם וטובתם,
ומקוים ומחאויים לשלוחם וטובתם באמת ובחוס לב ישר, נושאי דגל אהבתם.

הכו"ח פסדר ויהי לי לישועה, שנת אלהים צבאות, וישיבנו דואר פניך ונושע לפ"ק
ושלום רב.

זעיר ש"ם שלמה במהו"ר דוד חיים מלאך ולה"ה.

הצעיר מררכי נסים ס"ט.	הצעיר יעקב בונדי ס"ט.
הצעיר יצחק קארהויו פריאת ס"ט.	הצעיר בנייה בר יהודה קוריאת
דוד ס"ט.	ס"ט.
ע"ה יעקב ס"ט.	הצעיר אברהם חיים טאפיא ס"ט.
שלמה ארי' אברהם נסים ס"ט.	משה חי בלא"א יעקב רפאל
הצעיר שמואל במהו"ר משה רבהן	מילול ס"ט.
ס"ט.	

המכתב הזה היה מוסגר באגרת הרבנים חכמי ליווארנא הנ"ל.

אנכי הריאה הרשום בכחב אמת עליונים למעלה לבטל המעוררי'ן חדשים מקרוב באו לבנות
במה לעצמם, לשנות את הירוע בכל חפוצות ישראל הקרובים והרחוקים, מאן דחמא, חמא דאין
זה

יום שבת קודש, ובנוסח אהבה רבה הנזכר בגמרא ובזוהר הקדוש והנורא, מי יעז? מי ירים ידו? וישלוק חרבו במרוחות פחנים בקרבו, וראוי שקנאים פוגעים בו.

גם שמענו שבאותו ספר המירון מדלג כאיל פוסח על שתי הסעיפים, גדפים הם גרפים לומר חפלה בלא קרבנות אשר העולם עומד עליהם, גם פסוקי דזמרה מדלגים שכל האומרים בכל יום זוכה לעולם שכלו טוב ומטיב לעצמו ולאחרים.

עוד שמענו שמדלגים באותו ספר חפלות בשבת ויום טוב וראש חודש בחפלת מוסף, יהי רצון שחעלינו בשמחה לארצנו וכו', ועל זה ידו כל הרוזנים, נמס כל לב! רפו כל ידים! שמי שסידר להם כן מרפה ידי מחבי קץ ישועת ה', וכופר בביאת הגואל זה המסדר, שהוא אחד משלש עשרה עקרי הדת המבוארים בשיר יגדל אלהים חי כו', "ישלח לקץ הימין משיחנו". והמתפללים בסידור הנ"ל יבואו לידי כפירה, ויבחישו גבואת הנביא (זכריה) אשר נבא ואמר "גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון".

ועל זה כל מי שנגע יראת ה' בלבו הוריד לארץ ראשו ועין במר בוכה, איך נהיה כזאת בישראל, ועליהם אמר הנביא (ישעי' א') "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי", כי נראה שאינם שמים על לב בנין בית המקדש שיבנה במהרה, וכל מי שאינו מאמין הרי הוא מין. והנה ידוע ומפורסם שבכל ימות עולם ובכל העולם ובכל הלשונות נעחק ספר חפלות שלנו, בלשון איטליאני, צרפתי, אנגלטי, האללאנדי, ספרד, והעתיקו הכל, ושבת יחנו לו מלכי ארץ וים רחוקים, ונדפסו בכל המקומות והמדינות בכל כבוד שבעולם, ואין פוצה פה ומצפצף, כי ידוע להם ומפורסם כי כל דברינו דברי קבלה ומנהג אבותינו בידינו, ומשכחים ומפארים סדר חפלות הנוראות האלו שיש לנו, ולא דלגו אפילו אחת אחת כמו שידוע כי שמו באל מחסם. כללא דמלתא אם הותר להחפלה בלשונות העמים, הסברא נוחת דוקא ליחיד ע"ה שאינו שבין מה שאומר או לרבים שאינם יודעים לה"ק כלל אבל להנהיג ולקבוע לעדה שלימה וציבור שלם שיחפלו בלשונות אחרות חוץ מלשון הקודש מלכת הלשונות, לא תהא כזאת בישראל, ועל כבוד מעלחם והדרחם לחקן הענין בטיב שכלם וחכמחם לגזור ולגזור במי שיעשה בודון להפך הצנורות העליונים, ולהכשיר את צור שופן מעונים, והוא יזכור לנו זכות אבות הראשונים, ואסדי דוד הנאמנים, אכ"ר.

ומה ששמענו שמנגנים בשבת קודש ויום טוב על ארגעל, וסמכו עצמם על מי שמחיר, ידיע להוי לרבנן, וחלמיריהם, דזה החכם המחיר אינו ממח"ק זה, וכבר מלחא אמורה בכל מה שכתבנו בפסק דין בחוב וחתום מדינו למקום אחר, וכולנו יחד אסרנו איסר לבלתי ינגנו ביום שבת קודש ויום טוב ח"ו, ולא החרנו רק בחה"מ וערב שבת וערב יום טוב קודם שרזננס קדושת שבת וי"ט לצאת יהי כל הדיעות בידוע, וגם את זה לא החרנו כי אם על ידי ישראלים אנשים אשר יראת ה' בלבם, כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו, ביראה ואימה ודעת ה' לכבוד את ה' בראוי לנו, ולא על ידי זולתינו.

לשון כשמש זרחה עלינו, נפלאה בעינינו ואור שכלנו. (עיין בספר קול מוסר דף א', הייטיב בעיני ה' לעשות העיקר טפל והטפל עיקר ? חלילה לנו ! לעשות הנבלה הזאת בישראל, ובפרט להדפיס ספר דק לקוי בחסיר ויחיר, ואיך בכוס פגום נברך בו לאדון הכל נורא עלילה ? ואם אחרים העתיקו והדפיסו סדר הפלה בלשון נכריה באר"ש מאפליה, אך לא חסרו אפילו אות אחת בהעתיקם, ולא סרו אחור מאמונתם.

ועוד חזות קשה הוגד לנו לא נוכל להחזיק על רוא דנא לחלל זיו החפלה יסוד המעלה, אשר נסדר ונחקק במטבע אנשי אמה קדמונינו נוהי נפש, להחזקן על גפשותינו לפני ה' שוכן מעונה, כי מי הוא אשר שלח ידו בנוסח החפלה ונקא ? אש היא עד אברון תאכל, אכלה ומודקא בוקה ומבוקה ומבולקה, אוי לצוק"ה על צוק"ה, (ומעשים רבים ונוראים שאירעו על זרה אין ראוי לכוחבם,) רק את זה, פוק חזי מה שנחכו הפוסקים על אחד שהיה רוצה לבטל איזה בקשות, אמרו דאם ערב א לבו לבערם ולהשכיח מאנוש זכרם כחם על עצמו ועל אחרים לאמור קבלו דעתי, ובטלו רצונכם מפני רצוני, מלבד שהם רשאים ולא הוא, מפני שעמהם רובא וחזקה, ומן הראוי שישים על לבו מה שנכתב הרב שער אפרים (בחשובה סימן י"ג) „ אם יבא אלי' ויאמר לנו לשנות מנהגנו לא נשמע לו „, והאר"י ז"ל אשר רוח ה' דבר בו, ברר לעצמו מן הבקשות והוידויות הטוב והישר בעיניו, עינא פקחא עינא דאשגחחא, והניח הציבור על מנהגם וסדרם.

ובכלל שהוא צריך לפרט ללמד את אחרים רובא בהקדמת ספר כנף רעננים, ומיוסד על ההיא דירושלמי, „ שלח להו' ר' ייסא אעפ"י ששלחנו לכם סדר המועדות, אתם אל תשנו ממנהג אבותיכם „, ואולי על כיוצא בזה אמר שלמה המלך בחכמתו „ א תמוש תורת אמך, חורה שבעל פה מקובלת איש מפי איש, כדבר איש קדוש י' ש"ר מקנדיא (בספר מצרף לחכמה דף י"ד) וזה לשונו : סוד הקבלה קבלו רבים נביאים וזקנים וחסידים ואנשי כנסת הגדולה שהקנוה, והמוסיף או גורע אות אחת או תיבה אחת אוי לו בזה ובבא, כי אין להוסיף ולא לגרוע, כי לא יסדו בחנם תיבה אחת או אות אחת.

והגם שעל סדר החפלות נאמרו הדברים, מכל מקום גם בפיוטים והבקשות נלמדים מהם שלא למנוע לאומרים, גם היחיד אינו רשאי להוציא את עצמו מן הכלל בשב ואל תעשה, כאשר דוררה לעשות גבר מפורסם בעז, הרב המפורסם בעל חות יאיר (סימן רל"ח), וידוע דברי הרב בית חדש ז"ל : „ שני גדולי הדור נענשו על שבטלו לומר פיוטים בקהל שלהם, לכן כל יחיד יחוש לעצמו שלא יפרוש מלאומרים בציבור „ עד כאן לשונו הצח והטהור, הולך ונהור.

ומי לא ידע בכל אה דבמילי דאבות דרשינן סמוכות אל תפרוש מן הציבור וכו', וב"ש רבך ורבא דרבך עד שהגיע למקומם ומדרגתם בחכמה ויראת חטא וענוה גדולה, ובפרט בענינים אשר מקורם ושרשם עמוק עמוק הוא מי ימצאנו, דברים שהם כבשונו של עולם, אהוים למעלה ראש ממעל לכסא מלכות שמים, כ"ש וק"ו לשלוח יד בסדור אמרת ויציב, ובנוסח יוצר אור של

עתה הותרה הרצועה מקטני אמנה לבנות כמה לעצמם, לבטל שום דבר מעיקרי הדת
הורה אלהים אמת מסבות הכרם ולזרות עליהם פרש להרוס מזבח ה' צבאות ברוב אולתם וסכלותם.

אוי להם! דחקו מחקי אלהים אדיר האדירים, חורותיו ועדותיו היקרים והנעימים לא שמרו,
וילכו אחרי ההבל להצוב להם בארות נשברים. ואיך לא יראו לנפשם, לשנות את הידוע ומפורסם
בכל תפוצות ישראל קדושים, מן הגזע זמן השרשים, אשר בכל לבם ובכל מאורם א' ה' נגשים,
חשים ולא מחשים, בחפלות יקרות אמרות טהורות, עיני כל בשר מאירות, יען יסודתם בהורי
קודש, הדר הוא לכל הסידיו, רבותינו ואופינו אנשי בנסח הגדולה יע"א, חכמי חרשים, אשר
רוח ה' רברבם בכתי הנפש והלחשים, בולם קדושים, אשר ברוח קדשם סדרו לנו חפלות גוראות
כנגד הקרבנות שבכל יום, וכאשר אמר המלך דוד, ערב ובקר אשיחה ואהמה, (חילים ג"ה)
וישמע קולי ברחמיו ליבצל מפת יקושים.

ומעחה נבוא בעזרת האל להשיב על שלשה הענינים שבאו בתוך בחכם הבהיר בדברים נאמנים,
בסוד ישרים, בעזר אדיר אדירים.

ראשונה אחרי שום שכל בדבר נבהלנו מאוד, כי מי הוא זה אשר יזיד ויריד ירו
לעשות שקר בנפשו לחדש דבר מעתה? כי במקום מרפא והנה בעתה! כי בבעת מפני
יד ה' המשפיל גאים עדי ארץ ציה בארץ נשיה, נ"ש לשלוח יד בסדר חפלותינו, הקדושות
והטהורות אשר נסדרו לנו מאופינו מסובלים בחורה וביראה, אנשי פלא, מלאים דעת וחכמה
אנשי שם ואנשי מעשה, אשר מעולם גאוני עולם שלבם פתחו בפתחו של אולם. מה אנו? מה
בחנו? לעמוד נגדם, מי הוא זה אשר יזיד להזיד להרים יד? יד הדיוט וכחה ורוח
נכאה תיבש גרם, כי הם דברים העומדים ברומו של עולם, (זו חפלה) מי זה הוא אשר
מלאו לבו להגיה ולהוסיף ולפחות באר"ש גבוהות חרות על הלוחות מפותחות בלשון צחות מצוחצחות
מחוכן רוחות? מי יבוא אחרי מלכים לכסא וכל אוצר טוב ישסה? אחרי מי יצא דל ורזה לבנות
דבר כל חוזה, קדושים וחכמי לב אשר קטנם עבה ממתנינו, ואנחנו חייבים לעגדם עטרה לראשנו,
אשר שמם נגדינו ממורת שמש עד מבואו בשחר נכון מוצאו.

שנית אחרי אשר חננה אותנו לשון צח ומצוחצח כצל צ"ח הוא לשון הקודש בחיר הלשונויות
ממנו יוצאות מעיינות הישועה אשר בה יריעה וכל חכמות וחכונות ראש וכליל האמונות, ואיך נחלוף
קודש בחול? כי, אם החירו להחפול בשאר לשונות, זהו דוקא לרלח העם אשר לא יבינו לדבר
כן: אמנם ערה קדושה אכן הראשה, אנשים חכמים ונבונים, אשר חורה קדושה בלשון הקודש
להם מורשה, ולמה יקראו בדלים ורשים ובחלשים? בעם נבל אשר אין לו לא בחב ולא לשון ולחזור
על הפחתים, ובילדי נכרים יספיקו להפיק רצון מאח ה' אלהי ישראל, אשר נחן לנו חורה אמר
ולשון נקיה, גפן פוריה אשר ענפיה ארוי אל אמרות עליון בציה.

ובמ"ש המשורר, מפי אלהים נחנה לנו לשון מקורשה ולו נבחרה לשון מטהרה, מאור נקרה,

אוגרות ומטובסכח, קינים והגה והי עורכה, מחמה נחכה, וכמו סער בנפשנו יען כי נמצאו בדור הזה מהמוקצים בעם ה' אשר מלאם לבם ברוח גבוהה מולכת ההולכת אחר כל שינוי דע וחק יגרע כי פרי מעלליהם יאכלו, לא ידעו במה יכשלו, המתהללים בהוללים יהוללו, חושבים להעמיד חזון ונכשלו, לחדש תידושים אשר ברו מלבם להפיל ולהשפיל עטרת חפארת, קומות הכותרת, אור חורה שבכתב ושבעל פה שק עליהם חונרת, יען כי פרחת בהם צרעת ממארת היא אולת המינות בלבם נקשרת, ותהי להם האמת נעדרת, ושכינה על אלה בוכי' ומיללת, אמריה ממררת, וכה אומרת, אוי להם כי נדדו ממני לחת כהף סוררת, לעשות סרה ולעזב חורת אמת משפטים ישרים וחוקים טובים לשומרי משמרת.

וכאשר שמענו כי במחנה קדשם יש רעה זו חולה, ישבנו תמהים ונוהים, איך חתיה כזאת בישראל? ובפרט בעיר גדולה לאלהים, מלאה חכמים וסופרים, ותמיד היו אנשיה חסידים ואנשי מעשה, אנהבי החורה ולומדיה, חסים בצל החכמה והמדע, שומעים לקול מורים חכמים ונבונים, לא יתערבו עם שונים הפונים לדברי שוא וכזב סרבים וסלונים, וגם לא נאמין שאנשי ישראל אשר יש להם שכל ומדע כהימן ודרדע, ילכו אחר עצת נמהרים, נערים נעורים מיראת חטא בינה ומוסר, בוערים בעם, ואין בהם טעם כעיקר דאורייתא, ובוודאי הוא בנין נערים סתירה, והריסת עקרי האמונה, יהיו כולם למשל ולשגיגה.

אכן האנשים השלימים, השרידים אשר ה' קורא, עליהם נאמר אשרי כי דעם רחבה, ובמדה טובה מרובה ידברו על לבם להרים המכשול מדרך העם בחר לו יה, בלשון נקיה ולישנא מעליא, שאפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון, וניתא להו במילי דשמיא, וחוציאנו לרויה, אמן בן יהי רצון.

ומי האיש הירא וחרד אל דבר ה' והוא איש חי ומרגיש, לא ירגיו על דברים כאלה? ומה גם חצילנה אונים משמוע, וכל עין חרמע דמע, איך שבת החמורה שרו חברי' לא שלא לנהוג בה בכוד כאשר צוה עליה בורא עולם בגורחו מחלליה מות יומת, כל עמת שבא ענשו כפול ומוכפל, ובכל ארבע פנות העולם אשר שם בני ישראל, לא נפל דבר אחר מדבר ה' ארצה לשמור שבת בהלכתו בחוספת קדושה, ושלא לעשות חפציהם כלל ביום קדוש וגורא ואיך קמו עתה בגים ויחללוה!

על כן בקול מר חתיפה ויחשכו המאורות עיני השכל שמש וירח, גם נביאי ה' צועקים בקול אל עליון ככרוכיא: ומשבחותי העלימו עיניהם, ואח קדוש ישראל נאצו ויכעיסוהו בנגליהם, וכל מי אשר בידו למחות, מלחא רמיא להוכיח במישור לבני ישראל קדושים, לגדור גדר באיסור חמור כזה, והיא מצוה שאין למעלה הימנה. ויירא כל אחד לנפשו פן יחרה אף ה' על חלול יום קדשו, ובאמת כל ירא וחרד לבבו יחר ויחרד, איך היחה כזאת, ברור יחוס אין בו מחוס שועלים קטנים מחבלים כרם ה' צבאות, בדבר אשר הוא למופת ואות, לפרסם בעולם גדולת ה' יתעלה לנצח שחידש שלמו בששת ימים, וביום השביעי שבת ועונג קרא לשבת, ואיך

מצוה וכו' שלא במקום מצוה, ואפי' אסורא איבא גם בחול ולא הותר אפי' לשיר בפה רק לומר שירות וחשבה לה בקול ומרה, וכמ"ש הפוסקים. לכן אחינו בני ישראל חללו לכם מעשות דבר או חצי דבר ממעשי הרשעים והאומרים להוריד כבודנו, ומי האיש הירא את דבר ה' החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, אל יקרב אל פתח ביתה הרחק הרחיקו ממקום הרשע, והאל המושיע צור ישראל הפודה נפש עבדיו שומרים משמרתו משמרת הקודש יענינו משמי קדשו, ירחי עמנו באשר היה עם אבותינו, אל יעזבנו ואל יטשנו, באשר יחל נפש המחכה לחשועתו חשועת עולמים.

אמשטרדם כ"א שבט תקע"ט.

שמואל הקטן חופ"ק אמשטרדם וק"ק אמערספורט והמודיעות

יע"א

(י"ז)

מכתב

מהרבנים הגאונים הגדולים, המפורסמים לשבח, העומדים על הזורה ועל העבודה בק"ק ליווארנא יע"א.

עש"ז

עמ"י

בינ"ו

ממלכת בהני ה' היושבים ראשונה במלכות הרעת והחבונה, דועי אמונה, מקימי דגל התורה והדת נחונה, מא רם שוכן מעונה, עושים סייג לתורה ולתעודה, שומרי משמרת הקדושה שבכתב ושבעל פה, מהם יחד מהם פנה, ה"ה המאורות הגדולים, הגאונים המפורסמים, אשר בעיר ערינה המבורג יע"א. השומר אמת ישמרם ויחיים וינטלם וינשאם עד שיבה ועד זקנה אכ"ר גס"ו. ראשונה יסעו נהרי נחלי החיים והשלום רב לאוהבי תורת ה', יהא שלמא רבא מן שמיא לכל שרי הצבא כל אחד לפי מעלתו, חרב גדולתו בתורה, טובה מרובה יפרח בשושנה, בן יעשה ה' להם ובה יוסיף אף פעמים, אנא ה' הצליחה בא.

דואיר אל עבר פנינו בחב הבהיר דגהיר וצהיר, מיום טו"ב לתורש בסליו שעבר, והוא

אוגרות

(—)

זביאת משיח צדקינו לעתיד, בעת אשר ישקיף ה' בחמלתו וחסדו עלינו, יוריעם בזה נבלותם כי אין להם עוד חלק ונחלה עמנו ולא יקוו לנחמת ציון וירושלים, וכן לא יראו אותם ולא יקומו הרשעים בעוד צריקים. אך אחם בית ישראל בטחו בה' כי השישו משוש כי החאבלו על ירושלים עיר הקודש ועל המקדש הקדוש לה' אלהינו, שמחו צריקים בה' וגילו כל ישרי לב. לא כן הרשעים עושי רשעה, עליהם אמר הנביא ישעי': „הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ירליקם והיה כנור ונבל ותוף וחליל ויין משחיהם ואת פועל ה' לא יביטו לכן גלה עמי מבלי דעת וכבדו מחי רעה ותמונו צחה צמא, כי גרמו לחורה כי תשתבח מלומדיה.

וכבר אמר המשורר הקדוש על נהרות בבל שם ישבנו גם כנינו בזכרנו את ציון על ערבים בחוכה חלינו כנורותינו כי שם שאונו שובינו דברי שיר וחוללינו שמחה, שירו לנו משיר ציון איך נשיר שיר ה' על אדמת גבר אם אשכחך ירושלים חשכה ימיני רדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי: וזכבו חוספ' בחלמוד ע"ז דף ג' ע"ב פשטא דקרא כך, אם אשכחך ירושלים לשיר שיר ה' על אדמת נכר חשכה ימיני מלנגן כנור, רדבק לשוני לחכי אם ארצה לשורר בפרה אם לא אזכרכי, עד כאן לשונם.

וכבר אמרו חכמינו ז"ל בברכות דף פ"ה, הובא בשור וש"ע א"ח סימן הנ"ל אד"י משום רבי שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, או ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה, או באשר יאמרו בנים הגדיל ה' לעשות עם אה, גם בימי הבית לא הותר רק שמחה של מצוה בגון שמחת בית השואבה, וכאשר עשה דוד שהיה מכרבר בכל עז לכבוד ה' לבדו, ובכל זה שמחת בית השואבה בבלי שיר לא היה דוחה לא את השבת ולא את הי"ט, אף כי חג לה' לנו לשמוח בו. ומזה יראה האיסור מכל מקום לנגן בבלי שיר בשבת, וגם לו הותר כלי שיר בחפלה בזמן הזה, לא היה מותר רק דומיא דמקדש, וע"י הלויים או ישראלים המיוחסים, ואם בן הדבר פשוט לאסור בשבת.

וזה לי שנים רבות בחבתי תשובה ארוכה בדבר אמירה לגוי בשבת, ושם הוכחתי מראיות ברורות לאסור לנגן על ידי גוי בשבת בכלי זמר, אפי' במקום של מצוה. וכן כתוב המור בסימן חקפ"ו לאסור שבות ע"י גוי במקום מצוה אפי' ביום טוב. אך בר מן דין באמת בזמן הזה נראה ברור גם לבבדור חזן וכלה לב"ע אסור, דעיקר טעם ההיתר אשר סמך עליו הרמ"א יראה משום דהאידנא אין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר, וליכא למיגור שמא יחקן כ"ש, וכמ"ש חוספ' בחלמוד ביצה, והדבר ידועה דהאידנא בקיאים בעשיית כ"ש עכו"ם וישראלים, אם בן לדין לא שייך היתר זה, ואדרבה בח' הר"ן במקומות רבות דהיכא דבקל יכול לבוא לידי איסור דאורייתא לא חשיב גזירה, אם כן כיון דשכיח חיקן כ"ש דאסור לישראל מדאורייתא, אם כן פשיטא דאפי' במקום מצוה אסור לומר לגוי לנגן בכלי שיר בשבת ואפי' לעשות מעצמו היכי דאיכא למיחש להערמה אסור הרב"ז בחשובה, וכמ"ש המ"א בשמו, א"כ כ"ש בזמנינו דברור הדבר לאסור לב"ע כמ"ש דליכא מאן דפליג לאסור גם במקום

ישראל. עור אחת אדבר על החועבה השלישית אשר עשו אנשי רשע בהכין להם (ארגעל) בבית אשר קראו בית ה'. תחלה נשאלה מאין למדו לעשות כך? הלא רזקנחם קלקלחם, ואין משיבין על הקלקלה, אם מהגוים אשר סביבותינו אשר אנחנו יושבים בחובם למדו, הלא קרוב לאפים שנה עברו מעת הוסר החמיה במקום מקדשינו וחפארתינו, ומעת הזאת אף אפי אלפים ורבבות חכמים ונבונים עמדו מישראל המה ידעו דרך העמים, ולא עשו כמעשיהם, הלא מזה לכד יראה כי לא לבר עושים מעשיהם בבלי השכל, באמרם נהיה בנוים, אך למדנו מזה גם כן כי כל החכמים ידעו כי אסור לנו לעשות כן, ולשנות דבר אחד מכל אשר נעשה בימים הראשונים. אכן גם בעת שמחחינו בעוד כבוד ה' שוכן בחוכינו בציון עיר קדשינו, במקום הקדוש אשר בחר לו ה' אלהינו מלך העולם, היו דברי השור וכלי זמר קבועים, כמבואר בחלמוד סוכה וערכין, הובא ברמב"ם פרק ג' מהלכות כלי המקדש, ומעולם לא נשמע ולא נראה אף במקדש הכלי זמר הנקרא ארגעל. ואף גם זאת לא הותר לעלות לדוכן ככלי שיר רק הלויים וישראלים המיוחדים המשיאן לכהונה, ככתוב בחלמוד וברמב"ם שם. אך מעת חרה אף ה' בנו כי הרס ולא חמל ברהשליכו משמים ארץ הפארת ישראל, מעת גלה כבוד ישראל לבלתי הקרב קרבן ה' במועדו בבית הגדול והקדוש אשר שם ה' נקרא עליו, נאסר לנו לנגן בכלי שור. וכבר כת' הרמב"ם פרק ה' מהלכות תענית, הביאם הטור וש"ע ואחרונים בא"ח סימן תק"ס משחרב בית המקדש גזרו שלא לנגן בכלי שור וכל מיני זמר, וכל משמיע קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשומען מפני החורבן. וכן כתבו החוספת פרק קמא דגיטין כי כן ראוי לרהמיר.

ובאמת יראה לי ברור ופשוט כי גם כוונת רש"י בגיטין כן הוא, שהשור בכלי מכל מקום אסור ולא שרי רק בשמחה של מצוה כגון לשמוח חתן וכלה, וכמ"ש חוספ"ש שם והובא גם בסמ"ג, וא"י בגמרא זמרא מנא לן דאסור והיינו שיר בפה וכרמסיק, וע"ז כתב רש"י דשור בפה היינו בבית המשחאות אבל זמרא בכלי שיר דהיינו במנא גם לדברי רש"י מכל מקום אסור. ומה שאמרו בסוף סוטה משבטלו סנהדרין בטל השיר בבית משחאות, שנאמר בשיר לא ישחן יין, שירה בפה קאמר. ואע"ג דבגיטין שם אמרינן דמהאי קרא בשיר לא ישחן יין הוה אמינא דוקא במנא לא קאמר דמחני' אינו אוסר רק במנא לא הכי קאמר דאי הוי מייתי האי קרא הוי מצינן למטעי בהכי, להכי הביא האי קרא לגלות, דקרא דבשיר לא ישחן יין נמי אשירה בפה קאמר, והוי כאלו אמר אי ממחני' הוה אמינא דוקא במנא קמ"ל אבל באמת לב"ע איבא דאמת שירה בכלי מ"מ אסור מטעם החורבן.

ורא' לזה דאי מחני' דסוטה באמת לא קאמר רק שירה בכלי, א"כ כן האך מצינו למימר דהך דגיטין דאוסר בפה פליג אמחני' דסוטה, לא וודאי דהך דגיטין אחי לגלויי אמחני' דסוטה דאשירה בפה קאמר, ומהאי טעמא אוסר דוקא בבחי משחאות, אבל בכלי זמר מכל מקום אסור, ולא הותר רק בשמחה גשואין, ובאמת בקושי החירו לנגן בפה בבחי כנסיות, כאשר הביא מהרש"א בח"א סמך לזה.

הלא מעתה גם בזה תראו בית ישראל כי לא הרשעים עושי חועבה המכחישים בנין בית הפארתינו

וביאח

אך אחינו בני ישראל בטחו בה' הוא יפר עצת ומחשבות רשעים ערומים, ועצת ה' לבנו היא חקום לעולם. ועליהם אמר ישעיה הנביא ע"ה כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס הצריר לא חוסיפו הביא מנחת שוא קטורת חועכה היא לי חוש ושבת קרא יקרא לא אוכל און ועצרה חרשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח נלאתי נשוא, כי מלכר הללם כבוד שם ה' צבאות קדוש ישראל ויחללו את שבת קדשו, בחרו מקצת סדר החפלה אשר קבלנו ומקצתו ימאסו להפר תורת ה', ונאו הדבר מסור בידם ולהם משפט הבחירה, והמה בסכלוהם לא ידעו ולא יבינו כי בחשיכה יחזה ללכו, שמעתי כי המה קוראין שלשה פרשיות הנכללין בכלל קריאת שמע, מאיזה מקום למדו לקרות את שמע ערב ובקר, מאין ידעו לקרות שלשה פרשיות או, אם לא מקבלה ומסורת אשר בידינו ע"פ החלמוד אשר קבלנו מאבותינו.

גם שמעתי כי המה קוראין בחורה ואין מפטירין בנביא, הלא נשא אוחם מירדגיד לכם הו זה לקרוא בחורה אם לא כי חכמינו ז"ל הגידו לנו, והלא המה הגידו לנו וביארו בחלמוד שבת ומגילה גיטין וסוטה ועוד בהרבה מקומות ובמסכת סופרים להפטיר בנביא, וסדרו לנו בחלמוד מגילה ובמס' סופרים סדר ההפטורת וברכותיה בכל השנה הובא ברמב"ם הלכות חפלה ובש"ע א"ח סימן רפ"ב ורפ"ד, ועוד במקומות הרבה.

ואם קיימו וקבלו כי חובה היא לנו לקרוא בחורה כאשר נהגו בכל המקומות ישראל, הלא החכמים אשר למדו אותנו לעשות כן הגידו לנו בחלמוד ב"ק פרק מרובה הובא ברמב"ם פרק י"ב מהלכי חפלה, משה רבינו תקן להם לישראל שיהיו קוראין בחורה בשבת ובשני וחמישי בשחרית, ועורא חיקן שיהיו קוראין גם במנחה בשבת, והוא תיקן שיהיו קוראין בשני וחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים, ואמרו גם כן במגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו קוראין בחורה בשבת וי"ט וראש חודש וחולו של מועד.

הלא עתה יראה לעין כל כי כל דבריהם ומעשיהם הכל המה יחד, ומעלליהם חהו, וילכו אחרי ההבל ויהבלו. אך אגידה לכם למה זה בשלו החפלות בכל יום, כי כל מחשבותם ומזימותם אך להרע המה, מלכר נפרם בביאת משיחנו ובבנין בית קדשינו וחפארתינו, יודעים אם יחפלו חשעה עשרה ברכות החפלה על הסדר הלא קללה חשב להם, אחרי כי בעבודה ולדומה להם חקנו חכמינו ז"ל ברכת המינים, ועל כן אמרו לבטל החפלה לגמרי לבלתי יראה חרפתם לעין השמש. אך מה לנו להאריך עוד בהבליהם, ולהשיב עוד על דברי רוח, הלא אחם גלותם היום חרפת עם בני ישראל, והסרתם חלונות שלומי אמוני בני ישראל ממכם, כי צויתם להודיע ברכים כי יבולו בני ישראל מעדה הרעה הזאת ולא ילמדו ממעשיהם, אך את ה' אלהינו נירא, אוחו נעבוד, ובו נדבק כל ימי עולם.

והנה אחרי דברתי עד כה וערכתי דברי לאמר כי כל איש אשר בשם ישראל יכונה מחויב להתפלל לקרות ולברך בכל יום ויום ככל אשר קבלנו ולהחפלה רק בלשון הקודש ולעשות כל הדברים כאשר נמסרו לנו מאבותינו, וכי כל איש אשר יעבור בזדון על אחת מאה הוא מופרש ומוכרל מחוק עדת בני ישראל

עשרה מאמדות דמושב להחפלה בלשון שמבין, מכל מקום כ"ו דוקא אם אינן יכולין ללמוד סדה
החפלה וקריאת שמע וברכות בל"הק אז לא אמרינן דפטורים, אך יקראו ויחפלו ויברכו בכל לשון
שמבינים, אבל אם יכולין ללמוד לשון הקודש ודאי חייבין כל ישראל לקרות ולהחפלה ולברך בלשון
הקודש, וע"כ בכל מקום מושבת בני ישראל בכל הימים ובכל הזמנים קראו ורחפלו וברכו בלשון
הקודש אחר שהיה יכולת בידינו ללמוד להבין כל ההתפללות אשר ירחפלו, ורק לאו אשר לא יכלו
ללמוד כלל הותר בלשון אחר. ואם כן ק"ו הדברים בומנינו, כי נמצא בידינו העתקות רבות בכל הלשונות אשר ממנו יכולין
בני ישראל ללמוד להבין ההתפללות הקבועות בידינו בלשון הקודש כי חובה היא, וכן יפה לנו להחפלה
לקרות ולברך בלשון הקודש לבד. וראי' גדולה שאין עליו חשבה בזה, כי בימי עזרא שכחו לשון
הקודש ושכחו את התורה עד שאפי' מצות המפורסמות בסוכה, כשקראו לפניהם המצוה היתה להם
בחירוש גדול, ואז האיר עזרא עיניהם בדיני חורה ומצות והחזיר להם לשונם, כמבואר דבר זה
בארוכה בחידושי הר"ן פרק שני דפנהדרין. וכשתור עזרא ולמדו לשון הקודש, סירר הוא ומארה
ועשרים זקנים וחכמי הדור שמונה עשרה ברבות החפלה, וכן כל ההתפללות אשר בידינו אף שלא
היו מבינים לשון הקודש, ולא קבעום בלשון העמים אשר ישבו בחוכה. והוא הדבר אשר דברתי
כי חובה הוא לכל בני ישראל ללמוד ולהבין לשון הקודש, כי לולא זאת ח"ו חשכת תורה מישראל
כמבואר. ואם כן הדבר מבואר כי חובה עלינו להחפלה בלשון הקודש לבד. ועתה אחינו בני ישראל,
ועתה אחינו בני ישראל, כי יבואו התועבים המשחיתים כרם ה' צבאות לפתוחתכר' א רחאבו
לשמוע בקולם, כי נבשלים המה באמרי פיהם, קראו להם אחרי עברתם על דברי תורת ה' ועברתם
את בריחתו והגדתם היום כי אין לכם חלק וגתלה בתוך בני ישראל בעולם הזה ובעולם הבא, עד מתי
אחם פוסתים על שתי הסעיפים? ממי למדתם כי חובה להחפלה? ומי הגיד לכם להחפלה בשבתות
ומועדי ה' לבד? אם מאנשי כנסת הגדולה למדתם להחפלה וסידור החפלה, איככה חוכלו לשנות
דבר מכל אשר הגידו לנו? איככה חוכלו לשנות את כל הכתוב בספרי חכמינו ז"ל, וכאשר שמענו
ונדעם ואבותינו ספרו לנו, הלא המה הגידו לנו להחפלה בכל יום שלשה פעמים, (מלבד מוסף
בשבתות ומועדי ה', ומלבד תפלה נעילה ביום הכפורים) ולברך כל הברכות והפדורות לנו מפני
חכמינו ז"ל, והמה הגידו לנו ולמדו ממקראי קודש להחפלה אוחן בכל יום בציבור, מלבד אמירת
קדיש וקדושה וקריאה בתורה וכל דבר קדושה אשר לא נאמרה רק בעשרה בני חורין, כמבואר בתלמוד
וברמב"ם ובש"ע. ואם כן מי אה אשר מלאו לבבם לאמור לשנות אה הדברים אשר ציונו ה', גם
אחרי הראה לנו כי כופרים בביאת משיחנו, הלא בזה כופרים בתורה אשר ציונו ה', ומרה להם
להחפלה איו?

אך מאת ה' היתה זאת לגלות נבלותם ורשעתם ברבים, כי בזה יראה עיקר כוונתם וחפצם,
כי יבואו לעקור דת חורתינו הקדושה. וזה החלם לעשות לעקור מקצת, כי יראים לבא פחאום לעקור כל התורה אשר נתן ה' בידינו,
וזה החלם לעשות לעקור מקצת, כי יראים לבא פחאום לעקור כל התורה אשר נתן ה' בידינו,

בחלמוד בכמה מקומות, וכבר נשנה בחמיר שהכהנים אמרו עם העם אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים
וברכו, גם ברכת יוצר ואהבה רבה. אך כנסת הגדולה קבעו הברכות בנוסחא אשר בידנו לאחר
חורבן בית המקדש. וברמב"ם פרק ו' מהלכות תמידין מבואר שהכהנים אמרו שים שלום, וסיים
הרמב"ם בהלכות חפלה שם: נמצא החפלות בכל יום שלשה, ערבית ושחרית ומנחה, ובשבת
ובמועדים ובראש חודש ארבעה, וביום הכפורים חמשה. חפלות אלו אין פוחתין מהם אבל מוסיפין
עליהם אם יכול לחדש דבר באחת מן האמצעות, אבל בשלש ראשונות ושלש אחרונות לעולם אין
מוסיפין בהם ואין פוחתין בהם ואין משנין בהם דבר. ומבואר שם דלצרכי יחיד אין מוסיפין, אבל
לצרכי רבים שואין כגון שבח כבוד היום שרבים צריכין, שכן מצינו בעבודה והודיה ושים שלום ויעלה
ויבא, וכן כתב רבינו חננאל, וה"ג, ורב האי גאון, ור"ת, וכן הסכים רבינו יוסף טוב עלם, ורבינו
אליהו הוזקן. ובתנא דהוא מצוה מן המובחר, כאשר הובא בהגהת מיימונית שם בפרק ו', וסיים שכן
יסוד הקליר אשר בימיו קדשו עפ"י הראיה, ושכן דעת הרמב"ם וכל רבותיו. והנה מלבד דברי הירושלמי
אשר הביא הרב מג"א סימן ס"ח וז"ל: אע"פ ששלחתי לכם סדר החפלות אחס א' חשנו ממנהג אבותיכם.
עוד שם במ"א בשם קדוש אלהים האר"י ז"ל שאין לשנות ממנהג מקומו, מלבד אשר הובא בגמרא
השוה לכל. עוד כתב הרמב"ם פרק ב' מהלכות חפלה: בימי ר"ג רבו האפיקורסים בישראל, ודחו
מצירים לישראל ומסיחין אותם לשוב מאחרי השם, כיון שראו שזו גדולה מכל צרכי בני אדם, עמד
הוא ובית דינו והתקינו ברכה אחרת שחיה בה שאלה לפני השם לאבד האפיקורסים וקבע אותה בחפלה
שחיה ערוכה בכל. ככל חפלה שבכל יום מתפלל אדם י"ט ברכות או על הסדר, ובהלכ' או סדר רבינו
הגדול ז"ל כל דיני חפלה, ובסוף ספר אהבה סדר כל סדר חפלת השנה לפי מנהגו. וכתב רבינו
ואחרי גלות ישראל מארצם והיו מפורדים ומפורדים בין העמים, וזכפו צרות וגזירות רבות על
בית ישראל בכל הארצות כנודע, ולא היה הדפוס מצוי בימים ההם, על כן נשכחו איזה נוסחאות
וחזרום ויסדום גדולי הדור, במקומות מושבותיהם, והעמידו דברים על בורין, מחויבין כל בית ישראל
לעשות עפ"י החזרה אשר ציונו ה', ככל דברי החכמים וכאשר יסדו לנו, כמחוב בתורת ה' לעשות
ככל דברי התורה אשר יורוך לא חסור מכל הדברים אשר יגידו לך ימין ושמאל. וכתב רבינו
ומה לי להאריך בזה, אחרי כי הכל כחוב ומפורש לפנינו בשולחן ערוך. עמדו נא ושמעו
בית ישראל! וחתו נפשיכם חזקו ואמצו: אל ירך לבבכם א' חראו וא' חתחו מלפני זנבות האנדרים
העשנים אשר דמו בנפשם לאבד הקוה בני ישראל, ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר לעולם, וכתב רבינו
אמנם לא די כי דברי המסיתים והמדיחים מישראל סותרים לדברי תורת ה', אחרי כי כל
החפלות והברכות אשר בידנו מן החלמוד הטה לקוחים, אך גם דבריהם סותרין זה את זה, והמה
בכור אשר כרו להפיל בחוכו עם בית ישראל, יפלו. ראשון החלה נאמר בשאתכם אם מותר להחפול בכל לשון או בלשון הקודש לבד? האמנם
הרבה כחוב ומפורש בחלמוד ובש"ע א"ת סימן ק"א דמותר להחפול בכל לשון, וכתב הרמב"ם בשם

צוה ה' אותנו לשמור ולעשות כל מצוותיו חקיו ומשפטיו מה זה שאמרה חורה ועבדתם את ה' אלהיכם , מזה יראה כי על התפלה דבר הכתוב , ובמקום אחר הרחבתי הביאור בס"ד לפרש כל המקומות בש"ס לדעת הרמב"ם ולרעת החולקים , אך הלא בזה כולן שווין כי האבות וחכמינו ז"ל התקינו הג' תפלות בכל יום , והיה בתקנות משה רבינו לקרות בתורה כאשר נבאר להלן כי אינו מפורש בתורה , וכאשר הרחבתי הביאור בזה במקום אחר .

ואך בהיות זאת הזאת דור דעה כולן ידעו לקרוא בשם ה' לערוך תפלה ושבת והנזירה לזה' בלשון הקודש על כן לא נחקן להם סידור תפלה קודם ימי עזרא , והלא גם דור המלך ע"ה אמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואחימה וישמע קולי , הרי כוון לשלשה זמנים אשר תקנו האבות הראשונים , וכן מפורש ע"י דניאל : וזמנין הלחא , ואמרו חז"ל בברכות יכול משכא לגולה רחוחלה , כבר נאמר די הוה עבדי מן קדמת דנא , וכן כתב הרמב"ם בהלכות תפלה שם וז"ל : וכן תקנו שיהא ממנין התפלות כמנין קרבנות , שרת תפלות בכל יום כנגד שני תמידים , וכל יום שיש בו מוסף תקנו בו תפלה שלישית נגד קרבן מוסף , ותפלת ערבית נגד אברים ופדרים , וכי כבר נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל תפלת ערבית וקבלוהו עליהם כתפלת חובה , ובזה יראה לנו אור כי דברי ריב"ז ודברי ריב"ל השניים בגמרא ברכות פרק ד' לו ולא דברי אלהים חיים וז"ל אמר חדא ולא פליגי אחרי כי הרמב"ם בהלכות תפלה הביא דברי ריב"ל , ובהלכות מלכים הביא דברי ריב"ז עד שאמר חמה על גדולי נושאי כליו אשר יראה כי העלימו עיניהם מזה , אך יהא דהב"מ היתה לה גירסא אחרת בדברי הגמרא שהיה גורם בדברי ריב"ז נגד אבות תקנום , אך גם מדברי רש"י יהא בדברי הרמב"ם שנכתב בדברי ריב"ז אבות תקנום בדקחני לקמן בבבויחא ובדברי ריב"ל פי' כנגד תמידים תקנו אנשי כנסת הגדולה , בא לבאר לנו בזה דוודאי לא פליגי ריב"ל אברייחא דמסייע לריב"ז וגם ריב"ז וודאי מודה דאנשי כנסת הגדולה תקנו התפלות כנגד התמידים , רק בתחלה באשר תקנו האבות להתפלל שלשה פעמים בכל יום עדיין לא הוקבעו שלשה תפלות או , רק אחר שנחתה חורה הוקבע תפלה בכל יום לדעת הרמב"ם , אך מנין התפלות בנוסחת התפלות וקביעות זמן לא נצטוו ברצונה , עד כי באו אנשי כנסת הגדולה לה אשר למדו מאבות הראשונים ומדברי דוד המלך ע"ה ודברי דניאל וקבעו חק קבוע שלשה תפלות או נגד תמידים ואברים ופדרים , ותפלת מוסף נגד קרבן מוסף , וקבעו זמנם לזמן הקרבנות האלו . אני הרחבתי הביאור בזה בברכות בס"ד בחירושי , גם יעוין דברי אבי אבי זקני הגאון האייתי בעל פני יהושע בברכות שם בזה . מכל זה יראה דמימות אנשי כנסת הגדולה הוקבעו שלשה תפלות בכל יום ותפלת מוסף בנוסחא אשר בידינו על ידי כנסת הגדולה , אשר מהם יצאה החורה כשפה ברורה לישראל , וכל המבטל דבר אחר מקבלה אשר ביום ומאשר תקנו וקבעו החכמים הגדולים בחכמה ובמנין האלו , הוא ככופר בכל התורה בולה , כאשר בארתי . וכבר בזמן שהיה הבית המקדש קיים היה מתפללין תפלות בכל יום , במבואר בתלמוד מענית דף כ"ז , הוכח בדברי הרמב"ם פרק ו' מהלכות בלי מקדש , בשלשה פרקים כהנים נושאים את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהם ארבעה פעמים ביום , שחרית ומוסף ומנחה ונעילת שערים . וכן מבואר

בערמה כי אין בידם מעל, ננבו גם שמו בכליהם דברי המכחישים אשר היו בימים הראשונים ולא
 חרשו דבר, וכי אך המה ברשעתם העלימו דברי החכמים אשר השיבו על דברי חלומותם בהשכל
 ודעת. אך באגרת הזאת יקצר היריעה מדבר ברחבה בדברים האלה, ומאח ה' אקוה כי יוכני לגמור
 הספר הזה, הנחלק לארבעה חלקים, ולהפיצם בישראל.
 ואחרי הגירי לכם כדברים האלה לא יקשרה ממני להשיב על כל דברי שאחכם אחרי הודענו
 בזה כי כל איש ואשה מישראל הגדולים עם הקטנים מחויבים להאמין בכל אשר קבלנו מאבותינו,
 לשמוע א' החוקים וא' החורות לשמור ולעשות כל המצות אשר ציונו ה', כאשר נמסרו לנו איש מפי
 איש עד סיני מימי קדם, יודע בזה כי כל אשר יעבור בזון בשאט נפש ביד רמה אל אחת המצות
 קלות או חמורות אשר קבלנו בחורה שבכתב ובע"פ הרי הוא בכלל הכופרים בחורה ואין לו חלק לעולם
 הבא, ע"כ א"צ להאריך. רק להעריך ולכתוב בזה אשר אמרו בדבר שאחכם חכמינו הראשונים ז"ל,
 וזה לשון הרמב"ם ז"ל פרק א' מהלכות חפלה, כיון שגלו ישראל בימי נבוכד נצר הרשע, נרעו
 בפרס ויוון ושאר האומות, ונולדו להם בנים בארצות הגוים, ואותן הבנים נחלכלו שפתם, והיה
 שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה, וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר צרבו בלשון אחת
 לא בשיבוש, ואינם מכירים לדבר יהודית ובלשון עם זעם, ומפני זה נשתיה אחר מהם מתפלל
 חקצר לשונו לשאול חפצו או להגיד שבח להקדוש ברוך הוא בלשון הקודש עד שעירבו עמה לשונות
 אחרות, וכיון שראה עורא וביח דינו כך, עמדו וחקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר, שלש
 ראשונות על השבח לה', ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש להן שאות כל הרברים שהן כמו
 אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי ציבור כולן, כדי שיהיה ערובות בפי הכל וילמדו אותן, וזה היה
 חפלה או העלגים חפלה שלמה בחפלה בעל הלשון הצחה, ומפני זה חקנו כל הברכות ורפלות
 הסדורות בפי כל ישראל, וכן אמרו חכמינו ז"ל במגילה ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים חקנו שמנה
 עשרה ברכות על הסדר, ובחלמוד ברכות אנשי בנסת הגדולה חקנו להם לישראל ברכות חפלות
 קדושות והבדלות, גם בחוב ומפורש בדברי חכמינו ז"ל דהובא ברמב"ם פרק ט' מהלכות מלכים
 אברהם התפלל שחרית, יצחק הוסיף חפלה מנחה, יעקב הוסיף חפלה ערבית, הרי בחוב ומפורש כי
 בכר מימות אבות הראשונים חקנו להתפלל שלשה חפלות בכל יום וכן עשו כל ישראל אחריהם. וע"כ
 לא נצטוו ישראל מפורש בחורה חוב חפלה לדעת יש פוסקים, כי השלש הראשונות והשלש אחרונות
 המה חובות האדם מצד הטבע והיושר לחת שבח וזהלה והודיה למטיב לו בכל יום ובכל רגע, ובאמצעיות
 לטובת עצמו ולהשלמת נפשו הוא דורש, וכאשר האריך בזה בעל העקרים, גם הרב בעל העקירה,
 וכאשר הרחבתי בזה הביאור בספרי אשר הוצאתי על כל ברבה וברכה. אך הרמב"ם למד מדברי
 הספרי מרבתי ולעבור בכל לבבכם שהיא חפלה עבודה שהיא בלב, ולרעתו בארצ החורה כן למען
 יהיו במצווין ועושין לקחת עליה שכר כשאר המצות אשר המה כולן לטובת האדם למען חשלם בפשו,
 ואחרי הורגלו להתפלל א' ה', צונו ה' כי העבודה הזאת לנו תהיה לה' אלהים, וע"כ אמרה חורה
 ואותו העבוד, ואמרה כי העבודה היא חפלה בעבוד בכל לבבינו לכוון בחפלה בכוונת לבנו, ואחרי

ביר רמה אפי' קלות נקרא מגלה פנים בחורה, כי העין מצחו וגלה פנים ולא בוש מדברי חורה ואין לו חלק לעולם הבא.

ועתה אחרי כי הרשעים החמאים האלה בנפשותם העומדים עלינו ובאים לחרש דבר אשר לא כדת נודעים המה כי מחללים שבת בפרהסיא דהוי כמומר לכל החורה, ועוברים עבירות ביר רמה, וכופרים בכל הדברים האמורים בזה, ועושין הרע בעיני ה', יודעין הרשעים האלה כי דרכן למיחה ותיו דראון לכל בשר. ועל כ"ז דרכם בסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה, כופרין בחלק לעולם הבא ע"כ לא ימנו בחוך עדת ישראל עוד, וראוי לכל בני ישראל להרחיק מהם לבלתי המשך אחריהם ולבלתי הכשל למען לא יפלו לבאר שחת אשר כרו להם.

והנה אנכי הרואה כי רבים המחפרצים בעם המבקשים לעקור את הכל והמה כבר היו בעוברינו להבאיש ריחינו גם בעיני העמים והשרים, ע"כ צווייתי זה שנתיים להעתיק כל שרשי האמונה כדרך שאות והשובות בלשון האלאנדיא, אך לא כאשר נעשו בלאנדן, כי שמה נחסרו דברים רבים ומהם נדבר בקצרה. אכל השרשי אמונה אשר נדפסו פה על ידי, שמרה כתוב ומפורש בראיות ברורות ממקראות והתלמוד והרמב"ם וכל דברי הראשונים בביאר רחב אמונת בני ישראל בביאר מורחב גלוי לעין כל, ושם נאמר כי כל איש אשר בשם ישראל יכונה מחויב לשמור ולעשות את כל דברי חורה כאשר קבלנוהו מאבותינו, והאיש אשר לא יאמין בביאת משיחנו אין לו חלק ונהלה בחוך בני ישראל ולא יקרא עליו שם ישראל עוד. ובכל הדברים האלה הרחבתי הדיבור גם במכתבי למקום אחר, ושמה הראיתי כי ככל הדברים האלה כתבו גם בזמננו החכם המפואר מהו"ר משה בר מנהם מענדעלסזאהן והחכם המליץ המפואר מהו"ר הירץ וויזל, שמה העתקתי גם דברי המחבר אמרי שפר, אשר הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ מזה"ר מרדכי בנעט, אב"ד דק"ק ניקעלשבורג והמדינה הסכים על ידו, אשר אמר עם הספר כי מחויבין בית ישראל להאמין בשלש עשרה עיקרי הדת, ולקיים ולקבל ככל אשר קבלנוהו מאבותינו בחורה שבע"פ אשר בירינו.

ואני הכותב זה לי שני שנים התחלתי לכתוב ספר גדול מאד, קראתיו בשם חקירת ימי קדם, כתוב לשון חקודש ולשון אשכנז, נקל ומובן לפני כל בדרך אמונה וחקירת וחוכחת מוסר, שמרה הראיתי כי מאז ברא ה' האדם על האדמה ומשלו על כל, ונחן בידו הבחירה לעשות כרצונו, לבחור בטוב ולמאוס ברע, את הכל נחן בידו, אך כאשר יעשה האומן את היונק טרם דעתו הרע והטוב מה המה, יראהו כי אחרית הרע מר ממות, לבלתי יסיתהו יצר לבבו הרע מנעוריו, ילמדוהו אף כי בתחלה הרע מחוק מדבש בעיניו ידמה לא ההי אחרית טוב להרע אך מרה חהיה באחרונה, וכי הטוב האמיתי תחלתו מר וסופו מחוק כדבש ונופת צופים, כן עשה ה' עמנו, כי חלק לנו נשמת חיים מרוח קדשו, ונחן לנו חורה אמת למען נדע הדרך נלך, והאיר לפנינו באש דתו יומם ולילה, שמה אספתי כל דברי החכמים הקדמונים בלשון קצרה אשר דברו במופתים אמיתיים על כל עקרי דחינו, ועל כל דברי המצות אשר ציונו ה', ושמה הודעתי והראיתי כי על כל דברי המכתישים דוברי סרה אשר עמדו בזמנינו, כבר השיבו הראשונים בדרך חקירה האמיתית, וכי אלה העושים כל החזקות אשר שנה ה', ואומרים

בערמה.

ולעולמי עולמים אין לה שינוי ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר אח כל הדברים אשר אנכי מצוה אחכם אותו חשמו לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרעו ממנו. ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות אח כל דברי התורה הזאת, הא למדת שכל דברי תורה מצווין לנו לעשות עד עולם, וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם, ונאמר לא בשמים היא הא למדת כי אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, לפיכך אם יעמוד אדם מִיִּשְׂרָאֵל שיאמר כי ה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש אשר לא שמענו מִמֶּשֶׁה, או יאמר כי המצוות אשר נצטוו בהן יִשְׂרָאֵל אינן לעולם ולדורי דורות, אך מצוות לפי הזמן היה, הרי זה נביא שקר אחרי בואו להכחיש נבואתו של משה, והויד לדבר בשם ה' אשר לא ציווהו, כי הוא ברוך שמו ציווה למשה המצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם, ולא איש אל ויכזב. וכחב עוד שם בהלכה ד': וכן אם עקר דבר מדבריו אשר למדנו מפי השמועה או אמר בדין מדיני תורה כי ה' ציווה לו שהדין כך והלכה כדברי פלוני הרי זה נביא שקר, כי תורתנו היא נצחיות. וכבר אמרו חכמינו ז"ל אלו יאמרו יהושע בן נון מפומי' לא ציחינא לי', הובא בב"מ שם. וכבר כתב הרמב"ם פרק א' מהלכות תלמוד תורה: כי התורה ודברי קבלה אשר המה דברי נביאים הם נקראים תורה שבכתב ופירושן אשר קבלנו הוא התורה שבע"פ. עוד כתב הרמב"ם שם בהלכות עבו"ם האפיקורסים מִיִּשְׂרָאֵל אינן כִּיִּשְׂרָאֵל לכל דבר מן הדברים, ואינן מקבלין אותה בחשובה לעולם, כי המה יודעים רבונם ומכוונים למרוד בו, שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, והאפיקורסים הם ההרים אחר מחשבות לבם, בסכלות דברים שאמרנו עד כי עוברים על גופי התורה להבעים בשאט נפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון, ואסור לספר עמהם ולהשיב עליהם חסודת כלל שנאמר א הקרב א פתח ביחה, עד כאן לשונו.

ועתה מי האיש אשר יקרב אליהם ולא ירא פן יכזה באש וזה אשר בערו הרשעים אשר בקרבנו, היחזה איש אש בחקו ובגדיו לא חשרפנה? מי יאמר לאכול מפרים ולהשליך קליפתם, ולא ירא לנפשו פן ישחה את נחלתו נחלה יעקב אשר הנחלנו ה'. עוד כתב רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל פרק ג' מהלכות חסודה וזה לשונו: ואו הן שאין להם חלק לעולם הבא לא נכרת ואובדין זנדון על גודל רשעם זחטאם לעולם ולעולמי עולמים, **הכמינים** והאפיקורסים והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל והמומרים ומחטיאי הרבים והפורשין מדרכי הציבור והעושה עבירות ביד רמה והמכחיש נבואת משה רבינו והאומר אין הכורא יודע מעשי האדם. והכופרים בתורה הם האומרים אין התורה מעם ה', גם אם אמר כי פסוק אחד או חיבה אחת משה אמרן מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפירושה והוא התורה שבעל פה, כגון האומר חוץ מדקדוק זה או גזירה שוה או קל וחומר זה הרי זה בכלל כי דבר ה' בזה, כאשר אמרו חכמינו ז"ל נקרא כופר בתורה. והמומרים הם גם אם עובר על עבירה קלה והוחזק עצמו לעשות אותה להבעים בזדון והורגל ונתפרסם בה ונמצא כאלו מצוה זו בטלה מן העולם אצלו ה"ז מומר ומחטיא הרבים נקרא אפי' מחטיאם רק לבטל מצוה עשה. והפורש מדרכי ציבור אף אם לא עבר עבירות רק נבדל מעדת יִשְׂרָאֵל ואינו עושה מצוות בכללן ולא נכנס בצרדון לא מתענה בתעניתן, לא הולך בדרכו כאלו אינו מִיִּשְׂרָאֵל, אין לו חלק לעולם הבא. והעושה עבירות

מכתב

מהרב הגאון הגדול המפורסם לשבח, מהורר שמואל נר"ו,
אב"ד דק"ק אמשטרדם ואמערספורט יע"א.

שלום — — וכו'

לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

קול יללח הרועים רועי בני ישראל נשמע אי בהשמיע במרום קולם, איך נעשחה רעה גדולה, כי בערה בקרבם אש זרה אשר לא צוה ה' להקריב בקרב מחנות בני ישראל, כי קמו חרבות אנשים רשעים בנפשותם רעים וחטאים לה' מאוד, זרע מרעים בנים משחיתים, והרימו קול במחנה להפר חק להמיר דת אל, וימירו כבודו בלא הועיל, והמרה ברשעם לא די להם כי יעשו כל החועבות אשר שנא ה' ויאמרו לרע טוב ולטוב רע, לא די להם כי צוררים המה לנו בנכליהם ובמעשיהם אשר יעשו בעזבם את ה', ובהנאצם את קדוש ישראל, אך יצאו אנשי בליעל חומרי לצון הרשעים האת ועשו להם קשר רשעים לחלל את שם ה', ויחלקטו איהם אנשים פוחזים וריקים, עזי פנים אשר בדור להסית ולהדיח עם בני ישראל מאחרי ה', חרשים מקרוב באו לחדש דברים אשר לא שערום אבותינו, אשר מעולם אנשי שם גדולים חקרי לב, וימאסו בה' ובחורתו, ללכת בשרירות לבם הרע.

וגם שמעתי כי גם בתוך קהל עדתכם עיר ואם בישראל, אשר היתה רבתי ברעות, יצאו מן הכלל אנשי רשע לחלק לב בני ישראל, למען יעשו גם המה כמעשיהם הרעים, ויפחו בפיהם ובלשונם יבזו לדבר עקב בגאווה ובוז בחלקלקות לשון על צדיקי עולם, והנה כשמעי הדבר הזה חרגו בטני לקול השמועה הרעה הגדולה הזאת צללו שפתי, גם בכל מקום מושבת בני ישראל, כאשר שמעו השלמים עם ה' את רשעת האנשים האלה, זעקו זעקה גדולה ומרה, וירחאבלו מאוד בראותם הרעה נגד פניהם, כי מרשעים החכמים בעיניהם יצא רשע לכלותינו, ולמען הביא עלינו חרון אף ה' ח"ו. ואני הגבר בראותי את עני עמי כי דלה ישראל גלה כבוד, וכי הוסר המצנפת חורם העטרה נפשי נבהלה עד מאוד, וקראתי בקול אוי לעינים כך רואות, אני לאזנים שומעות כן עלתה בימינו.

ואני טרב אחלה לדבר בעיקר הדברים מצאתי הדבר חוכה כמצווה ועושה מאת ה' אשר נתן לנו חורח אמת לדבר תחלה על הכלל בולו.

ועל כן אעתיק לכם דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל אשר דבריו לקוחים בזה מספרי וספרא והתלמוד וזה לשונו בפרק ט' מהלכות יסודי חורח, דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעד

ולעולמי

(טו)

מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהו"ר משה אהאגי נר"ו,
אב"ד ור"מ חכם בק"ק מאנטובה יע"א.

אל אצילי בני ישראל וכו', בעיר גדולה של חכמים וסופרים בירת דין
צדק דק"ק המבורג יע"א. ישאו ברכת מאת ה', רבנור נבנורו,
גם ברוך יהיה כאור הבהיר, יאירו שבעתיים, אב"ד.
לקול השמועה אשר לא טובה, הנה באה ונהייתה באגרתם החתומה כ"ה לחודש כסליו, שמעתי
וחרגו בטני, איכה נהייתה הרעה הגדולה הזאת במחניכם הקדושה, אשר פרח הזרזון קם
למטה רשע מאנשי בליעל הפושעים והמורדים, נועדו יחד על ה' ועל משיחו, ובעצרת
בוגדים יגרעו שיחה לפני אל, אוי לאוניהם שכך שומעות! ואני עמתי מרעיד בזה ומשחומם
על המראה חזות קשה, ובאשר אמרתי אעובה פני ואבליגה לשבר מלתעות עול, ולא תעשינה
ידיהם תושיה, התהלכתי בעומק הענין לארכו ולרחבו עם אחי ורעי בני ישיבתי נר"ם, יגענו
ולא הונח לנו עד שמצאנו את שאהבה נפשינו, לאשר ולקיים כל הוראותיהם לאיסור, ואנחנו
מחלים פניכם לשלוח לנו מהרה את פסק דינם בנוי לתלפיות, כאשר עיני שכלם חתונה מישרים.
ורזיקה ומיד כשיאיר על עבר פנינו את פסק דינם הנ"ל, אנהנו נחלץ חושים לעלות בהסכמה לעמח
מחברתם, ועלינו גם כן לשבך שבר להביא הסכמת חכמי הקהלות אשר סביבותינו, כאשר כבר כתבנו
לחכמי מודינ"א, פיראד"ה, לוק"א, ווינציאה ופאדוב"ה, להיות עתידים שידם חזק עמנו ביחוד גמור
לעשות כנה את אה, ובדעת קדושים בינה, יוסיפו לקח איש כמחנת ידו הסכם ושלות. . .
ובקידה חמש מאות אשתחווה א הדרת כבודם, ואחפלל א' ה' להשיב לב רפושעים וחטאים
יחדיו לעבדו שכב אחד, וקוי ה' יחליפו כח ברחמי וברוב חסדיו, ואינם רבונתינו ישא ה' פניו
ויברך אחכם ביתר שאת, ורוב שלום עד בלי ירח, אמן.

פה מאנטובה י"ב לחדש שבט, לסדר והבאת אחת את הדברים האלה התקע"ט.

הצער המדרגה

מצליח משה אהאגי

(הן זה חוספת, שכבר הגיעו אלינו חשבות חכמי ווינציאה ומאדינא, וגדולה הבטחתם
להסכים כנ"ל באשר יגיע ויראה אליהם את פסק דינם, ורחב של ווינציאה כתב לנו
להודיע כזאת למעלחכם.) . . .)
הנ"ל.

שריוחא בש"ס והרי"ף והרמב"ם ז"ל, אם כן ליבא לרואריך טרח"א בדבר, דכל מן דין וכל מן דין סמוכו לנו, ואין בנו כח להחיר, ובפרט במקום אשר נהגו בה איסור"ר אשר אסר"ו על נפשם מקדם לנגן על ארגעל בשבת אף ע"י נכרי מדי שבת בשבתו, ולא ישמע עוד קול ענות חלושה, ישברזו בחורים מנגינתם הזול"ים במזמור"ת, ולא יוסיפו לעשות כדבר דרע הזה, ושומע לנו ישכון בטח, ועליהם חבוא ברכות טוב, להיות לו לעם סגולה, ברחימותא וחרוהא והלולא כיר"א.

ואחר עלו"ת נעמוד על המצפה לחשובתם הרמה, הקולו"ת יחרלון, וכפינו פרושות לגורא חהלות, שלמיכון יסגא, וכבוד תורתכם יוציא פרה ויצן ציץ ברום המעלות, כירח וכוכבים לממשלות, ושפתים יוצאות חנונו"ת וחול"ת לרובב שמים מתפללות, יראנו מחורתו נפלאות הנסתרות והנגלות, וישע בחוככם אהבה אחוה ושלום וריעות אחדות איומה כנגלות, וימלא כל משאות לבכם לטובה, ויעלה שלמ"ה א"ף עולו"ת, אין פרץ ואין יוצאת, אופיכם מסובלות, ברבו ה' במקהלות כל הקהל באהר, טף ונשים יוצאות וחולות במחולות, כיר"א.

כ"ר העומדים על התורה ועל העבודה פה ק"ק פאזבא יע"א, ב"א ג"ר לחודש שלום ברכה טובה כי אחן שנת יהי"ה אהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו לפ"ק. שישי יחזקאל

קטינא וזעירא, הצעיר מנחם עזריה קאסטילנובו מ"ץ ס"ט.

יעקב בב"ר אשר לוצאטו.

זעירא דמן חבריא קטינא דארעא, ישראל בלא"א מרדכי

קוניאן ולה"ה.

(בין כתיבה למסירה ידעתי בינ"י ידעתי, דמטריאסטו השיבו

לר"מ, שישלחו להם פסק דין שלהם, שיבואו בו על

החתום בהסכמ"ה עלה, ומן המודיע"ם לפנים, כי אם

עשה תעשו הדבר הזה, יפליאו חסדם לשלוח לנו הפסק

דין דג"ל, בי נקיים מצורת שילוח רק"ן גוהג באר"ש,

ומאמר הסד"ר קיים להסכים עליו ביהוד"ה ועוד לקר"א יש"ה.)

דרכנו ותלמידיהם בהסכמ"ה עליו, הלשון המוסכם עליו מהבורא יחברך דהוא הלשון העברית : וכן מה שכתב הכוזרי וקול יהודא במאמרי ב' ג' מספרו, ועיין שם. והוא שכל שפה אחת, כדושהבני דדין כחושבנא דדין, ועוד הביא לו עדות נאמנה, כי נקרא לשון הקודש שפה אחת, דחושבנא דדין כחושבנא דדין, ולא יוחר לה"ק על שפה אחת כי אם אחד, להורות על אחדות מניחם וחברך שמו, כי שאר הלשונות מניחם יותר מאחד, וגם מורה על אחדות הלשון ושלימותו. והוא קמן מה שכתב הרב הר"י עראמה, פיליזאף הגדול, בספרו עקודת יצחק שער נ"ח נ"ה לשונו : „ובבוא להתפלל לפני אלהי, יסדר לשונו בלשון תורה הקדושה והנקייה מכל סיג, כדי שימצאו לו האמצעים הנאותים להשלים רצונו, ולא ישים אדם עצמו בכלל שאינם יודעים צרכיהם רק בלשון הדיוט, והוא הלע"ז המשוחק לגשים ולבערים, כי האנשים האלה כאשר יצטרכו לבקש צרכיהם מבוראם, לא ימצאו להם מליצים ואמצעים וכו', ומלאכי השרת אינן נוקקין כי אם בשוא בלשון החורה צחה וברה וכו' יעויין שם באורך. שמעינן מניה דלא הותר להתפלל בלשון חול כי אם מפני הלחץ וזו הדחק למי שאינו יודע הלשון הקודש. וגם הרב דוד חיים להרמז"ל כתב דירגיל האדם עצמו, ול"ו רג"ל על לשונו לדבר בלשון הקודש עם רעיו, כדי שיבין מה שמחפיל לפני הקב"ה, דון מני' ואוקי באחרא דצריך להתפלל בלשון הקודש.

ועוד אחרון חביב, מה שכתב הרמ"ע בע"מ מאמר כ"ח חלק א' סימן ל"א, דלא חקנו להתפלל כי אם בלשון הקודש שבו נברא העולם, ואפי' בלשון ארמי אסור, אעפ"י שחלק לו הכתוב כבוד, ול"ו זכר ש"ר באנ"ך עכ"ז לא הותר להתפלל בלשון חול, אפי' לשון ארמי, כי אם למי שהוא עני בדעת, ואינו מבין לשון הקודש יעוין שם, שמור"ם מהם, דמצאנו ראינו דהתפלה המקובלת ורצויה היא דוקא בלשון הקודש, ואם בן יישר חילם של ר"מ ביה דין הגדול, כי עשו כהוגן וכשורה לאסור"ר איס"ר לאנשים להתפלל בלשון חול, אף למגדר מלחא לכל הקלקולים היוצאים, אם נחיר להתפלל בלשונות הגוים, וליכא מאן דפליג דיפה דנו, ויאי ואי חקנו סב"ר דצור"ה ה' עליהם יחיו, שיתפללו האנשים דוקא בלשון הקודש, דכבוד ה' עליו נגלה, וזאת חורח העולה. ועל השלושה ל"ו בא, לאסור לגן על הארגעל בשבת אף ע"י נכרי, במקומות שנהגו בזה איסור מקדם. . .

האמת יורה דרכו, זו אינו צריכה לפנים, והיא פשוטה לפנייה ולאחרתה, ולא יוכל החולק להתעקש ולומר דיעמיד מנגד מה שכתב הטור א"ח סימן של"ח בשם אבי העזרי, והביאו מר"ן בשלחן השהור בשם יש מחירין, וזה לשונו : „יש מחירים לומר לגוי לגן בכלי שיר בחופות, חרא דרזא סיים הרב אבי העזרי דאמירה לגוי במקום מצוה שרי, ואין שמחת חתן וכלה בלי בלי שיר, ועוד דהביא הרב כנה"ג בהג"ה וז"ל נ"ב דוקא בחופות, ליקושי מהר"ו וזה לשונו סימן ז', הא קמן דאף מאן דשרי, לא החיר כי אם לשמח חתן וכלה, ולא בשעה שמחפילים בבית הכנסת, ובכל ארץ הצבי, וכמעט בכל הגולה אין מנגנים בכלי שיר בשעת התפלה. והוא דהא כתב הרב"ו סימן קל"ב וזה לשונו : „אכל באו הארצות אסרו דבר זה, כלומר אף בחופות ונגון הדבר, כי לא הותר האז

לשונות, ויעוין מה שהשיבו על זה רבני צרפת. ומה שכתב הרא"ש איש חל"ק דלחל"ק יצא מלשון ארמי לשאר לשונות, הגם דלפי דעת הרמ"ע ז"ל, לשון ארמי נשתנה למעליותא כמ"ש לקמן, אם כן הכו דלא להוסיף עלה, ולא יעלה על לב איש, כי פשה חפשה המספחת להתפלל האנשים, נשתה גבורתם היחה לנשים, ושרי חכימייא להחיר להם להתפלל בלשון חול, לא חקום ולא תהי', סורו אל תגעו בם, מי שמע כזאת? מי ראה כאלה? נקומה ונעלה בית אל, לחת גדולה ליוצר בראשית בלשון חול, דנראה כחוכא ואטלולא, ולשון הקודש ציון היא דורש אין לה.

ועל ארבעה ל"ו אשיבנו, אהי' כמשי"ב ממ"ש הרמב"ם, כי דרש בכלל אזהרת דלא תחגודו, שלא יהיה שחי בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג אחר, וזה נוהג במנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקת. ולשון לא תחגודו, לא תעשו אגודת אגודת, והביאו הרא"ה בספר החינוך. ובעל טע"ם טעמא טעים כרי שלא יהיו חלוקים או עם או. וא"כ היש מחלוקת גדול מזה שחמשה בתי כנסיות בעיר אחת יחמירו מנהג אבותיהם אנשי קודש, לאחוז בכנפות האר"ש, קדוש יאמר לו להתפלל בלה"ק, וקם העם הזה, ערב רב, מעט מצער הראוי לגנה"י וזנה אחרי אלהי נכר הארץ, בטל במיעוטו וכתורתי מיכחת שיעורי', עושה חדשות בעל מלחמות, להקים להם במה לעצמם, להתפלל בלשון חול, ואף כי לא יהיה לא דברים המותרים ואחרים נהנו בה איסור (מה שאינו כן לפי האמת) הא אין אחת רשאי להחירם משום א' חטוש חורח אמך, ואם אפי' בדבר הקל רלית ב' איסור החמירו שלא לפרוץ גדר, כדאיחא בפ' מ"ש דף נ"א,, בני ביישן נהנו דלא הוי אולו מצור לצידן במעלי שברא, אחי בני' לקמי' דר' יוחנן אמרו לי' אבהתן הוי אפשר להו אנן לא אפשר לן מאי, אמר לרזו כבר קבלו אבותיכם עליכם, וכתיב שמע בני כו'. וכדאיחא בש"ס נדרים דף ט"ו, ומייתי לה מדכתיב לא יחל דברו, והביאו מר"ן ב"ר סימן רי"ד ואחרונים יעוין בדבריהם, כ"ש וק"ו בנדרון דיון דאסור מעיקרא, ועוד כמה וכמה קלקולין נפקא מנ', דעתידה חורה שתשחבח מישראל, ולא ילמדו עוד לשונם לדבר צחות בלשון הקודש, ובילרי נכרים ישפיקו להתפלל בלשונות הגוים, ועוד דאם ח"ו הותר הרצועה, גם היחיד דאסור לו יחיר לעצמו להתפלל בלשון חול, כיון דבנין נערי"ם סדיר"ה, והיא ל"ו נדפסה, עלה בכב"ש ופנה לסובב, ומאן פליג לן, ויחנו בלשונם לאהינו חפלה.

וחמישיתו יוסף עליו, איך אפשר לרמע ולערב חול בקודש, בקול מערבי"ן ומשחתפיו"ן, קול דפריש מפרי"ש פרש"א, ומבנים הסט"א א' הקודש פנימה ולנעמ"י מור"ע, ומי לא ידע מעלת לשון הקודש, דבאותיות החורה נבראת העולם, וכל העולמות כולם כלולים בו, וכל סדר התפלה הסוד"ר עושה, והיא סולם מוצב ארש"ה על אר"ש חמדה טובה ורחבה, צוה"ר העשה לתיב"ת, וכל כוונתם לשבת לארון הכל בלשון הנהג וההדר"ת לישנא קרישא, כי כמה סגולות ופרפראות, הררים חל"וים בשערה, מן התיבות ופתח התיבה ואותיות הקדושות מסתעפים ויוצאים, ומה ליתבן אח הבר, ומי יכול לכחש המעלה שיש על לה"ק משאר לשונות הגוים, ומה שהעתיק על זה בעל דרך אמונה מדברי חכם יוני שמו איווסיבא"ו דברים נאים ונחמדים, ומה שכתב עוד האפודי בפרק ג'

שנהגו אבותיכם • ועוד נחב מרחי"ל ולא ישנה אדם ממנהג העיר, אפילו בנגינות וטעמים, ודומה לו, נחב בספר חסידים סימן קי"ד ופפומי' מהגלא •

ואשר על ידו השניה, לאסור לאנשים להחפלל רק בלשון הקודש במנהג קדמונינו ז"ל •

אמת מאר"ש הלבאורה ינגד לנו קו"ל משר"ח, דשרי רבנן להחפלל בכל לשון, בש"ס סוטה דף ל"ג, ופסק מר"ן בא"ח סימן ק"א סק"ד, דיכול אדם להחפלל בכל לשון שירצה, וה"מ בצבור, אבל ביחוד לא יחפלל אלא בלשון הקודש, עד כאן לשונו, אמנם כד מעיינת שפיר דהוק הטיב הטיב הדק, אבוא נשרי ב' נרגא, ונפלא אשיותי' בנרון דידן להתיר, מה שחשבו עדה מרעים בוערים בעם, להחפלל אפילו בצבור בלשון חול, כאשר על לבם הוונה עלה עלה •

ראשון לציון, מדברי רש"י ז"ל, דס"ל בבה"מ דבלשון הקודש אפילו אינם מבינים אותו, סופר מברך, בזה יוצא, ונחב הרב שכנה"ג בהגה"ט סימן ס"ב דהוא הרין בקריאת שמע והפלה, ומסבך גם כן כוותי' דמ"ש, ונחב עוד שם דבספר ברכת אברהם חלק ט' סי' רצ"ו נחב דאפילו למאן דפליג וס"ל דגם בלשון הקודש בעינן שיבין השומע הלשון, היינו דוקא ביהיד, להוציא יחד חברו, אבל לא יחיד המוציא את הרבים, שאחר מוציא לשנים בברכת המזון וב"ש לעשרה, דאפי' אינם מבינים השומעים לשון הקודש מוציא את הרבים ידי חובתן, ולא מבעי' לסבך רש"י, דאף ביחיד אם מחפלל לשון הקודש יוצאים השומעים ממנו אף שאינם מבינים אותו, אלא גם לכו פלוגתי' דס"ל דגם בלשון הקודש בעינן שיבין הלשון, היינו דוקא לשליחי דרחמנא, ויוצאים השומעים בחפלה של שליח ציבור היודע, גם כי אין מבינים הלשון, מה שאין כן אם הש"ץ יחפלל בשאר לשונות, ולא יצאו כי אם המבינים הלשון דוקא, באיחערוחא לאיסתכלא •

ושני בקודש, ממנה שנחב הרמב"ם פרק ב' מהלכות קריאת שמע, וזה לשונו שם הלכה יו"ד •

והקודש בכל לשון צריך ליוהר מדברי שיבוש שבאוחו לשון, כמו שמדקדק בלשון הקודש ע"כ לשונו, ונחב הכ"מ דפשוט הוא דבעינן קריאה חמה • ונחב עוד על לשון הראב"ד שם, ויש לומר דכוונת רבינו בשיאמר ביאור המלה יאמר הביאור היוחר אמיתי ומסכים לאוחו מלה בלשון ההוא, ולא יאמר פיר' משובש שדרך קצת בעלי לשון לאומרה, כיון שאין הבקיאים אומרים אותה לפי שאינה משמעות המלה, או לפי שיש ביאור יפה ממנו, וזה נראה לי דבר פשוט עכ"ל •

אם כן איפוא מה יענו ליום פקודה חתו לא ענו עוד, ומה ישיבו אלה המפשים, בנים לא אמן בהם, דהחליפו קודש בחול, המירו כבודם בלא יועיל, אים איפוא חכמך? אשר יעמרו על הבאר אדני האר"ש ויחרגמו מלות לשון הקודש בביאור אמיתי ולשון צה, ואיך יוכלו להמלט מלאמר מה שאינו לפי האמת משמעות המלה, או אם יש באר"ש העמים ביאור יוחר יפה ממנו, והיחה העלמ"ה כי שכשחא ממלה נפקא, ומוכחא אני כי כמה שגיאות מי יבין בהרט אנוש, ובכוחכת הגס"ה העתיקו ונחבו בלשון חול של תפלתם ולא עלתה להם, זכטלו החפלה דנרחק קראו ליה •

והשלישי הנשען על ירינו כי חמה חמה יקרא הר"ר יונה, על המנהג שנהגו הנשים בשאר לשונות

ומאה, על השמועה אשר לא טובה, כי החל הנגף וצץ ציץ המינות בין פריצי וקציני ק"ק שלכם, עברו מעבר"ה ובשאת נפש הזידו, ויו"ד יעקב נז"ד, לחלל שבת ביד רמה ובפרהסיא, וזדון לבם השיאם עוד, לבנות לשם במ"ה נחשב הוא, אבי אבות הטומאה, וקם הביח קומ"ה ה"ן לו, אשר לו חומה כל ששת ימי המעשה, ומרעה אל רעה יצאו, בלה"ן וועו"ן ועק"ן, דא עקא בוקא ומבוקה ומבולקה, כי הרימו יד בנוסת החפלה, אשר חקנו לנו אבות העולם ואנשי כנסת הגדולה. ויחנו בחסרונ"ה, ודלגו הן חסר והן יחיר מלמטה למעלה, ועל החמורה ועל הגאולה, אין בלשונם מלה, כי נחערבו בגוים באין מבין, דאעפ"י דמוטל עלינו לצפות לישועה דשערי גאולה לא ננעלו, לא הייתה חמנ"ע לישב בארצותם ללשונותם בשלוה ובטח. ומקרא מלא כרזיב,, ולא יחמוד איש ארץ ארצך, ומוספא ואולא, כי חלל יהודה קודש אשר אהב, ודגניחו לישנא קדישתא וקלילא כותרת וגולה, בדברי מערי"ב ערבי"ם גלמודה ושפולה, גולה וסורה נוע"ה ומחל"ה, לדרתפלל בלשון חול שלחו לחקלה, ותטמא האר"ש, ועבירה גוררת עבירה, חוצפא כלפי שמיא, כי זמרין נשי וענין גברא, פריצותא וכשלון. ויצא יעקב"ב וילך שובב, ובגוים ל"ו יחחשב, במחשבה תחלה כל שהוא ממי"ן כלל"א, לנגן ביום שבת קודש על ארגעל, מי שמע כזאת! מי ראה כאלה? חורה חוגרת שק, והיא מר לה, צעקה המורש"ה ואין מושיע לה, אשר על כן נפש ר"מ לשאול החאותם, העמיק שאלה, ונחנה האר"ש יבולה, בדרך ל"ו צלול"ה, על שלשה פשעי ישראל, ובלשו"ן האדר"ר בין שורותי"ם יצהירו, אמור רבנן בפיל"א, לעמוד לימינם, להרים מכשול, לחזק את בד"ק, סלו סלו המסילה, ובראש אמי"ר, דאחיא ממל"ה קו"ל שיש בו ידיעה בתחלה, עוב"ר לפני התי"בה היא העול"ה.

זה יצא ראשונה, שאין כח ביד כל אדם לשנות מנוסחאות התפלה המסורות לנו מקדמונינו ז"ל, ע"ד יעלה מן האר"ש, להיות ממשכמי בבוקר ל"ג יבק"ר חדשים לבקרי"ם, הלכחא גמר גמירי ל"ה.

האי מילתא ברירא לן כביעתא בכותחא, מראש מקדמי אר"ש דינא יחיב, וספרין פתיחו בש"ס ברכות דף י"ב, כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית, ואמת ואמונה ערביח, לא יצא ידי חובתו. והובא ביחה יוסף בא"ח סימן מ"ו. וחו כתב בעל המפה בסימן רפ"א, דאם לא אמר לאל אשר שבת מחזירין אותו, והרב המגיה ז"ל בשלמי ציבור העלה ארוכה על לשון הרמג"א שור"י באר"ש ובס"ד כתב בנוסח לאל אשר שבת מחזירין אותו, דהיינו שהתחיל נוסח שמך ה' אלהינו יתקדש וכו' יעו"ש. וכל זה דוקא בשבת, ואם כן מי פתי יסור הנרה, וחסר לב עושרה בעברת זדון, דבמרד ובמעל ידלג לכתחלה אמת ויציב ושבת לאל אשר שבת נאה ומהודר, דבו רמ"ז הרומ"ז על האר"ש כל גדולת השבת, ונחקק מקדמי קדמ"א אול"א מוזן הגאונים אליבא דמאן ע"פ האגדה, ולמה לנו להאריך מרח"א ולמשוך בקס"ה, בענין ברור כשמש בצהרים, ויפה דנו יושבי חריסין ונברך על המוגמ"ר מרב"ר קר"ש, דאין בנו כח לדלג ולשנות מה שנתקן מהתלמוד, אפילו כחוט השערה, וכמ"ש המנ"א והפר"ח בשם הירושלמי: „אעפ"י ששלחנו לכם סדר התפלות, אל תשנו ממנהג

בוערת בלב מעלת הבית דין, וקדאו לאחיהם בני ישראל, להיות להם מעיר, לעזור ולחוק את ידם.

לבן הנבי מודיע למעלחכם, דרעתי להלך אחר עקבות מהו"ר אליעזר הלוי נר"ו אב"ד ור"מ בק"ק טריאסטי, דהיינו שמעלתם ישלחו פסק דינם ודבריהם יהיו למאורות, אמרות טהורות, ונאמר לפעלא ישר וחומכיה מאושר, וכל אחר ואחד יכתוב את שמו בסמוכים מן התורה, כל איש לפי ערכו, להודיע ולהודע דבריהם אמת ואמונה, אי בעית אימא דינא, ואי בעית אימא לתיקון מדינה, לפי צורך עת ועונה, וראוי לכל ירא אהים להיות סניף לדבר שבקדושה, לכבוד התורה צורה לנו משה מורשה. המקום יזכנו לעלות בעגלא ובזמן קרוב לעיר הקדושה אבי"ר.

ב"ר הקטן מבני יקטן, יום ו' לחדש שבט שנת אליו גוים ידרשו לפ"ק.

מזל טוב מודינא ס"מ.

העומה פה מודינא לשרת בקודש.

כ"ד

מכתב

מהרבנים הגאונים הגדולים, המפורסמים לשבח, העומדים על התורה ועל העבודה בק"ק פאדובה יע"א.

לחכמי זמני דנה"ר דע"ה ופו"ם ברח"א, שלשה המה מטיבי סעד, דופילא ואלקפחא ואיסקולוסטיקא דאורייתא, יושבי על מרין בהאי מתא מחסי י"ה, עיר ואם המבורג יע"א, דיחבי ביני דנ"י יממא ואורתא, במדב"ר וערב"ה, הל"ל אומר לעילא מכל הושבתתא ושירתא ובחכמתא שפירחא, גלי עמיקרא ומסחרתא ומוד"ע לבינ"ה, בכל דוכחא שקלו וטרו אליבא דהלכתא, חן וכבוד יתן ר', נסא כבוד יום ונשא, והוצב גולתה הועלתה, אורם יאיר כסיהרא באשלמותא ובאשגחותא יתירחא, יברכו לעילא ולעילא מן כל ברנחא כד"א.

מקבל"ה ואילך אגרת ד"מ האוגר"ה ומסוכסכ"ה מר"ח סבת שע"ל, הלא למשמע אוזן ראברה בפשינו, וגם דל"ה דל"ה גמס כל לב ורפו כל ידים וכל ברכים תלכנה מים, מעלין המדומ"ע באחר

ומאה

החשבה

דף ס"ג ע"ב אמרו לאחיכם שבגולה אם שומעין מ"ש רמ"א ב"ד סימן של"ד סעיף ג'
ובח"מ סימן קמ"א דחה כל דברי ט"ז שם ועיין עה"כ שם . ובפרט שחלילה איננו הושד
ח"ו לשארית ישראל צדיקים באמונתם יחיו הם מאמינים בני מאמינים , ואינם
ברעה הגדולה כמו שהלשינם זה המחבר לשמצה בקמיהם . והנה על כל השגיאות אלה יש לדון זה המחבר , כי הוא נע ונד משוט בארץ , מארץ שנער
בבל דמחקר בורסיף , ועיין פיר' רש"י סוף פרק במה מדליקין , ואפשר הוא ממחזיק פתחא והעניות
ניולתו , והגדילה האיפה היוצאת לבנות לה בית בארץ שנער , ואישחרבובי אישחרבב להנא בקידושין
דף מ"ט ע"ב . אבל לבי לבעל השירים אשר שר בשירים על לב ר"א ליברמן או"ן הלוח , בשיר המחחיל
רבים מעמי הארץ . ועוד שני לו המחחיל הקיצו קומו , ושם נאמר כי שלח לו ספרו כתיבת יד טרם
נדפס , ושם עינו עליו , וכי זה הוא שיטת עין , אינו לא סמית עין , ואם עיני האנשים ההם חנקר ,
חהלה לא יחברך אחנו עיני העדה עין סוקר , בין טוב לרע לבקר , ונא יבוא בעל הכנס וקוצים
מברמו יעקר , ויהפוך לבכם למובה , ולא ימצא עוד בבית ה' כנעני ופוקר , ויאמינו באלוף יהודה
וישראל , ולא ישעו עוד בדברי שקר , כי כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם , ומלאה הארץ
דעת את ה' , ובקשו את ה' אלהיהם , ואת דוד מלכם , ועינינו תראנה ציון נוה שאנן , וארמון על
משפטו יבונן , כנפש מו"ח ונפש חוחנו כבנו .

הקטן משה סופר מפ"פ דמיין .

(י"ג)

מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהו"ר מול טוב נר"ו,
חכם בק"ק מודינא יע"א .

רחושה לאגרת החשובה של בעלי נפש הנשרים , גדולים בחורה ומאירים
לארץ ולדורים , ה"ה מעלת הרבנים המובהקים חכמי מדע , יושבים על
מדין בעיר המבורג יע"א . בסאם לעד יבון , ירום ונשא על כנפי נשרים ,
יארינו ימיהם בטוב ובנעימים לדורי דורים , בנ"א

והנה שחרם אתם , אשר עמדו לברור גדול ולפרוק פהץ ופיוק ועומד , לאותה השמים
טוב לרע ואור לחושך , ודטבא לתו עבד לבנות במה לעצמם בחפלה ובברכות קנאות ה' צבאות

רפואתם מועלת עד שילכו א' הרופא שהיה מוחק אותם בעצמו הוא ירפאם הוא מרפא והוא ורפאנו ולא
אחר. ואם בדורו של ר' עקיבא היה שמדים וגליות מה נעשה לק"ו שלמד ר' עקיבא בעצמו, ואמר
במקום חיותינו ועוסקים בחורה כך במקום — — — עאכ"ו.

עמוד כ"ח רצה להעמיד ב' מנהגים לדור רב אב בית דין ומגיד, ושבח אנשי פולין בזה. בוודאי
עלינו לשבח שהם מעמידים מגיד משרים ובקי בש"ס ופוסקים להורות לעם דרכי
ה' הלכות שבת ויום טוב, ושלא להשחית פאת הראש והזקן, ושלא לגלח
בתער, ודיני איסור והיתר ושעטנו, ודברי מוסר. וכן היה בימי חכמינו ז"ל רב כי
דש בפרקין דריש כר' יהודה משום עמי הארץ, עיין בחולין דף ט"ו ע"א וכפיר' רש"י שהיה דורש
בפני עמי הארץ דינים והלכות, והיה מחמיר עליהם יותר ופסק כר' יהודה ולא להקל מפני חשש
יציאת הדת כמו שחשש זה המחבר. ויעיין פרק ב' דשבת דף ל' ע"ב רש"י מוטב חכמה נרו, וכנה
היו מליצי ישרים בפולין, ה' עליהם יחפה, אבל המגיד שנתכוון לו זה המחבר, לצרפו
עם האב בית דין אינו ענין להג"ל, יהיו לו עור כנגדו עומד על יד ימינו לשטנו כמובן.

גם מה שכתב ח"א עמוד י"ג טעם שאין אומרים בקדושת שחרית של שבת הפיוט או בקול רעש
גדול וכבודו מלא עולם מפני שאין אנו יודעים מחברו ומבטן מי יצאו, והנה הפיוט ממקומו והוא
יפן איחא בחוספ"ע ו"ו ומייתי לי"א מג"א סימן חקפ"ב סק"ה. ואפילו אם נאמר דתחלת הפיוט או בקול
רעש גדול וכבודו מלא עולם אין אנו יודעים מחברו ומבטן מי יצאו, אה"נ, אבל מה הפסיד
באמירתו הרי הוא חוספת שבח להקב"ה, ביום שאין בו ביטל מלאכה לעם ונוהגים בכל בתי כנסיות
שבמדינותינו לאמרו מכמה מאות שנים וכבר שווינהו עליהו חובה, וכמו שכתב בן מג"א סימן חקצ"א
סק"ו, וכל שחביריו שבכל בתי כנסיות נמנים לדבר מצוה והוא אינו נמנה עמהם כו' יהיה לו אשר
לו, וכי טעמא דפרושי' ניקום ונפרש.

מה שהחפאר כמה פעמים בהעחק ספר קטן נקרא ישר ויחסו לר"ח, לא נוהר להביא גאולה
לעולם, אמנם דברי הספר הזה ממחקים וכולו מחמדים יהיה מחברו מי שיהיה, אבל איננו לר"ח
כי אם לר' זרחי' היווני, עיין ספר שתי ידות קכ"ב ע"א.

עוד מצאתי לו בחלק ב' עמוד ה' חובה על כל איש להחזיק אמונת אבותיו. הנה כל משכיל
יבין מצפוני לשון זה, ואיך מדורות טמון בחבו, ובקרבו ישים ארבו, ויר למבין, והמשכיל ידום.
ובעמוד נ"א כתב ומייתי מאמר חז"ל שלהי חגיגה ודברי מג"א רס"י קצ"ט שחשו שלא יהא כל
אחד בונה במה לעצמו, והבל הביא גם הוא, כי איך נחיר לאנשי יחידים הפורשים מרוב ישראל
בלי עצת חכמיהם, לבנות במה לעצמם? וחששא שמא יבנו במה לעצמם, הרי זה הוא
בעצמו בנין הבמה, שאנו חוששים לה, ואם אמר יאמר דאיכא למיחש להמרות דת,
לזה לא חשו חז"ל, אלא חששו שישארו באמונת ישראל ויבנו במה לעצמם, ואתי למשוכי ישראל
אבחר' בצדוק ובייחס בימי חכמי המשנה, וענן ושאל בימי הגאונים ואין אחריוחם עלינו, עיין ברכות

והובא ברוקח סימן שכ"ב וזה לשונו : בימי דוד שלא חבנו בנין בית המקדש כו' אנו שחרב בימינו ואין אנו מחאבלין עליו , ולא מבקשים עליהם ע"כ"ו , לפיכך רוקנו חסידים הראשונים שיהיה ישראל מחפלים ג' פעמים בכל יום , אנה השב שכינתך לציון עירך וסדר חבורה לירושלים , וחקנו בונה ירושלים חפלה בפני עצמה , ובתפלה ובברכת המזון , עיין שם .

עמוד למ'ד הנשכח לנצח דמי עמינו אשר כנחל נגרו בדורות מקדם , כמה שמדים וגלות בוז וחרפות אשר עברו ראשנו , מיד מי היתה זאת להם , היר' עשחה זאת ? לא — חלילה מעול ! אך מי היה בעכרנו הלא סכלחנו אשר ענו בנו כו' לו שחרו אז חכמינו ומנהיגנו דרכי עמים כו' ללמדם עבודת בוראם אהבת מלכם , שלום חושבי ארצם כו' , אבל אחת דברתי , וכי מאז הכשלון על בני עמינו . עוד האריך , הנה את מי דרף ר' עקיבא וחביריו עשרה הרוגי מלכות , והרוגי לוד וחביריהם , ודורו של שמד , עיין רמב"ן פרשת וישלח , אשר זה לשונו בפסוק וירא כי לו יכול לו , דור אחר היה בימי חכמי המשנה כדור של ר' יהודה בין בחירה וחביריו , כמ"ש ארחב"א אם יאמר לי אדם חן נפשך על קדושת השם הייתי נוחן , אבל כדורו של שמד אינו יכול לסבול כו' , ויש דורות אחרים שעשו עמנו כזה , ויותר רע מזה , והכל סבלנו , ועבר עלינו כמו שרמזו ויבוא יעקב שלם , עד כאן לשונו . וכן גזירות החנ"ו שבימי רש"י רבינו שרירא גאון שנחלה לחשעים שנה , על אה המנהיגים צות ככרוניא ומנהיגי החנאים , והגאונים המה כשלון לנו לפי דעתו של זה , אבל בוודאי אמת הוא שחלילה לשדי מעול ועונותינו גרמו לנו כל זאת , כמו שאמרו חכמינו ואבדיל אחכם מן העמים להיות לי דייקא , ואם אי אחס ברילי ממנהגי העמים , אי אחס לי , לא של ג"כ וחביריו כך כתב רש"י סוף פרשת קדושים . רבט וראה בסוף ספר אגרת מוסר מי גרם גלות ספרד וצרות רבות , שם הכל קרבנו אל האומות , ורחקום מחכמי ישראל ומנהיגיהם , ועיין בשתי ידות ק"כ ע"א .

ואם יש להתרעם יתרעם על מי שעשאו ישראל וז"ל איכה רבתי בפסוק גלית יהודה מעוני ורוב עבודה , או"ה שאוכלים מפתם ושותים מיינם אין גלותיהם גלות , ישראל שאינם אוכלים מפתם ואינם שותים מיינם גלותיהם גלות . עוד שם בפסוק שמעו כי נאנחה אני כו' כי אחת עשית , אמרו לפניו רבש"ע לא נחבת בחוררה לא תחתן בם ברתך לא תחתן לבנו , אולי הוינן משאילי לרזון ומנסבי להון והות ברת' גבי' לא רזוה מקובל לן הוי אחת עשית . ובילקוט זכרי' בפסוק מה המכות האלה בין יריך אשר הוכתי בית מאהבי , המכות האלה גרמו לי לאהוב לאבי שבשמים , מה לך יוצא לשקול על שמרתי את השבת , מה לך יוצא לישרף על שאכלתי את המצה , מה לך יוצא לרהר על שמלתי את בני , מה לך לוקה בסרגל על שעשיתי רצון אבי שבשמים , עד כאן לשונו . ותחלת העונש בא בעון הדור ברחקם מה' אהיכם ומחקרבים א' או"ה ואינם נבדלים מהם , והוא המטיל שנאת בינם לבינינו , ושוב אשריך ר' עקיבא שנחפסת על דברי חורה , והמכות אשר הוכה בית מאהביו ורשעי הדור נתפסחים על דברים בטילים . ובילקוט הושע פסוק כי הוא טרף וירפאנו , עיין שם . וכוונתו שם הקדוש ברוך הוא העניש את ישראל , והם שבים א' האו"ה להתרפאות על ידם , ואין

היא בעיניהם נשבעות אונס, מפני חוקפו של מלך, ואם ימצאו מקום למרוד בו ימרודו בו. וזאת שנית שאפי' אותו מקצת יראה וכבוד שהם נוהגים בו בפרהסיא איננו לא בזיון למלך כיון שיראיכ ממנו מפני יכולתו כמתירא מפני גולן עתיק ח'ו, וכדי בזיון וקצף. וההיפוך בבעלי דת אמת מאמינים בני מאמינים כאשר בנינו כנטיעים מגדלים בנעוריהם מפורסם ביניהם איסור גמור להרהר אחר מלך ושר, כי מאת ה' היתה זאת לו, וחוטא חמס נפשו לה' אפי' בחורי חדרים אימת המלך עליהם מפני אימת ה' יחברך שמו, שצווה למשה רבינו ע"ה לנהוג כבוד בפרעה, ואלי' לרוץ לפני אחאב, אע"פ שהוא המרשיע, ואסתר נענשה על שקראה לאחשורוש כלב וכדומה. וזה הוא היראה והאמתי שאין אהריהם פקפוק, והיינו דקאמר שלמה המלך ע"ה אני אח פי המלך שטור, ועל דברת שבועת אלהים, לא מפני שנשבעתי למלך לא מפני שנשבעתי לאלהים בשעת קבלת הדת, ובכלל זה יראת המלך וכבודו כנ"ל, והיינו נמי ירא את ה' בני ומלך, שחיה יראת ה' ויראת המלך משולבות אשה אל אחותה, ועי"ז עם שונים אל חתערב עם אותם ששונים ומשנים, בפרהסיא יראים ובחורי חדרים מלעיגים, עמהם א חתערב, עד כאן לשוני.

עמוד י"ט העתיק דברי מליץ המוכיח דומה לנוסע כו', הנה המליץ יפה אמר בזה ואמת הוא, אך מה העתיק המחבר זה לעז על פסוק א' בחורה? זיל קרי בי' רב, יערוף כמטר לקחי חול כסל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרכיבים עלי עשב, ואם חו לא יצליחו אמר ישעיה ויעזוקהו ויסקלרו, וגם ויקו לעשות ענבים ויעש באשים, והן הנה דברי המליץ הלזה, ומה מציאה מצא?

שם הרחיב דבורו מהטוב הנעשה ע"י הכנסיות החרשה, אחר שנים רבות שחלפו שנשכחו כל יסורי הדת, ופנת תורה הקדושה, אוי לנו, ומי השכיחם? הלא מימי בנין בית שני לא נשמע כזאת, ומיום ששלטו ידי חכמי ישראל על עם ה' אלו, כל עם צדיקים היה, וזה כמו שלשים שנה מיום שפשחה מספחת משפחות פורצי גדר, ומטו ידי הרבנים על ידי שועלים מחבלים כרמים נשנחה התורה לפי עדותו של המחבר זה, אבל תהלה לא יחברך לא ראיתי כמו או שהוכיר המחבר, כי במדינחנו כולם יודעים את ה' מקטנם ועד גדולם ה' יברכם סלה!

עמוד כ"ד נכנס להחזיק ידי שונאי נפש דוד שלא להתפלל על הגאולה כי אם להתפלל בשלומינו בין המלכות, והעתיק דברי ירמי' כ"ט, ושכח קרא דישעי' ס"ב המזכירים את ה' אל דמי לכם ואל חחני דמי לו עד יכון ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ. ודברי ירמי' אמורים בשבעים של בבל, שהיה נביאי שקר אומרים להם שיצאו קודם זמן, וע"ז אמר ירמי' שקר הם אומרים לא בנו בתים כו', אבל סוף שבעים שנה כבר הרבה דניאל להתפלל, וכמ"ש חכמינו ז"ל דניאל מנה וטעה, ולפי טעוהו התפלל למהר הקץ, וישעי' מיירי בגלות הזה, דכל יומא ויומא זמנו, ומצוה עלינו לבקש ארת ה' אהינו ואח דוד מלכנו. ומה שכתב רש"י בשלהי כתובות בפ"י שלא לדחוק את הקץ שלא להרבות בתפלה, שלא להרבות דייקא בעין יוסף די"ל ריי"נא וכדומה, אבל להתפלל עליו בכל יום חובה עלינו. ואמרו חז"ל בפרק ערבי פסחים ברכא דאפטרחא מגן דוד, ועפיק לי' מקדא ועשיח לך שם כשם הגדולים ואחם אינם מפטירים בנביא ואינם מברכין מגן דוד, ועיין בשוחר טוב מזמור י"ח,

ע"כ עשה שלמה המלך ע"ה שיהיה כל בני חצר משוחפים במין מאכל אחד בבית או בחצר ויהיה כולם בכני בית א' הדרים זה עם זה והוי החצר ברשות היחיד, ומה יועיל לזה לחי או קורה בין עיניו של זה החונף.

עוד העמיק הרחוב בעמוד ב"ג להחניף להיות מצלאין לחיא מלכא ובנוהי, ואח מי אין כמו אלה, תהלה לאל חי בכל בתי כנסיות ישראל מתפללים על שלום המלך והשרים, וכן בש"ע סימן דפ"ד במג"א סק"ו, וכיאר דברי מג"א שכח שבב"ע יש ישראל היינו משום שמפורסם באומחינו שכל אדם חייב לאהוב מלכו כנפשו ולשנא שונאיו.

ואם כן על דרך משל היהודי שבארץ הודו שונאים את המלך כוש הואיל ושונא את מלכם, ואם כן איך יתפללו יהודים שכבשו על שונאיו שיפלו, והיינו אחיהם שבהודו? וזה הוא שהוקשה למג"א שם, דאי לאו דידוע ומצווה עלינו לאהוב מלכנו ולשנא שונאיו לא היה קשה מידי, וע"ז חירץ שאין הכוונה על מלך אחר, אלא על מורדיו שבמדינתו, וזה בוודאי איננו בר ישראל שהרי הוא מושבע על הר סיני שלא לשנא מלכו, והאמנם על שונאיו שבין המלכות יש לנו חפלה אחרת והוא סוף פרק היה קורא: יהי רצון שחשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, עיין פירש"י שם, ועיין מהר"עבץ בסיוור שלו בזה. והא דאין אנו מתפללים גם על שלום שונאיו שבמלכותו היינו טעמא מפני שהמורדים במלכם רשעים הם, ואין שלום אמר דה' לרשעים, ובכל הדרשות אנו מזהירים בכל עת בכלל כל מצות התורה לנהוג כבוד ויראה במלך ושרי ומנהיגי עיר ועיר. אך אעתיק פה קצת את אשר דרשתי פק"ק בשבט שובת חקע"ו אשר זה לשוני: עוד אפרש קרא במשלי ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב, קשרה מה ענין יראת ה' לענין מלך בשר ודם? ומי הם לו השונים שלא תתערב עמהם, ובקהלת ב' אני פי המלך שמור ועל דבר שבועת אלהים, ועיין שם פיר' דש"י היטב. והנלע"ד בכל הנ"ל ע"פ מה שאקדים כי יראת האדם את המלך הוא על א' משני אופנים, א' כי יש בידו להמית ולהחיות, וחמרת מלך מלאכי מות, וזאת שנית כי אנו מאמינים שהקדוש ברוך הוא מושב מלכים לבסא, והוא האיש אשר בחר בו ה' להושיבו מושב אלהים בארץ, והוא למטה במקום השר למעלה, ולהדיא בחיב וישב שלמה על כסא ה', וכן אפילו כל מלך ומלך ממלא מקום השר שלמעלה, וישב על כסאו ממש. וראה האיד אנו מברכין על המלך שנחן מכבודו לבשר ודם, ולא אמרינן שנחן כבוד לבשר ודם, אלא נתן מכבודו יחב"ש, ואם לא נאמין באמת שמכבוד שמים ניתן לו, איך נבוא לפניו ב"ה ברברי שקרים לומר מכבודו ואיננו, ואין זה מכרך לא מנאץ? אלא על כרחק זה מקובל אצלינו באמת וחמים, כי המלך הוא בחיר ה', ומחויבים לירא ממנו ולכבדו מפני מורא וכבוד שמים.

והנה ההפרש בין ב' היראה הוא מבואר, דכל אוחן בעלי הפקר שאינם מאמינים בדת אינם יראים את המלך לא מחמת זרועו עוזו של מלך שיראים פן יהרגם, ואין מוראם וכבודם לא בפניו, אבל בחרדים הם מכזים את המלך ושריו ויועציו, וכל פקודיו ומצוותיו לשחוק בעיניהם, כי דומה חכמים בעיניהם יותר משבעה משיבי טעם המלך, ואפי' בשבע למלך שיהיה באמנים לו, אוחה שבועה

חורה עד ששמע להלכה כשערוח ראשו ולכעשה ג"פ, והך עוברא לא אחא קמי' דר' לא ב' זימני, צירף עמו אח ר"י ור"ל, ומביאו ב"י בי"ד סימן רמ"ב, ומי בזמן הזה שיכול לומר כן על עצמו, ואך יוציא דבר גדול מחת ידו, ולא ישול רשות מרבוחיו וחביריו גאוני הזמן כי לא אמן ישראל ויהללה לא יחברך.

ובאותו עמוד ל"ח שנה בזה המחבר במה שחינוקות של בית דבן יודעים, שנחב עזרא ביטל טבילה קרי, ומייתי קרא דאורי' כי יהיה כך איש אשר לא טהור כו', ואפילו כי רב לא קרי, דהאי קרא לטבילה טטומאה כדי לאכול תרומה קאי, ומי בטל ח"ו, ועזרא הוסיף להתמיד להצריך טבילה לעוסקי חורה, כמבואר במרובה פרק ב'. שוב נחב שם דשמוא אמר כמה פעמים אי איישר חילי אבטליגיה, לא ידעתי מאי כמה פעמים לא פ"א בפרק השולח, ומשם ראינו לנגדו, דשם דף ל"ו ע"ב אמר שמוא עולבנא וחוצפא דדייני לשמוע תקנות הלל נגד דברי חורה לר' עזרא ממון ע"י פרוזבל ואמר אי איישר חילי טפי מהלל אבטלנו, אבל כ"ז שלא יהיה גדול טפי מהלל אינו יכול לבטל אע"פ שלדעתו דשמוא הוא עולבנא וחוצפא דדיינא מ"מ אי אפשר לו לבטל תקנות הלל מברלי שהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין.

ובאותו עמוד נחב זה המחבר עוד: וכן בכל דור ודור החורה נחונה בידי חכמי הזמן להקל ולהחמיר לאסור ולהחיר לפעמים לפי ענין הדור, ואף לפעמים נגד דברי חורה אם השעה צריכה לכך עד כאן לשוננו. והנה אם כוונתו שביד ביה דין לעקר דבר מה"ט, ויהיה כן לעולם מפני הדור שנשחנה הענין מאשר היה בדורות הקדמונים, וה' יצילנו מזה וכיוצא בזה, ואפילו נביא נהרג על זה, אם לפי שעה דוקא למגדר מלחא ובמוחזק לצדיק כגון אלי' בחר הכרמל שומעין לו, ולאחר שעה יחזיר הדבר ליושנו, וכל זה במוחזק לנו לצדיק, כמבואר בסוף פרק או הנחנקין, וז"ל רבינו ירוחם בשם רמ"ה הובא בב"י בדק הבית בי"ד סימן רמ"ב סומכים על המחיר אם יש ראיות מן החורה או מדברי סופרים, ואין מכוון להראות פנים בתורת שלא כהלכה, אבל המראה פנים בתורה שלא כהלכה, דהרי זה מין באמת ואצל שאין סומכין עליו, עד כאן לשוננו. ואח"כ בית דין סחני לעקור דבר מה"ט שלא לעבור על דברי חורה לא לעשות סיג לחורה, ופי' ס"ז בג' דוכת' בש"ע א"ח סימן חקפ"ח סק"ה, ובי"ד סימן קמ"ו סק"א, ובח"מ סימן ע"ש.

שוב נחב עמוד ל"ט שלמה שחיקן ע"ח היה לו לרזקן שכל אחד יעשה לחי כפתחו עיין שם, לא הבין ענין חיקן עירובי חצירות וענין לחי וקורה שבין מבו' לרשות הרבים, ורמ"ב' תקנות אהודי, ידוע כי הלחי והקורה הוא שלא יטעו לר' עזרא ממבוי לרשות הרבים ע"כ עושים לו היכרא בלחי כדי שיראה וניכר למ"ד לחי משום היכרא, ואלו היה דהתיקן בחצר נמי מהאי טעמא דחיישינן שיטעו ויוציא מבית לחצר היה ק' קושייתו דדו בלחי כפתח ביתא, אבל החם לאו משום שמא ישכח ויצא, אלא מפני שבמה בתים משותפים בחצר אחד ונעשה תוכו של חצר כרשות הרבים, וזהו שיתעו ויאמרו כשם שמוחר למלטל בחצר ומבית להצר אע"פ שהוא רבים, ה"נ יטלטלו ברשות הרבים ממש,

היושבת על נהר אשר רמז עליה באו"ן, והעלים את שמה, ומכ"ש עתה בק"ק המבורג, אשר חכמי העיר צועקים על הכנסיות החדשה, ואם כן מי התיר לבעלי הכנסיות לשמוע לאלה הרחוקים ולהניח עצת הקרובים? ולכל הפחות היה החיוב על אלו הרחוקים שלא להשיב לשואליהם בענין זה עד שיכתבו לב"ד שבעירם לשמוע טעמם מאי טעמא לא התירו הם דברים אלו? אולי יהיה להם טעם נכון ששייך לאסור בעירם טפי? ועיין ב"י בי"ד סימן קצ"ד בענין ימי טוהר לחלק בין מקומות הקרובים לצדוקים וקראי"ם ובין הרחוקים, שהרי בית דין שבעיר מחויב לעיין במילי דמחא, ומר כי אחרי, ואיך החליטו להשיב שואליהם ממרחק?
ובאמת רוב חכמי ישראל הישרים בלבותם נוהרים שלא להשיב להם השואל כשיש מומחה בעירו אם לא יגיע אליו השאלה מהמומחה בעצמו, או לפעמים דברי ריבוח בין חכמי העיר, וצד א' שאלו לגדולים, ואז המשיב מגלה הדבר להרב שבעיר ולאמר מדוע ככה פסקת, הלא לפי דברי שכנגד אין הדין כן, אבל אלו הרחוקים שבנ"ץ שהשיבו טרם חקרו מחכם העיר, אפי' יהיה הדין אמת מכל מקום עברו דרך מוסר, ושם עמוד ב"ה העיד הוא עצמו שיש גדולי ישראל לאלפים במדינותינו חלה לאל יחברך, ומדוע היה כאניות סוחר להביא ממרחק חוץ למדינה ארץ איטליא ודגור?

והנה המחבר הזה כתב בהערה חנ"ל מה דהוי קמכנפי רבנן כי היכי דלמטי' שיבא מכשורי מדת חסידות היו עושים וידעו בלי ספק שאלו לא יחלקו על דבריהם, ומשם ראי' מאי טעמא לא שאלו למקומות אחרים לשמוע מה ישפטו הם בזה, אלו דבריו. והנה אמת כי בחולין כתב רש"י גם כן דף נ"ב ע"א אין לדין אלא מה שענינו רואות אבל הוא יותר יפה בו, לא דהחם איירי במילי דטריפה בשאין ספק בדין עצמו, רק בדמיון מלחא למלחא, או אם ענינו שלטו בבריכת הטריפות, וכן בענין ראיות דם נדה ספ"ב דנדה כל הדומה לזה שלבו של אדם נוקפו אם דמיונו כוזב או לא, ע"כ כתב רש"י בזה אין לדין אלא מה שענינו רואות, ומכל מקום כתב שיהא נוהר לקבץ כל טבחה דמחא הבקיאים בכיוצא באלו, ואפ"ה לא קיימא לן כוונתי דרש"י בזה בנדרות האחרונים אין לדין לילך אחר דאייח ענינו, כמבואר בש"ע שאי אפשר בקיאים בבריכת הטריפות ולא במראה דמים, אבל מלחא דחליא בסברא ואדם מסופק הלכה כדברי מי, ואינו רוצה להיות גם לבו בהוראה כשומע רשע פשוט הוא שמחויב למלוך עם חביריו הצדיקים, וחשובה ברוב יועץ אפי' במילי דעלמא, ולא חתיה חורה שלנו כשיחה בטילה. והנה מצינו רב דנטל רשות מר' יורה יורה, ידין ידין טרם שירד לבבל, פ"ק דסנהדרין, ואפ"ה שדר לי' לרבי ביני חוטי אחין ששעבדו מהו, בנחובות דף ס"ט ע"א, ופי' חוספ' בשם ר"ה שאות הרבה שאו, והיה אגרת הפורות זו לזו, ובין אותן הפורות כתב שאה זו. בקידושין דף מ"ד ע"ב אפכנה ושדרו קמי' דרב, ובשבועות דף מ"ח ע"א שלחו בימי רב אמי כו', ועוד שם דף מ"ח ע"ב אייתי איגרחא ממערבא, וב"ב דף מ"א ע"ב, ובשבת סוף פרק או קשרים ארתא איגרחא ממערבא, פי' רש"י כי היכי דליקבלי מני'. ובפרק כל הבשר כי סליקת להם בעו מנייה כבדא מה אחון בי', ובהנה טובא בש"ס, ובירושלמי ספ"ב דנדה העיר על עצמו שכל מה שהורה לא

וראה נפלאות ברמב"ן פרשת ויגש ויזבח זבחים, וחכמה רבה שבקבלת אונקלוס בדרגמו
 שמות הקדושים ומדותיו יתברך שמו, ומי כמוהו מורה, ע"כ אין בריה יכולה לכוון זה מעצמו. וכבר
 באגרת שכתבתי להמבורג, כתבתי שאם החירו להתפלל בכל לשון באקראי ליחידים שבציבור או אפילו
 ליחיד ממש, אבל לקבוע בקביע תמידיות ולהעמיד ש"ץ ולהשכיח לשון הקודש
 לגמרי אי אפשר בשום אופן, דא"כ היה אנשי בנה"ג מתקנים התפלה בלשון המוכן להם או
 דהיינו חרגום ארמית. והנה בעל החשובה הלז מזהירים להתפלל ש"ע בלשון הקודש ולומר זמירות בלשון אשכנז
 צח, ואומר אני ג"כ כי אין דעש כ"כ באמירת שבחים וזה הלכות, אבל ממה נפשך אם לא יבינו
 דברי קריאת שמע וש"ע כלל מאי טעמא לא יצוה על כנה ללמוד ולהבינם לשון הקודש, הרי
 לומדים לשונות הגויים? ולמה לא ילמדו להבין מה שהם מקבלים עול מלכות שמים ומתפללים? ואם
 באמת ילמדו, אם כן מ"ש הזמירות, וכבר כתבתי שאי אפשר לכוון האמת בכוונת הקורא, ובפרט
 בשמות הקדושים ומדותיו. ראה מה שכתבו תוספ' מגילה דף כ"ד ע"א ד"ה ואם כו' אנו מחרגמים
 ההפטרות פסח ועצרת משום פרסומי ניסא עיי' שם, וכן נדפס בסידור רומניא. והנה בימיהם כבר
 לא ידעו חרגום שמשום כך לא חרגמו כל השנה, ומכל מקום משום פרסומי ניסא חרגמו בימים ההם,
 כמו בקריאת מגילה דאמרינן אפילו לא ידעו מאי קאמרי איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא, במגילה
 י"ח ע"א, עכ"פ טוב היה להם לפרש החרגום של הפטרות אלו בלשון וחרגום שמבינים, אע"כ אי
 אפשר לקרות בציבור שום חרגום שאינו מקובל מפני התוארים והשמות וכו'.
 וכבר כתבתי באגרת הראשון שאפ"ל אם נאמר שבית דין קטן יכול לבטל, מכל מקום מניין אחר
 להתירו בעי, ונצטרך להעמיד למנין חכמי ישראל אשר הגיעו להוראה ונסמכו מרבותיהם להורח בצדק
 בסמיכה הנוהגת בזמנינו מיהח, ולא יהיה ביניהם בית דין שריא להתיר כבר שלשה
 דברים שהיה מוחזקים באיסור, עיי' פרק ב' ממרים הלכה ח', והוא ממסכ' ע"ז דף ל"ז ע"א
 ואשר בלא מחיר יורו דלא וילו אאגריי, ואז מנין כזה כשיעמדו למנין, נראה מה יסכימו
 רובם, אשר מפיהם אנו חיים, והם יגדלו גרבי בקעה אשר נמצא בארץ שנער.
 והנה על הכלל אני אומר כי דברי המחבר און' הוה בספרו און', סותרים את כל כוונתם
 בחלק נ"ץ (נוגה צדק) שהרי בחלק שני בהערה שבגליון עמוד ל"ח קורא חגר על השואלים לרבנים
 אחרים שאינם מעיר, כי לכל דיין בעירו להורות ולהנהיג בני עירו ואליז ישמעו, ועשה שחוק
 והיתול מכל חיבורי שאלות וחשובות שחברו להם יחדיו מגאונ' עיר ועיר ומדינה ומדינה, וסיים שם
 וכל עוד שמורה להם ע"פ החורה אין אחריות של ב"ד אחר עליהם, ע"כ לשונו. ועל הכוונה הנה כתב
 בסיום ספרו עמוד נ"א וזה לשונו: ואם לפעמים הרשות נחונה לבטל שום דבר מדבריהם לצורך שעה,
 הנה הרשות נחונה רק לחכם העיר לשפוט לפי שכלו ע"כ לשונו. דקדק לומר חכם העיר, ולא חכמי
 הדור, למעט שארי חכמי ישראל אשר המה חוץ לעיר, הנה כי כן מה יועיל לנו ספר נ"ץ הדורש
 מליווארני ואונגריי אשר כפי הנראה השאלה נשאלה למרחקים לאלו, ולא מחכם העיר

החורה על אותן הטעמים, נראה לי דיש לשאול ק' זו על עורא הסופר שקרא החורה והעמיד תורגמן כדאיחא פ'ק דמגילה ובקרא מפני שהעם לא הבינו לשון הקודש ע"כ הוצרך להעמיד תורגמן, ואם כן כיון שהחרגום הבינו כולם מאי טעמא לא קרא בחרגום בלבד? אלא ע"כ שאי אפשר לצאת ידי חובתו אלא בלשון הקודש, אע"ג דאלו נאמרים בכל לשון ומסקינן פ"ב דמגילה ובסוטה רחוקה בכל לשון, ופי' חוספ' עפ"י דרבו של רש"י היינו פרשת זכור שהוא דאורייתא או מקרא בכורים והוא יוצא ידי חובתו בכל לשון, אבל לצאת י"ח חקונו של משה רבינו ע"ה או עורא לקרות בחורה הוא דוקא בלשונא, כי אי אפשר לחרגם בשום אופן כל המכוון בפסוק או לשום מעם כי הלשון מסוגל, ומכל מקום כדי להבין העם גם כן הוסיף עורא ותיקן להעמיד תורגמן לחרגם עכ"פ פנים אחד מכמה פנים בחורה שהיה אותו הפיר' מקובל בידנו הלכה למשה מסיני, ומימות משה רבינו ע"ה עד עורא היה קורין רק בלשון הקודש כי היה מבינים, ולאחר שנחבלבלו לשונם בבבל העמוד תורגמן, וקריאת לשון הקודש לא זזה ממקומה, ונ"ל בש"ס ב"ק פ"ב הו"מ לשנויי מרע"ה חיקן לקרות החורה בלשון הקודש שמבינים ואחי עורא ותיקן בלשון חרגום המובן וגם לה"ק, אלא עדיפא מגי' משני שיהיה דומה לשאר עשר חקנות שתיקן שחידש מעצמו דבר, ובוה י"ל ק' מג"א רס"י קל"ה דנהג דחידושו עולה על הרי"ף, אבל לשון רש"י ר"פ הקורא עומד לא נחישב, ולהנ"ל נימא דמשה רבינו ע"ה לא חיקן אלא שלא ילכו שלשה ימים בלא חורה, ואם כן גם בחרגום לחוד סגי מה שמבינים, ואחי עורא ותיקן קריאת החורה אעפ"י שאינו מובן.

והנה האירנא אין אנו נוהגים לחרגם כי אין אנו מבינים החרגום במ"ש בש"ע סס"י קמ"ה, ובחוספ' מגילה כ"ג ע"ב ד"ה לא שנו כו' עיין שם, כוונתם דלא חקשי הא דבר הנאסר או נחקן במנין אפילו בטל הטעם לא בטל החקנה? לזה נחבנו שגם בימיהם לא היה בחרגמים בכל מקום, והיינו ע"פ מה שנחב מג"א רס"י חס"ח לענין גילוי. והנה כ"ב בש"ע סימן רפ"ד שיקרא בפרשה שניים מקרא ואחד חרגום, ופי' רש"י חשוב כמו חרגום, והיינו מפני שאין אנו מבינים החרגום, והכל מטעם הנ"ל שגם בימיהם היו מקומות שלא היו מבינים.

מזה אנו למידים שעכ"פ אין לנגן הפסוק בניגון עם אחר שאין שייך ללשון זה, כי הקריאה הלו מעיקרא נחקנה מעורא באין מבין, אלא שהוא היה מתרגם גם כן ועבד חרחי, אבל להלביש התורה במלבושי נכר בציבור לא תיקן עורא, וה"ל דבר שנחקן במנין בכ"מ ואי אפשר לבטלו דהרי גם הם לא הבינו. והא דאין אנו מתרגמין בבית הכנסת חרגום אחר המובן לנו, חחת חרגום הארמית ויהיה מובן לנו, ונקיים חקנות עורא שתיקן להבין לעם. וכבר בימי חכמי החלמוד היה מקומות שלא היה בקיאים בחרגם ארמית, ולא העמידו תורגמן, ומאט טעמא לא הרגמוהו בלשונם משום שאי אפשר בשום אופן לכוון האמת בפשטות כוונת הקורא, אם איננו מקובל מפני משה רבינו ע"ה מפי הקב"ה. ואע"ג שאין הפסד אם אנו מתרגמין החורה בכל לשון שירצה, ולפרש בכל פיר' הנראה לו ויקבל שנה שיתרה נאה, אבל לקרות בציבור אם לא יכוון האמת והיה דובר שקרים לא יבין.

אם כן יהיה כמרים יד בגילוי פנים, והנה בש"ע א"ח סימן קמ"ב אבל אם טעה בנגינת הטעם
אין מחזירים אותו אבל גוערים בו עד כאן לשוננו. וכן העיר מהרי"א בכתבים סימן קפ"א וזה לשוננו:
וכן ראיתי כמה פעמים לפני רבותי ושאר גדולים שטעו הקוראים בדקדוקי טעמים אע"פ שגערו בו
קצת מכל מקום לא החזירוהו כו' ועיין שם. וא"כ כמה חחת גערה בהאי גברא שמכחישים לגמרי, ועיין
עוד בש"ע סימן קמ"ג ובמג"א סק"ג וסימן רפ"ה סק"א, ועיין סימן חר"ץ במג"א סק"ט ש"ץ שאינו בקי
בנגינה עיין שם. **אם כן המלעיג על כל אלו הנאמרים עליו נאמר ולהג הרבה**
יגיעת בשר, עירובין דף כ"א ע"ב, ובאחת יבערו ויכסלו.
בא"ן חלק א' עמוד כ' שם נאמר מי שמע קול משה רבינו ע"ה באיזה ניגון ניגן הזרקא כו'
ע"ש. הנה היום יאמר כך ומחה יאמר מי ראה משה רבינו ע"ה הניח חפילין על רחמונה זו, ומי
ראה יושב בסכה בזו, ומי שמע שחקק והריע בשופר בקולות אלו עד שיאמר הא ליתא והא ליתא,
אבל אנחנו על קבלת אבותינו נסמוך שלא הנחילנו שקר, והם שמעו הנשמע וראו הנראה איש מפי
איש עד משה רבינו ע"ה.

ובעמוד כ"א כתב בא"ן אם היא חוקה כפרה אדומה, איך אנו משנים אותה כמה פעמים
בשנה בראש השנה ויום כפור וחשעה באב, ואני לא ידעתי שום שינוי, כי לעולם מנגנים והקא
כמשפטה סגול כמשפטה, רק בט"ב מדבר ומנמיק קולו כאבל המדבר, ובראש השנה ויום הכפורים
כעומד נדון לפני המלך, ובמגילת אסתר כניגון של לב שמח. ובספר יוסף אומץ איתא שהיה מקובל
על כל מגילת ניגון אחר, ועל ההפטרות נמי מנגנין ניגון אחר, אבל לעולם הנגינה נשארת כמשפטה בלי
שום שינוי, רק השינוי הוא בהרמת קול כמקובל לנו מאבות אבותינו. אבל נראה עיקר כוונת
בעל המקנא הנ"ל שכיוון שלעת כזאת יש טעמים ונגינות אחרים בכל עם ועם כל לשוננו, אם כן טוב
לקרות החזרה עם נגינת לשון העמים המוכן לנו עתה, יוחר מאותן נגינות המקובלות, גם כי לשוננו
אשר הרחיב שאין בה טעם וריח תורדה לא משמע כן, מכל מקום אפשר לדחוק ולפרש
כוונתו כך, ובזה י"ל כל הגאונים הנ"ל נחזונו לפסקי טעמים הנהוגים שנבין מהם מה שאנו קוראים.

וביטול דעה זאת יבואר מ"ש ד"מ ומביאו מג"א סימן ס"א סקי"ד דהר"י ס"ל מ"ש אנשי יריחו
היה כורבים שמע ולא היה מפסיקים שלא קראוהו בטעמים, ויש מי שחלק ומפרש ל"א היה מפסיקין
במקום שראוי להפסיק, אבל נגינות טעמים אינו מעכב בקריאת שמע, וכתב הר"מ שאפי' המחמירים
לא יחמירו אא"כ אינו מבטל כוונתם כי הנגינה למי שלא רגיל בה מפסיד הכוונה עיין שם. למדנו
מזה ב' דברים שאין ההפסק במקום שראוי להפסיק הוא נגינות הטעמים דאם לא כן בטאי פליגי אחר".
ועוד שמענו מזה שהטעמים האמתיים הן אלו הטעמים שאינם רגילים על לשוננו, ומשום הכי בקריאת
שמע דבעי על לבבך כוונת הלב, לא יטעום בטעמים, ומכל מקום בקריאת החזרה אית בהו קפידא
בטעמים אלו כמו שכתבתי לעיל. **ומיהו טעמא בעי כיון דבאמת מבלבלי הכוונה בקריאת שמע מאי טעמא מקפידים בקריאת**

שמקפידים הרבה שלא להפסיק ולא לרוק ולא לנבד בהוך הפלחם כו' עיין שם. מלשון חשובה זו
משמע קצת שרמב"ם לא חקנו, אלא שהעם נהגו ממילא כך ולא מיחה בהם הרמב"ם כמו בתענית
כו' ע"ב נהגו העם ואורו לא מורינו. ויעיין הוספת ראש השנה דף ט"ו ע"ב ד"ה ואי נהגו כו', מכל מקום ראה שאין דעה רדב"ז כמו
שהעתיק זה המחבר, וכן מצא מצאיה כו' בעל הקנאה עמוד כ"ו ושקר ענה. ובב"י סימן הל"ד
מייחסי שחכמי צפת גזרו נידוי ע"ז המנהג, והרוצה להכוות בגחלי נידוי שלהם, יעשה מה
שליכו הפיץ, וזה המחבר גם כן בעמוד י"א העיר שקר על הרמב"ם במלתא דעבדי לגלויי,
הוא העיר דרמב"ם פסק בשאר ימות השנה כו' ג' שלהי ד"ה והרי לפנינו ספרו פ"ח מהלכות חפלה הלכה
ט' ש"ץ מוציא רבים ידי חובתם כו', במה דברים אמורים כשאינו יודע להתפלל, אבל היודע להתפלל
אינו יוצא ידי חובתו אלא בחפלה עצמו. וכן מה שהעיר שם על בעל שמוח בארץ עיין שם, כי לא
נמצא שם שום משמעות הפסק כו' ג' בזה. ויעיין הוספת ראש השנה דף ט"ו ע"ב ד"ה ואי נהגו כו' וזהו
עוד לו שם עמוד יו"ד הוליד חדשות מכח ק"ו דאין למחוייב לסדר חפלתו אלא בחפלה ראש
השנה ויום הכפורים, ולא ראה כי זה קשה למג"א סימן קכ"ד סק"ג, ותי' לחלק בין ש"ץ שצריך
לסדר בכל יום ובין יחיד די לו בסידור חפלת פרקים, מכל הנ"ל דאינו דעכ"פ אין אלו האנשים
ראויים לבנות במה לעצמם, ואיכא לא חתגודו, כמ"ש רדב"ז הנ"ל, והוא לא היה רוצה
להבנים במחלוקת לבטלם ממנהגם שהיה המסחעורבם מוחזקים בהם, ובאן חכמי צפת וגזרו נידוי על
הדבר, ואם כן קמייחא בטל אחרנייתא מוסיפים. ובעמוד כ"א הרבה הכלים בענין לא חתגודו,
ומהרדב"ז הנ"ל שהביא הוא ממנו ראה בעמוד י"ג, מבואר דאיכא הכא לא חתגודו, ובכל חלוקיו
וברכוריו אשר ברבר זה המחבר לא יצא ידי חובת דברי הפוסקים בש"ע א"ח סימן הצ"ג דהסכמת מג"א
דהרי"ף והתוספת והרא"ש ס"ל דלמסקנא גם במנהג שייר לא חתגודו, ולהתוספ' אפילו אם מחקבצין
ב' עירות במקום אחד צריכין לנהג מנהג אחד וע"ל פליג ברמזים. ובגליון ש"ע שלי כחבתי דס"ל הירושלמי פ"ק דפסחים דרוקא בירושלים שכל ישראל מחקבצין
בעיר א' ברגל איכא קפידא מקרא דכתיב ויאסוף כו' בחגיגה דף כ"ו ע"א עיין שם, ולבסוף מסיק
המג"א דבעיר אחד כיפין את המעוט לרוב לנהוג הכי, והיינו נדון שלפנינו, ולשון הרמב"ם סוף
הלכות עכו"ם הלכה ט"ו: ובכלל לא תתגודו לא תעשו אגודות אגודות, עד כאן לשונו.
ועיין חשוכה מעיל צרקה סימן נו"ן דף ס"ה ע"א ד"ה וזה לי לי לישועה, מאי דפסק הרמב"ם אפילו בדבר
שאינו אלא מנהג לא יהא בית דין אחד נוהגין כן והשני הפוכו כו' עיין שם. ובחשוכה אחרת הארכתי
בוה בחכמית, אך פה לא אבוא בפלפולים, רק להודיע לעמו כי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו בעו"ה.
ועוד לו בנ"ץ עמוד כ"ד בענין נגינת הטעמים פער פיו וכחב ומעולם לא קראתי בנגונים ההמה
המבלבלים אל הכוונה, ואין בהם לא טעם ולא ריח חורה עיין שם. הנה אם יפחיש שלא ניתנה
נגינה כלל במסורת ממש דבינו ע"ה ויעשה כמה ספרי קבלה פלסחר, ומאחז"ל אלו פסקי הטעמים,

בקול רם, שנהגו במצרים שהש"ץ מחפלל חפלה א' בקול רם, וזה כנגד דין הש"ס ופוסקים וספרי קבלה, וכן היה זה המנהג בכל המלכות בעיר הקודש וצרפת ודמשק וחלאב, וטענו כנגדם כיון שכל הקהלות הנזכרות היה מנהגם כך, וחזרו לדין הש"ס שגם קהל מצרים וחזרו גם הם ויחפלו ב' חפלות א' בלחש וא' בקול רם, טענו קהל המסתעורב שזו הקנה הרמב"ם ז"ל שכ' בחשובה בלשון רהערב, וזה העתיק שלה כו'. והוא מה דכתב המחבר הזה, וגם לשונו של ר' אברהם בנו של הרמב"ם, וא"צ להעתיק כי היא מעחקות באו"ן. ועל זה השיב הרב ז' וז"ל, כל בעלי הדין והרוב המחקן הקנה זו מודים כי מדין הגמ' בבליות וירושלמי והגאונים וכל הפוסקים ראוי לציבור שיחפלו ב' חפלות א' בלחש וא' בקיל רם, וכן נוהגין בכל הגלילות, וזאת המלכות הזה ושפשטה בו חקנה זו, ועתה אולם חזרו לדין הגמ' וזאת קהל המסתעורבים אשר במצרים ושאלתי את פי הבאים מארץ ערן, ואמרו שגם הם התפללו ב' חפלות, וזו רא' שלא פשטה חקנה זו יותר ממצרים וגלילותיה, וכיון שכן לא היתה חקנה קבועה, וא"ת במקום שפשטה הרי היא קבועה כראשכחן בחקנות ד"ג מאור הגולה שלא פשטו בכל העולם ואפ"ה במקום שפשטה הרי הן עליהם כדין הש"ס, יש לומר בשלמא הנך פשטו ברוב גלילות אשכנז וצרפת וקטלוניא וכיון שכן הוי חקנות קבועה, אבל חקנה זו לא פשטה אלא במלכות הזה ואפילו במקומה אין לה חזק כאשר חקנו עוד כי הרב בעצמו לא חיקן אלא לפי זמנו, שכן כתב בהדיא ראוי בזמנים זה, משמע אם חתבטל הסבה חתבטל החקנה כו'.

עוד ראיה גמורה שלא היה חקנה זו קבועה אלא כפי הזמן וכפי המקום וכפי המחפלים שמצינו לרב ז"ל חשובה אחרת בלשון ערב וזו העחק שלה: ואמנם מנהגים לפי מה שראינו שהוא חיוב מבורר בעבור מה שאירע להמון מן המנהגים הרעים באלו הזמנים כו', אמנם אם נחפול בכל ימי החול במעט עם מקובצים, נחזור לשמור סדר הראשון להחפול בלחש ובקול רם ע"כ. הרי אחת רואה בעיניך שלא היתה חקנתו קבועה אלא לפי המקום ולפי הזמן ולפי המחפלים, והוא ז"ל היה נוהג לשמור הסדר הראשון, אלא בעת שהיה חושב לסבות שהזכיר.

ועוד כתב ז"ל בחשובה אחרת: ומה שטענו כי הסבה שבשבילה נחקנה החקנה זו עדיין במקומה עומדת כו', אדרבה אני ראיתי בעיני ואני מעיד שהש"ץ לא הגיע לחצי חפלה וכבר השלימו רוב הקהל וחזרן לדבר זה עם זה והדרן קושיא לדוכחיה ונמצינו עוברים על דין הגמ' והפוסקים ובערלי קבלה, ולא הועילנו כלום בחקנותינו, וכיון שלא העלינו כלום נחזור לדין הגמ' ע"כ. עוד כי בזמנו ז"ל הכל היה נוהגים כמנהגו, וליכא משום אגודות אגודות, אבל עתה בזמנינו שיש כמה קהלות ספרדים ומערבים, וכולם מחפלים כדין הגמרא איקרי כאן לא תתגודדו, לפיכך ראוי שכולם יחפלו כדין הגמרא. ועוד האריך הרב ז' עד שלבסוף סיים וזה לשונו: לפיכך בנדון דידן אם אפשר להחזירם לדין הגמרא שיחפלו שני חפלות בלא מחלוקת כן ראוי לעשות, אבל אם אי אפשר לבטל בלא מחלוקת שב ועל תעשה עדיף ע"כ לשונו בסימן צ"ה. אמנם לעיל מגי' בס"ה' השיב לשואל בלשון אחר: שאלה, על מה סמכו בכל זה המלכות שלא לחפול בלחש, וחשובה, כבר נשאל לרמב"ם על זה, והשיב בלשון ערב, שאעפ"י שנראו כן מדין גמרא, מכל מקום בארצות הישמעאלים

עם עכ"ם, נימא לי' מה חרויח במכירה זו להחליף מצוה במצוה מאי אולמא דהאי מהאי אם לא
המעיס החפלה, וחקיים לא תחנם, אם לא תחפלה בעשרה וחקיים לעולם בהם תעבודו, ומשום
הכי פריך הש"ס מצוה הבאה בעברה, ומשני שפיר מרויח מצוה עשה דרבים במקום מצוה יחידות.
והתם נמי שפיר פריך מור"י נשמע לה"ע דע"כ למעוטי תפלה חשיב מצוה טפי לדחות מצוה אחרת,
ואם בן נשמע לה"ע זהו מה שנלע"ד לקיים דינו של הרמב"ן ז"ל מכל מקום טבואר דגם להרמב"ן מטעם
דחיל אחינן עלה, והיכי דאפשר לקיים שניהם מהיכי תיחי לדחות דאם לא בן הדרא קושי' לדוכתי'
ומש"ס ע"ז רה"ל.

ומה שכחב שם ראי' ממורה נבוכים שבכלל מורא מקדש הוא שלא להרגיל עצמו שם בכל יום
הוקה רגליך וכו' ובמקום שהשב לא עמד ולא ישב דמורא מקדש הלזה אינו דוחה אלא שלא להראות
בלי שום חיוב, אבל המתוים לבוא אפילו בכל יום אין המורא דוחה חיובו שהרי ארבעים שנה במדבר
לא היה שם אלא אהרן וכניו ושמשו במשכן בכל יום ויום, ואי' מוראם, אלא על כרחך החיוב לא
יפטר מפני מצוה מורא, ולא עוד אלא למ"ד פ"ק דתולין שנאסרו בבשר תאווה במדבר היה כל אדם
נכנס לפענים בכל יום למשכן, וא"כ החפלה שהוא חיוב בכל יום כאשר יחבאר אין להפטר ממנו מפני
מורא. והנה ז"ל רמב"ם דפ"ח מתפלה ולא יתפלל יחיד בזמן שיכול להחפלה עם הצבור ולעולם ישנים
ויעריב אדם לבית הכנסת שאין תפלה נשמעת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת
בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע, והוא מן הש"ס וכן הוא בש"ע סימן
ק' ס"א ושם בסעיף ט"ז מדברי אגודה ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד' מילין
מקום שמתפללין בו בעשרה צריך לילך שם ולאחריו מיל, והוא מש"ס פסחים מ"ז, ועוד שם סעיף
י"ז מהברי אגודה שלא ישנים אדם לילך מעיר שיש בה עשרה כו' עיין שם, ואיך הקיר' ראשו נגר
דברי חז"ל, ולא עוד אלא שלפי דברי בעה"מ א"ן בעמוד י"ט ובעמוד כ"ד מבואר כשאננס הולכים
לבית הכנסת אינם מתפללים כלל, ואינם יודעים להחפלה, אם כן אם יחיר להם שלא ילכו לבית
הכנסת כל ימות החול לא יתפללו כלל ולא יניחו תפילין גם כן. ומן החיטא שכל כוונתם
של אלו להמציא חן בעיני העמים והשרים, והנה כחוב בספר אורייתא דמשה: וראו כל עמי הארץ
כי שם ה' נקרא עליך וידאו ממך, וחניא ד' אליעזר הגדול אלו חפילין שבראש, ואיך זה המקנא
לא שת לבו גם לזאת, אם קנאת ה' צבאות חעשה זאת, אבל הלב יודע אם לעקל אם לקלות ונקלות
עוד מואר.

בעמוד ד' שם העתיק חשוכה הרב"ז סימן ה' ונמשך אחריו בא"ן חלק א' עמוד י"ג, הוא
הוסיף עוד שרוב"ז דעחו לבטל חפלה בלחש ולהחפלה בקול רם אם אפשר לבטלה בלא מחלוקת ע"ש.
והנה עד שקר העידו שניהם, דבריהם אלו לא נמצא ברוב"ז סימן ה', אך סימן צ"ד מייתי
להו בשם רמב"ם, ומחה להו אמוחא מאה עובלי בעוכלא כאשר אעתיק לשונו בקיצור ודלוג, וגם מה
שכתב סימן ה' אכרחוב ז"ל רב"ז סימן צ"ד דרמו עליו מג"א סימן קכ"ד ס"ק ג', שאלת ממני י"ג על
מעשה שהיה בשנת הרצ"ט ליצירה נתעוררו קהל ספרדיים על קהל המסתעורב על אודות חזרת התפלה

אבא ליול בי' נרגא, דרמ"א סימן רע"ו ס"ב מסיים די' להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא דוב
הפוסקים חולקים, ובמג"א סימן חד"י ס"ק ד' כתב דמה שנהגו כליל יום דהנפודים ליקח גוי לשמור
הנרות מפני סכנת נפשות דרליקה, מזה נכשלים לומר לבכות ולהרליק ואין לו היחר כלל עכ"ל. וכן
ראיתי כל רבתי וצוק"ל הנאון הפלא"ה, ומורי חסיד שבכהונה הגאון מוה"ר נחן אדליר זצ"ל, אסרו
בכח שלא לחרליק שום נר בנעילת יה"כ, וכן אנו נוהגים אחריהם בקהלתינו פה.
ובאמת אני כחבתי על גליון ש"ע סימן רע"ו וז"ל אפשר דלא פליגו אלא בשבת דאיכא עשרה
ול"ה דרבנן ולא אחי מצוה ודחי לי', אבל ביה"ב ליכא אלא ל"ה במבואר ס"פ אלו קשרים רש"י ד"ה
אלא לאו דקניבת ירק, דיה"ב ליכא עשה דשבות, ואם בן אפשר אחי מצוה ודחי, ל"ה דרבנן ק"ו
מעגמת נפש דקניבת ירק דהוי שבות דמעשה דחמיר משבות דאמירה בעירובין דף ס"ח ע"א, ומורי י"ש
ללמוד זכות על הנוהגים להרליק נר ביום הנפודים בשעת נעילה על ידי גוי, אבל בשחל בשבת ליכא
למשרי עכ"ל על הגליון, ומכל מקום איני סומך להתיר אפילו בשחל בחול, ובאמת אין להתיר ולדמות
שבות במקום מצוה גופנית עונג שבת או שמחת חרות וכלה להתיר שבות לצורך גבוה דחמיר טפי,
דהרי חזינן אוכל נפש הותרה בי"ט משום שמחת הגוף, ולא הותר גבוה"ד לצורך גבוה למאי דקיי"ל,
ואפילו למאן דאמר גרונ"ד קריבים בי"ט משום דמחשב לי' צורך הדיוט שלא יהא שלחנך מלא ושלחן
רבך דיקם, ואע"ג דקרבנות שהם חובה ליום דוחים אפילו שבת, מכל מקום מה שאינו חובה וצורך
כל כך לא הותר אפילו ביום טוב, ולצורך הדיוט שרי טפי, ועיין חוספ' פסחים פ"ד ע"א ד"ה ולא
מילה בו', מכ"ש שאין לנו לברות להתיר מה שאבותינו ואבות אבותינו נוהגים
בו איסור.

בנ"ץ מפריז מאוד על דברי חז"ל שאין חיוב על כל יחיד להתפלל בעשרה בכל יום וז"א דשחרר
עבדו להוציא רבים ידי חובתם בקריש וקדושה אין זה מצוה ויכול לבזבז בכיתו ביחיד עיין שם בהערה.
אשחומא קאמר לשמטוהו לאמורא מנ"י איך אחי עשה דחפלה ציבור קדיש וקדושה, ודחי עשרה
דאורייתא לעולם בהם העבדו, הרי היכי דאפשר לקיים שתייהם לא אחיא אפילו עשרה דאורייתא
ודחי ל"ה, מכל שכן דלא דחי עשה דרבנן עשה דאורייתא אע"ג דעשה דרבים הוא אי דהיה אפשר
לקיים מצות חפלה וקדיש ביחיד, ועיין חוספ' ורא"ש בברכות שם, ואפילו למ"ש ר"ן בשם הרמב"ן
דלאו משום דחי אחינן עלה, אלא משום דביון דעשה מצוה הוי כמוכרו לו מכל מקום הא דברים הללו
חמוהים מש"ס ברכות הנ"ל כמו שהקשה מג"א סימן ק' ע"ג מש"ס ע"ז ס"ד ע"א מדד"י נשמע לר"ע כו',
ואיך נשמע זה דלמא מתנת חנם ליכא דהוי כמוכרו לו, ומכל מקום איסורא דמקיים בלאים איכא
דלא מריחא משום למעוטי חפלה וצריך עיון.

ורגיל אני לומר דעת הרמב"ן דהוי אפילו כמוכרו ומחליף דבר ברבר, וע"כ צריך שיהיה חביב
על המוכר אותו דבר שניתן לו עבור חפץ שלו, יותר מחפץ שהוא מוכר, דאל"ה למה הוא מוכר,
וזבין זבין חגר מקרי והכא ניקום ונימא לי' לזה המשחרר עבדו עבור מצוה, או ממעט חפלה בחנם

החיוב במקדש הוא בפומא, והוא מענב, ולבסומי קלא בעלמא מוסיפים לשורר בכלי שיר שהוא יוחר ערב וחשוב כמובן, ואם כן אחר החורבן די לנו בזה לשמש זכר למקדש בשירא דפומא שהיה מענב, ואין בו שמחה יתירה כל כך, אבל זמרא דמנא שאינו מענב במקדש ואיח ביה שמחה יתירה, אפשר דלא הוחר, ושגה ברבר פשוט, מ"מ מ"ש עמוד ו' שלא היה עוגב במקדש, שלא מצינו ברמב"ם פרק ג' דכלי מקדש הלכה ג', וגם לא בש"ס סוכה ועירובין, האמת אתו בזה, אלא שציין בטעות וצ"ל מכל מקום במקדש לא היו מכניסים עוגב, אלא טעמא בעי, ואולי מפני שהשם מגונה עגב על שם עגביים ושירי עגבות — — — . וט"ז א"ח סימן קל"ב מייחי דוהלא מי רגלים יפין לה, והיינו מי מעיין אחר הנקרא מי רגלים ומכל מקום אין מכניסין בעזרה מפני ששמו מגונה, ואם כן אפשר דהכי נמי, והגנאי זה הוא דוקא במקדש והוא תרין בבית הכנסת, כדאיחא בש"ע סימן חקפ"ו.

והיוחר נראה לפע"ד שהיה חוק של עובדי כו"מ הקדמונים להכניס כלי זה דוקא בבית עבודתם ולא היו משמשים בכלי זה לשום שמחה אחרת, ומשום הכי נאמר במקדש משום חוקותיהם, שהיה כלי זה מיוחד להם כבר קודם בית המקדש ואם כן נאמר לנו מדין חורה, ועיין פירש"י בחובל קין חופש כנור ועוגב לע"ז, ואם כן הוי כנור ועוגב כמו מזבח ומצבה על פי מ"ש הרמב"ן פרש"י שופטים בפסוק ולא חקים לך מצבה, ואבוהינו ספרו לנו, שבימי קדם היה עוגב בפראג בבית הכנסת על חנאי, והזכיר זה בספר און עמוד י"ז, אלא שם העיד שקר שיהודי מנגן כליל שבח עד חצי שעה כלילה דו' יצילנו, (עיין במכתב ה' מדיינא דק"ק פראג.) עיין שם פ"ב דשבח שאפילו שו"פ לא הי' מטלטלים אחר החקיעה ששית. גם אנו מקובלים שפסקו גנינחם בפראג טרם אמרם מזמור שיר ליום השבת, ומכל מקום אמת שבפראג השיר היה להם בעוגב, גם שגו מהנגון המיוחד להם, אבל בכל שארי בתי כנסיות שבעיר גדולה לאלהים הלוח, לא עשו ככה, וגם זו משנתקלקלה שוב לא חקנוהו ובכל מקום מושב בני ישראל לא שמענו ככה. וכבר כתב הש"ך בח"מ סס"י ל"ז דלענין מנהג בכל כיוצא בזה הוא לא דאינו ראי' ברורה שקבלו עליהם הדבר לאיסור, ועיין ב"ש בא"ע ריש סימן ט"ז מיהו כל זה בבית הכנסת דומיא דחק עכו"ם הראשונים.

וגבהלתי מראות בהסכמת הנדפסות בנוגה צדק עמוד ו', שם נאמר פשר דבר להניח העוגב בבית הכנסת הנשים, והנה ידוע כי אין חכמה לאשה לנגן בעוגב, וגם כי כבר מאוד דריכת הכלי ההוא, ואיש נכרי עומד ומנגן, ואיך הסכימו והפליאו עצה להעמיד המנגנים בבה"כ הנשים להצית אש בנעורת, — — אחמה! חכמים הזהרו בדבריכם שמה תחובו.

וכל הראיות דמייחי לי' להחיר בשבת, ואיכא דמייחי לי' ממג"א סימן של"ח, ואיכא דמייחי לי' מרמ"א דמתיר לצורך סעודת מצוה, אמנם אין למידים היחר שבותים זה מזה, דהנה מני' ובי' אבא

(יב)

מכתב שנית

מהרב הגאון הגדול המפורסם לשבח, אב"ד דק"ק פרעשבורג
מוה"ר משה סופר נר"ו.

כובו יבאר הגאון כי כל דבר הכוזב בספר פסול המכונה נוגה צדק אור
נוגה, הכל שקר וכזב, אין זה מברך אלא מנאץ, ודעת הגאון למ"ש
חכמינו ז"ל מפרסמין החנפים.

שלום — — זכר,

לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

הזן היום הגיעני מכתב לומה פה מי"ג הגאון חכם דק"ק טריאסטא בארץ איטליא, ואורחו
צדיק הגאון שי' זרזני לצאת לעזרת ה' בגבורים.

והנה לשעבר ביום בא מכתב קודש מרופ"מ שי' מהרתי להשיב ביומו, ואז עדיין לא ראיתי
ביאוצות שכספר המירוס נוגה צדק ואור נוגה, ועל ידי מר חמי הגאון דק"ק פונא נ"י, הגיע אלי
ספר הנ"ל, ובל הקורא קורע וחדמע עינו מאין הפוגות על רשעי ארץ אלו, רתאלמנה שפתי
שקר, הדוברות על צדיקי עולם עתק, ולקו בנגעים ונחק, ואז השבתי והשגתי על כל
דבריהם, ושלחתי למר חמי הגאון נ"י והעחקתי הנה, ושלחתי ליד פר"מ נ"י, אולי יהיה לו לעזר
מעט, ועל חשובתו הרמה אצפה ויודיעני עכ"פ מה הוא באותן הימים, חבלו יפלו בנעימים, עד
יבון מקדש ה' כמו רמים, חן וכבוד יחן ה' לא ימנע טוב להולכים בחמים.

משה קטן סופר * הכ"ר א"נ לנצח

ט' שבט תקע"ט.

זוה העתקת אגרת אשר כתבתי למר חמי הגאון אב"ד דק"ק פונא.

זה שבועיים שלחתי לירי קדשו העתק מכתב חשובתי לק"ק המבורג יע"א, האותיות שאלוני
על מנהגי כנסת החדשה, ואז עזן לא שופתם עיני חבורי נוגה צדק ואור נוגה, שחוברו יחרי
מר"א ליברמן משנער דעל נהר פרת, והוא בעה"מ און (אור נוגה), אמנם רמול הגיעני ספר
הזה על הדילעשאנסע, עם מכתב קדשו דמו"ח הגאון נ"י, שנכתב עש"ק ר"ח בסלו ונתאחר הדבר עד
הנה, והלילה ראיתי בו.

דהנה בעיקר הדין שירים בעוגב בבית מקדש מעט, אם שכבר כתבתי דעתי באגרת לק"ק ה"ב,
עחה למדתי איסור חדש מדברי הספרדי המשיב הראשון בס' נ"ץ. ואם כי במ"ש עמוד ד' כיון והוחזר
שירא דפומא שהוא עיקר שירה, מכ"ש להתיר בכלי שיר, טעה בזה בפשטות, אדורבה עיקר

ישראל, והמה שקלו בפלם משקל הקודש כל דבריהם לפי עוצם רוח קדשם וגודל בינתם בכוונות רמות ונשגבות, אשר לא יבוא עד חכונתם הפנימית איש אשר נגרע מערכם במעלה רהיב. אך המה לבדם ידעו לבחור המלות אשר יהיה לרצון לבוא אל הקודש פנימה, ולבעבור זה ילאה כל חכם לב להעתיק ללשון אחרת שיוכלל בה כל הכוונות אשר בוונן חכמינו ז"ל בדבריהם. יען בחרו המלות אשר משוחפים בהם גם כן כוונות שונות, אשר על זה שמו לבכם. והאמנם כי לא יכיל לב כל איש ואיש לכוון כל הכוונות, בכל זה אם יבינו רק הכוונה פשוטה אשר ילמדו מאת מלמד לרהויע"ל ע"פ העתקות כוונות פירוש המלות, לבעבור יבין לבכם את המבוקש הפשוט, ואז את אחריו כן יחפלו את החפלה בלשון הקודש, וישאו על שפתם מלות אשר חוברו מאת רבותינו הקדושים ז"ל, ויבינו לבביהם כי יעלה לרצון אמרי פיהם והגיון לבם או יערב שיחם. ואם כן מי זה האיש אשר ישא את נפשו לגשת אל הקודש, לשנות שום דבר, הן מנוסת החפלה, והן בסידור, או להחפלה בלשון אחרת, או לנגן בכלי זמר, אשר לא היה כי אם בבית המקדש על ידי הלויים, ובשאר מקומות לא נהגו, ונודה לה' כי לא עזב חסדו ואמתו מאחננו מעולם, ונחן אותנו לחן ולחסד בעיני המלכים והשרים, וחפחנו נשא חן בעיניהם, כי המשכילים והמבינים הדברים לאישורם, יבינו כי אין בחפחנו שום דבר המחנגד לאומות, וכל ישענו וחפצנו, כי יקוים דבר הנביאים, ואז יהיה שלום וכל טוב בעולם, ומלאה הארץ דעה.

אם כן נראה באר הטיב, שאין כח בשום אדם לשנות ממטבע שטבעו חכמינו ז"ל, ומסידור החפלה אשר קבלו מאז, וכי אין להחפלה בבית הכנסת בציבור כי אם בלשון הקודש, ושלא לנגן בכלי זמר בבית הכנסת בשבת ויום טוב אפילו על ידי נכרי, שזהו איסור שלא במקום מצוה.

לכן היטבכם לעשות אשר הכרוחם לאיסור, אשריכם! אשר אורחם חיל לכבוד ה' וחורחני, כן יהיה ה' עמכם, שלום יעשה לכם, והוא ברחמי יחן בלבבנו גם יחד לעצור כח לחתהלק לפניו, למלאות רצונו ומצותיו, למצוא חן והסד בעיניו, ובעיני המלכים והשרים הישרים והחמימים, אשר אנחנו מחפלים בשלומם, כי ישבנו שקטים ושאננים, ירבה אשרם וממשלתם, ישכנו מרומי ההצלחה, והוא ימלא משאלותם גם יחד בטוב ובנעימים, ויצו אחנו את הברכה לעולמים, ובוה יתענגו על רוב שלום וברכה כחפץ נפשיהם החשובות, ונפש א"נ אוהב לעבדי ה' החפצים לעכרו בלב שלום וחמים, ולשמע שלומם וטובם, ישמח לבי גם אני.

ראויטש עש"ק ג' שבט תקע"ט.

הקטן אהרן יושע באמ"ד הגאון מהור"ר דוב בער זצ"ל.

לבניהם, וחרפה היא לנו בין העמים, כי כל אומה ואומה מדברת בלשון עמה ואוהבת לשונתה, ואנחנו נעזוב לשוננו הקודש? מלמדים בניהם לשון צרפת, לאטיין ודומה, ועוזבים לשון הקודש, אהה! וכי זה הכמחם ובינתם לעיני העמים?

גם צריכין אנחנו להחפיל על בנין ירושלים, אף שאנחנו יושבי שקים בין האומות, וכי הטה ה' לב מלכים עלינו לטובה, וצריכין אנו להחזיק טובה להם להחפיל בשלומה של מלכות, וכמו שאמר הכתוב ירמי' כ"א, אעפ"כ אנחנו מצפים ומחפלים על בנין ירושלים, לא בשביל חענוגי וחאוות עולם הזה, כי אם לעבוד את ה' בטהרה בעבודת הקרבנות בהיכל ה', כמ"ש הרמב"ם, והיה הטוב ההוא גם לנו גם לאומות ברב שפע והצלחה, וכמו שאמר הכתוב (חילים קי"ז), הללו את ה' כל גוים שבחיהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם.

גם שלא לנגן בארגעל עכ"פ בשבת ויום טוב אף על ידי נכרי, כאשר גם בחול עדיין אין ההיתר ברור, עיין מ"ש בבאר שבע סימן ע"ד, טעם שאין אנו מחפלים בפדישת נפים, ומדמה לאיסור דלא חקים לך מצבה יע"ש, והוא הטעם שייך גם בארגעל, עכ"פ בשבת ויום טוב וודאי אין להתיר אפילו על ידי נכרי.

לזה כל דבריהם קיימים ומאושרים על אדני האמת, ומי שנגע יראת ה' בלבו לא ילך בדרך אחס וימנע מנתיבתם, וגם על זה ראוי לפקוח עיניכם להזהיר על החדשות בטול חפלה בלחש, דזהו ג"כ נגד הדין מפורש סוף ר"ה דאין הלכה כר"ג בשאר ימות השנה, שאין חשליח ציבור מוציא הבקי ידרכם א"ג דש"ח, הנאמת על גודל הפרצה.

הקטן עקיבא גינו מא"ש

כ"ו מבת חקע"ט

(יא)

מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהג"ר אהרן יושע נר"ו,

אב"ד דק"ק ראוויטש.

שלום

— — — וכו'

לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

אחרי דרישת שלום הטוב, כמשפט לאוהבי ה' ולחורתו, יהי נועמו עליהם וחשמחו בישועתו, חתה אשר קנאחם לכבוד ה' ולחורתו, בדבר אשר ידאב עליו נפש ירא ה' באמת, ונפשו עליו חשתוחח, וידוה לבו בעצבון רוח מאוה, באשר קמו אנשים לשלוח יד בסידור חפלתנו הנמסרה לנו מרבותינו מוסדי הארץ האיתנים משנים קדמוניות, יפודתה בהררי קודש, ונתפשטה בכל תפוצות

ישראל

(יו"ד)

מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מוה"ר עקיבא איגר נר"ו.

אב"ד דק"ק פוזנא.

שלום — — וכו',

לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

מכ"ק הגיעני לבכון, וינעו אמות הספים מקול הקורא, כי קמו שם אנשים אשר הרימו יד ברברי רבותינו שבחלמוד, והחדש ברו מלבם, לעשות להם סדר תפלות כחפצם, מדלגים כל ברכית השחר, המפורשים בחלמוד ברבות דף ס', מדלגים כל פסוקי דומרה, ואין אומרים רק מזמור הללו כו', ואף לא מזמור חלה לדוד, אשר אמרו חז"ל ברכות דף ד', כל האומר מזמור חלה לדוד שלש פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא. ואין מפטירים בנביא נגד מחניחין ערוכה במגילה דף כ"א. גם משמשים בלי להזכיר על שפתם בנין ירושלים וקיבוץ גליוחנו. רבה! כל השומע חצילינה אוניו, ויקרע סגור לבו על זה, הלא זה הוא הריסת ועקירת הדת ר"ל, כי הנוגע באפס קצהו על אחת מני אלף נגד דברי רבותינו שבחלמוד, יפול כל ההודיה והמקפיקים על דברי החלמוד בוודאי הוא קרקפתא דלא מנח הפירין, גם מחללים שבחות, כי מהיכן ידעו מהו ענין הנחת חפילין, ומנין להם שיהיה ד' פרשיות בד' בתים, ושיהיה מונח במקום שמוחו של חינוק רופס, ולא בין עינים ממש, ומהיכן ידעו מהו מלאכה אסורה בשבת, ומניין ידעו שהדלקת נר בלי טורח ויגיעה כלל, בכלל מלאכה וזונו בסקילה ונרת ושגגתו בחטאת, וכן בכל מצוה עשה ולא תעשה אי אפשר לידע אופניה ופרטיה אם לא על פי יסוד דברי רבותינו הקדושים, וזה יסוד אמונתנו בחורה שבכתב וחורה שבעל פה, והמה אחודים וצמודים יחד ולא יתפרדו, ומי מ ישראל שאינו מאמין בזה הוא אפיקוריס, כאשר כתב הרמב"ם רפ"ג מהלכות ממרים.

ברוכים אתם לה', כי היטבתם לעשות לאזור חיל, וברווא קרו בחיל, לאסור להתפלל מתוך סידור הנדפס בשינוי נוסחאות, ודרך כלל שלא לשנות שום נוסחאות המסודרות וקבועות לנו מאבותינו דור דור עד משה רבינו ע"ה, עיין מג"א ריש סימן תפ"ח. ואף שלא להתפלל בקבוע בציבור בלשון אחר כי אם בלשון הקודש, ואף שהדין שהתפלה בכל לשון, והו באקראי בערמא, אבל לקבוע כן בכית הכנסת הקבועים לציבור, הם מלהזכיר, וחלילה חלילה מלעשות כן, ואחרי שאנשי כנסת הגדולה חקנו התפלה בלשון הקודש צח ונקי, מי יודע עד היכן כונחם מגיע בכל חיבה וחיבה בנגלה ובנסתר. ואם קצתם אינם מבינים לשון הקודש ולא הרגילו בניהם בה, והו בעצמו רע ומר מאוד, לבנות לשוננו המהנר והיפה, להשליך אותה אחר גיוס, אשר לא ילמדו אותה לבניהם.

(ט)
מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מוה"ר אברהם

אליעזר הלוי ס"ט, אב"ד דק"ק טריעסט, באיטליא.

רבנן חקיפי, ראשי אלפי ישראל, העמודים והמכונות, גולות עליות רבנן סבוראי,
אוריין חלחאי, רמה הגבורים, ממעונות אריות, הנה הנם המאורות הגדולים,
יושבי כסאות, למופת ולאוח, בי דינא רבא, בעיר ואם בישראל, המבורג יע"א,
יאירו שבעת כוכבים בהלם, ארבע שבע הנדרות הראויות כן יהי רצון אמן.

גדול השלום, שניתן לעליונים, נהרי נחלים כמים לים מכסים, ושפתינו אחנו הן עומדין
להפלל שלש אבעי"ח, למען ישבו ישרים, דשנים ורעננים, והעושר ורהנכוד נחונים נרחונים,
הרב גדולתם בחצריהם ובטירותם, איש כסאו ירום ונשא, אלו הן דליות כיר"א.

ויהי היום יום מהומה ומבוסה, בהגלות נגלות גי"ק מרופ"מ מיום ב' לחודש שבח, אשר שם
סיפורי"ם יקננו, קינים והגה, תחת אשר נעשה במ"ק, כי יצאו אנשים בני בליעל בקרבכם, וידיחו
מקצת העם, והמה עלו על הר גריזים ובנו במה לעצמם להשתחוות ולזכות כפי המנהג וחורה החרשה
אשר בדו מלבם, וכל מגמתם אינו אלא לפרוק עול חורה מעליהם, אמר נבל בלבו אין אלהים כו'.
וזה ימים לא כביר שמעתי וחרגו בטני, וחקראנה אותי כאלה ממקומות אחרים, ושמועות יבהלוני,
ואוי לדור שכך עלתה בימיו! דבר הרע אשר לא היה לעולמים מיום גלות הארץ, ועין במר בוכה
מראות ברע אשר מצא את עמינו, כי עדיין לא השחרנו מאשר חטאו אבותינו, ויחפאו דברים אשר
לא כן, באומרים אין לנו חלק בדוד כו'. והנה אלה רשעים קמו תחת אבותיהם תרבות
אנשים חטאים לספות חרון אף ה', לא יאבה ה' סלוח להם, והנה אמת דחיצא רמיא
אקרקפחא דגברא, לכל אשר בשם ישראל יבנה, ומה גם לרבני וחכמי הרור היושבים על כסא הוראה,
השרים והסגנים, אשר כח להם לעמוד בחצר המלכות לעמוד בפרץ ולהחזיק כלן בדרך, ולרדוף אותם עד
חרמה, עד אשר ישובו ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. ואל אלהים אשים דברתי, הוא
ברחמי יחוס על עמו וצאן מרעיתו, שה פוורה ישראל, ויטע בלבבנו אהבתו ויראתו, ויקבץ
נדחינו לארצנו ונחלת אבותנו, בבנין בית קדשנו וחפארתנו בבי"א.

כ"ד נאמן בברית אהבתם דשו"ט העומד על החורה ועל העבודה, תוך אמוני עם סגולה.
פה טריאסט כ"ה חכרנו לחודש טבת שנת נהלת בעוז אל נזה קדשך לפרט גדול. ש"ח לי זעירא
מאנשי ירושלים אחד הנולד בה ומצפה לראותה, המקנה חסדי נחנו אלי יומי ולילי.

טריאסטי כ"ה טבת תקע"ט.

הן תוי, הצעיר אברהם אליעזר הלוי ס"ט.

בימינו, לא שערום אבותינו, כי יהרסו אנשים מבני עמנו לגשח אל הקורש, לפרוץ גדר, לשנות תפלות הקדושות הסדורות לנו מאת אנשי כנסת הגדולה וחבמינו ו"ל, אשר כל דבריהם דברי אלהים חיים.

ומבואר בגמרא דברכות, אשר נלאו כל חכמי לב הגדולים, לסדר ברכת המינים, עד כי עמד שמואל הקטן והשקיף בה איזה שעות וחקנה, גראה בעליל אשר כל אות ואות רומז לדברים גדולים ונוראים, כי לולא זאת, הרי קטן שבקטנים היודע מקרא יוכל לחקן ברכה פשוטה בזה, וכהנה מלא מזה מקומות רבות בתלמוד ובשאר ספרי קודש, אשר תקצר היריעה, והאריכת בזה אך למותר, כי יודע ומפורסם לכל אשר רוח דעת בו, כי איסור גמור הוא לשנות שום דבר ממנהגי אבותינו והמשנה או מקצר בתפלות וברכות ומפסוקי חמרה הקבועות לנו, הוא בכלל פורש מדרכי ציבור ו"ל. וכמו בן איסור גמור הוא להתפלל בקבוע בלשון לע"ז, וכאשר כי בכל תפוצות ישראל מתפללים בלשון הקודש הוא בכלל ולא תתגודדו, ומעולם לא הרים איש את ידו לחקן רחלה בלשון לע"ז ברבים, והטעמים יש גלויים לנו ויש נסתרים ממנו, וירועים ל"ח במבואר בספריהם הקדושים, וגם זה בכלל פורש מדרכי ציבור.

וע"ד לנגן בשבת על (ארגעל) על ידי א"י זה הוא איסור גמור. ומאוד מאוד רחמנא ליעשות להכריז ברבים חומר איסור עניינים האלה, להרים מבשול מבני ישראל. אחי! אשריכם, אשרי חלקכם! ברוכים אתם לה! כי אורחם חיל ללחום מלחמת ה' צבאות. ואני תפלה לאר' חי, כי יעורר רחמיו וחסדיו להפוך לבב השוגים, כי ישמעו לקול מוריהם, וילמדו חושי רוח בינה, ויבטל עצתם, ייגדל בכודבם, ויבפור עונם, ויהיו לשם ולכבוד לבל הארץ. וכ"ד המחכה ומצפה לחשועה ה' בקרוב, כי יציל את עמו מדיעות כוזבות ונפסדות, ויעמוד לנו זכות ישיגי חבורו.

ברעסלויא ב' שבת תקע"ט.

הקטן אברהם בהגאון מהרר גדלי' טיקטין.

בעיר המבורג המה חמימים וישרי לב, אוהבי משפט אמת והיושר ובעלי רחמים, ועל כן כל מדה נכונה שיבחרו אנשים חכמים ידועים ונכונים ויראי אלהים, ובכני יבואו בחצר השרים יר"ה. ובית רשעים ישמר, וזרועות רשעים רשברנה.

ובאחדא דלא ידעי שרי למימר, ח"ל חנני ה' להוציא לאור כמה חבורים, אשר נחקבלו באהבה אצל חכמי הרור ונחפשו בחפוצות ישראל, וגם חנני השי"ח להעמיד יוחר משש מאות חלמידים הגונים, ובתוכם הרבה חלמירי חכמים, וגם זכני ה' בחסדו הגדול, בבנין וחחנין רבנן, וחלילה לי כי להתפאר באחי, ודבר זה יובן מאליו, כי אף הרודף אחר הכבוד, מי פתי יסור רונה להתפאר עצמו למרחק רב כזה, אשר אין בו גם תקות כבוד המדומה. אמנם רבוחן לבכות הוא יורע שכוונתי רצויה לחבליה הענין, למען ידעו שח"ל לי נאה לדבר אף במקום גדולים, ובפרט במקום שיש חילול השם, וכל זה הוא מלחא דעבירא לגלוי.

ואני חפלה לאל חי, הוא ישלח מלאכו לפניכם, להדוף הקמים לעקר עוקרי שרשי הדת, ולהצילכם מכל דעה ער עולם.

הב"ה הכותב ברמז ובירידים רפות על שבר בח עמי, ועל חילול שמו הגדול וחורחו הקדושה, מכלל היופי והחכמה, מתגלה ה' צבאות לעם סגלתו, נחנה לגנו על ידי משה מושיע.

טריטש י"ג טבת תקע"ט.

הקטן אליעזר חונה בק"ק טריטש.

(ח)

מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהו"ר אברהם גר"ו,

אב"ד דק"ק ברעסלויא.

שלום — — וכו'

לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

מכתב רו"מ מן כ' כסליו הגיעני שבוע שעברה, אחפלא כי נתעכב כך, אשר נדרשתי מכבודכם להשיב דבר, בדבר ההתחדשות בקהלכם, הה! רעדה אחזחני, פלצות בעחחני, אשר גם בדומבורג, אשר מאז היתה ערי קהלות ישראל, גם שם פרוחה הצרעת! אוי כי כך עלתה בימינו

ובדברי חכמינו ז"ל, ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, בזוים דרכיו ונביאיו, וכמה יגיעות יגעו
עצמן הראשונים גותי נפש, כמו הטור, והרמב"ם ובעלי הש"ע, וכל בו ואבודרהם, וכן רבים ממחכרים
הראשונים ואחרונים, לסדר סדר תפלה, והם דקדקו כל חיבה וחיבה עפ"י צחות הלשון, והמה דברים
עומדים ברומם של עולם, ועתה יבואו זרים ויהללו ויהרסו יסודי הרוח, ואיך יחנו יד לפושעים, אשר
בלבבם שורש פורה ראש ולענה, לעבור ביד רמה על מצוות ה'.
והנה הרב מאיטאליא לא ידעתי, אבל גם עליו אני חמה, איך מלאו לבו להחזיר בשבתות
השנה ובקביעות, ואף במה שמקיל הרמ"א לא כתב אלא ונהגו, וידוע דכ"מ דכתב ונהגו אורווי לא
מורינן, ומכ"ש להורות לכתחלה בדבר שעדיין אינו מנהג, ומה גם בקביעות, ומכ"ש ביטול התפלה
והומירות, והמעין ביש"ש לביצה פרק המביא מ"ש בשם מוהרי"ק, ובטור בי"ד סימן רפ"ב, ובשיורי
בנה"ג בא"ח סימן של"ח וסימן של"ט, ובספר מחצית השקל בסימן של"ט, בעיניו יראה כי לא טוב
עשה המורה להחזיר לומר בארגעל בשבתות השנה, ומספר האו"ן מוכח מתוכו זיפן, כי הרוצה
לשקר מרחיק ערותו, כי למה הוצרך לפסק מרב באיטאליא, ומר' אהרן חארינר במדינת הגר, הצרי אין
בגלעד? ולמה לא דרש סמוכין במדינת אשכנז? וכי לא מצא רבנים וגאונים מורי הוראות בישראל?
הכי לא מצא במדינת מעהרין, פיהם ופולין, גדולים וגם צדיקים היושבים בסאות למשפט בקהל רב?
הכי לא מצא במדינת הגר גאוני עולם אשר קטנו תלמידיהם קטנים עבה ממחני הרב באראד, בלימודים
של גמרא ופוסקים? ומדוע הניח כל הערים הגדולות?
אלא וודאי זיפן מחוכו, כי הוא ידע כי כל רב ומורה אשר הריחו ביראת ה', לא יפרוע
גדר של ראשונים אשר קבלו וקימו עליהם אבותינו ואבות אבותינו יחד מאלפים שנה. וגם בירושלמי
היו אעפ"י ששלחנו לכם סדר התפלה אל תשנו ממנהג אבותיכם.
והדבר פשוט וברור כי לא טוב עושים אשר תפלו בלשון העמים, ולא תפלו ששת הימים,
רק ביום השביעי ישמחו לקול עוגב.
וחשנית, מה שמשנים מטבע אשר הטביעו חז"ל בסדר התפלה, וכל המשנה ידו על התחתונה,
ומכ"ש חלילה לדלג המקומות שיש בהם תקות הגאולה, כי הלא גם בהתפלות שחקנו לנו חז"ל להתפלל
בשלום המלכות והשרים, אנו מתפללים בימיהם חושע יהודה וישראל וכו'.
שלישית, לומר בשבת בשעת התפלה בארגעל כל אלה לא יחזיר שום רב ומורה הוראה דת
ודין, ואשר יאמין בה' ובתורתו הקדושה.
לכן אחס עם אלוהי אברהם! באשר שאתם קרובים אל חילול השם, עליכם לקנא קנאת
ה' צבאות, וקנאת קהלכם, אשר מיום הוסדה היתה משוש כל הארץ, לשם ולהלה, באיים
רחוקים וכל אפסי ארץ, קריה עליזה! עיר מלאה ישרים וחכמים, צדק ואושר ילין בה. לכן
אחי! אל ירך לבבכם, כי ה' אלהיכם עמכם להושיע אתכם. עמדו נא בתצר השרים יר"ה, חלו נא
מהם שיתקו ידים רפות, אל יחנו יד לעושי רשעה, ולא יתצו ישראל לחברה חדשה (נייע ועקטע)
אשר כל מלכי הארץ מקפידים על זה, וחועבת מלכים עשות רשע. ולפי הנשמע, הגה השרים יר"ה
בעיר

מ כ ת ב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהורר אליעזר נרדו,
אב"ד דק"ק טריטש במדינת מעהרין, בעל מחבר שו"ת שמן
רוקח חלק א' וחלק ב', וחידושי הלכות שמן רוקח, וספר
סמא דחיי, וספר תורת חסד, וספר שב שמעתהא, וספר
יבין שמועה, וספר זר זהב על ספר המקח ועל ספר עיני העדה.

שלום — — ופ"י

לבי הינא רבא דק"ק המבורג.

לא טובה השמועה אשר שמענו, למשמע און דאבה בפשנו, קול נהי בשמע מציון, שערים
המצויינים בהלכה, כי יצאו אנשים יושבי קהלכם הקדושה, ופרשו עצמן מן הכלל, וידיחו מקצת
חושבי קהלכם להרוס דת הקדושה.
וזה החילם לעשות, בנו להם בית חפלה ככל העמים, והבית הזה סגור יהיה כל ששר
ימי המעשה, וזכיום השביעי יפחת, שמה יפסחו על שתי הסעיפים, להתפלל מקצת החפלה בלשון
עברית, ומקצתה בלשון העמים. גם הרפיסו סדר חפלה כפי הנאות להם, ושינו את המטבע
שטבעו חז"ל, ומדלגים המקומות אשר אנחנו מחפלים שם על הגאולה, גם מנגנים בשבחות השנה
פסוקי הזמרה בבלי זמר (ארגעל), הה! על זה ידו כל הרוזים, ובל השומע חצילינה אזניו, והם
סומכים על משענת קנה הרצון, הוא חיבור אחד, נקרא נזגה צדק, אשר נדפס בדעסויא כלי
הסכמת חבר העיר, ושם נאמר פסק מאיזה רב במדינת איטאליע, שהחיד להם לומר בארגעל
בשבת על ידי אינו ב"י לבד, אבל הרב באראד, על הכלל כלו יצא, להתיר ולפרוץ גדר של ראשונים.
והנה זה האיש ד' אהרן תארינער ידענו מה היה לו, אין לו יד כלל בש"ס ופוסקים.
וחלילה לסמוך על הוראתו, ידענו את האיש ואת שיחו, כי מאן ספן, ומאן רקיע, ומי
האיש אשר יראת אלהים בוגע בלבבו ימלא לבו לעשות בן, לשנות סדר החפלה אשר סדרו לנו אנשי
כנסת הגדולה, במבואר בכרכות, וביוחר ביאור במגילה, אשר ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים, אשר
חקנו י"ח ברכות על הסדר, וידוע לכל יודעי דת ודין, שאף המשנה בכרכה אחת ממטבע שטבעו חז"ל
לא יצא ידי חובתו, ואף כי בכולן, ומכ"ש מה שמדלגים המקומות שאנו מחפלים על גאולתינו.
נראה בעליל שהם בופרים בעיקרי דת והאמונה ובדברי נביאים הקדושים
ובדברי

במצוה דאינה דוחה שבת לא, וא"כ גם במצות נשואין נהי שיהיה מצוה גדולה, אבל וודאי לא דהי שבת בשום פנים.

ועב"פ אחר שמפורש בדברי מהרי"ל דדוקא בנשואין התירו אבל לצורך החפלה גם הראב"י מורה לאיסור, אם כן אותן המחירין לנגן ע"י גוי בשעת החפלה, ומכ"ש שאין בה חועלת כל כך לצורך החפלה ממש, וודאי אין להם על מה לסמוך. ועוד קשה לי על מהרי"ל הנ"ל דהא בדברי החוס' בגיטין במ"ש דאין ללמוד מכאן כו' צ"ע, דהא מ"מ יש ללמוד התירא מעירובין דצ"א כדכתב המג"א סימן ש"ו סק"ח וז"ל: וצ"ע דבעירובין אמרינן בשעת הסכנה כו', וצ"ל דאין מדמין בשבותין, (ר"ל דשבות דכרמלית חמור משבות דחצר שלא ערב כמ"ש החוס' בשבת דף נ"ד ע"ב, ונחית חרי דרגא, דהתם בחצר שלא עירבו שרינן אפילו חדא שבות וע"י ישראל, וגבי כרמלית אפילו אמירה לגוי דהו"ל שבות דשבות אסור) אם כן מאי דאי' למהרי"ל לחלק בין נשואין לחפלה מדאסרו החוס' מאי דמחיר הראב"י, דדלמא השבות דלנגן כו' לא דמי לשבות דאיסור כרמלית וכמ"ש, שבותה הוי רק חד דרגא, וצ"ל דפשיט לי' למהרי"ל דשבות דלנגן חמירא שבות דילי' נשבות דכרמלית. —

ומכל מקום בשביל דקשין לן דברי הגדולים לא נחלוק עליהם במה שמפורש בדבריהם להדי' לאסור.

אמנם ביחד המכתבים הבאים שם בספר האון נוגה צדק, כולם חר"ף פ"פיוח, לחרף מערכות ישראל, דור ודור וחכמי', נושאים דברי חז"ל על רוח פיהם ליקח מהם לעקור ולשרש ירח דברי חז"ל הנאמנים, והן הן דברי תהפוכות, לשום אור לחושך וחושך לאור, אך קלקלחן חקנתן, כי כל רואיהם יכירום כי הם אמרי נואש, ואשר לו לב כמעט, יבין מעקשות ועקלקלות אשר באו במכתבי עמל ואו"ן אלו. וה' הרחמים יכין אליו לבב עמו ישראל, כולנו כאחד חברים, ביראחו הטהורה ובקיום פקודיו ומצותיו, אשר הורונו אבותינו וחכמינו ז"ל כולם קדושים, והיה העקוב למישור, ונגלה כבוד ה' על גבול ישראל בשום שלום לכל עמו.

נאום המרבר אך למען הצדק והאמת שהוא חותמו של הקב"ה, והוא יעמוד לימין האמת, כחפץ הנעצב והנכאב על הירום המצב.

ניקעלשבורג ה' טבת תקע"ט לפ"ק.

הקטן מרדכי בנעט.

מכתב

גבי אמירה לנכרי אסור לצוות לו בע"ש כמו בשבת, כמבואר בטש"ע א"ח סימן ש"ו ס"ב והוא מדברי הרא"ש והר"ן ע"ש רבינו סעדי' כמבואר שם בב"י, ואם כן לאותם האוסרים שבות דשבות גם כן אין לחלק בין אמרו בשבת לאמרו בע"ש, וצ"ל דס"ל להרדב"ז להכריע דלגבי שבות דשבות יש להקל באומר לגוי מע"ש. (ולקמן אכתוב קצת רא"י לדבריו) ומכ"מ בג"ד שמראה הישראל לגוי מתי יתחיל הניגון ומתי יסיים, אם להרים קול, או להשפיל וכדומה לזה, הו"ל מצותו בשבת ממש, דגם לרמז אסור. כמ"ש בס"ס ש"ז סעיף ק"ב בהג"ת

ומדברי מהרי"ל שמביא המג"א. להחיר בנשואין לנגן על ידי אינו ב"י בשבת מבואר דלצורך חפלה אפילו כדי להחפלה במנין לא שייך שבות דשבות. ואעתיק דבריו בזהלכות עירובי חצירות וזה לשונו, פרק כיצור משחחפין תנן אין מתירין ע"ח רק לסמוך עליו לילך לדבר מצוה כגון לבית אבל או לבית המשתה, אמר מהרי"ל דלא ראה בשום פוסק שיהיה מותר לערב ע"ח לילך לבית הכנסת כדי להחפלה בעשרה, רק בסמ"ק וספר אגודה, (פירש וודאי דהחפלה בעשרה מצוה היא, אך מסתפק למהרי"ל אם מתירין לערב בשבילו, דדלמא אינה גדולה המצוה כל כך, כמו לילך לבית האבל,) אמר לו הר"ר איק"א ולא יהא פחות מבית המשתה, א"ל הרב להחפלה בעשרה אינו כל כך מצוה דיכול לכוון בחפלתו בביתו, (וכבר דחה דבריו אלו המג"א סימן תפ"ו ס"ק ב') אבל בית המשתה מצוה הוא, ודווקא סעודת נשואין ולא סעודת הרשות, והרא"י דבנשואין התירו חכמים גם שבות, באמירה לגוי לנגן בכלי שיר, כדאיחא במרדכי וכן בא"ח סוף הלכות שבת, ולבית הכנסת לא התירו שבות, כדאיחא בפרק הדר, (בתוספת שלנו אינו שם רק בגיטין ד"ח) דלא התירו להביא בשבת ספר חורה לקרוא בה, או חומש להפטר דרך כרמלית, אף על גב דאינו דק שבות מדבריהם עכ"ל. הרי דמהרי"ל יליף לאסור הערוב לצורך חפלה בעשרה, ושיש חירוק בין מצוה זו למצוות נשואין, מדהתירו שבות דשבות לנגן בנשואין, ולא התירו שבות דשבות לענין צורך קריאת החורה וסבירא ל"י למהרי"ל דהוא הדין להחפלה בעשרה אין להתיר שבות דשבות ואפילו לצורך חפלה ממש ואם כן מכ"ש בנגון דידן שאין לעיקר החפלה שייכות בנגון כלי שיר, (אף שהיא חועלת דווקא למעיר הלב) שאין להתיר שבות דשבות לומר לגוי לנגן.

ובאמת דברי מהרי"ל חמוהים בזה, מה שמביא רא"י לחלק בין חפלה לנשואין, מדהתיר במרדכי להתיר לנגן לצורך נשואין, והחוס' אסרו שבות דשבות לצורך קריאת החורה, ומאי קשיא ל"י אטו גברא אגברא קרמית, הא הראב"י הוא מכת המקילין שבות דשבות במקום מצוה ע"ד שיטת הרמב"ם אבל החוס' לשיטתם הם האוסרים שבות דשבות במקום מצוה כמבואר סימן ש"ו, וע"כ כשהביא הטור בסימן של"ח שיטת הראב"י דמתיר, סיים עליו וז"ל: ואני כתבתי למעלה דאסור כו', א"כ מטור נראה דהחוס' והראב"י פליגי וכן משמע בחוס' גופא במ"ש שו"ל: אין ללמוד מכאן היתר לומר לנכרי להביא ספר ברשות כו' דלא דמי, דווקא משום מצות מילה דהיא גופא דוחה שבת כו' עכ"ל. משמע אבל במצוה

כולה עושין כן, או בהך דסייף הנעשה מחק חמלך הו"ל חק קבוע ולא ישונה לעולם ומקפידין בדבר אבל בהך דלבישת קפ"א, שהרופאים יחידים נוהגים בו מעצמם, לא מצד חק ונימוס או דינא דמלכותא, הרבר עומד להשחנות היום נוהגין כך, ולעתיד לאהר זמן אולי ינהגו במלבוש אחר, וע"כ לא מקרי חק כלל, כ"א שהוא חק רק לע"א או שיש בו משום פריצה או אסור משום בחקותיהם כו', אפי' דלא נהגו בה כל האומה בכללה, או אפי' בעומד להשחנות מנהגן כנ"ל שצ"ל למהרי"ק. וא"כ דון מינה להשיר ולומר בארגעל שנהגו בה כל האומה בכללה, אף שלא יהיה חוק לע"א, אם אינו כחב בקרא, אסור משום בחוקותיהם כו'.

ולענין אם מקדי זה כתיבא באורייתא, דלכאורה כיון דמצינו בנביאים ובכתובים הרבה כלי שיר ויש לומר גם הארגעל בכלל, ראשון מצינו כלי נבל שכתב רש"י ז"ל ספ"ק דעירובין ה"ח דנפיש קלא כי נבל, ונבל עשוי במפות של נפחים, ומציא קול על ידי דוח וע"ש. והוא מלאכת הארגעל ממש. אך שם בגמרא מסיק דלא היה נבל זה כלל בין כלי שיר, אלא אידי דנפישין נימין דידי' נפיש קלא כי נבל. גם לכאורה הוא הכלי דמינים ועוגב כמו שפי' החכם המצדף כלים אלו בפתיחתו לביאור ספר תהילים, ואם כן כתיבא בקרא, אך אין לנו ערב על הפי' ההוא, ולא הוזכר במשנה דעירובין י"ג ע"א וע"ב אלא בנורות ונבלים חצוצרות וצלצל. וכן כתב הרמב"ם בהלכות בלי מקדש הלכה ד'.

ולפענ"ד הספק עצום, ויש לאסרו עכ"פ מצד הספק.

ואנכ אעורה, שהחכם המשיב לא זכר אח גמר' דסנהדרין הנ"ל, שהרי כתב שם,, והו' אעיקרא דמלחא בראה פשוט כו' דזה לא שייך אלא ברבר חדש, דהם בדו אחו' דבר מלבם ושמו אותה לחק, אמנם דבר זה מקורו ושרשו הוא מישראל סאבותינו הקדושים לשורד כו' בכל מיני זמר כו' ולדוגמא זו הם עושים אח אשר למדו מאתנו כו' עכ"ל. והנה למה לו לחלות בסברא דנפשא דבר המפורש בגמ'. אבל לא ברבריו דהרי הש"ס לא זכר כלל הטעם מפני שאינם קדימי במנהג הזה, וגם מנא ידעינן דאנן קדימי, דלמא הם קדימי, אלא הו"ל להזכיר הסברא דמוכר בש"ס משום דנתיבי באורייתא, כאשר הארנתי למעלה.

עוד ראיתי בדברי החכם המשיב שנית, להחיר לגנן ע"י אינו ב"י בשבת וכרזב וזה לשונו: אך על ידי גוי כתב הבאר הטיב ס"ק ג' דמדינא מותר כו', כיון כו', ולומר לו בשבת החיר המג"א כו' ובארצו של הרב"ז כו' עד כאן לשונו. הרואה סבר שהחכם הנ"ל קבע רלמודו מספרים שונים, מהבאר הטיב, וממג"א וגם מהרב"ז. ובאמת הבאר הטיב העתיק דברי המג"א אות באות, ובמג"א הביא דברי מהר"ל זרוב"ז.

אמנם דברי הרב"ז לענ"ד צריך עיון, שכח ומדינא שרי לצוות לגוי בע"ש, דמנ"ל הא, דהא

מ כ ר ב ש נ י ת

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהורר מרדכי בנעט נ"י,
אב"ד דק"ק ניקעלשבורג והמדינה.

שלום — — וכו' לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

אירע לכאן חכם ספרדי אחד מחושבי ק"ק אומיר, ואחו ספר, מכונה בשם נונה צדק,
הנפס בדעסויא, וראיתי שמה שני חשובות:

(א) מהחכם ר' שם טוב, דר בליווארנא.

(ב) מהחכם ר' יעקב חי, והוא בויראנא. המה המורים להחיר מה שנראה לפע"ד

לאסור. והרבנים הנ"ל במ"כ לא דייקי יפה, ועתידים ליתן את הדין.

ראשון, מה שהשיב החכם, המשיב ראשונה, שאין בזה משום בחקוניהם כו', משום דכחב

במהרי"ק שורש פ"ב מובא בש"ע י"ד סימן קע"ח, דהיינו דוקא בחוק של ע"א, או ביש בו משום

פריצה. אמח כן הוא שם במהרי"ק, ומש"ה החיר לרופא ללבוש מלבוש קאפע ע"ש. אבל לדידי

צריך עיון טובא, דהא איחא בסנהדרין דף נ"ב ע"ב חניא א"ל ר"י כו' אבל מה אעשה שהרי אמרה

החורה ובחקוניהם כו', אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא כו', וכחב החוס' בוד"ה ורבנן כו', הימה

דמשמע הכא אע"ג דחקה היא כיון דכתיב באורייתא שרי, ובפ"ק דעכו"ם פה"ג ושריפה כו', ומסיק

לא חקה היא, וי"ל דהחם קאמר לא חקה היא לשם עכו"ם, דאי הוי חקה לעכו"ם אפילו הוי כרתיב

באורייתא לא מהני, אבל הכא איירי בחק עכו"ם, שלא לשם עכו"ם דומיא דסיף, וכיון דכתיב

באורייתא לא מני' גמרינן ושרי עכ"ל. הרי מפורש אפילו בחק שאינה חק לעכו"ם, ואדרבה איכא

בי' טעמא רבא, דבהך דשורפין על המלכות, מסיק הש"ס שם דמשום חשיבותא הוא, וכן בסיף איכא

טעמא להקל על הנהרג שלא לעשות לו מיחה מנוולת, ואפ"ה אי לא הוי כחב באורייתא הוי מותר

משום בחקוניהם כו', וזהו לכאורה נגד דברי מהרי"ק הנ"ל.

מיהו בחוס' בע"א די"א בחוס' הזה הוסיפו דבר שיש בו שני מיני חק, ע"א, וחק של הבל. וגם חק

של הבל מהני אי כתיבא באורייתא. ולפ"ז באינה של הבל י"ל דשרי אף אי לא כתיבא באורייתא, רק גם

לדבריהם צ"ל הך דשורפין על המלכות, אע"פ שיש בו טעמא רבא משום חשיבותא אפ"ה מקרי של הבל,

וכן בסיף אף דאיכא בי' טעמא רבא אפ"ה מקרי חק של הבל ולא שרי לרבנן דר"י רק משום דכתיב בקרא,

א"כ בכל מילי שאינו מפורש בקרא נימא דהחק הוא חק של הבל ואסור. ובוודאי הך דרופא לובש מלבוש

קאפע, אין טעמו נגלה יותר מטעם דחשיבות גבי שריפה או מטעם מיחה מנוולת גבי סיף. רק ליישב

דברי מהרי"ק צ"ל דס"ל דלא מקרי חק רק במה שקבוע לאומה בכללה כמו בהך דשורפין כו', דכל האומה

מכתב

מהרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים לשבח, בי דינא רבא
דק"ק פראג.

שלום — — וכו' לבי דינא רבא דק"ק המבורג.

גיה אגרת בח מחלת לב קכלנו, אגרת המחלה ומכאב לב השומע, אוי לאורחו דור שכן
עלחה בימיו! אוי לאוון השומעת, בי גברו כל כך פריצי הדור והאפיקורסת, אשר ברו
מלבם מנהגים, ומאסו בחורת ה' ומנהגים שנהגו אבותינו ואבות אבותינו בכל המדינות, ובנו
במה לעצמם, להדפיס תפלות ברצונם, באלו התורה הפקר היא, וכאלו הרשות לבל אדם להתפלל
ברצונו, אשר הקרמונים אפרו לשנות שום דבר בתפלתנו, ובפרט להתפלל בלשון אחרת, כי המעתיק
מלשון ללשון, כמעט יש כמה שינויים ומשחית ומכלה ביונת התפלה, ודברים העומדים ברומו של
עולם ובני אדם מולולין בהם, ובאמת הם חסדי אמונה, וכל ביונתם אינה אלא לקנות שם בין האומות,
שיאמרו שהם חכמים יותר משאר ב"י, אבל באמת אינם לא עכרים ולא נוצרים. ומה
ומה שמנגנים בכלי שיר (ארגעל) בשבת קודש, איסור גמור הוא לגן, אפילו על ידי גברי
בשום כלי זמר, והמנגנים בקהלחנו בכלי זמרים בקכלת שבת, המנהג פה שמחויבים המזמרים להסיר
ולסלק מידם כלי זמר חצי שעה קודם ברכו. ומה שנרפס ברעסויה ספר פסול, מכונה בשם נוגה צדק, והוא חושך דע, אין
לסמוך עליו כלל, ופה ידענו האנשים אשר מובאים שם בהפלגה יחידה, והכל בחטבולות שקר,
לעור עיני העכרים, להסית ולהדח בדברים בטלים. כללו של דבר, כל המשנה ידו על החתונה, בפרט בעניני התפלות והמנהגים אשר חקנו
לנו הראשונים, והשומע לרברינו, גם ה' הטוב ימלא משאלותיו לטובה, והעובר על דברי החכמים
דינו כבר חרוץ, ותפלתו תהיה לחטאה, ודי בזה. פראג ד' טבת תקע"ט לפ"ק.

דברי אלה הרבנים הגאונים בי דינא רבא דק"ק פראג.

הקטן אליעזר פלעקש.

הקטן שמואל סג"ל לנדא.

הקטן ליב מעליש.

החירו במקדש, ור"ל ריש במקדש שכותין חמורין, ולרבריו י"ל דהאי דאסוד לרבות בחליל ב"ט, לא משום דשמחה יחידה היא, אלא משום דשבות זה חמור משאר שבותין. אך גם לפ"י יש ללמוד ממנה לשבות דשבות כנבולין דאין להתיר במקום מצוה, דהא לא כל שבותין החירו, כמ"ש גם בן המג"א סימן ש"ו סק"ד על שם הה"מ, וחשובת הרשב"א וע"ש. ואם כן בין כך ובין כך נראה דאיסור גמור הוא לנגן בעוגב בשבת אפילו אינו ב"י. וע"ד ר' אהרן הארינר, דב באראד, הלילה לקחת תירה מפיו בשום דבר כי איש זה אין לו יד בגמרא ופוסקים בלל, אך כל עסקו ומלאכתו בהגיון וכו'.

גם כפי הנשמע היה בליווארנא אחר מהלומדים הנמצאים שם מבני ארצות המערב, וזה נחפייס. ולפי הנשמע, הלמדן המחנורר הנ"ל מחנחם הוא על מעשיו, לבן לפי דעתי, טוב לכתוב לחכם העיר ליווארנא, וממנו יודע האמת.

ועתה אחינו בני ישראל! דרשו את שלום אחיכם הנפוצים והנטושים מקצה אל קצה, למר חה"י מחנה ה' צבאות, מחנה העברים לשני מחנות? להיות לבו ולשנינה בין העמים, אל יצא זעם ה' על עם בחירו העם בחר לגתלה לו, אחינו! דלא אב ארד לכלנו, אל אחד בראנו, שמעו! הטו אונכם! את אשר שמענו ואבותינו ספרו לנו, קורות הרעות והנוראות אשר באו מקדם עלינו, במלכות ספרד (שפאניען, פארטוגאל) דאו עלי ימים האלה! גם שם בקשו חשבונות רבות, אתה! והנה היו בעוברים. בואו הנה, לב הוחל אל וכשילכם, קומו נכרחה ברית חדשה ללכת בעקבות אשר הלכו אבותינו, ליראה את ה' אלהינו, לריות לבבנו שלם עמו, לקיים כל פקודיו בכתוב בתורה, וכאשר שם בפנינו על פי התורה אשר דורנו חכמינו ו"ל הקדושים והנאמנים, או יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה.

ג' טבת תקע"ט לפ"ק.

הקטן מרדכי בנעט

אבד דק"ק ניקעלשבורג והמדינה.

כי לימים, הצעירים ירפו ידיהם ללמוד משפטי העבריים, ושפת העברי יפול בעומק השכחה כאשר אין להם להועיל כלל, לא ללימוד החורה גמרא ופוסקים דחרי הן מונחים בקרן זוית בעו"ה, ולא ללימוד החנ"ך, דחרי כבר הוא מתורגם הכל בלשון דייטש, ואם גם התפלה בלשון אחרת ידובר אל העם הזה, עתיד הלשון הקודש שחשכת מישראל, וענתה בהם השירה לעד, כי חשכת תורה מורע ישראל. האף אין נאמר!

וע"ד אם יש לנגן במינים ועוגב בשבת בשעת התפלה ע"י אינו ב"י, ידועים דברי הראב"י שבש"ע א"ח סימן של"ט דמתיר לנגן על ידי נכרי כדי לשמח חתן וכלה, והטור כתב שם וז"ל, אבל אני כתבתי למעלה דאסור, דהיינו בסימן ש"ו הביא דעת התוספת ורא"ש, דאפילו שבות דשבות אסור, ואפילו במקום מצוה, והמחבר חופס בהרמב"ם להתיר שבות דשבות במקום מצוה, על כן הביא כאן דעת המקילין לכתחלה. ולכאורה י"ל דדוקא במצוה לגוי לנגן דרך מקרה, כמו גבי שמחת חתן וכלה, הו"ל רק שבות דשבות, דהא אינו מצווה לגוי לחקן כלי שיר כלל, משא"כ בקובע מלאכתו לגוי, שינגן כל שבת ושבת, שיש לחוש דמסתמא יקלקל לפעמים כלי השיר, ויהי צריך לרחקנו בשעת הניגון, והו"ל כמצוהו לחקן כלי שיר עצמו, דמ"ל דמצוהו על דבר אשר היום לעשותו, ואם מצוה עבשיו על שבת אחרת שיבוא, ס"ס חזא שבות הוא.

אך באמת זה אינו, דכלי עוגב שקורין (ארגעל) אינו עשוי ממרחרים ונימין, ולא שייך סברת דש"י בעירובין דף ק"ב, אלא עשוי מקנים חלולים קטן וגדול שם הוא, שואפים הרוח ומריקים האויר מפיהם, לפי נגיעת המנגן בהם, וממש אין שייך בזה חיקן בכלי שיר ע"י המנגן, דבאם יקלקל אחד מקנים החלולים, אין החיקן קל, או לא נעשה כלל על ידו כי אם על ידי אומן המוציא הכלי למעשהו מתחלה, וחדר הו"ל רק שבות דשבות.

ואמנם בלא"ה אינו דומה כלל לדהחם, דשם ס"ל לראב"י לשמח חתן וכלה רהו"ל מצוה, אבל לנגן בשעת התפלה מאי מצוה איכא בדבר, דאין להתערב שמחת זר מעשהו בשמחת הנפש אשר בשעת השבת והשיר עז וחתצומות לאלהינו, והשיר שהיו הלויים אומרים עיקרו בפה, ע"ד נגינת הטעמים שלנו, וכל חיבה וחיבה היו הם מנגנים לפי עניינה וחנוכה, משא"כ בנ"ד, הניגון ישיר ע"י נגינת עוגב אין לו ענין לאמירת שיר שלנו, ואדרבה מבלבל הוא הכוונה, ובמקום אשר יבין, כי יתהלל המתהלל השכל וידוע את ה', יכין לבבו למשמע המנגן כי יערב לו.

ולכן כיון דליכא מצוה, אין להתיר בשום אופן. ובר"פ החליל דלא היה מנה ב"ט, כתבו החוס' שם, אע"ג דאין שבות במקדש מ"מ לא התירו משום שמחת בית השואבה דשמחת יחידה היא, ור"ל דלא התירו במקדש רק שבות הצדיקה למצוה, כמ"ש החוס' שם ע"ב ד"ת ורבנן כו', ושמחה זו דבית השואבה אינו מצוה כ"כ ולא התירוה במקדש, ממנה יש ללמוד דה"ה לשבות דשבות בגבולין, למ"ד דשרי במקום מצוה, מכל מקום צ"ל מצוה ממש ולא למילחא יחירחא, ובוודאי המנגן ע"י עוגב לא עדיף מצוה מהניגון ע"י החליל לצורך מצוה ושמחת בית"ש.

מיהו למ"ש הרמ"ט בפ"י דעירובין משנה י"ב ד"ה והעליון מכאן וכאן כו', דלא כל שבותרין התירו

ונכון להחפיל בלשון הקודש הכולל כל הפירושים, והיודע לכוון לפי הכרחו בפירושים, עכ"פ החפלה
עצמה בלשון הקודש סחמה כולל כל הפירושים, ויהיו לרצון אמרי פיך. וזהו חסדך קים ס"ה
ועוד ידוע כי יש עשר שמות שאינם נמחקים, וכל אחד מהשמות מורה על דבר מיוחד, כמו
שם הוי"ו ב"ה, כולל ב' עיקרים, א' נצחיות שהוא הוי"ו ויהי, וגם מורה בריאת העולם, שהוא
מהוה הכל, והחכם המחרגם אשכנזי מפני כי לא מצא מלה אחת מולל שני העקרים יחד, בחר לל
האחד השם (עוויגער) והניח השני, אם בן המוכיר השם בלשון דייטש, אין קורא שמו באמת, כי
צריך לכוון בו ב' העיקרים, גם בשם א"ד צריך לכוון בו שהוא ארון הבל, ובשם אלהים שהוא כח כל
הבתות, במבואר הכל בפפר החכמה, ספר הכוזב במאמר רביעי. וכל זה חסר בחרגום האשכנזי, רק
לענין ביאור החורה א"צ לדקדק בזה, אבל בחפלה, דכתיב, אשגבהו כי ידע שמי יקראני בוי, ואנחנו
עם סגולתו, אין אנו יודעים לקרוא רק בשם הקודש בלשון עברי, כדכתיב, וזה שמי וזה זכרי בוי.
ועוד ג"ל ברור, אם אומד (עוויגער) תמדת שם ד' לא יצא, דאם לא כן הא דקיי"ל ספק ברכות
להקל, והוא משום חשש דלא חשא בוי, הלא יש חקנה לומר הברכה בלשון לעז, וכווראי אם יאמר
(עוויגער) וכדומה אין עובר בהזכרת שם לבטלה, והוא רק חואר ולא שם עצמו, אע"כ דלענין
הזכרת השם ווראי צריך בלשון הקודש דוקא.
ועוד, לחא דאמרו חז"ל במס' פסחים, השם הוי"ו ב"ה לא כשהוא נכתב הוא נקרא, הקריאה
באל"ף דל"ת, ואם כן המחרגם את השם אל"ף דל"ת צריך לחרגמו במה שמורה עליו השם א"ד, אבל
החרגם שלו בשם וו, בזה אינו מוכיר כלל הביאור של א"ד.
ועוד כיון דבטור ש"ע א"ת סימן ה' מבואר, דצריך לכוון בקריאת א"ד גם את השם הוי"
ב"ה, וזהו כשקורא השם א"ד בנקודותיו שב"א, חול"ם קמ"ץ, שהם הם הנקודות של שם הוי"
ב"ה, וכוזה מתאחד הקריאה עם הכוונה, משא"כ בשאומד השם בלשון דייטש, אף שיאמר דהביאור
והחרגום של שם א"ד, ויכוון בו הדייטש של שם הוי"ו ב"ה, אין לו התקשרות והתאחדות כלל. והא
דבמסכ' ברכות דף מ' ע"ב אמרינן באומר בריך רחמנא בוי דיצא, היינו דיעבד, וברהאי דלעיל מני'
בסמוך, וראה את הפת בוי, ומרמנין לה התם בש"ס לברכת שרהכל על פת ויין, דיצא דיעבד ודוקא
ולא לכתחלה עיין שם.
ועוד נשוב נחבונן מ"ש הריב"ש בחשו' סימן שפ"ח, ושם בסימן ש"ץ, חשוכת הר"ן וז"ל, דאם
דברך טובים ונכוחים בוי, שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו דהדרך דהיחוד בטוח,
המשומר מכל נזק ומכשול אפילו באפשר הריחוק, ועאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי החורה והמצוה,
שהן ככשוננו של עולם, ואיך נניח אשר דרכו בה אבותינו והקדושים וז"ל ונכנים עצמינו במקום צר
ומשעול הכרמים שלא מחמת דוחק כלל בוי עיין שם. וכל החזיון הזה וכדברים האלה יאמר נא בנדרון
דירן, גם משם יש ללמוד במלה שנחלקה בפירושה, זה בכה וזה בכה, אין לאומרה רק בלשון
הקודש, ומינה לחרגום התנ"ך כמ"ש למעלה.
ומלבד כל זה אין ראוי להחפיל אלא בלשון הקודש דוקא, דאם לא כן חפוג תורה חלילה,

וחסר, ורב טובם על בית ישראל, ומש"ה אין לצפות על הגאולה, אך עורים המה, לא ראו דברי הרמב"ם סוף הלכות מלכים ז"ל: „לא נחאו החכמים ותנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלמו כו', ולא כדי שינשאו כו', ולא כדי לאכול ולשחות ולשמות, אלא כדי שיהיו פנויים לעסוק בתורה ובחכמה, ולא יחיה להם נוגש ומבטל, כדי שיוכו לחיי עה"ב כו' „עכ"ל. ועיקרו כדי לקיים המצוות התלויות בארץ ישראל ובבית הכחירה, וזה חשוקתנו, לא נולד זה. ואם בן האומר לדלג כל רגה וחפלה עהל הגאולה בעבור שאנו נוחים בין האומות, הוא תועה רוח, וחוששין אחריו שמא אפיקורס הוא, ומלבד זה חתיה מרה באחרונה, דור אחרון בנים יולדו למו, לא גודלו כלל על ברבי האמונה, והיה כאשר ישיב ה' שכוח עמו לציון וירושלים, ונחל יהודה חלקו על אדמת הקודש, יהיה דבר האמונה זו הגאולה, לורא בעיניהם, ונמצא עקורים ונפרדים לגמרי מכלל כל עדת ישראל, חלילה להם מזה! ועתה בדבר על עיקר הדין, אם להתפלל בלה"ק דוקא או בלשון עם ועם? — רחנה ברכינו חנה שברי"ף דף ט' ע"ב כחב וז"ל, אם אינו יודע בלשון הקודש יכול לצאת, משמע האם יודע לה"ק לא יצא. ועוד דמלשון הש"ס בפרק אלו נאמרים גבי תפלה בכל לשון, לפי דרחמי הוא כו', כי היכי דלכוין, משמע דעיקר החירא בשאר לשונות היא לחועלת רהוונה, ואם בן מסתמא זרזו למו שאינו מבין היטב התפלה בלשון הקודש, אבל אנו שמבינים התפלה השגורה, שהיא בלשון הקודש צחיה וברה, אם בן אין יחרון לבעל הלשון אחרת.
אדרבה, המתפלל בלשון הקודש מתוך שצריך ליתן לב לדיוק האותיות וחננועוניהם, ולחיבור התיבות, ונחוח המאמר במוכרת ובסמיכת, נשאר הכוונה בלי היסח הדעת, משא"כ במתפלל בלשון דייטש, בדבר שהפה יוכל לדבר מבלי לב להשיח, בשפתיו יכבד ולבו רחוק מה'. ועוד הררי הרבה דברים שאין מפורש בהם החירם לענין שאר לשונות, כמו הקדושת, שהוא שיר שמרה"ש מעריצים ומקדישים, ההסכמה נוחנת שיהיו הדברים כהוי"ח בשמים ממעל, גם בענין אמן, שאמרו חז"ל מאי אמן אל מלך נאמן, שהוא כולל ג' עיקרים, מציאת ה', וקבלת מלכותו עלינו בחוקינו ומשפטיו, ושהוא נאמן לשלח הגואל הראוי, וזה שייך רק בלשון הקודש.
גם התפלה אלהינו ואלהי אבותינו בברכה כו', וודאי אין לאומרה רק בלה"ק דוקא, שהיא במקום ברכת כהנים, ואם מתפלל אדם חציו בלשון עברית וחציו בלשון אחר, אין לגו מפורש בשום מקום שיוצא בזה, דכן הוא בקריאת מגילת דשרי לקרואה בכל לשון, מבואר שם במג"א סימן תרצ"ט ק"י ב' דמקצתו בלה"ק ומקצתו בלשון אחרת, עכ"פ לכתחלה לא יצא.
ועוד נראה לפע"ד, דבתפלה מסודרת ע"פ פסוקי תנ"ך, ומכ"ש ספר תהילים עצמו, אין לדמות ולהשוות חחרגום אשכנזי עם לה"ק, כי ידוע שבפסוקי המקרא רבו הפרושים, גם לבעלי פשט הראשונים ברש"י, ראב"ע, רד"ק, רלב"ג, רמב"ן ורומיתן. והמבאר בחר לו ממה שהיא נאות בעיניו, ואפילו בפסוק אחד, מקצתו פעמים בראב"ע ומקצתו ברד"ק, כפי שהיא נאה לצחות הלשון, ובכה"ג וודאי אין ברירה, דלמה נסמוך על ברירה המבאר, אף שהוא חכם מחכמי הלשון בזמנינו. ומה גם דבין המבארים ומתרגמים עצמם יש מחלוקת, וכל אחד יבאר בתבונה אחרת לפי כחו בהלשון, על כן ראוי

אשר נתן לנו ה' שני לוחות הברית, החורה שבכתב ותורה שבעל פה המסורה לנו איש מפי איש
 עד מרע"ה מפי הגבורה. ובוה החוקנו מעולם, מאז יעקב בחר לו, ישראל לסגולתו, זולת מקצת
 אנשי בלעל יצאו בימי בית שני, כת הצדוקים, ואחריתם בת הקראים, יצאו מדת חז"ל בימי
 רב יהודה גאון, כנראה מכוזרי סימן ל"ח וסימן ס"ה ממאמר ג'. והן עתה כמעט אבד זכרם, גם
 במקומות מושבותם המה מובדלים ומפרשים מעדת ישראל וגם עדת ישראל נבדלים מהם, כמ"ש באגרת
 הרמב"ם ובחשובת רבינו בצלאל, מפני שבלי פירוש חז"ל אינם יודעים לרחבין אפילו מצוה אחת,
 כמבואר בכוזרי ממאמר הנ"ל סימן ל"ה, גם נכשלים הרבה בעניני גיטין וקידושין ושאר גורי דיני
 ערוה, הם מתירין האסור לנו, ועל כן כל מי אשר בשם ישראל יכונה בחול מהם — ואחר הקדמת
 האמת מבואר, אשר המחדש דבר שהוא נגד דברי חז"ל, הדבר הזה מעות ומכשיל הרבים,
 ואין לשמוע אליו כלל.

ובכן יש להפליא על סדר החפלה החדשה הנ"ל, היותו דובו כולו נגד דברי חז"ל האמיתיים.

(א) מה שדלגו ברכת השחר, וחז"ל צוו לאמרם, בפרק בתרא דברכות דף ס', ובמנחות
 דף מ"ג מבואר שהמה להשלמת מאה ברכות אשר דוד המלך ע"ה תקנם ברוח הקודש
 לברך אותם בכל יום, כמ"ש הטור בסימן מ"ו בא"ח, וזכרו נמי בחלמור ירושלמי
 בסוכה, ובברכות פרק הרואה, ובסדר אלי' רבא, מיוחס לרב ענן.

(ב) השמיטו ברכות החורה, אשר חכמים יגידו, כי הוא עשה דאורייתא, מבואר
 בברכות פ"ק ה"א ובנדרים פרק א'.

(ג) השמיטו תהלה לדוד כו' נגד דברי חז"ל ברכות דף ד'.

(ד) השמיטו אמת וציב, נגד מצות חכמים בברכות דף כ"א, ומשנה ברמיזה פרק א',
 והחכם למלך הכוזרי, במאמר ג' סימן ט"ז הרבה לספר כמעלתו וחדתו כוונתם.

(ה) דלגו כל מקום שזכר בו אמונה, על גאולתינו ותקותינו לנצח, הם שלא
 להזכיר! כמו נוסח אין כערכך כו' ונוסח אל אדון כו', ונוסח לאל אשר שבח כו',
 ונוסח והביאנו לשלום כו', ונוסח צור ישראל. וכן השמיטו במוסף יהי רצון שחלנו
 בשמחה כו', בכל אלה יש להפליא מאוד, כי אין לחשוב ח"ו על שארית ישראל
 כי נכרתה האמונה מפיהם ומלבבם, ואם בלבם יכבדו אלהי אמן ויאמינו, למה זה ירחיק
 מפיהם? והרי כל זה הוא פרי הדבור להשריש בלב, ועל כן נצטוונו בזכרון בפה חמיד, לכל שרשי
 האמונה, למען לא חמוש מלבנו, כמ"ש הכוזרי.

והנה חז"ל הפליגו בשבח כל הסומך גאולה לחפלה, וכתב הר"י בברכות, ברי"ף דף ב' ע"ב,
 שהוא מפני שכדאי הוא האמונה על הגאולה ובטחוננו בשמו יתברך, להשמיע ברום שחק הפלאתנו
 וע"ש. ושעיקר היראה היא האמונה והבטחון על הגאולה העתידה ע"ש. ומכלל הן נשמע הלאו, באם
 מטאנין להזכיר אמונת הגאולה בהחפלה, אז היא נמאסת ואינה מקובלת כלל לפני שומע תפלה.
 יש מחנצלים, מאחר שאנו יושבים בצל המלכים החסידים ושרים ושולטנים אשר כסאם הונן בצדק

על אשר נברא מאדמה, וזוהי כי היא היתה אם כל חי. ואם כן הוא לשונו של הקב"ה אשר ברא
גחן לנו חורחו, ולא יחכן לדבר לפניו בלשונו המורגל בפינו, כ"א בלשון המיוחד לדברי קדשו, זה
נראה דעת אנשי כנה"ג שהקנו נוסחאות הרפלה ודברבור בלה"ק, וכל המשנה ידוע על החתונה,
וכל המתניק דברי חז"ל ומנהגי אבותינו, ידוע על העליונה, יעשה רצון קונו, ויברך מאלהי קדם מעונה.
הוא על כן במה שהכרוזתם בבהכ"נ הקדושה שלכם לאסור להתפלל בסידורי לעז שלהם, כי אם בלשון
הקודש ונוסחאות ישנות, בסידורים כנרפסים מקדמת דנא, ושלא לנגן בכלי שיר (ארגעל) בבית
הכנסת הקדושה, בפרט ביום שבת קודש, כתורה עשיתם ותחזקנה ידיכם, יהי כן ה' עמכם,
ואין ספק כי כל הגאונים חכמי הזמן יסכימו עם האיסור ההוא, והם מסכימים ואני מסכים, לאסור
איסור על הנפש כל ישראל, אף המשנה דבר אחד מכל דאמור לעיל, ואז ינצל מכל רע,
ונזכה לבנין בית המקדש.

סידורים ג' ב' דר"ח טבת חנוכה חקע"ט.

הב"ד החותם בכל חותמי ברכות

משה הקטן סופר •

(ד)

מכתב

מהרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח, מהורר מרדכי בנעט נר"ו,

אב"ד דק"ק ניקעלשבורג והמדינה •

שלום — — וכו'

לבית דין צדק דק"ק המבורג •

דברי קדשכם הגיעני, ועשיתי כמצוה כאשר לוטה פה הפסק דין וירתי לרצון אמרי פי,
להשיב נדחים, ולעשות שלום בגבולכם.

על דבר חרשה מקרוב באה, נוסח סדר הפלה, משונה מכל אשר לפנינו, הן בדילוגים
והשמטות, והן בשנויים שונים אשר לא כדת •

רחלה אקרים הדבר, ידוע ומפורסם לכל כי כל העדה עדת ישראל כולם קדושים, ובתוכם
ה' אחר, ותורה אחת לכולם, ויעמדו כל העם כל היום על משה אמת ותורתו אמת. וזאת התורה

אשר

(2 2)

לפני בני נכד, ש"מ בא לשלול אפילו לפני ה' כיון שהוא על אדמת נכד, ואם גם דהוחר קצח לשמח בני אדם, כחתן וכלה, כי המה עגומי הגלות ובעת הזאת מותר ומצוה לשמחם, אבל בבית ה' וודאי אסור, ומה גם בשבת קודש דהוי שבות שלא במקום מצוה, כי אין כח בדינו לבדוח מצוה מלבנו אשר לא שערום אבותינו, ודהחפלה היא מצוה ומקובלת לה' מבלעדי כלי שיר, ואיך נחיד איסר דרבנן, חלילה לנו, לא יעשה בן בישראל.

ובסכ' פסחים דף ג"א ע"א, יוצאין בקורדקיסין בשבת ואין יוצאין בקורדקיסין בשבת בבירי, ומעשה ביהודה והלל בניו של ר"ג שיצאו בקורדקיסין בבירי ולעגה עליהם כל המדינה ואמרו מימינו לא ראינו כך, ושמטום ונהנום לעבדיהם, ולא רצו לומר להם מותרים אדם, ואם בן איך ירצו בפרהסיא בבית חפלה מה שאבותינו ואבות אבותינו נהגו בה איסר?

ומה שאינם מפטירין בנביא, הלא הוא משנה ערוכה ר"פ הקורא עומד ומפטיר בנביא, ואין ב"ד יכול לבטל כו' כנ"ל. סוף דבר גם בזה יפלו ברשת עוברים על דברי חז"ל, וכנ"ל.

ועל מה שהפלתם בצבור בלשון שאינו לה"ק, זה א"א בשום אופן. ואם גם משנה ערוכה היא, אלו נאמרים בכל לשון, ובכללם גם החפלה, שאדם יוצא י"ח חפלה בכל לשון, מ"מ היינו דוקא יחיד באקראי, אבל להחמיר ומכ"ש להעמיד שליח צבור להחפלה בלשון העמים, זהו ודאי איסר גמור, דאם לא כן לא היו אנשי כנסת הגדולה מחקנין החפלה בלשון הקודש צח ונקי, כי הלא בימיהם היה חציים מדבר אשדודית, ויותר היה טוב לחקנה בלשון כשדים, שהיה אז מורגל להם. ויעויין היטב ברמב"ם פרק א' מהלכות חפלה הלכה ד'. ובעזרא כתיב, ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל, ואמרו חז"ל פרק ה' דמגילה, זהו החרגום, ש"מ שלא היו העם מבינים אז לשון הקודש, והיו צריכין להעמיד להם מחורגמן לחרגם להם החורה, ואם בן מאיטעמא לא חקנו אז החפלה בלשון החרגום אשר היו מבינים אז? ומדוע חקנוהו בלה"ק דוקא, אשר לא ידעו אז להבינה? אע"כ אנשי כנה"ג מחקני החפלה אשר היו בהם נביאים, כאשר כתב גם הרמב"ם, הם ידעו מה' כי החפלה אי אפשר להיורר בכל לשון שחודמן, ולא בכל אופן חמלא חסרון עבודה ביח המקדש, דאם כן למה לי מקדש ועבודה כלל, אע"כ דאינו משלים החסרון לגמרי, רק הם חקנו מה שהיו יכולים לחקן בחיבות ידועות וכוונות רצויות, למלאות החסרון במה דאפשר, והמה נמנו על כל חיבה וחיבה ועל כל אור ואור, ואי אפשר לתעתיק כוונתם בלשון אחר בשום אופן, אבל אם אנו אומרים דהדברים כאשר חקנו אנשי כנה"ג, אע"פ שאין אנו יודעים כוונתם, מ"מ עלתה לנו חפלתנו לרצון, משא"כ כשאנו מחפלים בלשון אחר.

ואי משום שהדיוטות אינם מבינים לשון הקודש, אם כן נוח יותר לחקן שכל אחד ילמוד פי' החפלה ולהחפלה בלה"ק ממה שנחקן להחפלה בלשון אחר, ולפני מלך בשר ודם אין עושין כך, כי המדבר עמו צריך לדבר לשון המלך, ואינו מדרך ארץ שידבר בלשון עם אע"פ שהמלך מבין אותה ורמב"ן ר"פ כי חשא כתיב, שלשון הקודש הוא הלשון שהקב"ה מדבר בה עם נביאיו, ע"ש. ורז"ל אמרו בלשון הקודש נברא העולם, בדכתיב, לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת, ונקרא אדם

משפט הבחירה, לפרוש עצמם מציבור, ואם אולי יאמרו ערבך ערבא צריך, הוא גופי' דצריך מנין אחר להתירו מאן אמרו? חכמי החלמוד, ולא מהם ולא מהמונם ולא נוח בהם, אך אם כה יאמרו, הכניסו צוארם בעול דברי הרמב"ם (ריש פ"ג מהלכות ממרים) וז"ל: **מי שאינו מודה בתורה שבע"פ וכו' אלא הרי זה בכלל האפיקורסין וכו'**, וחו לא מידי.

ואם יאמר האומר, להחפיל על צמיחת קרן משיח בן דוד וההורח העבודה עכ"פ בטל הטעם, שאנחנו יושבים שלום ושקטים בין מלכי האומות יר"ה? זאת לא זאת כי כבר כתבתי לעיל, אפילו בימי מלכי בית שני החפילו על שולטן רביית יהודה, כי אז נזכה כולנו יחד לחנות בניהם ה', ולא לאכול מפרי' ולשכוע מסובה אנו צריכין, אשר יאמר המערער: תלא אנחנו מוצאים זה בארצות העמים ואין אנו צריכין לארץ ישראל? חלילה, לא על חיים המדומים כאלו אנו שופכים שיחנו ומצפים בצפיחנו בל ימינו, דק לישב שמה לפני אלהים, מקום המיועד לעבודתו ולשמירת חורתו. וגם אין בזה שום גנאי למלך ושרים אשר אנו חוסים בצילם, וסוככים בכנפיהם עלינו. ונחמי' בן חבלי' היה משנה למלך, בכבוד ועושר, והיה פניו רעים על אשר עיר קברות אבותיו חרבה ושעריו אוכלו באש, ולא הרע למלך לאמר, הלא יש לך אחי עושר וטוב ואחה מבקש על זאת, כי כל עם ועם ילכו אחרי עבודת אלהיו.

והנה אנחנו בשבויים ממלחמת החורבן, ומרוב חסדי ה' וצדקת פורנו, נחן אוחנו לחן ולחסד בעצי מלכי האומות והשרים, אשר אנו מחויבים לדרוש שלוםם ולהחפיל עליהם, מבלי לשלם להם ח"ו דעה תחת טובה, טובות גדולות אשר גמלונו זה אלפים שנה, ואין ספק כי שכרם רב מאת ה', כי הוא ב"ה גומל טובות למי שעושה טוב. אך בכל זאת אין דע אם נצפה וניהל לשוב לאחוזת אבותינו, והיה מן הטוב ההוא אשר ייטיב ה' לנו יהיה טוב גם לאו"ה, כדבר הנביא ישעי' „והלכו גוים לאורך ומלכים לנונה ורחק...“ והו פירש הפסוק בזהלים, „אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים...“ פירשו ע"ד הפסוק „הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו...“ משום דגבר עלינו חסדו יהללוהו גם שאר האומות, כי בטובתנו ייטיב גם להם, שכן על כל הטוב אשר גמלונו בגלותינו בהיות בארצם חחת ידם, והיינו דיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, הגדיל ה' לעשות עמנו, ועל ידי זה דיינו אנחנו כולנו יחד שמחים, כאלו כתיב וגדילת כולנו שמחים, עבר במקום עתיד, באופן שכל האומות והמלכות כולם יודעים שאנו מתפללים ומיחלים על ביאת משיחנו, ונזכה מהרה לקרא בכתב בזכרי' „והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדוד ובית דוד כאלהים במלאך ה' לפניהם...“ ולא הקפידו המלכות על זה מעולם, אך אולי האנשים האלו אין מצפים, או אינם מאמינים כלל בדברי נביאינו בענין בנין בית המקדש שלישי וביאת המשיח ובכל הנאמר על זה ברוב חכמינו ז"ל, אם בן הדרן לרובי הרמב"ם ריש פ"ג ממרים הג"ל.

ובענין אם מותר לנגן בבלי שיר בבית הכנסת, רהנה ממה שאנו רואים כי אבותינו מחקני החפלות לא תקנו כלי שיר בחפלה, אע"ג שמאחזנו יצאו השיר הזה בעבודת בית המקדש, אפילו הכי הוניהו אבותינו, ש"מ לא הוי ציחא להו בהא מטעם מיום שחרב בהמ"ק אין שמחה לפניו, וכבר כתבתי במקום אחר כי לפע"ד מאי דכתיב „אין נשיר את שיר ה' על אדמת נכר, ולא כתיב

לפני

מכל אחד מהם אלא מאמרים מעוטרים וקצרים, אשר בלי ספק אם יכרחו אדם דברי כל אחד מאלו החכמים וחלמדיהם יתחבר מדברי כל אחד מאלו ספר גדול, ואם נעריך ספר המשניות, יהיה קטון ומעט הכמות, וכן כל דברי האמוראים שבשני החלמודיים. ואין זה אלא משום שבררו דבריהם בכורר וזורה ומרקד ומוציא סולח בקיה, וע"ד שאמר ר"ש במסכ' גיטין סוף פרק דהאומר, "למדו מדותי שמדותי חרומות מדותי של ר"ע". ואחר כך הוקבעו במשנה ובחלמוד. ועתה דברים אשר יצאו מפי חכמים ונבונים, אשר לבם מלא מדעות ומושכלות, רחב ועמוק בכל החכמות, והוכררו ברירה אחר ברירה בשנים הרבים האלה, מאלפים חכמים, והוקבעו בישראל קרוב לשני אלפים שנה, ולא היה פוצה פה ונורד בנף, יעמדו עתה שועלים קטנים לפרוץ חומותם ולהרס גדרם, לשנות הנוסחאות וברכותיהם, ולשנות עידנא וזימנא די קבעו לנו. ואם לדין, הלא אין בית דין יכול לבטל דברי הב"ר חבירו אלא אם בן גדול ממנו בחכמה ומנין, אפילו בטל הטעם לא בטל התקנה, ובפרט בתפלה שפשטה בכל ישראל, ואפילו שבנוסחאות מקומות יש, מ"מ זה מקרי פשטה בכל ישראל, כיון שמתחלה לא נתקנה נוסחא זו אלא לאשכנזים, ונתפשטה ביניהם כלי חולק, ונוסחא אחרת לספרדים, נתפשטה ביניהם כלי חולק, וכמ"ש רמב"ם בשם הירושלמי סימן מ"א, וסברא זו הוזכר בחוספת פרק השולח דף ל"ו ע"ב ד"ה אלא כו' ע"ש. ומיהו בדבר כו' עיין שם, ועיין מג"א סימן חס"ח ופר"ח שם, וסימן חשב"ה. ואם בן אין אדם יכול לשנות אלא אם בן גדול מראשונים בחכמה ומנין, היה גדול בחכמה ולא במנין, לא בחכמה, א"י לבטל דברי הבית דין, אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים הגזירה, אפילו הבי אין יכול לבטל אלא אם בן גדול ממנו, ואיך יהיו גדולים מהם במנין? הלא כל ב"ד של ע"א הוא זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר, וז"ל הרמב"ם פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב' וז"ל, "בית דין שגזרו גזירה ותקנו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט דהרבה בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברי הראשונים ולעקור אותה גזירה ואותה מנהג, אינו יכול עד שיהיה גדול מראשונים בחכמה ומנין, היה גדול בחכמה ולא במנין, לא בחכמה, א"י לבטל, ואפילו בטל הטעם שבגללו נגזר הדבר, אין האחרונים יכולים לבטל אלא אם בן גדול מהם, ואיך יהיו גדולים במנין, והלא כל ב"ד של ע"א הוא זה מנין חכמי הדור שקבלו הדבר שאמרו ב"ד הגדול ולא חלקו בו עכ"ל. והראב"ד שם כמוסיף על דבריו, היכי דלא בטל הטעם, אפילו אלו הנביא אינו יכול לבטל, אלא היכי דבטל הטעם פליג הראב"ד, ודי במנין אחר אפילו קטן מראשונים להחזיר. והנה הנא איכא חרתי, חד, דלא בטל הטעם, ודא אפילו אלי הנביא אינו יכול לבטל, ובכה אמרו חז"ל יבמות דף ק"ב ע"ב, אם יבוא אלי ויאמר חולצין במנעל אין שומעין לו, שכבר נהבו העם בסנדל, א"נ אפילו יהיה בטל הטעם, ויהיה גמי ההלכה בראב"ד שב"ד קטן יכול לבטל, היינו כשעמרו למנין, דהרי צריך מנין אחר להתירו. ואם בן יקוטו ויעמדו למנין! עם חכמי הדור ה' עליהם יתנו! ולא להאשים האלה

להיות סניף לאריות, גאוני זמן, גודרי פרצות הדור, ולחיות דעתי גם אני, האמת אחס אם לא ?
 מה אשיב ? הלא ידוע ומפורסם כי דניאל איש חמדות בגולה, „ומנין חלחא ביממא הוא
 בריך על ברכוהי ומצלא ומודה קדם אלהה כל קבל די הוא עביר מן קדמח דנא... מבואר מזה, שגם
 מקדמת דנא, מרם שנגזרה הגזירה מהכשרים היה מתפלל שלש פעמים בכל יום ויום, לא בשבת
 לבד, וחז"ל בברכות אמרו, מן קדמת דנא, אפילו בזמן שבית המקדש קיים, כדאיתא החם,
 יכול בגולה כו' עיין שם.

אבל לכל הפחות נילף מני' שגם קודם היות בעת צרה וגזירה היה מתפלל בכל יום, ומשום
 כך לא הבאתי רא' מדור המלך ע"ה, „ערב ובקר אשיחה ואהימה, כי יש לבעל דין לחלוק שהיה
 זה בעת צרתו, אבל דניאל אשר תילתא הוא שליט ומתפלל שלשה פעמים בכל יום, ומסר
 בפשו על זה שהושלך לגוב אריות, ומשמים הסכימו על ידו ונעשה לו נס וניצל, ולא עביר רחמנא
 ציסא לשיקרא, ואחר כך כשנבנה בית המקדש בית שני והקריבו בה קרבנות, מבואר במסכ' המיד
 ויומא ופ"ה דברכות, שגם כהנים בעבודתם התפללו וברכו ברכת יוצר אור ואהבה רבה כמונו, ולא עוד
 אלא שהתפללו על צמיחת קרן דור המלך ע"ה, אע"פ שהיה להם מלכות בית חשמנא והורדוס,
 כדמשמע ביומא נ"ג ע"ב, ולא יערי עביר שולטן מדבית יהודה, ומשנחו של רבינו הקדוש ושניחלמודיים
 שחוברו אחר החורבן, מלאים מדין חפלה בכל יום, ושמונה עשרה ברכות בכל יום על הסדר,
 יעין רפ"ב דמגילה, ועיין ברבה פרש' קרח, והדעת נוחן כן, כיון שציונו ה' לעמוד לשרת לפניו
 במקדשו יום ויום בחמדין כסדרן, אם כן אחר החורבן, כל מי שמודה שהחפלה היא עבודה רצוי'
 בין אדם למקום יחב"ש, אם כן מחויב הוא להתפלל בכל יום, במקום עבודה המעשיות,
 כיון שרצונו יחברך שנעבדהו יום יום.

וחמהתי מאוד על אלו האנשים, שמתפללים ביום שבת קודש ב' חפלות, הראשונה קודם
 קריאת התורה והשנית אחריה בנוסח הברויה, אשאלם ויודיעוני מה טיבם של ב' חפלות ביום אחד ?
 ואם יאמרו הלא בשבת הקריבו ב' מיני קרבנות, אחד לחמיר ואחד למוסף, וכן מבואר בנוסח חפלה
 שנויה שלהם, „אם כן ע"כ גם בכל יום יתפללו במקום חמיר שבכל יום, כי אין מקום למוסף בשבת
 אלא אם מקריבים חמיר בכל יום, ומוסיף עליהם בשבת עבודה אחרת, אבל אם אין עיקר אין
 חוספת, וע"כ הכל ורוח דבריהם.

וידוע כי מי בית שני היו ישראל יושבים על אדמחם והיה להם שבט מושלים בגדולה וכבוד
 כמה מאות שנים, והיה בהם חכמים גדולים, אשר כל עסקיהם היה ברורה, דהמה ורזלמידיהם
 לאפים ורבבות, והיה להם בחי מורשות גדולים ומובים בכל בתי הלימודי אשר יקימו ערזה כל
 מושלי הארץ בערים הגדולים ממשלת ידם, (אויפערזיטעהם) והיה להם סנהדרין, גודרי גדר,
 וגודרי גזירות, מחוקקי בדיק, ואחריהם רבבות תלמידים ותלמידי חלמידים, עד רבינו הקדוש שחבר
 המשנה, ומכל אלו החכמים לא הוזכר שמותם לא במשנה ולא בברייתא, אלא מחי מספר, כמבואר
 ברמב"ם בחקדמתו לסדר זרעים, ומדבר אלו החכמים שהיו במשך כמה מאות שנה, לא הוזכר מרבניהם

לידי שחוק וקלות ראש המרגילים לעבירה, ואולי בשביל כך לא עלה לב אחד מהם זמן בקעה מצאנו וגורו ברה גרר.

והעולה מכל הנ"ל, אף לאותן דמצדדי להקל, בחורינו בעו"ה דרבו המהפוצים בעם, בגדרים וסייגים, ורבים מחללים שבת ממש בפרהסיא, אין בידינו כלל להתיר דבר שבפרהסיא, וכמ"ש ה"ל במסכ' סנהדרין, באחד שרכב על סוס בשבת וסקלוהו מפני הוראת שעה, ומעחה אין לך מגדר מלתא גדול מזה, בלי שום היתר.

ומעתה בהא נחתא ובהא סלקו, דאחת משלשה אלה אין להתיר, ומי שרוצה להראות כח דהיתירא ברברים אלו, עתיד ליתן את הדין, ולא לבד דאין להתיר, רק דכל ב"ד וב"ד שבעיר, כל זמן שיש בידו למחות ולא מיחו, הקולר חלוי בצווארו כדנתיב ואשימם בראשיכם, ובפרט בחקלות גדולים אשר בראה בעליל דיבואו ע"י כך, היום אומרים כך ומחר אומרים כך, ודי בו, ועל דייני ישראל שלום מאדון העולם.

מנאי אוה"נ ורחימכם לנצח, שוחר טובתכם כל הימים.

מענץ וי"ו בסליו חקע"ט לפ"ק.

הקטן הירץ שייאר.

מכתב

מהרב הגאון הגדול המפורסם לשבח, מהורר משה סופר נר"ו.

אב"ד דק"ק פרעשבורג.

שלום — — וכו' . . .

אל ב"ד צדק דק"ק המבורג וכו'.

יקרחכם הגיעני, הלאני והלמני, מרורים השביעני, כי הוא מגיד חדשות, כי יצאו אנשים בני בלי עול מלכות שמים, להפר בריחות, בנבלי דתוח, חדשים מקרוב באו, ואחת דתם להיות בית הפלחם כל ימי השבוע סגור ומסוגרת, וביום השבת יפתח, ומי יחן גם אז יסגור דלחים, כי שינו נוסח הפלה מקובלה לנו מאנשי כנסת הגדולה ומחכמי תלמודים מאבותינו הקדושים, והוסיפו וגרעו בנוסחאות אשר בדו מלבם, והניחו ברכות השחר, המבוארים בפרק הדואה, גם גורעין נוסח צמיחת קרן דוד משיחנו, ובנין ושכלול ירושלים עיר הקודש, ויעמד נכדי וישחק לפניהם בבלי שיר ביום שבת קודש אשר אמור לנו, ורוב הפלחם בלשון אשכנז דוקא.

אלו קיצור דברי פאר מעלחכם באגרתכם, אשר הגיעני היום לעת ערב, ובקשתם ממני

להיות

הצדדים היו רק להפך בזכות על שאינם מוחים, ולא נמצא מי שמחיר בפ' דק המג"א ע"פ הכנה"ג, ובדברי הרמ"א אין הכרע כ"כ רק במקום מצוה, והוא עצמו אפשר דלא צידד רק בצירוף ב' הטעמים יחד, משום מוטב כו', ובא הרמ"א ליתן טעם על דאין מוחין כלל ומעלימים עין, אף דנראה דנתקבלו הדברים, כמ"ש הרא"ש בביצה, מש"ה כתב וצירף עוד טעם ב', לכן מעלימים עין ואין אומרים לו איסור מפורש, אבל חס וחלילה להתיר בפומבי מה שנהגו איסור בב"מ, וק"ו להתיר דרך קביעות, ועוד אני אומר, דעיקר ההיתר לא שייך כלל בהורוחינו, דשכיח ושכיח טובא דיד כל אדם שולט בחכמה מוסיקא, בקיאות בהן ובשמוחיהן ובמלאכתיהן בכמה כלי זמרים, מלבד שארי כלי זמר דנהחדשו כבר ויחדשו מירי יום ביומו דבנקל יבואו לידי חיוב, ברחיקון מנא, בנפסק נימא אחד, ובקשירה ש"ק, ולא הותרה רק למצוה רבה כמו שמחת חופה, וכמ"ש המג"א בעצמו, ולא דמי כלל לגילוי דלא מצוי כלל נחשי, משא"כ בנ"ה חוזר האיסור למקומו ואין להתיר כלל שלא במקום מצוה. ומאן מפסי דזהו נקרא מצוה להחפיל בכלי שיר? ואדרבה ראו גדולה ממה דמעולם לא נהגו, ואם היה מצוה בוודאי לא ימנע דנשמע דקהל אחד היה מהדר במצוה זו לכבוד המקום, וגם הו"ל לרחק מחילה לקביעות, ובוודאי בדבר מעשים בכל יום בזה לא שייך לא ראינו אינו ראי', ובפרט אם למצוה יחשב, אלא וודאי לא לבד דלאו למצוה יחשב, דק לאיסור, הן מצד איסור שבת, דלא רצו לסמוך על דחוקים ולקבוע דבר מה שיש עכ"פ חשש נדנוד איסור אף ע"צ חרחוק, לפני המקום יחב"ש. ועוד מלבד דכמה וכמה נוכל להחבר בהלכה למעשה, מכמה חכמים ורבנים דהיו מוחים ועונשים וקונסים לאגשי כפרים, אשר לפעמים פרצו גדר בזה, ק"ו לעשות לקביעות לרבים.

ועוד ראייה, בק"ק פראג, עיר גדולה לאלוקי', בחובם חשעה בחי כנסת, ובגדולה שבהם נהגו לומר ולקבל שבת בכלי זמר, ורק עד בואי בשלום ולא יותר, ומעולם לא עלה על לב אחד לעשות כן בשבת וי"ט, וזהו רק בבכ"נ אחת ולא יותר, ולמה לא עשו כן בכולם, אלא וודאי דקבלנו עלינו לאיסור, הן מצד איזור הערמור, כמ"ש בעל כנה"ג גופי', בפרט מאי דהוי חמדי, או מחמת איסור עצמו לא סמכו בזה להתיר כלל שלא במקום מצוה, וזה לא נחשב למצוה, ומטעם שכתבנו דבזמנינו עיקר האיסור במקומו עומד, וגם אפשר נדנוד איסור משום איך נשיר כו', ודי להתיר בפומבי ולא במנא.

ועוד נ"ל דיש בזה גם כן גדר קדושה כנודע מה דממשיך כלי זמרים, וכמ"ש חז"ל, סבתא ברת שחין לקל טבלא רהיט ועיני ראו ולא זר, (ואפשר עוד בזכרון רחמידי הרבני מהר"ג גר"ו) דבימים קדמונים היו נוהגים בקהלנו לעתים רחוקים, לעת נשואין בני עשירים, לקבל שבת בבה"כ ישנה, בשבת שלפני נשואין או אחר נשואין, בכלי זמר, עד בואי בשלום, ועי"כ נעשה חערובת אנשים ונשים, ולפעמים ג"כ פריצים היו מוזרים עם הכלי זמר, עד וצריכין לגעור בהן. וכבר נחבטל זה המנהג לא טוב יותר מן כ"ה שנה. והלא נודע איך אנו מוזהרים להיות נגדרים בזה הדברים, עד שכל חפוצות ישראל מחפלים אנשים בבכ"נ מיוחד ונשים בבכ"נ מיוחד, וכדאיחא במס' סוכה בפ' החליל, גבי שמחת בית השואבה, תיקון גדול חקנו, אנשים למטה נשים למעלה, שלא יסחבלו אלו באלו ויבואו לידי

אנשים ואחד נשים יודעים מעט במיב הלשון ולפניהם אותה מנעוריהם, ובודאי מצאו חקנה זו
 סוכה, כדי לקיים המצות בחיקון. ובאמת טרחו ליישב, על אותן דורות, היאך יצאו הנשים י"ח חפלה דחייבי כמו האנשים,
 כמ"ש הרבנו יונה ר"פ היה קורא, וחירץ דמי שאינו יכול לדבר בלה"ק יצא ידי חובת חפלה אף
 בשאר לשונות, דייק מי שא"י לדבר מותר מצד אין ברירה, אבל מי שיוכל לדבר ולהחפלה בלה"ק, לא
 יצא רק בלה"ק. ומעשה אין ראיה ממשנה דסוטה, דבימיהם רובא עמא דארעי לא היו מבינים, דבשביל
 כך חיבר ר"א החלמוד בלשון בבלי, ובא להשמיענו, דל"ת דחפלה דהיא גם כן מצוה, לדעת הרמב"ם מן
 התורה עכ"פ להחפלה פעם אחת ביום, ולהתלקים רק מדברי קבלה, ולכ"ע ג' פעמים בכל יום, בדמינו
 ברוד מלך ישראל, ערב ובוקר וצהרים ושהיה ואהימה, וגם בדינאל, וזימנין **התלחא ביומא**
צלי בו, ומסר נפשו עליו, כאשר נמצא בקרא. וגם הנוסחא מחוקנת מעורא ובירא דינו
 בלה"ק כנ"ל, וס"ד דמעבב כמו אחד משארי המצוות קמ"ל ולא מעבבי, דוודאי לא בא עורא לגרע
 כח החפלה, אלא לחזקה, אבל וודאי בלה"ק מצוה מן המובחר. ומעשה בדורחנו, זה כמה מאות שנים דכולם שוים לטובה בזה, אחד אנשים ואחד נשים
 יודעים לקרוא בלה"ק, ובפרט החפלות עצמם לומדים מיד עם לשה"ק לשון אשכנז, מימים ימימה,
 בכל מלמדי חינוכות בעירנו ובסביבותינו, ואם כן וודאי שוויהו עלינו חובה, ובפרט דלפי הדין הלווע
 ששמע אשורית יצא, משא"כ בשאר לשונות כמבואר בפוסקים, ומכ"ש כשמבינים. ומעשה
 אסור לשנות, הן מהענינים, והן ממטבעות שלהן, והעובר על זה עובר אל לאו
 דאל תטוש, וגם הוא בכלל פורש מציבור, שידוע עונשו, ק"ו מן הכלל בלי, ואין לך פורש
 מדת ישראל יותר מזה, אם בונה כמה לעצמו, הן ביחיד, וק"ו בציבור, נגד הכלל כלו, בעניני
 החפלות הקבועים דהמה עיקר עבודתנו במקום הקרבנות, ואין לך נראה כשתי חורות וכשתי אמונות
 גדולי מזה, והלא נאמר, **תורה אחת יהיה לכם**, הקה אחת יהיה לכם. ויש לי עוד
 להאריך בכמה ראיות ושעמים נכוחים, אך אהבתי הקיצור.
 ועל שאלתכם, אם יש להתיר לנגן בשבת ע"י אמירה לנכרי מערב שבת, לא נעלם מעיניכם
 מה שנאמר בזה בא"ת סימן של"ח ושל"ט, ומ"ש הרמ"א גבי טיפוח וריקוד, דכתב ב' טעמים, חדא,
 משום דמוטב דיהיו שוגגים בו, וכן משמע ביש"ש בביצה דזהו עיקר הטעם. ולפי זה בודאי אין להתיר
 בחורת היחר ובחורת קביעה, ואפילו בע"ש כמ"ש בסימן מ"ז, אם לא במקום מצוה.
 רק הרמ"א כתב עוד טעם, משום דעכשיו אין אנו בקיאים, והם דברי רבונתנו בעלי החוספת
 בביצה, וגם לטעם זה לא החליט הדבר, רק כתב בלשון אפשר. ועיקר דהאיסור לנגן, לדעת רוב
 האחרונים אסור שלא במקום מצוה, וכ"כ בלבוש א"ח, ולא כדמשמע במג"א, ואין להתיר רק כמו
 טיפוח וריקוד, וגם מדב"ז עצמו, כנראה בעליל מלשוננו שכתבו דבארצינו אין שמחה אלא בשירים
 ושבתים, משמע דאין לו היחר כלל, אף מערב שבת ע"י אמירה. והכנה"ג דמתיר, כתב, מיהו במקום חשש הערמה אין להתיר, ואם כן נראה בעליל, דבכל
 הצודים

לנוסחא אחת בלי שינוי ענין כלל. אך גם משארי חפלות שמדרו אחר זמן מראשונים, ונתקבלו בנהרא נהרא ופשטה, כמו מנהגי ספרדיים ואשכנזים, בכל אחד מהם אסור לשנות ממנהגי כל אחד ואחד, וכולם שווים לטובה, נחיסדו על אדני פז, דברים מיוחדים, והגם דלפעמים לפי דאזע עין יש לשנות כפולים, בשבחים ורננים, לא על חנם נחיסדו, רק יש לכל אחד ואחד כוונה מיוחדת כדודע, וע"י שינוי כל דהו יושחת הענין מהכוונה ראשונה. וכן אסור לשנות שום מנהג קבוע, לא לבד אותן שהוזכרו בתלמוד דשוי לכל, אף גם כל מנהגי מדינות, וכל קהלה, אשר נתקבל מקדם מימות אבותינו ואבות אבותינו, וכמ"ש חז"ל הוהרו במנהג אבותיכם וכו', כדאיחא בארובה בפרק מי שנהגו, אם לא דנחברר ממש דמעיקרא דמילחא היה מנהג בטעות. ובראיח' שפ בהרא"ש ושאר פוסקים, ואפילו בדברים המותרים ואחרים נהגו בה איסור, וק"ו בדברים הקבועים לרבים, דאין דשות לשנות או לבטל אחד מהם, ועליהם נאמר: אל תשוש הורח אמת, וככה אמר המלך החכם בקהלת, ופורץ גדר ישכנו נחש, וכחב הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים, רקאי על העובר על החקנות והמנהגים, אף באותן דאין בהם חסרון או תוספת, ק"ו בדבר גרעון, או מה דהוי למגדר מילחא.

ומעשה נדון ק"ו להתפללות, ממ"ש המג"א סי' פ"א בשם הירושלמי, חז"ל, אע"פ ששלחנו לכם סדר תפלות, הוהרו באותן שבידכם. — וק"ו דאין לשנות מה שיש בידינו, מכמה מאות שנים. גם ידוע מ"ש האר"י ז"ל בספר הכוונה, דיש י"ב שערים למעלה, לכל שבט ושבט לפי מנהגו, לבד מה שנוכר בתלמוד שוה לכולם, וכמ"ש המג"א בשמו, ומה"ט אין להתפלל אלא בלשון הקודש דוקא, כמו שנהגו אבותינו מעולם ועד עתה, ולא היה פוצה פה ומצפצף, ולא ימנע בהעחקת לשון ללשון אחר שלא יושחתו כמה עניינים וכוונות אנשי בנה"ג והראשונים, מיסרי התפלה, אשר אי אפשר כי אם בלשון הקודש מצד קוצרו, וכוללית אעפ"כ הרבה לפעמים בחיבה אחת, כאשר יראה בפלאות בספר הדוקה, וכל דבריו דברי קבלה, והובא רוב דבריו בטור א"ח מה שרמו כל ברכה וברכה בפ"ע, וכל חיבה וחיבה למרגתו, ועוד כמה פסוקים מחנ"ך, אשר הכל יושחת מכוונתם ועניינם הראשונים, והלא עיקר חקנת עזרא וב"ד היה בשביל זה, כדי שיחפלו העלג בדובר צחות בלשון אחת, כמ"ש הרמב"ם פ"א מהלכות תפלה, ושיוכל להעריך תפלתו ושבחיו למקום בלה"ק, ומדפרט הרמב"ם לה"ק דוקא, ולא כתב סתם, להתפלל בלשון אחד, משמע דעיקר נחקן בלה"ק, מחמת צחות לשונו וקוצרו, ואעפ"כ כולל הכל, שאלת יחיד ורבים, כאשר נדייק בדבריו הקצרים, כמ"ש הפוסקים, וכאשר מדייק הגמ' מלשון המשנה, ושע"כ חיבר הרמב"ם ספרו יד החזקה רק בלה"ק, נקיה מכל שאר לשונות, מת דלא עשה כן בשאר ספריו, אשר כולם בלשון ערבי, ומה"ט בלי ספק קבלו כל ישראל בברך העולם אשר ידוע לנו, להתפלל דוקא בלה"ק, כדי לקיים חקנת עזרא עצה"ט, ולא השגיחו במשנה שלימה דסוטה, תפלה בכל לשון, ולא עשה אדם מעולם הערה נגד זה, ואדרבה, דהלא בדורות הראשונים לא היו הנשים מבינות כלל לדבר בלשון הקודש, ובוה אנשיר דרי זה זמן רב, אחד

יבואו לחצרות בית ה', להחפלל במאז ומקדם, ויהיה לבבם שלם, לעבדו שכם אחד, ויהיה נור שלום, מאדון השלום, יתענגו על רוב שלום, ויחיו בנעימים לנצח.

כ"ד המוכן לשרתו לטובתו, חרב גדולתו ושלוחו, יהיה שלום בתילו, ירחיב ה' את גבולו, ככל אות נפשו לטובה. **פיוּרְדָא י"ג כסליו תקע"ט לפ"ק.**
הקטן משלם זלמן הכהן.

(ב)

מכתב

מהרב הגאון המפורסם לשבח, מהורר הירץ שייאר נר"ו;
אב"ד דק"ק מעניץ יע"א.

אל ראשי אלפי ישראל, ה"ה הדיינים המובהקים, הרבנים המופלגים, יושבי על מדין בק"ק המבורג, שלום וברכה, כטל וכרביבים, לכל הד וחד לפי מעלתו ומדרגתו, כולם שוים לטובה, אהובים וברורים.

אח נועם כחכם הגעני, ומחמת טרדת עבודת הקודש עול צבור ועול ישיבה, אין בידי להאריך במליצת שו"ת כראוי לפכ"ה, אך בקוצר מילים אכלכל דברי, על דבר שאלתכם מאתי לחוות דעת.

(א') אם מותר לשנות סדר התפלות שבידינו או שאר מנהגים.

(ב') אם מותר להתפלל בלשון לע"ז ולא בלשון הקודש.

(ג') אם יש להחיר לגנן בכלי שיר בשבת, באמירה לנכרי מע"ש —

אהובי ידידי הרבנים נר"ו, ידעתי גם ידעתי דשלשה אלה לא נפלאו ממכם, מקומם ודרכם בש"ע א"ח סימן קט"ו מה שנוגע בזה לחפלה, וכן בא"ח סימן של"ה ושל"ט מה שנוגע בכלי שיר, וא"צ לא לדירי, ולא דכוותי, אך למלאות רצונכם, והיא כבודכם ותהלכתם אותה נפשי.

ואומר אני בקצירת אומר, דאין אחד משלשה דברים הללו להחיר, דהן ליחיר הן לרבים, והאריכות אך למוחר. מה דנוגע בשינוי התפלות, לא לבד אותן תפלות ושבתים הקבועים בידינו אשר נתיסרו כבר, זה יותר מאלפים שנה, מעת בנה"ג, אשר אסף עזרא הסופר בזמן גלות בבל אסיפה גדולה מן ק"כ אנשים וקנים, ובחוכם כמה נביאים, כמו חגי, וזכרי' מלאכי, הניאאל וחביריו ועזרא גופי' בכללם, מלבד החרש והמסגר אלף שבדור, ורומה סדרו התפלה על הסדר, כדאי' במסכ' מגילה, דאסוד לשלוח בה יד, והמה נחקבלו בכל חפוצת ישראל, מחפליים קרוב

לנוסחא

(ז)

(א) מכתב

מהרב הגאון הגדול המפורסם, זקן זה שקנה חכמה, מהור"ר משלם
זלמן הכהן נ"י, אב"ד דק"ק פיורדא, בעל מחבר ספר שו"ת בגדי
בהונה, וספר נחלת אבות.

ברוך הוא, וברוך שמו, דורש טוב לעמו, וה' עמו, ה"ה החורגי המופלא והמופלג
בחורה, בהלכה ברורה וסברא ישרה וכו', מהור"ר ברוך נ"י, כאור הזהיר,
ראב"ד דק"ק המבורג יע"א.

כתבו היקר, מן כ"ו מרחשון, הנכתב בשם בר"צ דשם, והוחם בברוך, קבלתי לנבון,
ואל יאשימני על אשר אחרתי עד עתה להשיבו, כי זקנתי ושבתתי, וכמעט לגבורת הגעתי לאי"ט,
ובימים ושנים האלה, לא בל העתים שוין בענין בריאת הגוף, ובעת אשר אני חל"י קצת בטוב
הבריאות, אחיש להשיבו.

והנה קריתי ושניתתי, אגרת בת מחלת לב, ודאבון נפש, אשר פרה הרשע, ציץ
הזדון, ויצאו אנשים מבני ישראל, אשר השיאו אותם עון אשמה, לבנות במה לעצמם, סגור
ששח ימי המעשה, וביום השביעי יפתח, יחפלו שם, ומשנים ממטבע שטבעו חכו"ל, ידלגו
כאיל, פוסחים על שתי הסעיפים, ידלגו על ההורים, מורי הוראות בישראל קדמונים גוחי נפש
ע"ה, ועליהם אמר ישעי הנביא: כי חבואו לראות פני בו'.

מה אומר! מה אדבר! קומו אחינו! גבוא ונתפלל ונבקש מאת אלהים על זאת, הוא
יחן בלב אנשים האלה, לעזוב את הדרך אשר המה הולכים בה עתה, ויעלו במסילה העולה בירת
אל, ישובו ויגברו, ויחזיקו טנהג אבותיהם, מנהגן של ישראל תורה היא, והיה זה שלום
על ישראל, וה' יגדור פרצות ברמו, כרם חמד בית ישראל, ובא לציון גואל.
ועל אורות פסק דין שכתב מעלחו נר"ו, יפה דנחם, לאסור לנגן בבלי שיר בשבת,
אפילו ע"י זולת ב"ע, וכן שלא לשנות ח"ו ממטבע שטבעו חכו"ל, בכל עניני התפלה,
ויחויב כל אשר בשם ישראל יבנה, להתפלל כאשר סדרו לנו הראשונים נ"ב ע"ה, והמשנה ירו על
התחבונה, והמסיר אוננו משמוע חורה, גם תפלתו חועכה, גם אין נכון ואסור להתפלל
בלשון אחר, רק בלשון הקודש.

יותר לא אוכל לעשות, ואני תפילתי לה', ישפוך רוחו רוח חן ותחנונים על האנשים האלה,

ודבריהם בלתי ישרים, לא רצאו ולא השמעו הם מהזכיר, אנחנו כאבותינו ואבות אבותינו בשם ה' נזכיר, בלי חוספות ובלי מגרעת כי הכל מיר ה' עליהם השביל, דבריהם בצדק ברורים כיום, ואתם הרבקים בה' אלהיכם היים כלכם היום.

דברי דורש טוב לעמו

הק' עקיבא בר'א ברעסלויא ראב"ד פה ק"ק אלטונא

והמדינה יע"א

אלטונא יום ג' זך תשרי מצמיה ישועה לפ"ק -

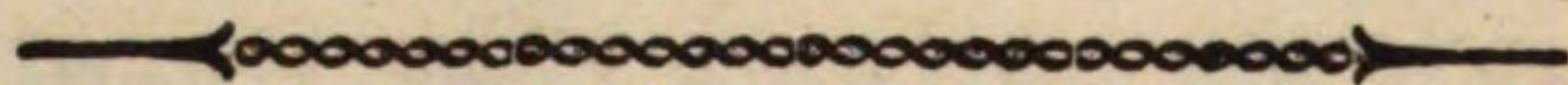
[illegible]

זוה יצא ראשונה

כאשר שמע וראה הרב המאור הגדול מהו עקיבא נר"ו מורה הוראה
בק"ק אלטונא הסמוכה והקרובה לקהלתנו המבורג, התועבה אשר נעשרה
בהדפסת סדור תפלה שלא כדת משה וישראל, הודיע ברבים בבה"כ הגדולה
באלטונא בלשון זוה :

מודעה רבה

פיר בני קהלתנו אונד דיא עם אנגעהעט, פאר דער ניאליך ערשינענע זא
גענאנטע תפלה לערבית ושחרית של שבת צו ווארנען :

זכרון לבני ישראל !

זוה ימים יצא בדפוס קונטרס, מיוחד לתפילת ערבית ושחרית לשבת, ומעתיקי תפלה הזאת,
עברו גבול אשר גבלו הראשונים, גרעו והוסיפו כחפץ לבבם אשר לא כד"ח, זרון לבם
השיאם לאמר לא יתכן דרך ה' אשר דרכו בו אבותינו אנשי השם מעולם, וארת אלה לא
הצפינו ברעיונם, כי אם גם מחוץ שכלה חרב לשונם, ויררינו קשחם ביד רמה, לחלל את הקדש
קדשי ה' אשר הנחילנו אבותינו יודעי דת ה' חמימה, אשר שמרו מצות ה' וחזקה ידם באמונה.
וויא לייכט קאנטע עם נון געשעהן, דאס אייניגע איררע נעפיהרט
ווערדען, אהנע מוטהויללען, נגד הד"ת צו האנדעלן, איינסט פאן
דעם זא גענאנטען (גענצליך פאן דען תפלות שתקנו לנו אנשי כנרת"ג
אבווייכענדען) געבעט, בוך, געברויך צו מאכען.

ופן יצודרו נפשות גם מאחנו, להוליכם גם המה בחוהו לא דרך וילכרו אנשים הולכים
בחומתם, ולא יגעו להזהר בשחיחותם.
יודע לכם בני ישראל, בנים אתם לה' אלהיכם, חוקר ואמצו אל חלכו בדרך אחס, כי דרכם
לא ירחק, חלילה לכל איש ישראל, לשנות דבר או דיבור מסדר תפלתנו אשר בידנו,
כאשר עשו אבותינו מעולם, כן נעשרה אנחנו ובנינו אחרינו, וצדקה רחיה לנו כי גשמור
לעשות כאשר צונו ה' אלהינו, ואל חפנו לקול מלחשים חוברי חברים, דרכיהם לא סלולת
ודבריהם

אל הגאונים הגדולים הבאים על החתום בדבריהם

הנאמרים באמרת בספר הזה, חיים ושלום וכו'.

ידענו כי כל טרחכם ומשאכם בעסק ביש הדין לכבוד השם יתברך שמו ויתעלה, ולמען כבוד תורתו ועבודתו, ולא לנו ולמענינו או למען שום אדם! ובכל זאת אנחנו חייבים להודות ולהלל לכם ולישר כהכם על כל הטובה אשר עשיתם לנו ולעדת ישראל בכלל, כי גדולה היא והשעה צריכה לכך, וזכותכם יעמוד לנו בעת הצרה הזאת, ובטוחים אנחנו מרוב ענותכם, אם ח'ו מרוב הצער וטרדא רמצוה המצא ימצא דבר אחד פוגם במעלות ובמדות כחוט השערה בכבודכם היקרה, לכם הסליחה והכיפור, ומעלת תורתכם כולכם שווה לטובה בקדושה וטהרה, ואין כח בדינו להכריע ולהקדים, על כן סדרנו המכתבים לפי ערך הזמן אשר הגיעו הכתבים לידינו והוריו הרי זה משובח.

הכ"ד בית דין צדק דק"ק המבורג.

אויך אייך איהר פֿעראיררטען איטברידער! דיא איהר נא יענעס געזעטלונדריגען פֿעראיין געהערט, אויך אייך רופֿען וויר אים פֿאטערליכער שטיממע נא: קעהרט לוריק פֿאן דעם פֿאדע דעם לויטזינגס אונד דעם אונרעכטס דען איהר בעטערעטען האבעט, קעהרט לוריק אין דען שפּאָס דער וואָהרען העליגן יחייטעט, דיא נור אים דעם האַטונג פֿיר דיא געזעטלע אונזערער וויזען פֿאָרפֿאָהרען בעטטעהען קאָן. וואָרס וואָלט איהר — דורך שפּאָלטונגען — דאָס זיך קוים ערהאָבענע אונזערן אונזערס פֿאָלקס, אין דען אויגען אַנדערער פֿאָלקער הערשאַבוירדיגען? אַמס אייך ניכט דורך דיא פֿערהערערטע אונזערע אונזערע דער נייזערונגען בלענדען, אַמס אייך פֿאן איירען ברידערן נא טרענגען, אים דענגען אייך דאָך איינסט איינע געאיינטשפּאָליכע רוהע: שטאַטטע פֿערהאייגען, אונד נא אונזערען אַלערזייטיגען פֿראַממען פֿאטערן פֿיהרען וואָלט. פֿערן זיין עס פֿאן אונס, האָט אונד פֿערהאָלונג געגען אונזערע פֿערהייטעטען ברידער נא פֿרעדיגען; אונד אינדעם וויר בערייט זינד, אייך אים אַפֿפֿענגען אַראָפּ ברידער; לויך, אין אונזערן אַרמאָלטען הייליגען בונד אַוואָלונגעהאטען, בעטען וויר נא גאָט, דאָס ער אייער הערן נור בעסערונג שטאַרקען, אונד אייך אים פֿאטערליכער באַהאָלענדיקייט דען פֿעהלערטע פֿערגעבען אַהאַט, וואָדורך איהר זי אַמאָלעם פֿראַממע הערן טיען פֿערוואַנדעט האַבעט.

זי האַלטיטער אונזער אַלער פֿאטער! ערבאַרע דין דיינעם טיעפֿגעבייגעטען פֿאָלקס, ערבאַרע דין דיינער פֿעראיררטען פֿערהייטעטען קינדער. ערהייכטע איהרען פֿעהלערטעטען גייסס, אים דער פֿאָקעל דיינער עוויגען וואָהרהייט; האַלט וויר וואָלט, דין אונזערן גאָט, אים איינעם גייסע, אונד אויך איינע ווייזע אַנבעטען; האַלט וויר אַלע איינסט אַן יענען גליקליכען לייטען טהייל נעהמען, **בשוב ה' את שבות עמו, ובא לציון גואל אמן.**

הקטן ברוך במהו"ר מאיר עזרש מפראג, ראש ב"ד

דק"ק המבורג.

הקטן משה יעקב יפה מבערלין, דיין דק"ק המבורג.

הקטן יחיאל מיכל שפיאָר, דיין דק"ק המבורג.

אין אללען דיווען גוטאכטען ווירד מיט אונאומשטעסליכען בעווייזען
דארגעטהאן: דאס דער נייע טעמפל פער איין געזעטצוויריגער, ניכט
צו ערלויבענדער פער איין איזט.

וויר ערמאהנען דאהער יעדען אונזערער מיטברידער, זיך ניכט דורך
לאקקונגען פערלייטען צו לאססען, מעהרגעדאכטען טעמפל צו בעזוכען;
וויר ערמאהנען יעדען הויספאטער, זיינע קינדער אונד אנגעהעריגען פאן
בעזוכונג דיזעס טעמפלס אבצוהאלטען. דאזיג וואו ניכט — דורך איין פערפיהרעריטעט
וויסערע — צו געזעטצוויריגען האנדלונגען פערלייטעט, אונד נאך אונד נאך גאנצליך פאן דער רעליגיע
איהרער פאטער אבטרייניג ווערדען.

לאזט אונס פילאזעהר טהיירע איטברידער, פערס אן אונזערע הייליגע געזעטצונג האלטען. און
קיינער זיך דורך גלייטערייטע בערעד: אקייט פערלייטען, פאן דעם גלויבען, דעם טהיירען
ערבטהייל זיינער פאטער, נור איין אינדעסטען אבזונדערטען. אונד דער יעליגע אונדעכליך — וואו
אונדע פערזונג, דען גאטטעספירכטיגען פאן זיינעם אונטערזעהעטען וואנדעל אבזונדעריגען
דארהאט — נור דאז דיהנען, אונד נאך פערטער דען גאטטליכען לעהרען אונזערער ווייזען פארהערטען
אונדוואיגען. נאך הערליכער נאך אייניגע וואו ביטהער, וואלען וויר אונזערע געבעטע, נאך הערגע-
בראכטער ווייזע, וכדת משה וישראל, צו אונזערעם הימאליטען פאטער ערהאבען, און דאס
ער אונס קראפט פערלייטע, נאך זיינע געבאטען צו לעבען, אונד דען אונדעריגען דער פערזונגער צו
ווידערטעהען.

און

פארשפיגעלונגען, איין איהם גינסטיגעס גוטאכטען צו ערשלייכען געוואוסט, וואו דיזעס
יעצט אים איינעם בריפע דעם ר' אהרן הארינער זעלבסט הערפארגעהט, און האט
דערוועלבע יעצט זיין גוטאכטען פארמליך ווידעררופען, (זעה עמוד צ"ח). פערנער איזט אין
דיזעס ספר אור נוגה איין פסק דין פאן אייניגען רבנים אין ליווארנא אבגעדרוקט, וועלכער
פאן דיזען רבנים זעלבסט, ניכט אנערקאנט אונד פארמליך ווידעררופען ווירד, (זעה
דען בריף אים ליווארנא עמוד ס"ג), זיינער דיזער רבנים ווירד אים געדאכטען
ספר, הגאון מהור"ר שם טוב אב"ד דק"ק ליווארנא טיטולירט, אים אביגעס בריפע
פאן ליווארנא געהט דערפאר, דאס דיזער ד' שם טוב, איין פריפאטיווענדער געלערטער
אין ליווארנא איזט, אונד ניכט איינמאל צום דארטיגען בית דין געהארט; זאלכער נירדיגער
קונסטגריפע בעדיהנען זיך דיא יעטציגען רעפארמאטארען, אום איהרע מיטברידער צו
טיישען. איבריגעס ווירד דאס ספר אור נוגה אין דען פאלגענדען בריפען געהארג ווידער-
לעגט, אונד דיא גראבע אינגאנצע דעם פערפאסערס פארליג דארגעטראגן. (מאן
זעה בעזאנדערס מכתב מהגאב"ד דק"ק פרעסבורג, פאן עמוד ל' בים עמוד מ"ה.)

פֿליגער אונזערער רעליגיאָן אונזערטיטערליך פֿעסט טעגלעך, ריכטעטן דאָהער אונזערן גאָטטעסדיגנסט,
אלס חז"ל וועגטליכער טהיל אונזערער פֿליכטען, וואָס זיינען פֿעסטע אונזערענדערליכע פֿוס חז"ל;
דינע זיינעריכטונג וואָרדע פֿון דער געזונטהייט דער גחליחן זיינטיאמאָי חגפֿענחאָפֿען, אלס הייליגעס געזעט
בעהבֿחֿטעט, אונד עבען זי געוויסענהעפֿט, וויאָ זאלע זינדרע רעליגיאָנען געזעטלע געהעלמען *)
טויט זינדרע וינד פֿערפֿלחטען, אונד דער גאָטטעסדיגנסט בעטטהעט גאָד חז"ל זיינער אונד
טפֿרינגליכען געטטמאָל, חז"ל דינעס גרעסען זייטרויס האָט קיין רחבֿינער זקלעגיוס זיך אונטערפֿחגנען,
זיינע חכדרונג רחמיט פֿערלונעהאָפֿען, זינדרע דענעלעכען גאָד דעס זאָגענחאָנטען זייטבדירפֿגיס אונזלע;
אָדער; ווער דאָך עס יעלט וואָס, זיינע האָנד גאָד דינעס הייליגהאָס זייטלעכעקען ? אונד אונד
חז"ל זינדרע טריטט גיכט אונד דיאָ אונטערמאָנע דער זינדרע רעליגיאָנען פֿערפֿערדונגנען זינדרע גאָט;
זינען אונזער גאָד זיך גיהען, זיך באלד עס יענענען זינדרע אונד זינדרע גייט דער זייט
דינעס ?

היר מהייערע. איטברודער ! — לעגען וויר זיך דיז גוטצאטען דיער גרעסען אויסגעלייכעטען
אמאנער פֿער; אהנער, דערען זאגעניין בעקאנטע אצטע רעליגיוזעס, איינע געוויסענהאפטע חזו
טעראוואג דיעס געגענטאנדעס צו ערווארטען בערעכטיגט; אהנער, דערען גרינדליכע געלעהרהאקייט
קיינען צווייפֿעל איבער דיז ריכטיגקייט איהרער ענטטיהונג איבריג. לעסט.

(*) מאן זעהע בעיא: דערס איבער דיזען געגענשאפט, דיא פערשידנען בריפע מ'הרבנים
הנאונים, ווארין אללע שטעללעך בגמרא זפוסקים אויספיהרליך אנגעציגט זינד.

(*) זויר פֿאַרדען אונס זאָ מעהר צו דיזעס שריטטע בעוואָסען דאָ איין בעריכטיגטער אַבענ-
טהיירער, בשמו ר' ליבערמאַן, איין ספר בעטיטעלט אור נוגה העראויסגעגעבען, וואָרין ער
זיך בעמיהעט טעהרערע רעפֿארמען אין אונזערם גאָטטעסדיהנסטע צו פֿערטהיידגען.
דער זעלבע האָט זיך פֿאַן איינעם געוויסען ר' אהרן חאָרין רב באַראַד, דורך פֿאַלשע

ווארדע, וואס ער האט געטון. אונטער דעם נאמען (דער נאמען טאמפל : פערצייטן) האט זיך זיין
איינעם יפהרע, איינע געווענליכעס אין אונזערער געמיינדע געבילדעט (*) אין דער חבויכט, איינע נאמע
ווארדע, דעם גאטטעם דיהנסטעם אונטער זיך איינלעהרען.

דינע וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון,
בערענעקען; עס וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון,
תפלתנו אויסגאנגען, אויסגאנגען, אויסגאנגען, אויסגאנגען, אויסגאנגען, אויסגאנגען, אויסגאנגען,
זינט ווערדען; נאמען געבעטע אונד געוואנגען מיט אראבעל; בעגלייטונג וואס ער האט געטון, אונד דער
גאנצע ריטוס איבערהויפט נאך דעם, ביים אונדערן גאנצעם געטון, איינלעהרען, וואס ער האט געטון,
ווערדען.

אין וואס ער האט געטון, (ווערע עס אונד מיט דעם גאטטעם אונזערער רעליגיעס פערצייטן) פון
זייערן איינזאמלען, דיא ווערע דיא געהאנגען אונטערמיטע, נאך דיא זייערן וואס ער האט געטון,
אונטערמיטען ערפארדערליכען קענטניסעם בעיטלען; אונטע וואס דיא וואס ער האט געטון, אויסגאנגען,
עררעגען, אונד גאנצע פערמאנענטעם זייערן וואס ער האט געטון, ביים אונד אונטערליכעם דיינים דקהלתנו:
אין וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון.

אונד דינע וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון,
פי דין ורת תורתנו הקדושה וכפי הסכמת הפוסקים ראשונים ואחרונים ו"ל.

(1) דאס סדר תקון תפלתנו, וואס ער האט געטון, אונד פון אנשי כנסת הגדולה וחכמינו
ו"ל, איבערליפערט ווארדע, פון ארון עולם ביס עלינו לשבח וואס ער האט געטון,
געהאלטען ווערדען אונד.

(2) דאס וואס ער האט געטון, בצבור בבית הכנסת, נור בלשון הקודש כפי
מנהג כל ישראל, אונד אין קיינער אונדערן ספרותע זייערן וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון.

(3) דאס דיא אראבעלעגלייטונג בבית הכנסת, בשבת ויום טוב אונד דורך איינעם
ניכט; ווערען גיכט ערלויבט מיט.

טאן דאס וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון,
פארגעבייגט זייערן וואס ער האט געטון, דיא פארגעבייגט זייערן וואס ער האט געטון, פאר דיא פארגעבייגט זייערן וואס ער האט געטון,
איהרער דיינים בעוועגן האבען, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון,
זייערן וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון,
נאכגעלעבט ווערדען אונד, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך.

וואס ער האט געטון

(1) דיא אבער גאטלאך נור אונד וועניגען אינדיינען בעשאעהא, וואס ער האט געטון, דיא אבער
זייערן וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון, וואס ער האט געטון.

פארווארט

פאן דען ראבבינערען דער איזראעליטישען געמיינדע צו דעםבורג, אן איהרע מיטברידער.

צו אירער בעלערונג, פראוואט גאטעספירכטיגע איטברידער, דיא איהר אונזערען הייליגען געזעטלען אונד געברייטען אים גאנלעס הערלען לוגעטאן זייד, דיא איהר אייך פערטרוואונגספאלל דער לייטונג אירער רעליגיעס; לעהרער איבערלעסטעט; לו אירער בעלערונג, האבען וויר דיעזע וואונדער פסקים וכחבים מרבני גאוני זמננו בעשטיאט, אהגען דיא ווארטע דיעזער אדסגע, ליינעטען אהנער, אייך פאר דעם פערפיהרעדיטען גיטע דער נייאפונגסוואלט טיטלען, אהגען זיא אייך אין אירעם אומאנדעלכערען גלויבען בחורח ה' ובדברי חכמינו ז"ל, קראפט פערלייהען אויף דאס איהר ניא פאס רעכטען ואגע חבוייטען אהגעט.

ליידער האבען זייט אהרערען יאהרען אירעליגיעזיטעט אונד פרייאגייסטערייא אונטער אונס לו גענאמטען. גלייגליטיקייט געגען דיא ווייטע לעהרען אונזערער גרעסען פארפיהרען בעלי המשנה וגמרא, אונד פערנאכטלעסטיגאג איהרער ווייטע פערנאכטלעסטיגאג אונד איינערענקגען, דיא אונזערע רעליגיעזע ווא קראפט טיטלען; באהנטען דען וואס לור גאנלעכען פערנאכטלעסטיגאג אונזערע רעליגיעזען געזעטלע, דיא הייליגסטען געבאטע בתורה שבכתב ובעל פה ווארדען פערהאנגט אונד אים פיסען געטרעטען, אונד אהן טייאעטע זיך ניכט, דיא פערנאכטלעסטיגאג האטלונגען געגען דא תורתנו הקדושה לו בעגעהען.

חבער נאך בליבען דיא איבערטערטער דער געזעטלע אין דען טראנקען דער אינדיאידואליטעט; פאך וואגטע אהן עס ניכט אפפאכטליך אויפלוטרעטען, אונד איינע חבאנדערונג בדת הורתינו ובמנהגי ישראל פארלונעהאטען. אונד דער גאטעספירכטיגע האטטע נור, דיא פעראיררונג איינלענער איטברידער לו בעדויערן, אונד גאטס אונד איהרע ריקקעהר לור וואהרען פראוואטיקייט חללו פלעהען. — יעלט חבער ביעטעט זיך לכלל אמונתנו הקדושה איינע הערבע אויסזיכט דאר; ניכט אהר איינלענע אונזערע איטברידער, ואסמען זיך איבערטערטונגען דער געזעטלע לו טולדען קאוא אען; עס בילדען זיך פילאעהר געזעלשאפטלעכע פערזאיינע, אונד חבאנדערונגען אין אונזערע רעליגיעזען געזעטלען אונד געברייטען פארלונעהאטען, אונד אונבערשענע סקריבלער בעאיינערן זיך, דיעזען, אים דעם גייסט אונזערער געזעטלע אין ווידערשפוך טעעהענדען רעפארמען דען טיין דער רעליגיעזיטעט אונד פראוואטיקייט לו געבען.

טאן האט אהן דאזיט אהגעפאנגען, אונזערן הייליגען גאטעסעסדיהנט, וועלכער אונס פאן דען גאטטליכען אהנער, אנשי כנסת הגדולה וחכמינו בעלי התלמוד ז"ל, איבערלעפערט

באור החיים, לעלות לציון ברינה ושם נוכחה אבתי צוק לעבדו שבם אחר, אמן.

ממנו הכר"צ העומדים על התורה ועל העבודה,

בה המבורג בחדש אייר שנת תקע"ט לפ"ק.

הקטן ברוך בן מהו"ר מאיר עזרש מפראג

ראש בית דין דק"ק המבורג יע"א.

הקטן משה יעקב יפה מבערלין דיין דק"ק

המבורג יע"א.

הקטן יחיאל מיכל שפי"א דיין דק"ק

המבורג יע"א.

שחקו רבנן ושחיקה כהוראה, ובפה חנף יעשו מרחה להרית יראים, ושלמים ההולכים לחומם, ויאמרו להם ראו כי טובה הדרך אשר נלך בה, סורו הנה! הקבצו והיינו לעם אחד, ועל כן חפוג חורה ח"ו. לא כן אחינו בני ישראל, עוד לא אלמן ישראל, עוד יש אלהים שופטים בארץ לקנא קנאת ה' וטרופ זרוע אף קדקד שער מחהלך באשמיו, אליהם ננוס לעזרה יקומו ויעזרנו להפר עצתם ולהעמיד הדרת על רגליה, אי לזאת אזורנו כגבר חלצינו וכרזבנו לגאונים המפורסמים בקהלות קדושות אשכנז, פולין, אונגארן, בעהמען, מעהרען, ואיטאליא, ושלחנו להם פסק דין שלנו הנזכר למעלה, ובקשנו מאחם, אם בשר הדבר לפניהם לקיים כל דבר הפסק דין אחר העיון היטיב הדק בשכלם הודך והטהור, ובוה נוכל לפרסם ברבים החועברה אשר נעשתה בישראל, וכל איש הירא וחרד לדבר ה' יטה אוון לדברי גאוני הזמן נ"י ולדברינו, ולא ילך בעצת נפתולים המעקשים אורחותם.

הא לכם אחינו בני ישראל, פסקי הרבנים גאוני הזמן נ"י, אנשי שם אנשי מופת אשר בצילם נח' וחורה נבקשה מפיהם, הביטו וראו את כל דבריהם הקדושים, מווקים בכור הבחינה, דבריהם כגחלי אש שלהבת יה, כולם פה אחד עונים ואומרים כי חועבה עשו האנשים האלה בחברתם המכונה בשם „נייער טעמפל פער איין“ וגם כל איש אשר בשם ישראל יכונה אסור להתפלל מתוך סדורי תפלה אשר להם, סורו אל חגעו, לא מהם ולא מהמונם ולא נוה בהם, כי נאצו גם נעו, הרחיקו את בניכם מליך בכית חפלה שלהם אף באקראי, הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה, חוקי ונרחזוקה בעד עמינו ובעד חורח אלהינו, והיה לבבינו כל הימים רק ליראה את אלהינו, וללכת בדרכיו, כפי אשר נמסר לנו מרועה נאמן משה עבדו, וחכמי ישראל בעלי המשנה והתלמוד, לא נטה ימין ושמאל מכל אשר הורונו והדריכונו במעגלי צדק לטוב לנו כל הימים.

ואמנם אף אחם אחינו אשר חעו וסרו מן הדרך הטובה, שמעו לקול המורים ההוגים בחורח ה' כל ימיהם, המה יורו אחכם הדרך אשר חלכו בה, והמעשה אשר רזעשון, הביטו אל צור חוצבתם, הלא כלנו בני איש אחד נחנו, למה חתי' ערד ה' לשמצה בקמירה, ויפררו איש מעל אחיו חלק לבם עתה יאשמו ח"ו, לא חתי' כזאת בישראל, שובו שובו מדרככם שובו וחיו! וה' הטוב יחן לכם רחמים, ויכפר בעד חטאחכם בשוככם אליו בכל לבב לדרוך במסלול הקדש דברי חורחנו הקדושה שככתב ושבעל פה, ומנהגי אבותינו אשר היו לנו לעינים. רחצו הזכו, הטהרו והחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית אל, ואחיכם כל בית ישראל ידרשו שלום אחיהם השבים אליהם להיות לעם אחד, יחלכו ולא יתפרדו, ונוכה כלנו לאור

והנה קוה קוינו שאוהם האנשים יטו אוון לדברינו אלה, וישמעו לקול מוריהם אשר להם לכרם יאתה לחות דעת בכל הדברים הנוגעים בעניני איסור והיתר, ומאז ומקדם אנשי קריחנו קריה עליהם, שמעו לקול מוריהם אשר אמרו אליהם זה הדרך לכו בה, וחשבנו למשפט כי נכחנו או כחנו עתה, ולא יעיו פניהם להמרות אמרי פינו.

אבל לשוא הוחלנו, כי האנשים האלה המרו בעצחם וימוכו בעונם, ובנו להם חיש מהר בית חפלה אשר קראו שמו טעמפעל, והוציאו לאור סדר חפלה לשבתות ולמועדים אשר על זה ידו כל הדווים וחרדנה עינינו דמעה על שבר בת עמנו, כי הוסיפו וגרעו בנוסחאות החפלה כאות נפשם, דלגו ברכות השחר וברכת החורה, גם השמיטו תהלה לדוד, ופסוקי דזמרה, ובנוסחאות ברכת קריאת שמע שלחו ידיהם וגרעו ברוע לבבם נוסחת אין בערכך, לא אשר שבת, אל ארון, אמת וציב, גם הרפסו רוב החפלות בלשון אשכנו ולא בלשון הקודש, ורע מכל זה רעה חולת בי השמיטו כל המקומות שנוכר בהם אמונת קבוץ גליות, בנוסח וחוליכנו קוממיות לארצנו, בברכת אהבה רבה, ונוסח שרזעלנו בשמחה לארצנו, בחפלה מוסף של שבת, ונוסח ורהביאנו לציון עירך ברנה, וקרב פזורנו מבין הגוים וכו' בחפלה מוסף של י"ט, ועל ידי זה העירו על עצמם שאינם מאמינים כלל בהבטחת משה רבינו ע"ה, "אם יהי נדחך בקצה השמים משם יקבצך וכו'", אשר היא אחת מעקרי הדת מתורחנו הקדושה, וכל הנביאים פה אחד הבטיחונו כי אלהי אבותינו יקבץ נדחנו, והיא חקוחנו באורך גלותנו, ואין אמונה זו מתנגדת כלל לכבוד המלכים והשרים יר"ה אשר אנחנו חוסים בצלם, כי כולם יודעים שאנחנו מאמינים בביאת המשיח וקבוץ גליות, ומאז ועד עתה לא הי' פוצה פה ומצפצף נגד אמונתנו הזאת, כי יודעים גם המה שאנחנו מחויבים לרוש בשלום העמים אשר הכיאונו בצל קורתם, והשפיעו רב טובם וחסדם עלינו, יטיב ה' להם כפעלם וכמעשה ידיהם, וכאשר האריכו בזה גאונ' הזמן נ"י באגרותיהם, ומי שמכחיש באמונת הזאת הוא כופר בעקרי הדת, או לאזנים שכך שומעות, כי יקומו אנשים מבני ישראל לשלוח יד ביסודי אמונתנו הקדושה. והנה בכל זה לא הונח להם, כי עוד ידם נטויה ויוסיפו לעשות רע, ומיד בחנוכת בית חפלהם זמרן נשי וענין גברי בפתיחת ארון הקדש נגד דין ערוך בגמרא ובפוסקים קול באשה ערוה, וכן לא יעשה בכל חפוצות ישראל הקדושים בבית חפלתנו מקדש מעט, מי שמע כזאת מי ראה כאלה? גם ממגנים בכלי שיר (ארגעל) בשבת קדש, בטלו חפלה בלחש, אף בטלו קריאת מפתח והפטרה בשבת, וקריאת ארבע פרשיות, ובפורים החפלו בצבור חפלה הבינו במקום חפלה שמונה עשרה, וקראו המגלה בערבית בלשון אשכנו מחוך חומש הנפס. קצרה היריעה מהכיל את כל גימוסיהם ומנהגיהם לא טובים אשר ברהם בחורה נפשם להמרות עיני קדוש ישראל, ולהעיו פניהם נגד דברי חז"ל הקדושים, ונגד בית דין שבעירם ונגד רובא דרובא דקהלתנו יראים ושלמים השומרים מצות ה'.

אז אמרנו לא עת להשות ולהשים יד לפה, ואם אנחנו מחשים ומצאנו עון, כי יאמרו

מודעה

מהבית דין צדק רק"ק האמבורג יע"א.

אל אחינו בני ישראל שלום שלום לרחוק ולקרוב!

אחם בני אל חי, זרע קודש, מאמינים בני מאמינים, הן היום הקרבנו לפניכם מנחת
טהורה מבחת קנאות מזבח עון החדשים מקרוב באו, לא שערום אבותינו, אשר פרשו עצמם
מן הכלל, וברו מלבם מנהגים שונים וחוקים לא טובים. ורקין הדברים האלה לכם לזכרון, למען
לא תשכח הורח אבותיכם, מפניכם ומפי זרעכם, והיה לבבכם שלם עם ה' כל הימים. וזה
דהנה בחטאינו זה שנים רבות אשר החילו אנשים מבני ישראל לבנות דבר ה' דברי
חכמינו ז"ל, בעלי המשנה וגמרא, ופרצו הגדרים אשר גזרו לנו, ומן הקלות באו אל ההמורות
עד אשר רבו גם רבו רשעי ופריצי עמנו; אך בכל זאת לא על הכלל כלו יצאו לעשות עצמם
אגודות ולהניא לבב בני ישראל לשנות בפרהסיא מנהגי ישראל ודתו תורתנו הקדושה ז"ל, והאיש
הירא וחרד לדבר ה' בכה במסתרים וחלה את פני ה' לפקוד עני חועים בדרך. חס סליחה
אך עתה בעו"ה פשחה המספחת בערת ישראל, כי החילו איזה אנשים להקבץ יחדיו
ולחקוק חקקי און לשנות מנהגי ישראל נגד דברי חז"ל הקדושים, וחוברי חבורים עמל ואון,
סייעו ידי עובדי עבירה לאמור להם כי טובה הדרך אשר דרכו בה, ויקשו אח לבם לעמוד במרדם.
זאת הוה הילם לעשות, לשלוח יד במנהגי וסורי חפלתנו המסורות לנו מאנשי כנסת
הגדולה וחכמינו ז"ל, כי זה שנה אחת אשר נקצו יחדיו איזה אנשים מבני קהלנו, אשר
לא נגה עליהם אור תורה, לא רועים ולא מנהיגים, וגלו מצימת לבבם לשנות סדר תקון
חפלתנו, גם לנגן בכלי שיר (ארגעל) בבית חפלה שלהם, ולהתפלל בלשון אשכנז נגד מנהג
כל ישראל.

ובעת הזאת נשאל נשאלנו על הדבר הזה, לחות דעתנו אם יש להסיר אותן השינויים
במנהגי חפלתנו, ואחר העיון היטיב הדק יצא מאחננו לפסק הלכה:

- א) שאסור לשנות שום נוסחא מנוסחאות התפלה המסורה לנו מקדמונינו
נזחי נפש ז"ל.
- ב) שאסור להתפלל בצבור בבית הכנסת בשאר לשונות זולת לשון הקודש
כפי מנהג כל ישראל.
- ג) שאסור לנגן בשבת וי"ט בשום כלי שיר בבית הכנסת אפילו על ידי נכרי
המוכן לכך מערב שבת וי"ט.

אלה דברי הברית

ליעקב לחק לישראל בריח עולם, אחת דבר אלהים ולא ימיר דחו לעולמים; עפ"י החורה, ופסק דין אשר יצא מפי בית דין צדק דק"ק המבורג יע"א. ועל ידם החזיקו הגאונים הגדולים אשר במדינת אשכנז, פולין, צרפת ואיטעליען, ומדינת בעהמען, מעהררען ואונגארן. בולם כאחד עונים ואומרים, בגזירת עירין פחגמא, ובמאמר קדישין שאלחא, להפר דת חדשה, (אשר ברו מלבם איזה יחידים הדיוטים שאינם בני חורה) ליסד מנהגים שלא כדח משה וישראל. על בן קמו הגאונים חסידים וקדושים רבנים המפורסמים, לתקוע יתר במקום גאמן בקעה מצאו וגדרו גדר, לאסור איסור על שלשה פשעים אשר חטאו בנפשוחם, ואלו הן:

(א) אסור לשנות סדר התפלה הנהוגה בישראל, מן ברכות השחר עד אחר עלינו לשבח, ומכ"ש שאין לגרוע ממנה.

(ב) אסור להתפלל סדר התפלה הלו בלשון אחר חוץ מלשון הקודש, וכל תפלה הנדפסת שלא כתקונה ושלא במנהגינו היא פסולה ואסור להתפלל מתוכה.

(ג) אסור לנגן בבה"ב בשום כלי שיר בשבת ובי"ט אפי' ע"י אינו ישראל.

אשרי אדם שומע לגזירת חכמים בית דין צדק, ולדברי הגאונים חסידים וקדושים, ואל יפרוש עצמו מן הציבור, למען ילך בדרך טובים. ושומר גפשו ירחק שלא לעבור ח"ו על דבריהם, במאמר חב"ל הוי זהיר בנחלתן בוי. ומי האיש הירא ה', ולא ירא מדברי ארבעים חסידים וקדושים עליון החתומים בספר הזה, ולא יחוס על גפשו וגפשות ביתו?

בפקודת בית דין צדק דק"ק המבורג.

נדפס באלטונא בשנת ת'ק"ע"ט.

על ידי האחים המשותפים כמר שמואל ויהודה בן סג"ל, קאניגליכע פריווילעגירטע בוכדריקער.

Sibre

A. hebr. 640

Eleh divre ha-berit le-Yaʿaʿov le-ʿol le-Yiśraʿel berit ʿolam, ... pesaʿ¹
din asher yatsa mi-fi Bet din tsedeʿ de-ʿ.ʿ. Hamburg ...

Alʿona 1819 = 5579 [jüd. Zeit]

A.hebr. 640

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10994945-7